

PROTOKOLL

fra DNA's
51. ordinære landsmøte
26.—29. mars 1987 i Oslo

Det
norske
Arbeiderparti

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

Protokoll

*fra DNA's 51. ordinære landsmøte
26.—29. mars 1987*

REFERAT VED BJØRG HELLE

Gjerholm Grafisk a.s 1988

INNHold

LANDSMØTETS ÅPNING TORSDAG 26. MARS 1987.....	1
Minnetalet	1
Lederens åpningstale	4
Gjestene hilser landsmøtet	9
Fullmaktene	11
Saklista	12
Arbeidsordningen	13
Valg av ordstyrere, sekretærer og komiteer	14
 ETTERMIDDAGSMØTET TORSDAG 26. MARS 1987	 16
Oversendelse av innsendte forslag	16
Sak 7 - Den politiske situasjon, foredrag av Gro Harlem Brundtland	16
Debatten om den politiske situasjon.....	28
 KVELDSMØTET TORSDAG 26. MARS 1987	 40
Fortsatt debatt om den politiske situasjon	40
 FORMIDDAGSMØTET FREDAG 27. MARS 1987	 62
Fortsatt debatt om den politiske situasjon	62
Sak 8 - Arbeiderpartiet foran lokalvalgene, Einar Førdes innledning om valgmanifestet ...	69
Sigbjørn Eriksens innledning	78
Rune Gerhardsens innledning om bypolitikk ...	81
Reisefordelingen	86
Debatten om valgmanifestet	86
 ETTERMIDDAGSMØTET FREDAG 27. MARS 1987	 90
Fortsatt debatt om valgmanifestet	90
 KVELDSMØTET FREDAG 27. MARS 1987	 110
Fortsatt debatt om valgmanifestet	110
Forslag reist under debatten	119
Sak 3 - Innstilling om beretningen	129
Sak 4 - Innberetning fra Revisjonsnemnda	132
Sak 5 - Innsendte forslag, behandlingen av	133
 FORMIDDAGSMØTET LØRDAG 28. MARS 1987	 148
Sak 8 - Arbeiderpartiet inn i et nytt hundreår, Thorbjørn Jaglands foredrag	148
 ETTERMIDDAGSMØTET LØRDAG 28. MARS 1987	 161
Sak 9 - Sosialdemokratiets internasjonale utfordringer, foredrag av Gro Harlem Brundtland	161
 MØTET SØNDAG 29. MARS 1987	 176
Sak 5 - Innsendte forslag, innstilling fra redaksjons- komiteen for andre saker	176

Uttalelser:

Lokalsamfunn/Mo i Rana	180
Videreutvikling av bedriftshelsetjenesten/ILO	180
Om asylsøkere	181
Lokalsamfunnet må styrkes	182
Økonomisk politikk - skatt	184
Fred, frihet og rettferdighet	186
Sak 6 - Lovendringer	187
Jubileumskontingent 1987	187
Suspensjon/eksklusjon, pgf. 12	188
Sak 10 - Valg	189
Sak 8, fortsatt - Innstilling fra redaksjonskomiteen for valgmanifestet	193
Sak 11 - Avslutning	199

TALERLISTE

Aagesen, Håvard	112,
Akselsen, Geir	63
Andersen, Knut Roger	97
Andersen, Liv	95
Andreassen, Harriet	132
Andreassen, Skjalg	101
Ansok, Øystein	49
Arnesen, Kristi	52
Aspengren, Tor	199
Bakkane, Berit	42, 111
Bakke, Hallvard	32
Bakken, Brith	30, 138
Balas, Gro	50
Bekkemellem, Karita	109
Bendiksen, Guri	111
Berg, Reidun	97
Berge, Frode	86
Berge, Per	88, 143
Bergheim, Ingrid	117
Bergsland, Arne	87
Berntsen, Thorbjørn	196
Birkeland, Turid	66
Bjørnflaten, Nils	86
Bjørnø, Alf	53
Borgen, Kjell	176, 184
Brandsnes, Erling	53
Brundtland, Gro Harlem	1, 4, 16, 66, 138, 161, 199, 201
Brusevold, Bjørn	94
Brustad, Sylvia	34
Bråten, Berit	64
Børsum, Kjersti	49
Carlsson, Ingvar	9
Cock, Eva Toril	112
Dahl, Arild	48
Dahl, Ola	41, 194
Dokken, Ståle	46
Eidissen, Sissel	31, 107
Enevold, Sylvi	46, 91
Engevik, Ove	46, 193
Eriksen, Sigbjørn	78
Evjen, Norunn	49
Fallet, Eirin	113
Fiskvik, Audun	90
Fjeld, Sverre Kr.	94
Fjellheim, Svein	65
Førde, Einar	69, 117, 196
Gamst, Ove	34
Gerhardsen, Rune	81
Gerhardsen, Tove Strand	182
Gjengaar, Gudmund	41, 104,
Gjerald, Bjarne	55,
Godal, Bjørn Tore	92
Graatrud, Harald	115, 184
Grimsrud, Bjørne	43
Gundersen, Hilde	37

Gunnestad, Aud	113
Guttormsen, Ulf	117
Hafredal, Geir	99
Halmøy, Jarle	62
Haraldseth, Leif	10, 189, 193
Hauan, Ashild	86
Hauge, Marius	112
Hauge, Stein Erik	109
Haugland, Solveig	39
Heggen Larsen, Tove	65
Helgesen, Aud	108
Helmsersen, Mette	114
Holsæther, Øystein	54
Hågensen, Bernt	36, 93
Iversen, Randi	145
Jagland, Thorbjørn	137, 139, 148
Johansen, Bjarne	87
Jullumstrø, Harald	48, 107
Kaldhol, Ottar	91
Karusbakken, Grethe	192
Kjenndalen, Kari	106
Kjernli, Steinar	116
Kjølstad, Bjørn	116, 182
Klundelien, Ase	57,
Knudsen, Grete	176
Kragseth, Per	103
Krahl, Solfrid	105
Kristensen, Willie	116
Kristiansen, Jens Ove	51, 92
Kristiansen, Terje	56,
Kristoffersen, Asmund,	36, 103
Kristoffersen, Lars	111
Kvannli, Eldbjørg	56
Kvidal, Mary	45
Kvisten, Karin	97
Langås, Gunn	50
Larsen, Jens Emil	52
Larsen, Svein	191
Lefdal, Marit	93
Lind, Rikke	59, 101
Lindrupsen, Olav	59, 137, 142, 176, 194, 196,
Linge, Bitten	60, 106, 194
Lockertsen, Linnea	96, 191
Luggenes, Sigmund	47
Lund, Kjartan	52
Lundberg, Karl Fredrik	102
Lysø, Ole	58, 98
Løken, Lene	60, 177, 183
Mathisen, Yngve	40
Moan, Inga	110
Moe, Else	192
Moen, Alf Daniel	53
Morin, Aase	88
Mosbakk, Kurt	34
Myrvang Ruud, Liv Mette	113
Nessjøen, Harald	90
Nilsen, Kristina	62
Nilsson, Liv	114, 194

Nordheim Larsen, Kari	40
Nordtun, Tore	99
Nordtømme, Heidi	64
Nybakk, Marit	90, 192
Nyberg, Arvid	129
Nzo, Alfred	174
Ohnstad, Terje	59, 146
Olsen, Gunn	47
Olsen, Lillian	37
Olufsen, Torild	96
Orskaug, Erik	64
Ottesen, Øyvind	96
Ottzen, Liv	47
Paus Falck, Lucie	183
Pedersen, Inger	193, 196
Pettersen, Irene	48
Pettersen, Per	97
Raanes Heistad, Anne Marie	113
Rasmussen, Odd Arne	41, 102
Rathke, August	33, 141
Rognstad, Tom	44
Rolstad, Kari	114, 196
Rui, Ann Helen	95
Ryberg, Roger	108
Rønbeck, Sissel	28
Sandstad, Karin	63
Schultz, Britt	116
Silseth, Jan	183
Sjøberg, Aksel	110
Skaug, Bjørn	55
Skjølaas, Lars	57
Skogsholm, Roy	54
Solaas, Maghild	54
Solbakken, Terje	107, 139
Solli, Jorun	35
Sommer, Leif	50
Stangeland, Karen Irene	108
Steinsvoll, Melvin	140
Stoltenberg, Jens	29
Stubberud, Liv	11
Støren, Erna Beate	106
Sund, Kjell	43
Svardal, Per	101
Syvertsen, Steinar	45
Sætre, Magnar	184
Sørensen, Magne Lund	42
Teigen, Audhild	100
Thue, Johs. B.	37, 195
Tveiten Fløysand, Rita	110
Tystad, Trond	88
Tønnessen, Astrid	63
Tørudbakken, Siv	55
Ulleberg, Svein	56, 112
Vesterås, Inger	52
Waage, Geir	100
Waale Nilsen, Marie	43, 105, 141, 195
Westad, Lillian	95
Westby, Rita	42

Øverlier, Grethe	103
Øverlier, Tine	100
Alien Berg, Anne	100
Arsheim, Inger Grethe	102
Asebø, Audun	104
Asheim, Olav	98

LANDSMØTETS ÅPNING

Det norske Arbeiderpartis 51. ordinære landsmøte ble åpnet i Folkets Hus, Oslo, torsdag 26. mars 1987 kl. 11.00. Tramgjengen i Buskerud med Trygve Hoff som leder, forfatter, komponist og instruktør ga en forestilling som i ord og toner gjenspeilte arbeiderbevegelsens 100-årige historie der frihetskravet var drivkraften. Forestillingen gjorde et sterkt inntrykk, og aktørene ble takket varmt av partileder Gro Harlem Brundtland som overrakte roser til alle. Fellessang av "Frihetens Forpost" var den naturlige avslutning på denne del av åpningsprogrammet.

MINNETALE

Partileder Gro Harlem Brundtland holdt følgende minnetale:

Mange venner og verdifulle medarbeidere er gått bort siden forrige landsmøte.

Med Knut Frydenlund har vi i arbeiderbevegelsen mistet en av våre store. Brått og uventet gikk han bort, midt i sin aktive arbeidsdag, for partiet, for landet og for det internasjonale samfunn. Fra hele landet, ja, fra hele verden kom sterke vitnesbyrd som bekreftet hva han betydde, som menneske og som politiker.

Knut var et uvanlig menneske. Vi savner i dag hans innsikt, hans klokskap og intuisjon. Vi savner hans humør og menneskelige varme som skapte slik tillit. Han hadde en spesiell evne til kontakt på tvers av generasjoner og grupper.

Knut spilte en sentral rolle i norsk utenrikspolitikk gjennom to tiår. Han hadde klare verdier og holdninger, et gjennomtenkt og langsiktig perspektiv på Arbeiderpartiets og Norges rolle og forpliktelser i det internasjonale samfunn.

Han visste at mulighetene ute måtte bygge på en bred enighet om utenrikspolitikken hjemme. Derfor ble han en brobygger - søkte samlende løsninger. Knut var europeer og internasjonalist. Han så sammenhengen mellom Norges interesser og verdenssamfunnets interesser. Han så tidlig de nye oppgavene i det internasjonale samfunn, forholdet mellom de rike og de fattige land, og mellom menneske og miljø.

Knut Frydenlund var alltid ledet av visjonene om et samfunn og en verden der retten skal rå framfor makten, der alle skal ha ansvar for hverandre.

Olof Palme ble stanset, så brutalt og ubegripelig, midt i sin gjerning. Med ham mistet den internasjonale arbeiderbevegelse en av sine lysende skikkelser. Olof Palme sprengte grenser. Med varme, intensitet, en glødende iver gikk han opp ny vei. Han ble en ubøyelig talsmann for kampen mot urettferdighet og undertrykkelse. Svake og upriviligerte i mange deler av verden opplevde ham som sin talsmann. Han tente håp om forandring.

Han ble en inspirator og veiviser. Han trakk opp visjonene for en bedre, mer rettferdig og tryggere verden. Gjennom sin gjerning ble han eksponenten for sentrale verdier i den sosialdemokratiske arbeiderbevegelse og i de nordiske samfunn.

Helge Sivertsen preget gjennom en mannsalder norsk skole- og kulturpolitikk, som statssekretær og statsråd. Mange saker bærer hans navn og merke: Skoleordninger, Studentskipnaden, forskning, Kulturrådet, Riksteatret, Rikskonsertene. Ved siden av de offentlige verv deltok han alltid aktivt i sitt partilag, som medlem og i tillitsverv. De siste årene arbeidet han engasjert med nedrustningsspørsmål. Han vil bli husket også for dette.

Parelius Mentsen viet sitt liv til fagbevegelsen, som sekretær, nestformann og formann. Med erfaring fra organisasjonsarbeidet i Nord-Norge ble han en dyktig og respektert forhandler. Han kunne løse opp vanskelige situasjoner med en god historie. Hans navn vil i særlig grad være knyttet til likelønnsprinsippet.

Einar Wøhni var statsråd, formann i Sør-Troms Arbeiderparti og medlem av landsstyret. Han var stortingsrepresentant og landbruksminister, hvor han også kunne trekke veksler på sin faglige bakgrunn i landbruksetatene.

Ase Gruda Skard viet sitt liv til arbeidet for barna, faglig og politisk. Hun var Norges første barnepsykolog og ble en inspirator og støttespiller for kvinnebevegelsen. Med sine rike kunnskaper og pedagogiske evner har hun satt sitt preg på barneoppdragelsen for flere generasjoner foreldre - og ved det på barna.

Tove Pihl la ned et stort arbeid i vår kvinnebevegelse og som stortingsrepresentant. Det var kvinnes og barnas stilling hun i særlig grad var opptatt av. Hun så sitt engasjement i fredsbevegelsen som en naturlig forlengelse av dette.

Kåre Hansen var stortingsrepresentant og ordfører. Han kom tidlig med i politisk og faglig arbeid, og fylte en rekke verv, også innenfor Norsk Tele Tjeneste Forbund.

Per Monsen brukte sine krefter gjennom arbeiderpressen, som politisk journalist og redaktør gjennom mange år. Men også norsk og internasjonal presse fikk nyte godt av hans innsats, som direktør i NTB og i Det internasjonale presseinstituttet i Zurich.

Sigurd Nilsen la ned et stort arbeid for arbeiderbevegelsen. Han hadde en rekke verv, bl.a. var han medlem av landsstyret, formann i Rana Arbeiderparti og varaordfører i Rana.

Kåre Stokkeland brukte mye av sitt liv i arbeiderbevegelsens tjeneste. I lokalpolitikken som gruppeleder i kommunestyret og ordfører, og som stortingsrepresentant i tre perioder.

Eivind Strømmen la ned et livslangt arbeid i fagbevegelsen, som formann for Norsk Hotell- og Restaurantarbeiderforbund gjennom 31 år. Som pensjonist fortsatte han, i kurs- og opplærings-

virksomhet for AOF og som leder av Norsk Pensjonistforbund.

Torborg Valsvik la ned et livsverk for kvinnebevegelsen, som leder av kvinneutvalget i Sogn og Fjordane, i kommunestyre og formannskap - og for arbeiderpressen, som styremedlem i Bergens Arbeiderblad.

Even Rusten hadde sin arbeidsplass i Norsk Kommuneforbund, men la også ned et stort arbeid i Framfylkingen. Han arbeidet for å gi barna en større plass, i vår bevegelse og i samfunnet.

Svein Fakset var sterkt sosialpolitisk engasjert og var formann i partiets sosialpolitiske utvalg. Han var aktiv i lokalpolitikken i Oslo, og hadde en rekke verv i de funksjonshemmedes organisasjoner.

Disse og mange, mange andre har lagt ned et livsverk for ideer som de tror på. De har deltatt i politikken hverdagsarbeid, lokalt og sentralt, i parti eller offentlige organer.

La noen flere stå som representanter for de mange vi har mistet. Morten Hammerstad, som var fylkessekretær for partiet i Buskerud, Liss Steen som var aktiv i Framfylkingen, AUF og lokalpolitikken, Arne Mangen som var ansatt på partiets revisjonskontor, Arthur Rydland som deltok i kommunal- og fylkespolitikken i Hordaland, og Hans Sundrønning, formann og sekretær i Oslo Arbeiderparti og medlem av Sentralstyret.

Vi takker dem alle for deres innsats, og minnes dem i stillhet.

Etter talen sang representantene "De unge slekter".

LEDERENS ÅPNINGSTALE

Partileder Gro Harlem Brundtland holdt følgende åpningstale:

Dette landsmøtet, 100 år etter stiftelsen i Arendal, demonstrerer bredden og livskraften i den bevegelsen som den gang slo rot i det norske samfunnet. Det er omfattet med en voldsom interesse. Det er nesten like mange journalister her som delegater.

Vi står i dag midt oppe i et skapende politisk arbeid for å finne de beste løsningene på de nære og påtrengende oppgavene i dagens Norge. I en vanskelig tid for landet er det igjen Arbeiderpartiet som står i spissen for å stake ut kursen og vise vei.

Vi kaster blikket framover, åpner for nye tanker og erfaringer, reiser en debatt og sikrer en dialog, på tvers av generasjonene, om frihetens vilkår i det neste sosialdemokratiske århundre.

Visjoner for framtida gjelder det nære, frihetens vilkår for den enkelte, i arbeid, familie og nærmiljø. I vårt eget land påvirkes de vilkårene gjennom en kritisk og levende politisk debatt som betyr at vi påvirker holdninger, verdier og mål i samfunnsutviklingen.

Den frihetsdebatt vi har reist foran jubileumsåret er en ide-debatt og en invitasjon til fornyet og fryktløs samfunnskritikk. Den spenner fra ide til praksis, fra det lokale til det nasjonale.

Valgmanifestet - Sosialdemokrati fordi vi trenger hverandre - er i tema, ord og tanke preget av frihetsdebatten. Den er inspirert av de nye tanker vi reiser, og av de oppgaver som er viktige for folks hverdag, av de sakene som også må stå sentralt i et kommune- og fylkesvalgår.

Velferdssamfunnets framtid krever vår aktive vilje til reformer og ombygging. Vi inviterer alle til å være med å stake ut en ny kurs for velferdssamfunnet. Da trenger vi en bredere debatt i lokallagene i parti- og fagbevegelse. Da trenger vi å være åpne for nye generasjoner og deres tanker og visjoner. Da skal vi stille de vanskelige eller uventede spørsmålene. Da skal vi gå i oss selv, hvis vi ikke har gode svar på oppriktig tvil fra generasjonene etter oss.

Dette landsmøtet ser ikke bare framover, men også utover. Vår egen framtid er uløselig knyttet til andres. Våre grunnholdninger om felles ansvar, frihet og rettferdighet har aldri stått klarere og mer overbevisende fram enn i dag, som det eneste svar, også for det internasjonale samfunn. Derfor spenner også landsmøtet fra lokalt til internasjonalt, fra det nære og til det fjerne. Slik var erkjennelsen allerede hos våre pionerer, den gangen for hundre år siden.

En av vårt partis stiftere var en fremmedarbeider - en dansk sigarmaker og børstebinder som kom til Norge i 1887 med 20 år på baken og 36 øre i lomma. Men om Carl Jeppesen manglet

kapital, hadde han noe annet av større verdi. Han bar med seg sosialistiske ideer utenfra, begynte straks å agitere, og spilte en sentral rolle i Det norske Arbeiderpartis stiftelsesmøte i Arendal.

Det norske Arbeiderparti er del av en internasjonal, ja, en verdensomspennende bevegelse. Og i mange land har arbeiderne i dag det dårligere - er mer undertrykte og utbyttet - enn de var i Norge da Jeppesen tok fatt. Ved inngangen til sosialdemokratiets andre århundre i Norge, solidariserer vi oss med dem som står foran sitt første. Så lenge deres elendighet består, vet også vi hvilken framtidsoppgave som er vår.

"Fornyselsen vil komme fra arbeiderne og kvinnene", skrev Henrik Ibsen for mer enn 100 år siden. Han fikk rett. Det var arbeiderne, bøndene, fiskerne og kvinnene som levde i uretten og i nød, og som kom til å stå for fornyelsen.

- Hvem var de ?

Det var Carl Jensen, jerndreier fra Moss, født i 1869. Han var med og stiftet Moss sosialdemokratiske parti og ble aktiv kommunepolitiker og stortingsrepresentant.

Det var Hans Johan Jensen, snekker fra Gol, født i 1882. Han stiftet en rekke parti- og fagforeninger, var med i kommunestyret og på Stortinget.

Det var Elise Ottesen Jensen, prestedatter fra Jæren, født året etter at partiet ble stiftet. Utdannet tannlege, engasjert i kvinnebevegelsen og en pioner i arbeidet for seksuell opplysning over hele Norden, ja også langt ut over det.

Disse tre kan stå som representanter for de kvinner og menn som arbeiderbevegelsen tente og mobiliserte. Det var "de tusener som bygde landet."

Avmakt og armod var Arbeiderbevegelsens utgangspunkt. Pionerene fødtes i et samfunn der hvert tiende barn døde før det var året gammelt, der middellevetiden var 50 år, der stemmeretten var begrenset, barnarbeid utbredt og 8-timers dagen var drøm. Norge var et klassesamfunn. Det slo ut i alle livsforhold, fra trangboddhet til tuberkulose.

Grunnleggerne skaffet oss den lærdom at frihet og muligheter ikke er noe vi har, men noe vi sammen må skape.

Den lærdommen behøver vi ikke lære en gang til. Historien gir oss veiledning god nok når vi nå skal ta fatt i de nye utfordringene på terskelen til sosialdemokratiets neste århundre.

Dette er arven ved 100-års jubileet: Arbeiderbevegelsen erobret verden på nytt. Vårt parti sprang ut av et fremmed tankefrø sådd i norsk jord - og norsk arbeiderbevegelse er stadig en aktiv del av en internasjonal reisning for frihet, likhet og broskap: Mellom kjønn, mellom klasser og mellom nasjoner. Vi baserer stadig vår politikk på en analyse av hvordan samfunnet fungerer og på å oversette den enkeltes

problemer til sosiale oppgaver - til klare programmer og paroler for vår politikk.

Vår bevegelse er stadig landets største og fremste politiske folkebevegelse, som gir politisk trening for samvirke blant likeverdige. Det gamle klassesamfunnet var bygget inn i folks sinn som underdanighet - de måtte stå med lua i handa. Arbeiderbevegelsen har gitt rankhet og selvrespekt.

Vi ser tilbake med stolthet og takknemlighet på dem som gikk foran og løftet oss dit vi er i dag. Den største seier er ikke den storstilte omfordelingen av sosialt ansvar som arbeiderbevegelsen har gjennomført: At fellesskapet tar ansvar for den enkelte og åpner mulighetene til et rikt liv for alle.

Den største seier er at store deler av det norske folk nå er preget av de sosialdemokratiske verdiene: Om fellesansvar for helse, eldreomsorg, arbeid og utdanning, likeverd for alle og selvrespekt for den enkelte.

Nå begynner sosialdemokratiets andre århundre. Vi vil alltid være underveis. Vi vil bygge om båten mens vi seiler. Når vi ser tilbake, er det for å sette kursen videre.

Vi skapte et samfunn som ble vårt eget. Her ligger vår stolthet, men også vår utfordring.

Mange har ønsket å framstille det slik at når velferden hadde erstattet nøden, var Arbeiderpartiets historiske oppgave fullført. Partiet kunne plasseres på museum og våre ideer i arkivet.

Men er vår oppgave fullført? Vi har nådd mange mål. Men veien vil alltid gå videre. Våre ideer og våre holdninger er de samme. Men ikke den virkelighet de skal brukes på. Samfunnet er i stadig forandring - og vi må fange opp de nye utfordringene, de nye behovene og finne de nye løsningene.

I 80-åra har vi gjort den erfaring at kampen for velferds-samfunnet ikke vinnes en gang for alle. Den må vinnes igjen og igjen. Hver ny generasjon må vinnes for de ideer vi bygger på. Hvis ikke vil fundamentet smuldre bort og byggverket rase sammen. Massearbeidsledigheten som vi trodde var avskaffet, er en trussel på ny. "Hele folket i arbeid" er en stadig utfordring. Arbeidets organisering og resultatenes fordeling er stadig vår sentrale utfordring.

Det er mange krefter som former vår framtid.

Ny kunnskap og teknologi endrer vår hverdag - og våre muligheter. Utviklingen skaper ikke bare framgang, men også nye problemer. Økt energiforbruk og industriproduksjon har skapt velstand, men også trusler mot vårt økologiske system, vår natur og ressursgrunnlaget. Slik blir de forutsetninger vi bygger morgendagen på, stadig endret.

I dag er oppgaven å tegne kartet for morgendagens samfunn.

Da ser vi nye grenser som må sprenge, nye milepæler å slå ned. Vi tar utgangspunkt i dagens virkelighet for å skape en ny. Da skal vi også ha vilje til å reformere våre egne reformer. For kanskje er vår aller største utfordring i dag denne: Ikke å bli fanget av vår egen suksess. For det samfunn vi nå må se kritisk på, det har vi selv skapt.

Vi må alltid søke etter nye måter å nå våre mål, drive en stadig forsøksvirksomhet. Slik bygger vi på den virkelighet som utviklingen skaper, på den kunnskap som vinnes og de forandringer som skjer.

*

Vi har lagt en generasjon til vår levealder. Men også forholdet mellom generasjonene er radikalt endret.

Befolkningen var som en pyramide - bred på bunnen med mange barn og unge, og med færre eldre på den tynne toppen. I dag likner den mer på et stabbur, med færre barn og flere eldre blir den bredest mot toppen. I 1986 var det mer enn dobbelt så mange pensjonister enn industriarbeidere.

Det skaper et annerledes samfunn, ikke bare press på pensjonsordninger og kø på sykehjemmene. Det må få oss til å spørre om det er et mål at vi skal tilbringe den siste tredjedelen av våre liv som pensjonister. Eller om vi bør organisere samfunnet på en annen måte, slik at de mange eldre som er friske og sterke - og det er faktisk de fleste - bedre kan få bruke sine krefter.

1970-åra ble tiåret da norske kvinner fant plass i arbeidsmarkedet. En kvart million gikk ut i lønnet arbeid. De er kommet for å bli. Det har gitt nye muligheter og nye utfordringer. Det har gitt en ny hverdag. Flere barn kommer hjem til tomt hus. Da må vi justere både arbeidstid, skoletid og skolebruk. Foreldrenes rett til arbeid og utfoldelse skal ikke bety at barnas levekår blir salderingsposten.

Lik rett til arbeid kan heller ikke bety at alle jobber på samme tid, eller at alle skal stå i den samme bilkø. Kortere arbeidstid kan bety nye flaskehalsar og nye køer - eller det kan bli en mulighet for å skape nye driftsformer og nye arbeidstider. Noen sykehus har satt eksempler. Slik kan vi kople ønsket om mer tid for familie, med kortere køer, og bedre utnyttelse av arbeidsdagen og kapitalutstyret.

Sliter vi med ordninger som binder for mye av våre ressurser opp i løsninger og overføringer som skulle løse 70- og 70-års problemer? Da må vi flytte midler dit hvor problemene er størst.

Husbanken ble etablert for å skaffe billige og gode boliger for alle, og er et eksempel på forrige generasjons vellykkede velferdspolitik. I dag virker det utrettferdig når arvingene høster kapitalgevinstene, samtidig som samfunnet ikke gir dagens unge slike boligtilbud.

Om vi lar oss blinde av vår egen fortid, kan våre egne

reformer utvikle seg til det motsatte av det vi ønsker: De kan bli en hemsko, snarere enn en hjelp til sosial rettferdighet og personlig utvikling.

Dette blir den største utfordringen når vi går inn i sosialdemokratiets andre århundre: Å reformere våre egne reformer i tråd med våre idealer - et samfunn der alles frie utvikling er en forutsetning for den enkeltes frie utvikling, der vi utvider friheten sammen, i solidaritet med hverandre.

Tar man dette lett, tar man feil. For nå er ikke lenger velferdspolitikken så enkel som å ta fra de rike og gi til de fattige - selv om byrdene stadig er skjevt fordelt. Med den velstand flertallet har nådd betyr solidaritet at vi selv ikke slipper unna. Men om oppgaven ikke er lett, var den vanskeligere før, for dem som gikk foran.

Vi skal gi nye dimensjoner til debatten om offentlig eller privat. Det har aldri vært Arbeiderpartiets mål at mest mulig skal skje i offentlig regi. Men vi har sett at utviklingen krever et stadig større felles ansvar - på stadig nye områder. Derfor må vi mobilisere for større samfunnsansvar, i all virksomhet, offentlig og privat.

Og vi må utløse nye krefter og nye muligheter, særlig i nærmiljøene. Oppgaver som bedring av bomiljø, fritidsaktiviteter, vedlikeholdsarbeider og kulturliv, kan løses bedre gjennom nye samarbeidsformer. Her har organisasjoner, foreldregrupper og borettslag ansvar og muligheter.

Vi skal gå til sosialdemokratiets neste århundre med to erfaringer: Vi skaper nye muligheter hvis vi går sammen og lar alle være med. Og - velferdssamfunnet må forandres for å bestå. Bygger ikke vi om velferdssamfunnet etter dagens behov - vil andre bygge det ned.

Vi må prøve, vi kan feile, - men vi vil lære. Vi vil alltid være underveis. Mot nye oppgaver, nye utfordringer - og nye utfordringer - og nye løsninger.

Opgaven å reformere velferdssamfunnet er like inspirerende og utfordrende som det var å bygge det. Det er oppgaven vi har tatt fatt på. Det kaller på det beste i våre tradisjoner: Evne til samfunnskritikk og vilje til reformer.

Dette landsmøtet går til den oppgaven med inntrykkene fra menneskers hverdag, deres holdninger, deres håp og deres problemer. Det er ikke bare det beste, men det eneste utgangspunkt hvis vi skal lykkes som parti og som nasjon.

Ved åpningen av vårt 51. landsmøte kan Arbeiderpartiet - sosialdemokratiet - se tilbake på en stolt fortid - og vi kan se fram mot en utfordrende framtid. En framtid hvor oppgavene viser at vi trenger mer sosialdemokrati - fordi vi trenger hverandre.

Før gjestene fikk ordet opplyste Gro Harlem Brundtland at to av de innbudte gjester - Einar Gerhardsen og Tor Halvorsen - ikke kunne være til stede på landsmøtet på grunn av sykdom. Hun foreslo - med akklamasjon - å sende blomster til begge.

GJESTENE HILSER LANDSMØTET

Statsminister Ingvar Carlsson, Sverige: La meg få fremføre en varm hilsen til Det norske Arbeiderparti fra de svenske sosialdemokrater og de utenlandske gjestene. Jeg vil spesielt hylle det norske partiet som på dette landsmøtet feirer 100-års jubileum. De nordiske partiene har hatt nær kontakt helt siden den første arbeiderkongressen i Gøteborg i 1886 - året før det norske partiet ble stiftet, og tre år før det svenske ble stiftet. Det Det nære samarbeidet mellom våre partier og våre land har bestått hele tiden. Det har vel vært utsatt for visse påkjenninger de senere år - dere forstår hva jeg mener - Gunde Swan, Thomas Wassberg --. Ellers driver vi til og med valgkamp sammen. I september 1985 gikk både norske og svenske velgere til valg. Svensk og norsk sosialdemokrati la fram et program med felles utgangspunkt, presentert av Gro og Palme midt mellom Norge og Sverige, nemlig på en båt mellom Halden og Strømstad. Programmet var en kraftfull markering for full sysselsetting. Vi avviste den arbeidsløshetspolitikk som ble ført i store deler av Europa, vi avviste høyre-kreftenes angrep på fagorganisasjonen og forsøkene på å avskaffe den sosiale trygghetspolitikken. Vi lovet å verne den nordiske modellen og styrke grunnlaget for velferdsstaten. Det var et program for et vitalt og handlekraftig sosialdemokrati i Norden. Etter valget viste det seg at sosialdemokratiet i Sverige kunne fortsette å regjere, det hadde store framgang, selv om det ikke fikk flertall i Stortinget. Etter ett år fikk imidlertid Arbeiderpartiet regjeringsansvaret fordi det splittede borgerskap ikke kunne lede landet.

Det er vel i Norge som i Sverige, de borgerlige er bedre til å opponere, sosialdemokratene gjør ikke alltid sin mest lysende innsats i opposisjon, men vi er betydelig bedre til å regjere. Nå har vi nådd våre naturlige roller, sosialdemokratiet regjerer, de borgerlige opponerer. Den norske arbeiderregjering klarer det de borgerlige ikke klarte - å gi landet en politisk ledelse. Og jeg vil oppriktig gratulere med dette i en vanskelig politisk og økonomisk situasjon.

Det internasjonale sosialdemokrati er også beredt til å ta ansvar i arbeidet for fred og nedrustning, for frihet og rettferdighet. Sosialistinternasjonalens aktivitet de siste tiår er et bra uttrykk for det. Kallevi Sorsas ledelse av Internasjonalens nedrustningsråd viser hvordan vi også kan gjøre en praktisk innsats for dette arbeidet. Det samme gjelder Anker Jørgensens ledelse av den nordiske parlamentarikerkomiteen for Norden som atomvåpenfri sone. Fra svensk side forsøker vi å være pådrivere for å få slutt på kjernevåpen og hindre fortsatt kapprustning i verdensrommet.

Vi har felles interesse av å stå vakt om de menneskelige livsbetingelsene, å verne vårt livsmiljø, å utrydde gifter og utslipp og andre trusler mot miljøet. I kampen mot miljøødeleggelsene spiller Gro Harlem Brundtland en internasjonal nøkkelrolle som leder for FN's miljøkommisjon. Jeg er overbevist om at det blir en utfordrende rapport kommisjonen presenterer i neste måned, og jeg vet at vi er mange som står klare til å gjøre vårt beste for at de forslag som kommisjonen har utarbeidet også skal gjennomføres. Du skal vite at vi er mange som vil stille seg bak ditt arbeid!

La meg så gratulere Det norske Arbeiderparti med de første 100 år - en tid da sosialdemokratiske partier har dominert samfunnsutviklingen med ideer om demokrati og standhaftig arbeid for sysselsetting, rettferdighet, fred og solidaritet, og ønske partiet lykke til i framtida. Ha en bra kongress som viser hvorfor vi trenger hverandre, hvorfor frihet for mange bare kan sikres gjennom sosialdemokratiets politikk!

På vegne av de innenlandske gjestene hilste fungerende LO-leder Leif Haraldseth:

Jeg tror vi kan si at dette landsmøtet finner sted i en litt merkelig politisk periode. 1986 ble et år vi sent skal glemme. I fagbevegelsen ble vi lock-outet, stengt ute fra arbeidsplassene. Partiet derimot opplevde snarere det motsatte. Partiet ble hentet inn både til Kongens bord og til regjeringskontorene. Mange trodde vel at denne regjeringen bare skulle bli en parentes inne i et borgerlig dominert åtti-tall. Men dere sitter fremdeles, og det borgerlige regjeringalternativet ser ut til å bli blekere for hver dag som går.

Dette landsmøtet vil ha en viktig funksjon i å stake ut den kurs regjeringen nå skal føre i denne spesielle situasjonen. Det er mange av oss som har forventninger om at arbeidsprogrammets ambisjoner skal virkelig gjøres så langt råd er. Men selvsagt vet vi også at Stortingets sammensetning setter begrensninger for hva vi kan oppnå. Selvsagt må det søkes kompromisser. Men alle vet at det også finnes grenser for kompromisser. Derfor er avveiningen viktig, og den er vanskelig. Det politiske grunnlaget for videre avveininger blir lagt på dette landsmøtet.

Fra fagbevegelsens side vil vi også følge dette landsmøtet med stor interesse. Vi har bak oss et inntektsoppgjør som også er spesielt. Vi har kalt 1987 et unntaksår. Vårt representantskap besluttet ikke å be om sentrale forhandlinger om lønnstillegg i år. Det er et sterkt signal fra landets fagorganiserte. Et signal om at alle grupper må innordne seg det samme samfunnsansvar. Derfor er vi avhengig av at også myndighetene legger et løp som forutsetter moderasjon fra andre grupper. Og dette må gjelde alle inntektstyper, både lønninger fastsatt i andre oppgjør og gevinster, utbytter og andre kapitalinntekter. Brytes denne forutsetningen, er det mye som vil gå i stykker for norsk økonomi i de nærmeste åra.

Vi er avhengig av myndighetene på enda en måte. Vårt økonomiske opplegg forutsetter også at det blir en sterkere styring av kredittpolitikken, og ikke minst en snarlig nedsettelse av rentenivået. Vi har sagt til våre medlemmer at med vår moderasjonslinje vil det bli lettere å få til en rentesenkning. Og en rentesenkning på 2.3 prosent vil for svært mange norske husholdninger kunne tilsvare lønnstillegg på både 8 og 10 prosent. Også her regner vi med at dette landsmøtet vil gi signaler som kan skape ro og tilfredshet i fagbevegelsen.

Landsmøtet skal også ha viktige diskusjoner med tanke på strategien for høstens kommunevalg. Det er liten tvil om at dette kommunevalget også vil få stor rikspolitisk betydning. Vi får mange meningsmålinger om dagen som reflekterer folks synspunkter på det som skjer i det politiske liv. Kommunevalget vil imidlertid kunne gi oss sikrere holdepunkter for hvordan folk opplever at Arbeiderpartiet regjerer i en periode med borgerlig flertall.

Men selv om vi må regne med rikspolitisk interesse omkring kommunevalget er det likevel viktig for oss at den lokalpolitiske dimensjonen kommer godt og sterkt fram i valgkampen. Vi har mye å slåss om i landets kommuner og fylker. Også her vil landsmøtet kunne gi interessante signaler til alle dem som nå står klar til å ta et tak i sine lokalmiljøer.

Dette landsmøtet vil også være sterkt preget av partiets 100-års jubileum. Dette jubileet er en stor begivenhet både for bevegelsen og for hele det norske samfunnet. Gjennom 100 år har våre ideer og tenkemåte hatt et solid grep på det norske samfunnet. Begynnelsen var beskjeden, men bevegelsens vekst og innflytelse er egentlig et enestående kapittel i vår moderne historie. Fagbevegelsen stiller som den første gratulant. Vi liker ofte å oppfatte oss selv som store-bror innenfor arbeiderbevegelsen. I alder ligger vi imidlertid litt etter. Men det viktigste er selvsagt brorskapet som har vært levende gjennom hele denne perioden, og som fortsatt bør være like levende og vital i tida som kommer.

Gratulerer med jubileet og lykke til med landsmøtet!

SAKLISTAS PUNKT 2 - KONSTITUERING

A) FULLMAKTER

Fullmaktskomiteen var nedsatt av sentralstyret 16. mars med følgende medlemmer: Liv Stubberud, Østfold, leder, Olav Olsen, Hedmark, Grethe Karusbakken, Akershus, Else Moe, Oslo, Helge Solberg, Buskerud, og John Sørffjordmo, Partikontoret, sekretær.

Leder, Liv Stubberud, la fram komiteens innstilling:

Ved åpningen var det møtt fram 298 representanter av i alt 300, herav 20 vararepresentanter. For første gang i parti-

ets historie var 45,6% av delegatene kvinner. 15 fylkespartier hadde fulgt opp kvoteringsregelen. 3 fylkespartier, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag hadde for få kvinnelige delegater. 1 fylkesparti, Vestfold, hadde for få menn.

Følgende representanter har meldt forfall, og vararepresentanter møter:

Repr.nr.		Vararepr.
016	Bjarne Holstad, Østfold	Kjell Arne Hansen
031	Thorbjørn Raadim, Akershus	Helge Skulstad
052	Jon Brynhildsvoll, Hedmark	Solveig Jenssveen
059	Elin Dahlsveen, Hedmark	Steinar Kjernli
077	Ellen Brandvol, Oppland	Liv Gaukstad
093	Lars Ole Skogen, Buskerud	Berit Bakkane
110	Ole Rønningen, Vestfold	Anne Sofie Ørbæk
126	Björg K. Ståland, Telemark	Erna Beate Støren
131	Jacob Olaus Mo, Aust-Agder	Knut Nordbø
167	Øystein Holmelid, Hordaland	Jan Bratland
201	Inger Belsvik, Sør-Trøndelag	Jens Hafsmo
215	Arne Ness, Nord-Trøndelag	Svein Brækken
239	Inger Kjærstad, Nordland	Anne Katrine Einarsen
243	William Engseth, Troms	Ove Gamst
248	Berit Vestgård, Troms	Linnea Lockertsen
250	Arvid Mathiesen, Finnmark	Irene Pettersen
274	Dag Andersen, Oslo	Åge Berntsen
276	Gretha Ristad, Oslo	Ivar Nordhaug
285	Liv Borge Bull, Oslo	Thorleif Skålerud
296	Thorvald Stoltenberg, Oslo	Rune Gerhardsen

Svalbard har 1 representant slik partiets lover, pgf. 6, punkt 2, tilsier.

Komiteen har ved sin gjennomgang funnet alle fullmakter i orden og innstiller overfor landsmøtet at fullmaktene godkjennes.

VEDTAK: Fullmaktskomiteens innstilling bifalt.

B) SAKLISTE

Partilederen refererte landsstyrets forslag til sakliste:

1. Åpning
2. Konstituering
  - a) Fullmakter
  - b) Sakliste
  - c) Arbeidsordningen
  - d) Valg av ordstyrere, sekretærer og komiteer
3. Innstilling om beretningen
4. Innberetning fra Revisjonsnemnda
5. Innsendte forslag
6. Lovendringer
7. Den politiske situasjon
8. Innledning v/Gro Harlem Brundtland
- Arbeiderpartiet foran lokalvalgene

- Innledning v/Einar Førde
 9. Sosialdemokratiets internasjonale utfordringer
 Innledning v/Gro Harlem Brundtland
 10. Valg
 11. Avslutning

VEDTAK: Saklista enstemmig godkjent.

D) ARBEIDSORDNINGEN

Det tidligere utsendte forslag til arbeidsordning - inn-
 tatt i landsmøtehefte nr. 1 - ble tatt opp:

Landsmøtet er åpent for presse og kringkasting. Partimed-
 lemmer har adgang til galleriet mot framvisning av spesielt
 adgangskort.

Etter innstilling fra landsstyret fastlegger landsmøtet
 selv planen for gjennomføring av møtet. Det holdes ordinært to
 møter daglig. Formiddagsmøtet fra kl. 09.00 til kl. 13.00, og
 ettermiddagsmøtet fra kl. 15.00 til 19.00. Om nødvendig holdes
 kveldsmøte.

Det velges 4 ordstyrere som vekselvis og etter seg imellom
 avgjort orden leder landsmøtets forhandlinger. Ønsker den funger-
 ende ordstyrer å delta i debatten, skal vedkommende overlate ord-
 styrerplassen til en av de andre ordstyrerne.

Til å føre forhandlingsprotokollen velges 4 sekretærer. I
 protokollen skal innføres saker som behandles, alle forslag som
 framsettes og beslutninger som fattes med angivelse av avstem-
 ningsresultat og eventuelt antall avgitte stemmer.

Den landsmøtevalgte nemnd, som gir innstilling om årsberet-
 ningen, skal også gi innstilling om landsmøtets forhandlings-
 protokoll. Ved hvert formiddagsmøtes begynnelse avgir nemnda
 innstilling om foregående dags protokoll. Protokollen for
 møtets siste dag godkjennes av sentralstyret.

Representantene har rett til å ta ordet inntil 2 ganger i
 samme sak, med henholdsvis 10 og 5 minutters taletid.

Ordstyrerne har rett til å stille forslag om tidsbegrens-
 ning. Det skal skje når det er nødvendig for å overholde ved-
 tatte tidsrammer. Det forutsettes at forslag om begrenset
 taletid så langt råd er - innebærer at de representanter som
 står på talerlisten får samme tid til disposisjon. Represen-
 tanter som forlanger ordet til forretningsorden, gis inntil
 1 minutt taletid til den enkelte sak.

Alle forslag skal framlegges skriftlig til ordstyrerne
 og være undertegnet med forslagsstillerens navn og fylke.

Etter at det er vedtatt å sette strek kan nye forslag
 ikke framsettes.

Dersom noen krever det, skal valgene foregå ved skriftlig avstemning. Andre avstemninger foregår ved håndsopprekning. Landsmøtet kan beslutte at en avstemning foregår ved navneopprop. Representantenes stemmegivning innføres i protokollen.

VEDTAK: Arbeidsordningen enstemmig godkjent.

D) VALG AV ORDSTYRERE, SEKRETÆRER OG KOMITEER

Partilederen refererte følgende forslag:

Dirigenter:	Reiulf Steen	- Sentralstyret
	Ole Knapp	- Sentralstyret
	Aud Haukland	- Rogaland
	Oddny Aleksandersen	- Finnmark

Sekretærer:	Osvall Floa	- Nordland
	Rannveig Frøyland	- Hordaland
	Einar Olav Skogholt	- Hedmark
	Margit Pedersen	- Partikontoret

Beretnings- og protokollkomite:

Arvid Nyberg	- Hedmark - leder
Rita Westby	- Oslo
Ottar Kaldhol	- Møre og Romsdal
Inger Therese Nytrø	- Aust-Agder
Ole Lysø	- Hordaland
Per Karlsen	- Partikontoret - sekr.

Reisefordelingskomite:

Karin Sandstad	- Nord-Trøndelag - leder
Olav Aasheim	- Troms
Audhild Teigen	- Sogn og Fjordane
Rolf Jørgensen	- Revisjonskontoret - sekr.

Redaksjonskomite for andre saker:

1.	Kjell Borgen	- Sentralstyret - leder
2.	Oddrun Pettersen	- Kvinnesekretariatet
3.	Jens Stoltenberg	- AUF
4.	Roar Løwer	- Buskerud
5.	Grethe W. Bjørlo	- Møre og Romsdal
6.	Kirsten Berg Nilsen	- Finnmark
7.	Johs. B. Thue	- Sogn og Fjordane
8.	Manni Nordlie	- Vestfold
9.	Edle Ystmark	- Nord-Trøndelag
10.	Elnar Bårdsen	- Nordland
11.	Ola Dahl	- Oppland
12.	Herdis Meihack Engen	- Vest-Agder

13.	Thorvald Stoltenberg	- Oslo
	Norvald Moe	- sekretær

Redaksjonskomite for valgmanifest:

1.	Leif Haraldseth	- Samarbeidskom. - leder
2.	Britt Schultz	- Kvinnesekretariatet
3.	Jakob Wahl	- Landsstyret
4.	Terje Solbakken	- Oppland
5.	Tore Nordtun	- Rogaland
6.	Esther Kostøl	- Sentralstyret
7.	Solveig Torsvik	- Akershus
8.	Knut Nordbø	- Aust-Agder
9.	Einfrid Halvorsen	- Sør-Trøndelag
10.	Mary Kvidal	- Sør-Trøndelag
11.	Arne Bergland	- Troms
12.	Bengt M. Olsen	- Hordaland
13.	Liv Valstrand	- Oslo
	Siri Bjerke	- sekretær

Valgkomite:

1.	Leif Haraldseth	- Samarbeidskom. - leder
2.	Ashild Hauan	- Kvinnesekretariatet
3.	Beret Bråthen	- AUF
4.	Kjersti Børsum	- Akershus
5.	Arild Bakken	- Landsstyret
6.	Gunnar Skaug	- Østfold
7.	Børre Pettersen	- Oslo
8.	Anne Spjelkavik	- Sør-Trøndelag
9.	Bjørg Gausdal	- Vestfold
10.	Tore Straume	- Telemark
11.	Kåre Rønbeck	- Finnmark
12.	Kjell Sund	- Rogaland
13.	Aud Helgesen	- Rogaland

VEDTAK: Alle enstemmig valgt.

Tove Karoline Knutsen framførte Arvid Hansen's og sin egen vise, som en hilsen og gave til partiets 100-års jubileum: "Det finns en sang".

Formiddagens møte hevet kl. 12.50.

ETTERMIDDAGSMØTET TORSDAG 26. MARS 1987

Møtet ble satt kl. 15.00 med Reulf Steen som dirigent. Tove Karoline Knutsen fikk forsamlingen med på å synge "Det finns en sang". Dirigenten refererte hilsmingsstelegram fra Willy Brandt. Han foreslo at hilse tilbake og ønske lykke til med den nye arbeidsdagen. Landsmøtet støttet forslaget.

Følgende forslag i landsmøtehefte nr. 1 var av landsstyret foreslått oversendt redaksjonskomiteen for andre saker:

1.1, 1.2, 1.3, 1.6, 1.7, 1.8, 1.11, 3.2, 3.3,
3.4, 12.1, 12.3, 12.4, 12.5, 12.6, 12.7.

VEDTAK: Forslagene oversendes redaksjonskomiteen for andre saker.

SAKLISTA PUNKT 7: DEN POLITISKE SITUASJON

GRO HARLEM BRUNDTLANDS FOREDRAG

Sist vi var samlet til landsmøte la vi grunnlaget for et Stortingsvalg som ga økt gjennomslag for våre verdier. Det var tid for reformer og for en ny giv. Igjen hadde vi fått erfaringer at konservative oppskrifter ikke førte fram. De gav arbeidsledighet og større forskjeller. Et svekket samfunnsansvar var en trussel mot distriktene, mot sysselsetting og velferd. Vårt program var "Ny vekst for Norge". Det var vårt alternativ til en utvikling hvor veksten bygde på større privat og lånefinansiert forbruk, økt import og en spekulasjonsøkonomi som ikke gir framtidsmuligheter.

Arbeiderpartiet har tatt på seg regjeringsansvaret i en vanskelig situasjon for vårt land. Det er ikke bare økonomiske krisetider. Etter borgerlig krise og handlingslammelse, trengte Norge ny kurs, målrettet innsats og vern om de viktigste verdiene.

I dag ser de fleste enda klarere hvor nødvendig det var å kjempe for andre verdier og en vekst med et nytt innhold.

"La Norge spire", sa de, og delte ut frøposer til velgerne mens de styrte oss rett inn i krisen. Men, hvor mange la merke til det som sto med liten skrift bak på posen - "Gyldig til 31.12.1986" ?

Det bar galt avstad. Etter valget hørte vi ikke lenger at man gledet seg. Vi var på full fart inn i dyptgripende problemer for landets økonomi - en utvikling som var en klar trussel mot sysselsetting og velferd. Da det ikke lenger var noen mulighet for fortsatt å skyve ansvaret over på forgjengerne eller opposisjonen - valgte man å gå av i stedet for å gå løs på de vansker landet var kommet opp i.

Høyreoptimismen er avløst av bitre erfaringer: Yappene

har vansker, spekulasjonsøkonomien er i vanry, konkurranse-
evnen er svekket, selv Ringsentret må konsolidere. Høyre gikk
i 1981 til valg på slagordet "Tiden er inne". Nå trakk Høyre
selv konklusjonen at tiden var ute.

For mellompartiene var situasjonen med mindretallsregjer-
ing blitt umulig: Et sterkere Arbeiderparti og sterkere strøm-
ninger i folket for et mer rettferdig samfunn. Et Høyre nektet
å se virkeligheten i øynene, og satset på å kunne true seg fram,
først innad i en mindretallsregjering, deretter i Stortinget.

Vi vet i dag at det ikke er grunnlag for noen flertalls-
regjering, selv om det er borgerlig flertall. Jo mer de borger-
lige partiene finner tilbake til seg selv, desto mindre viser
det seg at de har sammen.

Ikke bare er det stort sprik mellom de tre tidligere
regjeringspartiene, i tillegg har vi Fremskrittspartiet som
del i det borgerlige lappeteppet. Jeg tror det kan være nyttig
å minne om dette, for i de ustoppelige diskusjonene om en mulig
borgerlig regjering ser det ut til at man helt har glemt Frem-
skrittspartiet, og at de tre partier alene aldri kan bli annet
enn et mindretall.

Debatten mellom de tidligere regjeringspartiene er også
preget av at Høyre har mistet sin ledende rolle på borgerlig
side. Drakampen partiene imellom dreier seg mest om hvem som
har beveget seg hvor og hvorfor. Klassisk er uttalelsen fra
Høyre om at det er en grenseløs overdrivelse at Høyre har be-
veget seg - mot høyre!

Avisene er ellers de siste dagene preget av debatt om
personer og posisjoner hos våre politiske motstandere. Det må
være et blindspor. Nå som før er det politikken det står om.
Det sentrale er jo mangelen på politiske alternativer til
Arbeiderpartiets regjering.

Samtidig er det interessant å legge merke til hvordan
Aftenposten, tydelig resignert konkluderer på lederplass:
Veien tilbake til regjeringskontorene er blitt lengre enn
Høyre trodde da man forlot dem i fjor. I det ligger det jo
mere enn en innrømmelse. Avisen slår også fast at når Prest-
hus ikke er blitt statsminister, skyldes det at Senterpartiet
ikke vil. Ja, det er nok en av grunnene. For Senterpartiet
vil noe annet. De vil føre en annen politikk enn den regjering-
en Willoch førte, og som til slutt sprengte den regjeringen
fra hverandre, for snart ett år siden.

Det er nok bare Høyre som i likhet med Aftenposten kan
mene at man "ønsker fortest mulig å fortsette hvor man slapp
i fjor". Man slapp jo, fordi man ønsket å slippe unna, fordi
man var uten svar på landets problemer og på fremtidsperspek-
tivene.

Derfor tar vi ansvaret, søker resultater i vårt arbeid,
og peker ut en fremsynt vei videre. Da trenger vi en samlet
arbeiderbevegelse som har vilje til å stake ut kursen. Slik
har vi alltid tatt nye skritt - og greid å få med oss andre.

De skritt som tas i dag er med på å bestemme utviklingen langt inn i 1990-årene. Regjeringsansvaret har gitt oss større mulighet til å prege det norske samfunn. Arbeidet for å bedre folks hverdag kan skje med utgangspunkt i våre verdier og mål.

Opgaven kaller på det beste i våre tradisjoner: Evne til samfunnskritikk og vilje til reformer. Vilje til å ta ansvar og til å skape nye muligheter.

Vi skal ikke bare gjenreise balansen og vekstkraften i norsk økonomi. Vi skal også reise nye mål og visjoner for enkeltmenneskets frihet og muligheter. Våre krefter skal ikke mobiliseres i et forsvar for alt det vi selv har skapt, når utviklingen og fremtiden stiller nye krav. Vi skal prøve gårdsdagens løsninger mot morgendagens utfordringer.

Vi skal gjøre krisetid til reformtid.

*

Ikken er vår sentrale problemstilling: Hvordan skape mer? Hvordan fordele bedre? Hvordan sikre større frihet?

Utgangspunktet for de svar vi gir, er hvor vi står: Med en økonomisk krise og store underskudd i utenriksøkonomien. Fallet i oljeprisene betyr et tap for landet som tilsvarer kr. 20 000 pr. husholdning. Ikke bare det: Svekkelsen i norsk fastlandsøkonomi betyr like mye for underskuddene i vår utenriksøkonomi som fallet i oljeprisene.

Vi kan derfor ikke basere politikken på at fremtidige oljeinntekter kan løse problemene. Vi må gjøre noe med det store gapet mellom det vi bruker og det vi produserer, mellom det vi kjøper og det vi selger. Våre største ressurser vil ikke være inntekten fra oljen, men innsatsen fra den enkelte. Det krever pågangsmot og vilje til radikal nytenkning. Vi må tørre å slakte hellige kuer.

For vi kan ikke trøste oss slik formannen i Finanskomiteen, I.K.Hognestad, forsøkte en sen nattetime, da han utbrøt, dyktig lei av alle problemene med handelsbalansen: Når ett land har underskudd, har et annet overskudd. Så i grunnen er det alltid balanse. - Med andre ord: Intet problem.

Vi skal fremme reformer over et bredt felt:

- Vi skal reformere nærings- og distriktpolitikken. Slik kan vi sikre større verdiskaping. Slik kan vi snu den negative utvikling i mange distrikter til ny framgang og og nye muligheter.
- Vi skal reformere skatte- og fordelingspolitikken. Slik kan vi sikre større rettferdighet, men også bedre bruk av ressursene.
- Vi skal reformere offentlig virksomhet, i stat, fylker og kommuner. Slik skal vi få bedre redskaper - til å løse

våre grunnleggende økonomiske problemer - til å yte tjenester som er bedre tilpasset brukernes behov - og til å sikre fortsatt oppslutning om velferdspolitikken.

Vi har sikret oppslutning om reformer og tiltak som vil legge grunnlag for at det kan skapes mer - og fordeles bedre, og som vil gi større frihet. Vi har vist at det går an å stramme til og skape nytt, på samme tid.

Strategien vi har valgt er å stramme inn mest der hvor overforbruket har vært størst, samtidig som vi skaper rom for økt trygghet og ny vekst.

I kjølvannet av det internasjonale økonomiske tilbakeslaget i 1970-årene, har det vært en omfattende debatt om hvordan den økonomiske politikken bør utformes for å skape vekst og utvikling. Internasjonalt har det lenge vært hevdet at stagnasjonen i mange land skyldes en for stor offentlig sektor, for høye skatter, for omfattende velferdsordninger, for små lønnsforskjeller og for sterk fagbevegelse.

Denne oppfatningen begynner nå å slå sprekker, også i konservative kretser. I møte med virkeligheten sprekker teoriene.

Bladet Economist hadde nylig en stor artikkel som slår grundig hull på tradisjonelle myter. Den river grunnlaget vekk under påstandene om at en godt utbygd velferdsstat og høye skatter skaper stivhet og svekker omstillingsevnen. Artikkelen var skrevet med utgangspunkt i svenske erfaringer, men hovedbudskapet har generell gyldighet: Velferd hindrer ikke vekst. Det avgjørende spørsmålet er hva den offentlige sektor gjør.

Den store og inspirerende utfordringen er å gi politikken og den offentlige virksomheten et slikt innhold at den styrker og bedrer vår økonomi. Dette er det eneste som kan gi oss en velferdssamfunnet.

*

Det er nødvendig med reformer i næringspolitikken

Vi har ikke bare opplevet at oljeinntektene svikter, men også at det er stagnasjon i mange av de næringene som skal gi grunnlaget for vår levestandard og balanse i utenriksøkonomien. Kravet nå er derfor å få overført ressurser til disse næringene. Vi må gjøre det mer lønnsomt å produsere enn å importere.

Industrien står her sentralt. Men vi kan komme til å oppleve den sterkeste veksten i andre konkurranseutsatte bransjer, som havbruk, internasjonal tjenesteyting og i turistnæringen.

Men tilstramning alene er perspektivløs. Hovedstrategien er å styrke produksjonsgrunnlaget for å trygge velferden. Vi må ha mer effektive investeringer, utvide menneskenes kunnskaper, styrke forskningen. Vi må innføre ny teknikk og bedre organiseringen av arbeidet.

Derfor styrket vi innsatsen for nyskaping og omstilling i næringslivet gjennom økt satsing på forskning og utdanning. Innenfor et stramt budsjett maktet vi å gi forskningen en realvekst på 8 prosent.

Men dette kommer vi ikke utenom: Vårt næringsliv må konkurrere med bedrifter i land som har en langt lavere kostnadsvekst enn vi, og som aksepterer høy arbeidsledighet for å oppnå dette. Dette kan vi ikke godta, men det krever også noe av oss. Derfor må hensynet til sysselsettingen og brede samfunnsinteresser også prege inntektsoppgjørene. Ellers vil den enes lønnsøkning bety andres tap av arbeidsplass.

Det vedtak om oppgjøret som LO's representantskap har fattet er et viktig bidrag til å løse våre alvorlige pris- og kostnadsproblemer, og til å trygge sysselsettingen.

Vi stiller krav om moderasjon til alle grupper. Utgangspunktet er at 1987 er et inntektspolitisk unntaksår. Det må også gjelde inntektstyper som aksjeutbytte, honorarer og provisjoner. Vi må i løpet av neste år komme ned på det nivå våre handelspartnere har i sin prisutvikling. Det som nå trengs er derfor et felles løft for å bedre landets økonomi.

Samtidig vil Regjeringen bygge opp under en slik linje med fortsatte reformer - i skatte- og fordelingspolitikken - i prispolitikken - i boligpolitikken - overfor spekulasjonsøkonomien og i kredittpolitikken. Vi vil legge grunnlaget for at rentene kan gå ytterligere ned i løpet av året, og føre videre en aktiv prispolitikk.

Vi ser også at det press Regjeringen la på bankene nå begynner å virke. Utlånsrentene fra bankene er nå lavere enn 1. november 1986. Det gjelder spesielt boliglån.

Det som har skjedd på kredittmarkedet og bankvesenet i de siste årene, innebærer så store forandringer og har så viktige fordelingsvirkninger, at det er nødvendig med en grundig gjennomgang av hele kredittpolitikken, lovverket og virkemidlene.

Partiets økonomiske utvalg er bedt om å arbeide med dette, og Regjeringen vil om kort tid sette ned et offentlig utvalg som skal se på hvordan styringsmulighetene her kan forbedres.

Mange reformer er blitt møtt med motstand. Det har vært hevdet at de ville fordyre og svekke konkurranseevnen. Det gjelder krav til arbeidsmiljø og det ytre miljø. Det gjaldt også bedriftsdemokratiet. Men hva ble resultatet? I strid med de konservative teoriene, ble bedriftsdemokratiet en konkurransefordel. Kilden til effektivitet, til omstilling og fornyelse, ligger i at de ansatte slutter opp og bidrar til prosessen.

Den videreutvikling av bedriftsdemokratiet som Regjeringen legger opp til gjennom et eget program, er en ressurs også i arbeidet med nyskapingen i næringslivet. Vi vil nå fremme forslag om lovendringer som utvider antall bedrifter hvor de ansatte har rett til å være med i de styrende organer.

*

Det er nødvendig med reformer i offentlig virksomhet

Offentlig sektor er ikke en unødig utgiftspost, men en forutsetning, ikke bare for velferd og trygghet, men også for økonomisk vekst. Vi trenger en moderne og slagkraftig offentlig sektor fordi vi trenger hverandre.

Næringslivets samlede konkurranseevne starter i vårt skoleverk - fra førskole til høgskole, med transport- og veinett og teletjenester - men det gjelder også helsestell og kulturpolitikk - alt som bidrar til å skape et levende samfunn med muligheter for livsutfoldelse og trivsel. Vi trenger en sterk og effektiv offentlig sektor som en viktig viktig del av grunnlaget for et styrket næringsliv.

Regjeringen vil i vår legge fram et program for moderniseringen av offentlig forvaltning. Programmet vil omfatte en gjennomgang av regel, reformer av budsjettrutiner, utvikling av organisasjonsformer og styringssystemer og andre tiltak for å bedre servicen.

De enkelte institusjoner og etater må få større handlefrihet. Vi har allerede gjort viktige erfaringer med dette i helsesektoren. De politiske organers oppgave må være å sette mål og gi rammer. Så må det være lederne og de ansattes oppgave å nå målsettingene. Vi har tro på at dette vil utløse både nytenkning og engasjement.

Dette er kanskje vår viktigste utfordring: Å forene velferdspolitikkenes mål om likeverdighet i tilbudene med de voksende og forståelige krav om mer individuelt tilpassede tilbud.

Vi må se på brukerne av offentlige tjenester som medspillere når tjenestene skal endres og forbedres. Vi må spørre: Dekker vi behovene på en god nok måte? Yter vi de tjenester folk trenger og spør etter? For det er menneskene selv - hver enkelt av oss - dette gjelder. Derfor må den offentlige sektor fornyes, og tilpasse seg nye behov. Den må kunne tilby flere typer løsninger og større valgfrihet. Og det skal være noe mer enn et valg mellom samme type service på forskjellige steder. Det bør også være valg mellom forskjellige tilbud.

Monopoler har lettere for å stifne til enn institusjoner som har konkurranse. Det gjelder både offentlige og private monopoler. Ved å utvikle forskjellige tilbud folk kan velge mellom, skal vi bringe konkurransen inn i den offentlige sektor uten å gi slipp på vårt prinsipielle utgangspunkt. Samtidig som vi kan gi det offentlige nye og mer utfordrende roller å spille.

Det er kommunene og fylkene som er pålagt de mest sentrale velferdsoppgavene. Det er i lokalsamfunnet folk møter dem. Der må den viktigste fornyelsen skje. Vi må våge å satse på kommunene. Vi må heller delegere litt mer enn det en tror er forsvarlig enn litt mindre. Våge å gi frihet og mulighet til utradisjonelle løsninger.

Vi har en blandingsøkonomi. Vi bør stimulere til en blandingsadministrasjon. Bryte ned grenser mellom sektorer, men også mellom kommunale, fylkeskommunale og statlige organer. Oppmuntre til samarbeid f.eks. mellom trykdeetat og sosialetat. Frikommunene er her et viktig forsøksarbeid som kan utløse krefter i lokalsamfunnet.

Kommunene må søke samarbeidspartnere som kan være med å ta initiativ og løse oppgaver. Her må også organisasjoner, velforeninger og borettslag få nye og spennende roller å spille. Barnehageutbyggingen er ett eksempel.

Arbeidsfordelingen mellom offentlig og privat sektor er ikke fastlagt en gang for alle. Samspillet må utvikles videre. Vurderingen av rollefordelingen må ta utgangspunkt i hva vi vil på de forskjellige områder, og hvilke løsninger som gir de beste resultater. Vi kan ikke fryse fast en struktur, og samtidig vente å få mest mulig ut av den.

*

Det er nødvendig med reformer i distriktspolitikken

Mens Arbeiderpartiets politikk på 70-tallet ga regional stabilitet og ny optimisme i distriktene, har 80-årene skapt ny uro.

Den skjeve utvikling er ikke bare et problem for distriktene. De unges boligproblemer i byene kan ikke løses uten bedre regional balanse. Press-situasjonen gjør det vanskeligere å løse byenes trafikk- og miljøproblemer. Vårt slagord fra 30-årene: "By og land, hand i hand" har derfor gyldighet også i dag. Det er igjen Arbeiderpartiets oppgave å meisle ut en samlet regionalpolitikk, en by- og distriktpolitikk som henger sammen.

Senterpartiets generalsekretær sa etter partiets landsmøte at han var spent på hvordan andre partiers landsmøter ville forholde seg til en dramatisk ansiktsforandring av Norge. Det er fraflytting og oppløsning av bosetting i distrikts-Norge, og økte pressproblemer i by-områdene, noe han peker på som den store utfordringen i dag.

Senterpartiets generalsekretær sier også: Det viktigste er hva som er best for landet. Det er det hensynet som vil veie tyngst for oss når vi skal anvisе løsninger på utfordringer og problemer. Han gir Regjeringen helhjertet støtte for beslutningen om å benytte etableringsloven for store næringsbygg i Oslo, og bemerker at det burde vært reagert langt tidligere.

Sannheten er at det har ikke bare bygget seg opp ubalanse, underskudd og press i økonomien, sentralisering og økte bygge- og bokostnader. Men det har bygget seg opp en bevissthet i mellompartiene om at deres politikk har andre verdier og mål enn Høyres. Derfor sprakk også regjeringen Willoch.

Utfordringene i distriktene er på mange måter annerledes

enn før. De tradisjonsrike næringer landbruk, fiske og industri er viktige, men de kan ikke skape nok arbeidsplasser for både kvinne og mann. Unge mennesker med god utdanning stiller krav om service og miljø som mange bygder og småsamfunn ikke kan fylle.

Det trengs en gjennomgripende fornyelse av nærings- og distriktpolitikken for å skape allsidige arbeidsplasser både for kvinner og menn og mer attraktive miljøer i distriktene. Virkemidler og statlig næringsstøtte skal samordnes langt bedre, slik at midlene går til de distrikter som trenger det. Vi vil legge større vekt på tjenesteytende næringer, på reiseliv og kulturtilbud, både for å utvikle miljøet og for å gi arbeid til flere kvinner.

Vi må utnytte de muligheter distriktene har til å bidra til vår nasjonale gjenreisning enten det gjelder fiske, havbruk eller olje og gass. Men i distriktene som i sentrale strøk må vi akseptere omstilling av mindre lønnsom virksomhet. Den distriktpakke Regjeringen la inn i budsjettet for 1987 var en god start. Ved siden av å styrke de distriktpolitiske virkemidlene ga den klar retning for den videre satsing: På kompetanse, på kvinner, på tjenesteytende virksomhet.

Blant de konkrete tiltak Regjeringen vil følge opp er den plan for Forsking og Utvikling for Nord-Norge som nylig ble lagt fram, og som betyr bred satsing på framtidsrettet virksomhet. Om kort tid vil vi også ha ferdig arbeidet med Finnmark som en egen utdanningspolitisk region.

Regjeringen legger stor vekt på den distriktpolitiske betydning som oljevirkomheten i nordområdene kan få. Derfor satser vi på en strategi der vi får helårsboring, der leteaktiviteten holdes oppe, og der sannsynligheten for funn blir høyest mulig. Derfor har vi også besluttet å tildele strategiske blokker.

Landbruket vil fortsatt spille en viktig rolle i mange distrikter. Men også her er det tid for nytenkning. Støtten til landbruket må i større grad vurderes i en distriktpolitisk sammenheng. Både bosetting og landbruk er avhengig av samfunnet omkring, - ikke minst er kvinnes nye rolle avhengig av flere tilbud om jobb både på og utenom bruket. Landbruksministeren er i full gang med å utnytte de muligheter som finnes i tilgrensende bygdenæringer for å styrke kvinnes stilling i landbruket.

Det vil fortsatt være behov for betydelige overføringer for å sikre stabile inntekter og jordbrukets rolle i distriktene. Men vi må se på utjevningen i næringen, og på forholdet til inntekter utenom bruket, ikke minst i sentrale strøk.

Selv om kommunesektoren ikke kan gi den samme vekst framover i distriktene som på 70-tallet, vil slagkraftige kommuner og fylkeskommuner være viktige for den regionale utvikling. Det knytter seg usikkerhet til mange av forutsetningene omkring den kommunale økonomi, bl.a. har veksten i skatteinntektene vært skjevt fordelt. Regjeringen vil allerede i vår foreta en samlet gjennomgang av fordelingen mellom de ulike kommunetyper. Vi må sørge for at de kommuner og fylker som hadde en vanskelig stil-

ling fra før ikke kommer dårligere ut.

*

Vi kan stå overfor et tidsskille også når det gjelder vår kraftforsyning.

Mens vi til nå har vært mest opptatt av hvor stor vannkraftdekningen skal være, vil vi i framtiden kunne velge mellom ulike energibærere. Dette skyldes at våre store gassfunn gir oss et nytt alternativ, nye muligheter og økt handlefrihet. De mulighetene må vi bruke til beste for norsk økonomi og næringsliv.

Allerede i 1992 synes det mulig å produsere hele 5 Twh pr år fra et gasskraftverk på Kårstø, med en utvidelse til 7,5 Twh pr. år fra 1995. Det er videre mulig at vi i 90-årene vil kunne produsere betydelige kraftmengder basert på gass fra Haltenbanken. Lenger fram i tid vil det også kunne bli aktuelt å utnytte gassreservene utenfor Nord-Norge.

Det er en viktig oppgave å frembringe kraft så rimelig som mulig, samtidig som vi ivaretar de miljøhensyn som er knyttet til produksjon og forbruk. Det har vært Arbeiderpartiets politikk å legge forholdene til rette for utnyttelsen av vannkraften til beste for distriktene og hele samfunnet.

Kraftutbyggingen krever meget store investeringer. De valg vi gjør har derfor stor betydning i hele landets økonomi. Med de nye og store gassreservene kan vi stå overfor muligheter for billigere El-kraft enn den de mest kostbare vannkraftprosjektene gir.

Vi har fått nye valgmuligheter å ta stilling til. Det betyr at vi bør ta en tenkepause før vi setter i gang utbygging av våre dyreste vannkraftressurser, slik at vi kan få en bred gjennomgang av de nye planleggingsperspektivene i den energimeldingen Regjeringen nå arbeider med.

*

Det er nødvendig med reformer i fordelingspolitikken

Ved å gjøre skattesystemet mer rettferdig kan skattebyrdene fordeles bedre. Ved å reformere skattesystemet så det bidrar til bedre ressursbruk og mer fornuftige investeringer, kan endringen skape mer vekst.

Den danske dikter Piet Hein har et lite vers som også passer på vårt norske skattesystem: "Lov og rett/er et nett/ med så sære masker på/at de små/henger i/mens de store går fri".

Regjeringen Willoch kom aldri i gang med skikkelige skattereformer. Debattene det siste året har vist hvorfor: Samarbeidspartiene sto ikke sammen - tvert imot er de splittet i synet på hvor mye som skal betales og i synet på hvordan det skal betales.

Stortingets sammensetning har ikke skiftet, men det har

Regjeringen. Etter at vi overtok, har arbeidet med skattereformer skiftet både retning og tempo.

De første skritt mot et mer rettferdig skattesystem er tatt:

- * verdien av fradragene er redusert, særlig for høyinntekter,
- * skatten på aksjegevinster er skjerpet,
- * smutthull for næringsdrivende er tettet - f.eks. kapitalforsikringer og avsetninger etter distriktsskatteloven i sentrale strøk. Nye regler for kommandittselskaper er like om hjørnet.

Men viktige oppgaver gjenstår. Vi har ikke flertall alene, og vi inviterer derfor til et bredt samarbeid for flere forbedringer.

Høyres angrep har hatt ett synbart resultat: Partiet er mer isolert, og andre er ikke skremt. Vi lover ikke generelle skattelettelser. Ingen som vil beholde troverdighet, kan nå gjøre det.

Høyre prøver å skape en myte: Enhver endring av skattesystemet betyr mer skatt for folk flest. Situasjonen er på mange måter motsatt: Det er høyinntektsgruppene med store fradrag som er tjent med det nåværende system. For å si det enkelt: Jo mer som kan trekkes under dagens regler, desto større motstand mot å endre dem. De store grupper med lave og middels inntekt og små fradrag tjener på omlegginger av den type vi alt har gjort for 1987, og som vi vil gå videre med.

I bedriftsbeskatningen og beskatningen av kapital og kapitalinntekter er problemene like store. Det er den eneste store oppgaven Regjeringen vil gå løs på.

For det haster med å komme videre. Vi er utålmodige. Vi vil ha større rettferdighet, mens Høyre vil verne om dagens privilegier, og ønsker helst at intet skal skje. Derfor virker det heller ikke overbevisende når Høyre nå plutselig heiser Skattekommisjonen opp til de store høyder etter å ha hamret løs på den gjennom flere år. Høyres usaklige kjøp bør bli avslørt som det det er: Uansvarlig og lettvent.

*

Det er behov for reformer i fordelingen mellom generasjoner

Vi må styrke de unges muligheter på boligmarkedet, og i utdanningspolitikken. Vi må bedre de unge familienes muligheter til å kombinere arbeid og omsorg.

I boligpolitikken fikk vi også en skjev utvikling i 80-årene. Inngangsbilletten på boligmarkedet er blitt så dyr at store grupper ikke makter den.

Vi må få til en omfordeling til fordel for de unge familier som nå etablerer seg. Da må vi se i øynene at vi som er vel etablerte må være med og dele regningen. Dette dreier seg om solidaritet mellom generasjonene.

Vi har begynt. Vi fikk satt ned Husbankrenten med 1 pst., mens Høyre ville sette den opp - og sende en regning på 500 millioner til dem som bor i Husbankbolig. Vi har varslet forslag om økt etableringslån for unge og bygging av utleieboliger. Vi har stilt krav til og lagt press på bankene når det gjelder det høye rentenivået, som er et spesielt problem for boliglån.

Vi er klar over at disse straks-tiltakene ikke er tilstrekkelige til å løse de grunnleggende skjevhetene vi her står overfor. Det er en mer omfattende oppgave, som krever fortsatte reformer av både boligpolitikk, skattepolitikk og kredittpolitikk. Disse reformene er vi i gang med.

*

Utenriks

Arbeiderpartiet danner igjen tyngdepunktet i utenrikspolitikken sammen med mellompartiene, slik vi har gjort i alle år etter siste verdenskrig.

I de siste par årene har faren for et nytt våpenkappløp i verdensrommet stått sentralt i debatten. Samtidig har manglende fremgang i Øst-Vest-dialogen gitt grunnlag for skuffelse og frustrasjon, i en tid da så mye står på spill.

Nå kan vi stå overfor en isløsning i Øst-Vest-forholdet. Det skjer samtidig med at den nye sovjetiske ledelse har satt i gang en indre reform- og moderniseringsprosess. Sakharovs retur til Moskva kan bety større åpenhet. Vi er vitne til stadig nye oppgjør med den nære fortid i sovjetisk politikk parallelt med at nye reformer varsles. Dette åpner for nye perspektiver.

Det er viktig at signalene om tilbaketrekning fra Afghanistan følges opp. Det vil være et nødvendig bidrag til et nytt og bedre klima i øst-vest forholdet. Vi kan stå overfor historiske muligheter. Derfor må vi alle være åpne for økt dialog og samarbeid.

Geneve-forhandlingene er av avgjørende betydning. Vi har aldri vært så nær en omfattende avtale om nedrustning. En avtale som fjerner alle mellomdistanseraketter i Europa, må følges opp av en avtale om raketter med kortere rekkevidde, og avtaler om konvensjonelle våpen.

En avtale som fjerner halvparten av de strategiske atomvåpen, ville også være et dramatisk brudd med opprustningen. Troen på at det nytter å snu utviklingen gjennom forhandlinger ville bli vesentlig styrket.

Holder vi fast på de avtaler vi allerede har oppnådd for å hindre et rustningskappløp i verdensrommet, skulle utsiktene fremover gi nytt håp. Debatten i den amerikanske kongressen gir positive signaler om at den viktige ABM-avtalen fortsatt vil bli respektert og tolket restriktivt. Norge er på linje

med dem som vil verne om avtalen og stå fast på en streng fortolkning av dens forpliktelser.

En fortsatt positiv bevegelse i supermaktsforholdet vil også kunne åpne for en tilsvarende utvikling i forholdet mellom Øst og Vest i Europa. Her må de små og mellomstore land i Øst og Vest kunne spille en større rolle.

I forholdet til Vest-Europa har vi vitale interesser både på det politiske, økonomiske, sikkerhetspolitiske og kulturelle område. Den økonomiske integrasjon og det politiske samarbeid mellom EF-landene viser ny dynamikk. Det er avgjørende for norsk arbeids- og næringsliv at vi kan unngå nye handelshindringer. I samarbeid om forskning og teknologi ligger nøkkelen til morgendagens økonomiske vekst. Intensivering av det politiske samarbeid mellom EF-landene berører sentrale norske interesser, som vil bli drøftet i en egen Stortingsmelding om Europa-politikken.

Også i vårt arbeid for boikott som ledd i Norges aktive engasjement mot apartheid, var det bare Høyre og Fremskrittspartiet som stilte seg på sidelinjen. De undertrykte i Sør-Afrika kan alltid regne med vår aktive støtte i kampen mot apartheid helt fram til den er vunnet. I Reykjavik har utenriksministrene kommet fram til et mandat om embetsmannsutvalg for nordisk atomfri sone, og også slått fast prinsippene for en felles nordisk boikottlinje, noe som styrker effekten av vår egen politikk i forhold til apartheidregimet.

Det regionale samarbeidet mellom de nordiske land og frontlinjestatene vil også kunne bli en alternativ vei fram mot et mer omfattende nord-sør-samarbeid. Vi vet det har stått på stedet hvil, og at det har vært forferdelig tungt å nå fram helt siden midten av 70-tallet. Vi har fra norsk side invitert representanter for en del utviklings- og industriland til et møte her i mai nettopp for å drøfte en strategi for et mer fruktbart nord-sør-samarbeid. Vi har Brandt-kommisjonens arbeid som grunnlag og veiviser for den sosialdemokratiske bevegelse. Vi må aldri stoppe opp i våre bestrebelser på dette området. Vi har også den økende innsikt om miljø og utvikling som kobler seg inn i hele nord-sør-problematikken på en slik måte at de som ikke ser lyset når det gjelder nødvendigheten av å bygge bro over kløften mellom fattig og rik i hvert fall skal forstå at det kan bli deres egen undergang hvis de ikke skjønner at miljøet ikke lar seg kutte ved noen landegrense.

Vi står igjen ved et veiskille. Vi kan ikke planlegge framtiden ved å forlenge fortidens utvikling. For i enden av en slik forlengelse ser vi at problemene bare blir større og mulighetene mindre. En krise stiller krav. Vi lover ikke gull - vi krever innsats. De som tror vi vil tillate at andre gjør jobben for dem, tar feil. Nå er det alvor: Det står på meg, og det står på deg.

Arbeiderbevegelsen skal stake ut kursen på ny. Vi skal rydde opp, og vi skal bygge om. Arbeidet er begynt. Vi vet hvor vi skal. Arbeiderpartiet skal være pådriver, men alle må være med å dra lasset, og ingen slipper unna. En krise som rammer alle stiller krav til alle, og mest til de sterkeste.

Krisetider er besøkelsestider for arbeiderbevegelsen. Oppgaven er ikke å administrere det bestående. Det er å forme et samfunn som tar den enkeltes beste evner i bruk. Slik kan vi gjøre fellesskapet tryggere, fordelingen av godene rettferdiggjøre og opplevelsene rikere.

- * -

Før debatten ble det tatt ca. et kvarters pause. Under ledelse av Anny Thorsen sang representantene "Litt mere frihet". Dirigenten refererte hilsningstelegram fra Norsk Elektriker- og Kraftstasjonsforbund. Han opplyste videre at det alt var tegnet 100 talere til debatten etter partileders innledning.

Det ble vedtatt å sette taletida til 5 minutter, med unntak av AUF's og Kvinnesekretariatets leder, som fikk 10 minutter.

DEBATTEN OM DEN POLITISKE SITUASJON

Sissel Rønbeck, Kvinnebevegelsens leder: Det er absolutt nødvendig at sosialister fortsetter å tenke, sier Julius Nyerere. Jeg tror fremdeles det er verd å låne øre til ham. For virkeligheten står ikke stille, men hvis vår tenkning gjør det, risikerer vi bare å gi gamle svar på nye spørsmål, vi risikerer å ende opp som dogmatikere. Derfor er det en sann glede å få være med å runde 100 år i en bevegelse som er i bevegelse, som nettopp fortsetter å tenke. Det er Høyre som nå blir oppfattet som en eneste stor gjesp, 100-åringen derimot svinger det rundt. Sånn sett må dette landsmøtet være det flotteste bursdagsselskap noen kan ønske seg. Distriktpolitikken fremstår som et av de aller viktigste områdene for nytenkning, og ikke så rent lite av dette nye følger i kjølvannet av at kvinnene er blitt en viktig nøkkel til fortsatt liv og utvikling i distriktene. Flere og mer varierte arbeidsplasser, større vekt på tjenesteytende næringer, etablererskoler, desentralisert utdanning, kulturtiltak, bevisst rekruttering av kvinner i tiltaksarbeid og sist, men ikke minst: barnehager og offentlig omsorgstilbud for eldre og syke.

I kvinnebevegelsen har vi flere distriktpolitiske ideer på lager i det nye programmet vårt om "Velferdsstat på kvinners vis". En del er allerede fanget opp i valgmanifestet, og ikke nok med det: I år er det lagt inn vel 30 mill. kroner i statsbudsjettet til tiltak for kvinner i distriktene. Inntektstaket for ektefelledelelt beskatning i landbruket er opphevet. Under jordbruksoppgjøret ble det satt av 7,5 mill. kroner for kvinner i landbruksfondet. Også i fiskeriavtalen er det lagt inn egne midler til kvinnetiltak. Vi er stolte og glade for den regjering som har fått til dette. For kvinnene i Arbeiderpartiet er barnehageutbygging en hjertesak som er like gammel som partiet selv. Det er ille når barn må stå i kø for sin rett i velferdssamfunnet. Derfor er det på høy tid at barnas rett nå blir de voksnes plikt. Vi må anstrenge oss maksimalt for å sikre retten til barnehageplass for alle så snart som overhodet mulig. Også det krever nytenkning. Kvinnebevegelsen mener det fortsatt må bli

en kommunal plikt å bygge og drive barnehager. Utbyggingen må forseres gjennom økte rammer i Husbanken og økt støtte til drift fra staten. Da kan vi greie å fordoble utbyggingstakten til 10 000 plasser i året. Men selv da vil mange av dagens smårolinger bli godt voksne før de får plass i barnehage. I dag er 40 pst. av barnehagene i Norge private. En enstemmig landskvinnekonferanse mente de ikke burde nedlegges, ikke fratras offentlig støtte, og at foreldre, boligkooperasjonen og bedrifter burde kunne bygge og drive barnehager. Derimot vil vi ikke ha verken barn eller helse på Børsen. Vi vil innføre maksimalsatser for foreldrebetaling i alle barnehager som får offentlig støtte. Vi vil at en del av plassene i private barnehager med offentlig støtte skal gå til dem som står i kommunens barnehagekø. Dessuten vil vi bedre rekrutteringen av kvalifisert personell og sikre standarden ved hjelp av normer for areal, utstyr og personale. Den løsning som nå er mest brukt - dagmamma-ordningen - er den dyreste og mest private - den kan være en god løsning, men må være frivillig i den forstand at flest mulig også har et reelt alternativ.

En rettferdig fordelingspolitikk blir viktigere i tider som stiller strenge krav til prioritering. Det er da vi må kjenne vår besøkelsestid i forhold til de mest utsatte. I dag gjelder det bl.a. landets aleneforsørgere, hvorav 90 pst. er enslige mødre. De utgjør 1/5 av klientene ved sosialkontorene. Bortimot hver tredje aleneforsørger har bolig uten bad og WC eller med kalde og fuktige rom. Andre vil komme nærmere inn på dette senere. For å illustrere hvordan også partiet nå bør forholde seg til aleneforsørgernes virkelighet vil jeg minne om følgende ordtak: Hvis du ikke er en del av løsningen, da er du en del av problemet. Jeg kjenner denne forsamlingen dårlig hvis den ikke viser seg å være en del av løsningen.

Jens Stoltenberg, AUF: Det er sagt at dagens ungdom er en dessertgenerasjon. Det er mulig det er riktig, men da har foreldrene stukket av gårde med hovedretten og gitt oss en kalorifattig dessert. Selv om en del ungdom har det fint og en del voksne har økonomiske problemer, er det dokumentert store generasjonsforskjeller i velferdssamfunnet. Levekårundersøkelsen som ble lagt fram for noen uker siden viste for det første at ungdom i etableringsfasen har saktet akterut, og for det andre at også de eldre har gjort det. Politikerne har ikke greid å prioritere disse to gruppene fordi virkemidlene i fordelingspolitikken er for dårlige. Når rentene og avdragene på bolig- og studiegjeld er som høyest, er inntektene lavest. Noen eksempler på at det har blitt verre med årene: Da Statens Lånekasse ble opprettet, var renten på studielån 2,5 pst, og avdragstida var nesten 100 år. I mange år var både avdrag og renter fradragsberettiget. Da Husbanken ble opprettet, var avdragstida 99 år, renten 2,5 pst. I 1981 var topprenten 7,5 pst. Nå har renten gått opp, avdragstida ned, og antall husbankfinansierte boliger har gått kraftig ned, i tillegg har boligprisene skutt i været. I Oslo har innskuddet i en gjennomsnittlig OBOS-leilighet gått opp fra 70 000 kr. i 1975 til 230 000 kr. i 1984. Det som har skjedd er en gedigen omfordeling av velstand. Dagens 40- og 50-åringene har tjent på utviklingen, ungdommen har tapt. Vi har aldri før sett en foreldregenerasjon trekke stigen så

langt opp etter seg som det våre foreldre har gjort på boligmarkedet de siste ti år. Vi i AUF ser sammenheng mellom skatte- og boligpolitikken. Ungdommen har nemlig minst fordel av den boligsubsidiering som går via rentefradraget på selvangivelsen. Dagens ordning virker slik at jo høyere inntekten er, jo større fordel har man av det samme rentefradraget. Er inntekten 300 000, har du dobbelt så stor skattefordel av samme renteutgift som hvis du har en gjennomsnittlig industriarbeiderinntekt. Jo mer du tjener, jo billigere er det å låne. Det fører til at de rike har større fordel pr. krone i fradrag, i tillegg har de flere kroner i fradrag. Arlig tappes felleskassa for 15 milliarder gjennom rentefradraget, og derfor må andre skatter gå opp, som vi alle må være med å betale. Den sterke subsidiering av renteutgiftene fører dessuten til at rentene presses oppover, noe som rammer dem som har liten fordel av fradraget, nemlig unge med lav inntekt, i etableringsfasen og f.eks. enslige forsørgere som jobber deltid. Derfor har AUF krevd at rentefradragsordningen endres slik at alle får lik fordel av det samme fradraget. Det er her ikke avgjørende hvilken skatteteknisk modell som legges til grunn for å følge dette prinsipp. Skulle det absolutt være forskjell, burde det være slik at det var billigere å låne jo mere du tjente. Det er gledelig å se at praktisk talt alle fylkespartier som har uttalt seg om skatt, har støttet kravet om lik fordel, og da gjenstår det bare for landsmøtet å slutte seg til det og vedta lik fordel av samme rentefradrag uansett inntekt. Da får vi et rettferdig skattesystem som ikke minst kommer ungdom i etableringsfasen til gode.

Brith Bakken, Oslo: Som arbeidsledig sjømann blant 15 000 andre som er blitt fratatt sitt arbeid bl.a. gjennom utflagging, må jeg si: Regjeringen fortjener støtte i sitt arbeid for å styrke konkurranseutsatte næringer, men en regjering utgått av Arbeiderpartiet må ha et spesielt ansvar for at ikke bare arbeidstakerne skal bære byrdene av omstillingene. I denne sammenheng er det også viktig å understreke at næringen ikke må holdes i live ved å presse ned lønnsnivået og sosiale rettigheter. Her må det gå en grense for hva en mindretallsregjering kan finne seg i av diktat fra stortingsflertallet. Det går en grense for hvilke prinsipper som kan forhandles vekk. For skipsfarten er denne grensen uttrykt i arbeidsprogrammet gjennom formuleringen om at næringen "bare kan forsvare sin plass i norsk arbeidsliv ved å tilby sjøfolk inntekt og arbeidsforhold på linje med tilsvarende arbeid i andre næringer." Uansett hva som hevdes er det et faktum at formålet med det foreslåtte norske internasjonale skipsregister er å presse sjøfolks lønninger ned på u-landsnivå og innføre lønnsmessig forskjellsbehandling på skip under norske flagg. Men det mest alvorlige er kravet fra norske redere om at norske sjømannsorganisasjoner skal fratras sin hevdvunne forhandlingsrett på skip under norsk flagg. Jeg minner om at skip under norsk flagg er norsk territorium, og her gjelder norsk lov og norsk arbeidspraksis. Det er derfor norske organisasjoner som skal forhandle for alle arbeidstakere på skip under norsk flagg, samme hvor mannskapet kommer fra. Til nå har dette vært tilfelle. Dersom de borgerlige vil endre dette, bør de sjøl foreslå og ta ansvaret for slike vedtak. Regjeringen har dessverre vaklet i dette spørsmålet og har ennå ikke tatt standpunkt. Det burde

være unødvendig for en regjering utgått fra arbeiderbevegelsen. Tidligere avholdte LO-konferanser i Østfold, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder og Nordland er imidlertid krystallklare i sine uttalelser. Avtaler om forhandlingsrett må som ellers i arbeidslivet ligge hos norske organisasjoner for alle arbeidstakere. Arsmøtene i fylkespartiene i bl.a. Aust-Agder og Vest-Agder har gjort lignende vedtak, det samme har Sekretariatet i LO. At myndighetene skal frata norske fagorganisasjoner faglige rettigheter og fastsette lønnsnivåer, vil derfor være i strid med signaler fra bevegelsen og LO og deres programmer. Jeg vil stille et direkte spørsmål til statsministeren: Vil Regjeringen i de kommende skipsfartsdokumenter slå ring om norske fagforbunds hevduvunne rettigheter til å avtale og forhandle for alle arbeidstakere på skip under norsk flagg? Svaret kan bare bli ja eller nei. Partiets jubileumsgave til fagbevegelsen som dannet Arbeiderpartiet må bli et soleklart forsvar for de faglige rettigheter. Disse rettigheter ble kjempet fram i en strid med kapitalistene, i et samfunn som undertrykte arbeiderklassen. La oss ikke ta et skritt tilbake mot dette samfunnet, det er i så fall en hån mot den pågående frihetsdebatten i partiet. Et klart svar er derfor både ønskelig og nødvendig. La dette jubileumslandsmøtet bli et forsvar for faglige rettigheter.

Sissel Eidissen, landsstyret, Nordland: Jeg er så heldig å være nordlending, fra mulighetenes landsdel. Men over 1500 mennesker flytter fra denne landsdelen hvert år. Å snu denne strømmen er nå politikernes viktigste utfordring. Derfor takk til Gro for det hun sa både om kvinner i distriktene og mer generelt. I Nordland AP er vi fortsatt innstilt på å gjøre vårt for at Nord-Norge skal forbli en rød landsdel. Men vi har en følelse av at vi hovedsakelig regnes med bare som valgarbeidere, og at det er et stykke igjen før vi får representasjon og innflytelse i bestemte organer som vi fortjener. Sentralstyringen av oss og våre ressurser, som vi nå synes å se utvikle seg så vel i partiet som i samfunnet, liker vi ikke. Vi har rett til å være med hele veien. Vi mener nordlendingene sjøl er den viktigste ressursen Nord-Norge har, i tillegg til mange flere. Men vi kan ikke leve og bo der hvis vi ikke får utnytte de ressurser vi har. Når vi vil fiske laks og utnytte vannkraft, er det fordi utnytting av egne ressurser er viktig for oss. Og nettopp det at vi har så mange ressurser igjen - som dere er så ivrige etter å fortelle oss hvordan vi skal bruke - tar jeg som tegn på at nordlendingene har greid å finne den vanskelige balansegangen som må til for ressursutnytting. Det glede vi lenge før begrepet naturvern tvang seg fram. Vi kan godt dele med dere. Men vi synes ikke dere sørpå har beskikket deres bo så godt at det gir dere rett til å handle på våre vegne, så å si over hodet på oss. I Rødøy kommune kan man f.eks. ikke forstå hvorfor et dødt og utilgjengelig vann skal vernes - er det for at forskerne skal finne ut hvordan liv oppstår i dødt vann? Resultatet av vernet kan bli at Melfjordutbyggingen skrinlegges og Melfjord kommune avfolkes og dør. Like vanskelig å forstå er noen av de restriksjoner som legges på Nordlandsfiskerne, når vi samtidig vet at det tillates restriksjoner som legges på Nordlandsfiskerne, når vi samtidig vet at det tillates rene børstilstander i andre deler

av fiskeriene. Distriktspolitikken er et viktig virkemiddel, og kanskje kan den nye bli slik at en del av virkemidlene forflyttes til kommuner og fylker.

Hallvard Bakke, Regjeringen: Høyere utdanning og kultur var de områder Willoch-regjeringen forsømte mest. I budsjettforslaget til vår regjering - i en helt annen og vanskelig økonomisk situasjon - økte bevilgningene til forskning med 16 pst. og til høyere utdanning med 14 pst. Men dette kunne ikke de borgerlige i Stortinget være med på, og vedtok nedskjæringer som for høyere undervisning slo ut med 44 mill. Det er et av paradoksene i politikken at regjeringen de siste måneder har blitt angrepet fordi det borgerlige flertall ikke ville akseptere regjeringens budsjett. Men vi prøver igjen. Regjeringen vil foreslå at universitets- og høyskolebudsjettene får en tilleggsbevilgning på 25 millioner.

I partiets arbeidsprogram har vi 20 punkter under kapitlet om kulturpolitikk. I de knapt 11 månedene som er gått siden vi overtok, har vi gjennomført eller er i ferd med å gjennomføre 15 av disse postene. På mediaområdet har vi 29 programpunkter, og omtrent halvparten er snart gjennomført, mens vi er i gang med en lovgivning som trygger brukernes rettigheter på kabelområdet og med et opplegg for TV 2. Mediepolitikken skulle være Willoch-regjeringens flaggskip, og nærradioene ble sluppet løs. Men etter 4 1/2 år med forsøk var ingenting gjort når det gjaldt å sikre finansiering eller å gi nærradioene en permanent plass i vårt mediebilde. Det er vår regjering som nå om et par uker legger fram forslag om å gjøre nærradiovirksomheten permanent gjennom å endre Kringkastingsloven, slik det står i vårt program. Etter programmet skal finansieringen skje gjennom offentlig støtte. I den nåværende økonomiske situasjon ser verken finansministeren eller jeg hvordan vi kan makte også denne oppgaven over statsbudsjettet. Det er da også en oppgave som naturlig burde ligge hos kommunene, men deres økonomi er heller ikke god de fleste steder. Hvordan skal vi sikre nærradioenes økonomi slik at vi ikke får lokale mediemonopoler, og slik at nærradioene blir en reell ytringsmulighet også for dem som ikke har kapitalsterke organisasjoner eller næringsinteresser i ryggen? Jeg er kommet til at i denne situasjon bør vi foreslå en prøveordning med reklame i nærradioen på meget bestemte vilkår. Programmet vårt sier at vi ikke skal ha kringkastingsreklame, men vi har også programfestet at vi skal ha en permanent og allsidig nærradio, motvirke lokale mediemonopol, også der de offentlige midlene vi mente å ha ikke er til stede. Jeg tror en slik reklame kan utformes slik at vi unngår de virkninger som har vært bakgrunn for vår motstand mot kringkastingsreklame. I hovedsak går de ut på:

1. at reklame ikke skal kunne selges av den enkelte nærradio,
2. at alle inntektene skal gå til selve nærradiovirksomheten, og dermed også komme dem til gode som ville få liten eller ingen reklame i sine program,
3. En viss del av inntektene forutsettes å gå til distrikter der man ikke kan forvente særlige reklameinntekter.

Dette er en modell som vil bidra til å demokratisere og ut-

vide ytringsmulighetene både i den enkelte kommune og på landsbasis. Det er betegnende at da jeg lanserte denne ideen første gang, var reaksjonen fra enkelte - som nok hadde håpet å kunne tjene god penger på nærradioreklame - at skulle det være slik, kunne det like godt være det samme med hele reklamen. Dette er naturligvis også en helt annen modell enn den Høyre har lagt fram forslag om i Stortinget. Etter Senterpartiets landsmøte er det klart at det ligger til rette for et borgerlig flertall i Stortinget for en eller annen form for reklamefinansiering av nærradioer. Dersom Arbeiderpartiet kategorisk skulle avvise enhver form for reklamefinansiering, har vi også frasagt oss muligheten til å påvirke hvordan en slik modell skal se ut. Den modell jeg har skissert er en prøveordning som skal gi oss erfaringer som kanskje kan være nyttige når vi om to år helt sikkert kommer tilbake til en diskusjon om disse spørsmålene i forbindelse med programmet for neste stortingsperiode.

August Rathke, Hordaland: Arbeiderpartiets styrke er en politikk for de nære ting, det vi trenger for at den enkelte og fellesskapet skal ha det godt. I vårt politiske arbeid har vi søkt å legge løsningen av de nære samfunnsoppgavene til de politiske organer som er nærmest problemene. I 1970 kalte vi vårt program "Demokrati i hverdagen". Det var et ærgjerrig initiativ for å desentralisere beslutningsprosessene. Ett resultat ble den nye fylkeskommunen, men en undersøkelse foretatt av NKS viser at det etter ti år står mye igjen før denne reformen fullt ut er gjennomført. Flere statlige organer på fylkesplan kan med fordel erstattes av folkevalgte. Det gjelder særlig å få samordnet de offentlige tiltak i fylkene, for næringsutvikling, for miljøvern og for utvikling av naturressursene under fylkespolitikkerne. I dag er det en rekke statlige embetsmannsinstitusjoner som stiller med dette. Tilsvarende er det i skolesektoren, helse- og sosialsektoren, samferdselssektoren på fylkesplanet. Overføring av statlige organer til folkevalgte organer i fylkeskommunene vil gi enklere og mer rasjonell saksbehandling og gi fylkespolitikkerne større innflytelse over utviklingen. Vårt programarbeid er demokrati i hverdagen, vi må registrere de behov vanlige folk har til arbeid, bolig, utdanning, innflytelse og trygghet ved uforutsette hendelser og sykdom. Her er ingen bare seg selv Arbeiderbevegelsens historiske misjon har vært å vise at bare gjennom et sterkt fellesskap kan vi komme videre med å utvikle samfunnet. Men la oss i arbeidet med de nære ting ting aldri glemme de fjerne nasjonale og internasjonale mål. Nytt håp er vakt gjennom de signaler som kom fra den 27. partikongress i Sovjetsamveldet. Partisjef Gorbatsjov følger opp, vi må ta ham på ordet.

August Rathke fremmet følgende forslag:

- 1) Utviklingen i Sovjetsamveldet for større frihet og respekt for menneskerettighetene og med initiativ til avspenning er utfordringer til vår internasjonale politikk, og ikke minst vår Europa-politikk. Innenfor de allianser Norge er tilknyttet må vi tydelig gi uttrykk for at Sovjetsamveldets forslag til avspenning og nedrustning må bli møtt med positiv vilje og konkrete tiltak for å bygge ned atomvåpnene og de konvensjonelle styrker i Europa

med sikte på å skape varig og trygg fred i verden.

- 2) Arbeiderpartiet må ta initiativ til å fortsette overføring av statlige organer på fylkesplan til folkevalgte organer i fylkeskommunene.

Sylvia Brustad, Hedmark: Boligpolitikken er i dag preget prinsippet: Den enes død, den andres brød. Dette på tross av at politikerne i mange år har snakket seg varme for å bedre situasjonen for ungdom i etableringsfasen. Når ungdommen kommer fram til døra, er inngangsbilletten for dyr. Det er etterhvert blitt et skille mellom dem som bor og dem som ikke bor. Boligpolitikken er et spørsmål om fordeling mellom generasjoner. Foreldregenerasjonen etablerte seg i en tid med lave boutgifter, gunstig finansiering og rentefradragsordning. I dag har stadig færre unge råd til å etablere seg, men det er ikke realistisk å vente økning av boligsubsidiene i dagens økonomiske situasjon. Derfor er det viktig å finne ordninger som gjør at subsidiene går til dem som trenger dem mest. Delvis må de dreies mot tiltak som kan redusere kostnadene ved første gangs etablering. En rettfærdig boligfinansiering er avhengig av en drastisk omfordeling av penger, fra rentefradragsordningen til Husbanken. Uansett inntekt bør alle nyte godt av rentefradraget. Med en førstehjemsbank tilrettelagt for ungdom kan vi innfri deres ønske om å få et sted å bo.

Ove Gamst, Troms: Fraflyttingen fra distriktene burde ikke være Arbeiderpartiets varemerke, og vi håper og tror at så ikke er tilfelle. I den senere tid har selv Forsvaret i nord uttrykt bekymring for framtida på grunn av den store fraflyttingen. Etter mitt syn er det særlig to ting som har betydning for distriktenes være eller ikke være. Det ene er å skape arbeidsplasser for kvinner og menn, og det andre er kommunikasjoner. Det er ikke fristende å bosette seg et sted der det ikke finns forflytningsmuligheter. Det er et krav at veiløse områder og øyer må gis høyere prioritet. Bruforbindelse må opprettes der det går an, og ferjesambandet må bli langt bedre. Det må gå an å reise utover kvelden også, ikke bare til kl. 5-6 om ettermiddagen. For oss i distriktene er det også viktig å kunne nå hovedstaden - derfor må flyforbindelsen styrkes. Befolkningsfattige områder må samarbeide om de ressurser som finns. Her har vi i Troms ført en lang kamp som ennå ikke er avgjort, nemlig for samordning mellom det sivile samfunn og det militære også når det gjelder transport. Vi må ikke la verken enkeltgruppers motvilje eller ruteselskapenes iver etter inntjeningsevne få avgjøre samferdselspolitikken i Nord-Norge. Det må være en politisk oppgave.

Kurt Mosbakk, Regjeringen: Dersom vi ikke gjør noe med skipsfartsnæringen, vil den norske utenriksflåten være flagget ut i løpet av meget kort tid. Dermed vil 10-12 000 arbeidsplasser for norske sjøfolk gå tapt, samtidig som arbeidsplasser på land vil forsvinne. Det gjelder i maritim utdanning og forskning, leveranser av mange varer og tjenester. Mange tiltak må settes i verk for å rette på dette, og det arbeider vi nå med i skips-

fartsmeldingen som Stortinget skal få seg forelagt i løpet av våren. Ett av tiltakene er oppretting av det såkalte internasjonale, norske skipsregister, NIS, som det er grunn til å understreke ikke skal bli et paradys for folk som vil unngå skatt eller valutareguleringer. Det skal ikke være et paradys for arbeidsgivere som ønsker å fastsette lønns- og arbeidsvilkår uten forhandlinger med anerkjente, uavhengige fagorganisasjoner, og det skal ikke være et lovløst område der internasjonal og norsk rett settes på gangen. Det skal riktignok være et NIS, men ikke noe villnis. Et klart regelverk skal legges til grunn, og det skal stilles konkrete krav til dem som ønsker å knytte seg til dette registeret. Jeg er enig med Brith Bakken i at det ikke er riktig at arbeidstakerne alene skal bære byrdene med omstillingen i skipsfarten. Dette er noe av bakgrunnen når vi nå på forskjellig vis prøver å legge grunnlaget for at norsk utenriksfart fortsatt skal ha tilknytning til Norge med de positive virkninger det vil ha for norsk økonomi og norsk sysselsetting. Verken Regjeringen eller jeg har ennå tatt standpunkt til den endelige utforming av retningslinjene for fastsetting av lønns- og arbeidsvilkår i dette registeret. Mitt siktemål er å finne en løsning som alle parter kan leve med. Derfor har jeg arbeidet mye med denne saken i nær kontakt med bl.a. LO og de berørte organisasjoner i næringen, selvfølgelig også Norsk Sjømannsforbund. Jeg er glad for å kunne si at alle organisasjoner har gjort en stor innsats i arbeidet med kommentarer og forslag. Det har vært en konstruktiv debatt og meningsutveksling med sikte på å belyse sakens alle sider på en skikkelig måte. Regjeringen vil legge vekt på å forelegge saken på en slik måte at utfallet av Stortingets behandling blir best mulig. Jeg har meget stor forståelse for det prinsipielle og praktiske innholdet i vedtaket fra LO's sekretariat og vil selvfølgelig fortsatt holde nær kontakt med LO og de øvrige organisasjoner før jeg lager min endelige tilråding.

Jorunn Solli, Rogaland: På visse punkter er Arbeiderpartiet på banen i skolepolitikken. Debatten om skoledagens lengde har vært god. Jeg er enig på de fleste punkter med den forutsetning at det ikke bare skal være undervisning, men også fritidsaktiviteter og lek. Skolepolitikk er imidlertid mye mer enn dette. Skolen må nå få en mer sentral plass i den offisielle debatt, skolen er en grunnpillars i det norske samfunn, utdanning er en forutsetning for et samfunn som skal være på høyde med og konkurrere med andre land. Har sentrale politikere innsett alvorret i skolens situasjon i dag? Læreraksjonene skapte røre og brakte skolen på banen. Det er nå viktig at vi gir uttrykk for at vi vil prioritere skolen. De midler som er stilt til rådighet rekker ikke til å oppfylle intensjonene i Mønsterplan 74, og langt mindre i M 85 som setter enda større krav. Det koster å drive skole, og det er viktig å gi signaler om at Regjering og Storting vil ta denne saken alvorlig. Det gjelder ikke lærernes lønnsforhold, men situasjonen i det hele tatt. Det gjelder den offentlige skolens eksistens. Vi må ikke glemme pedagogikken i det hele, vi har for lite materiell, lærebøker, papir, plansjer osv. Mange kommer i bavevja fordi de ikke får den undervisning de har krav på. Det vil komme krav om privatisering av skolevesenet hvis vi ikke stopper i tide. Men vi vil ha en god, offentlig skole.

Bernt Hågensen, Nord-Trøndelag: Utviklingen i distrikts-Norge har vært negativ de senere år. Folketallet i utkantene går ned, lokalsamfunnene forgubbes, ungdommen reiser fordi det er mangel på arbeidsplasser. I en typisk utkantkommune er det primærnæringen som utgjør livsgrunnlaget, men med en nedlegging av bruk som tilsvarer 3 000 årsverk er det mange som spør seg hvordan det vil se ut der om 15-20 år. Fortsetter utviklingen som nå vil vi om 12-13 år være nede på halvparten av de bruk vi har i dag og antall årsverk vil være halvert. En slik utvikling vil være katastrofal for distrikts-Norge, og det er de små bruk som vil forsvinne. Behovet for en omlegging av landbrukspolitikken er absolutt til stede, og det er med glede jeg har registrert at landbruksminister Øyungen har bestemt at vi skal få en ny gjennomgang. Da bør det legges stor vekt på landbruket i distriktpolitisk sammenheng, landbruket som kulturbærer og landbrukets rolle i miljø- og ressursproblemer. Notatet fra LO og Småbrukarlaget peker på mange av de svakheter som preger dagens jordbrukspolitikk og på en omlegging for å oppnå bedre sysselsettingseffekt, bedre distriktpolitisk effekt, bedre beredskapseffekt, bedre utjæmnings-effekt, og ikke minst på at vi må få et jordbruk som tar nødvendig hensyn til vårt miljø. Jeg håper dette notatet skal bli en viktig rettesnor. Nå signaliserer Senterpartiet at det vil gjøre distriktpolitikk til hovedsak i valgkampen, mens vi har gitt for få og for svake signaler på dette området. Vi må heise det distriktpolitiske flagget langt høyere i signalmasta skal vi få et godt valg i distriktene. Også vi er innstilt på nytenkning og fornying, men vi trenger andre rammebetingelser, mer fra Distriktenes Utbyggingsfond, hjelp til kompetanseoppbygging og hjelp til omstilling og markedsføring. La oss få en samordning av virkemidlene så de går til de distrikter som trenger støtten mest.

Asmund Kristoffersen, Møre og Romsdal: Jeg vil gi Regjeringen ros for måten den arbeider på. Dens arbeid har styrket Arbeiderpartiets posisjon og troverdighet i samfunnet, og har lagt om kursen i retning rettferdighet og medansvar. Vi skal på dette landsmøtet stake ut kursen framover og møte framtidens utfordringer med nye løsninger og nye svar. Gjennom vår frihetsdebatt skal vi nå fram til partiets plattform i framtida. Det er viktig å ta den nødvendige tid til å finne nye løsninger. Jeg må dessverre si at det synes å være en tendens til å trekke konklusjonene før en stiller spørsmålene. Jeg tror grasrota vil stille spørsmål ved en del av de utspill vi ser. Er det så sikkert at det tjener arbeiderbevegelsen å få reklame i TV 2 og nærradioen? Eller at manglende barnehageplasser skal løses gjennom samvirkeordninger og andre halvprivate tiltak? Vi må tenke oss nøye om, og det er en ærlig sak å si at vi trenger tid for å nå målet. Men en stor sak som omlegging av skattesystemet må ikke ta mer tid enn høyst nødvendig, her har vi mange med oss, og det er en rettferdighetskamp vi ikke vil tape. Vi skal ikke ha noen spesiell distriktpolitikk, men en helhetlig politikk som tar hensyn til vårt lands geografi, befolkningsstruktur og bosettingsmønster. I Møre og Romsdal er vi bekymret for visse trekk i utviklingen. Vi har fraflyt-

ting, vanskelige kommunikasjonsforhold, og i mange år har vi hatt lavest gjennomsnittsinntekt pr. innbygger. Vi trenger en politikk som kanaliserer tiltak til distriktene. Vårt fylke må derfor få sin del av den virksomhet som utvinningen av olje og gass fører med seg.

Hilde Gundersen, Buskerud: Parallelt med avisoppslag om at chilenerne drar til Norge på pakketur har Regjeringen lagt fram et forslag som begrenser muligheten for å ta imot asylsøkere. Argumentet er at mottakerapparatet ikke er godt nok. Hvorfor setter vi ikke da inn de ressurser som trengs for at det skal fungere? Lovforslaget innebærer at de som i dag får oppholdstillatelse på humanitært grunnlag ikke vil få det. I dag får ca. 20 pst. innvilget sin søknad om politisk asyl. 20 pst. får avslag, og resten får oppholdstillatelse på humanitært grunnlag. Vi kalte det barbari da båtflyktingene fra Vietnam ble sendt tilbake på havet av nabolandene. Nå vil vi i Norge sende våre flyktinger ut på havet. Siden innvandringsstoppen i 1975 har vi utestengt de med mørkere hudfarge, mens folk fra den vestlige verden ikke har hatt problemer med å komme inn. Lovforslaget bør trekkes tilbake og erstattes med styrking av mottakerapparatet og kortere tid for behandling av søknadene.

Lillian Olsen, Vest-Agder: Jeg viser til forslag 4.19, hvor Farsund Arbeiderparti har pekt på folketrygdordningen som gir uheldige utslag for arbeidstakere med lav inntekt og deltidsarbeidende. I tillegg til denne vil jeg rette søkelyset mot en annen side ved deltidsarbeidet. Spesielt i helsesektoren opplever vi at stillinger blir delt opp helt ned til 1/6 jobber. Dette gjør ikke problemet med å skaffe kvalifisert personale mindre. Unge mennesker med utdanning søker ikke så små stillinger. Systemet fører også til at klientene får mange forskjellige mennesker å forholde seg til og ikke opplever nødvendig trygghet.

Lillian Olsen fremmet følgende forslag:

Arbeiderpartiet vil arbeide for å redusere antall stillinger som utgjør mindre enn en halv heltidsstilling. Arbeiderpartiet vil arbeide for økt bemanning i helse- og sosialsektoren, bl.a. for å motvirke en sterkere oppdeling av stillingshjemler.

Johs. B. Thue, Sogn og Fjordane: Hovedbudskapet fra distriktene til Regjeringen er at vi er svært godt fornøyd med politikken som er ført. På noen områder må kursen likevel justeres, det gjelder særlig deler av miljøpolitikken som stadig kommer i konflikt med næringspolitiske interesser i distriktene. Jeg forutsetter også at ikke noe gasskraftverk blir satt i drift før alle miljømessige konsekvenser er utredet. Den eksisterende miljøpolitikken kan belyses fra denne synsvinkel: Mange fylker i distrikts-Norge har store områder til rådighet, men er avhengig av store overføringer for å ha et akseptabelt velferdsnivå. Vi ønsker ikke at det i all framtid skal være slik, vi

ønsker å framstå som livskraftige og sjølsikre distrikter med et verdiskapende næringsliv. Skal vi lykkes må vi ikke hindres av ulike former for veto-strategier fra miljømyndighetene hver gang vi skal nytte naturressursene til vekstfremmende tiltak. I mitt fylke er de i ferd med å legge bånd på store arealer til verneformål. Det er mulig det er særskilt ille i vårt fylke, som er et fattig utkantfylke og har liten innflytelse sentralt. Men i Det norske Arbeiderparti har det aldri vært slik at de fattigste skal bære byrdene for de andre. Nå blir vi hindret i å utnytte naturressursene til ny, skapende vekst, til nye arbeidsplasser, og våre forutsetninger for å medvirke til verdiskapning blir redusert til et minimum. Det lokale og regionale sjølstyre er satt til side. Hvorfor skal slitere i Stryn partilag arbeide med en sak i 20 år når løse ad hoc-grupper kan danse seg lettbeint gjennom media og få gjennomslag for sine synspunkter hos sentrale myndigheter? Dette gir følelse av avmakt, og avmakt rammer oss i mange saker som lokalsamfunnet setter høyt, fordi vi ikke makter å trenge gjennom det nettverk av barrierer som omgir sentrale beslutningsarenaer. I enhver organisasjon som skal fungere godt, må kanalene være slik at signalene også går fra bunnen til toppen. Det er i distriktene partiet nå er i ferd med å få best rotfeste. I mitt fylkesparti har vi 6 pst. av alle innbyggere som betalende medlemmer. Hadde alle fylkespartier klart det samme, hadde partiet nå hatt 250 000 medlemmer.

Johs. B. Thue fremmet følgende forslag:

I løpet av 80-åra har det i distrikta blitt stadig større vanskar med å halde oppe sysselsetjinga og busetjinga. I fleire fylke er fråflytting på nytt blitt eit stadig større problem. Dette er ein aktuell illustrasjon av behovet for ein ny satsing på distriktspolitikken.

Kommunane og fylkeskommunane må innanfor ramma av ein forsterka og meir målretta distriktspolitikk få større ansvar for å utvikle eit livskraftig næringsliv. Som fram til i dag, vil næringslivet i distrikta i hovudsak vere tufta på lokale fortrinn og ressursar. Lokalforvaltninga må difor få større råderett over eigne ressursar. Planlova skal vere styringsreiskapen i ressursforvaltninga. I samband med rulleringa av Samla Plan må ein gjennom drøftinga mellom lokale og sentrale organ kome til forståing om prioriteringsrekkefylgja.

Dersom areal i distrikta vert bandlagde eller lokale prosjekt vert stoppa på grunn av nasjonale omsyn, må det utarbeidast konsesjonsanalysar slik at distrikta kan tilførast økonomisk kompensasjon, som vederlag for tap av delar av sitt naturlege næringsgrunnlag.

Oppbygginga av kompetanse er ein naudsynt føresetnad for ny vekst i distrikta. Distrikta sin del av den nasjonale satsinga innan høgare utdanning, forskning, utvikling og oppbygging av kompetansesentra, må hevast. Regionar som ikkje har høgare utdanning innan eit eller fleire av hovudområda teknikk, økonomi og helse, skal prioriterast.

Auka satsing på data- og informasjonsteknologi må føre

til raskare takt i etablering av slike kompetansegjevande verksemder i distrikta.

Overføringane til ulike næringar må gåast igjennom. Målet må vere å få ein langt klårare disitriksprofil. Overføringane til primærnæriningane må i større grad ha som mål å sikre sysselsetjinga og busetjinga. Tunge distriksnæringar som den kraft-intensive industri må sikrast gode konkurransevilkår. Oljeverksemda skal kome distrikta til gode. Dei distrikt som grensar opp til aktivitetar på sokkelen, utan at dette har avspegla seg i aktivitet på land, skal ha prioritet.

Dei distriktspolitiske verkemiddel er lite tilpassa dei problem ein i dag står framføre i distrikta. Ein gjennomgang med sikte på meir målretta bruk av midlane, er naudsynt. Arbeidsplassar for ungdom og kvinner må ha prioritet.

Mennesket sjølv og evna til å skape noko saman med andre er den viktigaste av alle ressursar. Det er viktig at tilhøva blir lagt til rette for menneskeleg utfolding i distrikta, slik at fråflyttinga stansar opp.

Solveig Haugland, Vestfold: Fylkeskommunen er et viktig ledd i den offentlige forvaltning og har vist sin berettigelse. Men de enkelte fylkeskommuner har innbyrdes ulike muligheter og økonomi. Slike skjjevheter må kunne rettes opp gjennom inntektsystemet. Bosetting bør veies i forhold til areal. Forskjellen mellom høyeste og laveste tilskudd er 812 mill. kroner. I tillegg har flere fylkeskommuner 10 pst lavere arbeidsgiveravgift. Fylkeskommunenes økonomi er alvorlig, og store underskudd gjør dem handlingslammet. I 1986 ble situasjonen forverret fordi det ikke ble gitt kompensasjon for prisstigningen. I tillegg økte staten kurprisen på regionsykehusene. Det er et tankekors at arbeidstidsforkortelsen kostet Vestfold alene 40 millioner, og underskuddet i helsesektoren var omtrent like høyt. Underskuddet skyldes mye høyere prisstigning enn i samfunnet forøvrig, det blir behandlet flere pasienter, men hver pasient koster mer. Innen helsesektoren er effektivisering mulig, men det har til følge at jo flere pasienter, jo større økonomisk uttelling. For effektiviteten består også av bedre medikament- og behandlingsformer, og dette er dyrt. Disse problemer må tas med i beregningen når rammetilskuddene skal fastsettes. De fylkeskommuner som må bruke statens regionsykehus betaler også svært mye for mangelen på egen kapasitet. Det er viktig at fylkeskommunenes generelle økonomi settes under lupen og analyseres nærmere. Effektivisering er viktig, men i helsesektoren betyr det større økonomisk uttelling hvis vi skal få mer helse igjen for hver krone.

Før landsmøtet tok pause ble det opplyst at 106 talere var inntegnet. Strek ble satt. Ettermiddagsmøtet hevet kl. 18.00.

KVELDSMØTET TORSDAG 26. MARS 1987

Møtet ble satt kl. 19.05 med Aud Haukland som dirigent. Under ledelse av Tryggve Aakervik ble Samholdssangen sunget. 90 talere var inntegnet, og 3 minutters taletid ble vedtatt. Debatten om den politiske situasjon fortsatte.

Kari Nordheim Larsen, Telemark: Samfunnsendringene merkes ikke så godt fra dag til dag, vi tilpasser oss hvis vi ikke hører til dem som føler problemene med feil samfunnsorganisering på kroppen, f.eks. ungdom i boligkø og barn i barnehagekø. Vi i "hovedrettsgenerasjonen" trenger å ta et skritt til siden for å få øye på det som har skjedd. Den kanskje største endringen har skjedd i familiemønsteret. Bare ca. 10 pst. av familiene har nå utarbeidende far og hjemmearbeidende mor. Samtidig ser vi større mangfold i organiseringen i familiene, noen har 2 inntekter, noen 1 og noen 1.1/2. I arbeids- og familiebildet er stikkordet fleksibilitet, som igjen innebærer store ulikheter. De fleste har det vel bra, andre meget trangt. Dette gjør det vanskelig å utforme en familiepolitikk som er bra for alle. Derfor er det viktig at vi til enhver tid måler de tiltak vi iverksetter mot virkeligheten. Vi vet at kvinner kommer dårligere ut enn menn på de fleste samfunnsområder. Spesielt kommer enslige mødre dårlig ut. De må enten ta seg full jobb eller være hjemme og klare seg med trygden. Det må nå tas et løft for denne gruppen. Vi kan bl.a. gjøre kombinasjonen arbeid-trygd mer lønnsom, og vi kan forlenge barnetrygden for alene-foreldrene.

Yngve Mathisen, Østfold: Arbeiderpartiets frihetsdebatt er en debatt om velferd og frihet inn i 90-åra. Vi står overfor store utfordringer når det gjelder nytenkning, omfordeling og omorganisering. Men det er i gang en samfunnsutvikling hvor det er svært viktig ikke å tape av syne basisgrunnlaget for fellesskapet. Jeg er skeptisk til den pågående frihetsdebatt der bevegelsen blir støpt i nye forskalingsmaterialer uten vår ideologi. Skal vi bruke forskalingsmaterialer impregnert av høyreparasitt? Det impregneringsmidlet har jeg sett i virksomhet. Noe av det jeg savner mest i frihetsdebatten er sosialdemokratiets basisgrunnlag som har vært sentralt i bevegelsens virksomhet bestandig. Jeg går sammen med dere inn i en ny tid, men nekter å frigjøre meg fra bevegelsens basisgrunnlag. Velferd og frihet hører sammen. Velferd er for folk flest privat velstand, men den kan også misbrukes, som vi dessverre har sett. Trusselen mot den sosialdemokratiske bevegelse blir gruppeegoismen, også kalt lønnsosialistene i våre rekker. Vi må ikke glemme at det følger ansvar med frihetsbegrepet. Omorganiseringen som skal gjøre samfunnet mer rettferdig og demokratisk blir en hovedoppgave framover. En slik oppgave har arbeiderbevegelsen løst tidligere, under langt andre forhold, men på en måte det står respekt av den dag i dag. Vi må også vokte oss for å få en utvikling der landsbygda og utkantene ikke passer inn.

Ola Dahl, Oppland: Vi har en handlekraftig regjering, og det er bra. Men vi må betale for de magre høyre-årene, struttende av privat overforbruk, og vi bærer med oss mye negativt. Den sosiale boligbygging er slutt, eldrebølgen som skyller over oss stiller oss overfor enorme utfordringer der vi fortsatt har altfor knappe ressurser. Det er et mareritt å sitte i fylkene med ansvar for dette uten å kunne gjøre noen ting. Vi sliter fortsatt med store inntektsskjevheter fylkene imellom, imens ruller eldrebølgen inn over fraflyttingsbygdene, der de som skulle bære skattebyrden og pleieansvaret er på vandring ut. Vi bærer med oss konsekvensene av Høyres industri- og distriktspolitikk der 30 000 industriarbeidsplasser ble utradert og der det i utkantdistriktene ikke kom noe i stedet. Vi sliter med et knugende rentenivå og en prisstigning skapt av tidligere års politikk og med et rentefradragssystem som er helt sykt. Vi må få et skattesystem som tar knekken på dette urettferdige rentefradraget, og som gir samfunnet slike merinntekter at vi kan rette opp de verste skjevhetene for de svake gruppene og de svake distriktene.

Odd Arne Rasmussen, Finnmark: Mange ideer og forslag er lansert i håp om å snu fraflyttingen fra distriktene. Distrikts-Norge har så absolutt en framtid, sjøl er jeg fra Finnmark som har et stort vekstpotensiale. Fylket har utpekt reiseliv til satsingsområde, det kan gi mange arbeidsplasser i distriktene og positive ringvirkninger for det øvrige næringsliv. Men vi er ikke kommet tilstrekkelig på banen når det gjelder turisttrafikk. Samarbeidet mellom landene på Nordkalotten må få en ny dimensjon. At slikt samarbeid er positivt kan kanskje best illustreres med etableringen av Kirkenes mekaniske Verksted, der norske og finske interesser gikk sammen om en bedrift som tar sikte på å betjene det sovjetiske markedet. Finnmark AP har programfestet arbeidet for forlengelse av Murmanskbanen fra Nikkel til Kirkenes. Bygges den vil det åpne for samarbeid om utnytting av de rike mineralforekomstene på Kola-halvøya. Et slikt samarbeid kan også være et bidrag til avspenning i et følsomt område. Da må vi kunne tenke utradisjonelt og formidlingsfritt. Forbedring av kommunikasjonssystemet gir også nye muligheter. Finnmark ligger nå bare to timers flyreise fra Oslo, og vi har med glede registrert at flyruteopplegget er satt på dagsordenen. Med kortere avstand mellom nord og sør vil vi sannsynligvis også kunne stabilisere bosettingen i Nord-Norge.

Gudmund Gjengen, Sør-Trøndelag: Vi er klar over at det ikke er mange penger som kan kastes inn i offentlig virksomhet i åra som kommer. Kommuner og fylkeskommuner må prioritere sterkt, og vi stiller samme krav til staten om å vurdere bl.a. en omstilling av sin egen virksomhet på distriktsplan og sette ressursene inn i direkte tiltak. Jeg vil også spørre finansministeren: Hva gjør en med forsikringssekselskapenes rolle i boligfinansieringen og økonomisk politikk? Mens det i dag stilles krav til bankene og deres utlånsrammer, kan forsikringssekselskapene nærmest operere fritt. De som vil låne 800 000 til bolig må samtidig ut med 20-25 000 kroner årlig i pensjonsforsikringspremie for å få det. Hvis de vil låne til bil må de gå

til et finansieringsselskap som forsikringsselskapet har etablert, og hvis man ikke kan betale verken bolig eller bil, er det forsikringsselskapets etablerte inkassoselskap som trår til. Og disse pengene kastes inn på Børsen, hvor det skaltes og valtes med norske arbeidsplasser. Skal dette fortsette?

Berit Bakkane, Buskerud: Det er de gamle og de unge som har det verst i dag. Det gjelder bolig, utdanning og etablering for de unge. Vi prises ut av markedet, og vi får et klart klasseskille. Studielånet har høye renter, og tilbakebetalingskravet er strengt. Resultatet er stadig flere deltidsstudenter - eller evighetsstudenter. Det er samfunnet ikke tjent med. Behovsprøvet tilbakebetaling er vedtatt i vårt partiprogram, men det er ikke gjort noe i praksis. I valgkampen må vi vise at vi er et handlingskraftig parti også for de unge. Vi må skape et effektivt utdanningssystem, mer kontinuitet, og vi må øke lærerkraftene. Utdanningsvalget må ikke bli avhengig av hvor vi kommer fra, kjønn og sosial status. Etter en høy-skoleutdanning med 200 000 i lån sier det seg sjøl hvor vanskelig det er å etablere seg med dagens boligpriser. Vi må gjøre alvor av å fordele godene mellom generasjonene, bl.a. ved å legge om skattesystemet og gjøre virkningen av skattefradraget likt for alle, det vil øke statens inntekter, og pengene må brukes til å bedre bolig- og studiesituasjonen for de unge og forholdene for minstepensjonistene.

Magne Lund Sørensen, Telemark: Trygghet og frihet må også gjelde i miljøpolitikken. Kan vi i dag gå på arbeid uten å bli påvirket av helsefarlige stoffer eller kan vi være sikre på at utemiljøet ikke er skadelig? Antall kjemiske stoffer øker og øker, og vi kjenner langtidsvirkningene for bare få av dem. Når vi spør om et stoff er farlig, henvises det til rapporter som konkluderer med at skader ikke er påvist, men de sier heller ikke at stoffet er uskadelig. For oss arbeidsfolk er det vanskelig å se nyansene i slike rapporter. Utsagnene gir uttrykk for at en ikke vet noe om virkningene. Dersom det heter at "belastninger over en viss grense anses som helsefarlige", blir det fra enkelte hold straks argumentert med at undersøkelsen er mangelfull, underforstått: at den ikke kan tas hensyn til. Silikose ble påvist i år 75 e. Kr. og beskrevet i Naturalia Historia. Arbeiderne i romerske steinbrudd pustet inn støvet og døde av det. Etter å ha diskutert silikose i nesten 2000 år ble man enig om at dette var farlig. Det er slått fast at 2 mill. sykedager pr. år skyldes dårlig drikkevann. Jeg håper programkomiteen i sitt arbeid tar hensyn til det jeg har sagt.

Rita Westby, Oslo: ANC fyller i år 75 år og er Afrikas eldste politiske organisasjon. 75 års kamp for frihet, hvorav 25 med sin leder i fangenskap. Vår hjemmefront var bare nødvendig i fem år. Det er Vestens ansvar at situasjonen fortsatt er som den er, og det finns knapt ett flernasjonalt selskap som ikke er registrert i Sør-Afrika. Det er vårt ansvar at apartheid-regimet så lenge har fått undertrykke den svarte befolkningen. I Sør-Afrika står vi ikke overfor vanlig rase-

skillepolitikk, men overfor en sosial kontroll av de svarte som bl.a. er basert på atskillelse av familiemedlemmer og bortgjemming av store folkegrupper i bantustans. Det rammer særlig kvinnene som er verdens mest diskriminerte, men likevel deltar de i første rekke i frigjøringskampen. Vi forventer nå at den endelige vedtatte boikotten følges opp med aktiv bistand til ANC og frontlinjestatene.

Kjell Sund, Rogaland: Jeg vil takke fagbevegelsen for den holdning som ble vist i 1987. Det er vel ingen tvil om at det norske folk innser at moderasjon er nødvendig. Men på grasrota i fagbevegelsen spørres det hvordan regjeringen vil håndtere de grupper som ikke tilhører LO. Jeg tror det var i 1980 vår regjering gikk ut med skattelette til enkelte grupper innenfor industrien. Jeg håper det ikke gjentar seg nå, og at man har tiltak å sette inn mot disse gruppene utenfor LO. Jeg vil også spørre om vi med moderasjon og sparetiltak kan komme ut av den situasjon hele den vestlige verden er inne i, der det er snakk om å spare oss ut av inflasjonen i konkurranseforhold med land som ikke har inflasjon i det hele tatt. Hva blir resultatet hvis alle skal kappes om å få lavest inflasjon - og dermed et aktivitetsnivå som jeg føler vil være tragisk for norsk industri? Jeg er redd det er liten vilje til å få fart på samfunnet igjen, og fortsetter utviklingen slik, vil industriarbeiderne oppleve en katastrofe i 90-åra. Når det gjelder rentenivået, synes jeg Regjeringen har vært lite flink til å bruke rentepolitikken under tariffoppgjøret.

Marie Waale Nilsen, Troms: Hva er frihet for dem som sliter for å unngå arbeidsløshet, for å holde hjemmet sammen og finne et trygt sted for ungene å være mens man er på jobb? Hva er frihet for de barn som utelukkes fra det gode som noen får? Og for de tusenvis av foreldre som ikke har råd til å gå inn i en kooperativ eller foreldredrevet barnehage, for aleneforeldre i full jobb som ikke makter de økonomiske og praktiske krav en slik barnehage stiller? Hva hjelper det at det står i vårt program at vår ideologi skal være grunnlaget for vår politikk, når vi praktiserer noe annet. Det er flere grunner til at så mange av oss er imot privat barnehageutbygging: de blir dyrere, de følger ofte ikke opp lovbestemmelser, foreldrene må betale mer mens de selv er i etableringsfasen, det kreves ekstraarbeid av foreldrene. I vår borgerlig styrte kommune Harstad har vi erfaring for at det ikke vil fungere før vi har en lov å slå i bordet. Vi må tenke oss godt om før vi går inn for private barnehager.

Biørne Grimsrud, Akershus: Miljøvern er en sak vi ikke lenger kan overlate til knikkers-adelen. Det må få en sentral plass i sosialdemokratiets neste hundreår. Naturen må behandles på en mer aktiv og framtidsrettet måte. Det må være det naturen kan tåle av utslipp som må være avgjørende, ikke økonomiske hensyn. God ressursforvaltning er også godt miljøvern. I Nordsjøen er det akseptert at verdien av oljen tilhører fellesskapet og forvaltes av det. Slik er det ikke med verdier som vannkraftressursene representerer. Den forvaltes for en stor

del av private bedrifter. Vi kan ikke fortsette å la private få fortjenesten av det billig vannkraft innebærer. Indirekte er samfunnet med på å subsidiere naturødeleggelse. Vi vil ha full sysselsetting, men la oss endre den vanvittige ressursforvaltning mens vi ennå har muligheter for å etablere alternativ sysselsetting på de aktuelle steder. Ny miljøpolitikk betyr ikke at vi må stoppe veksten, det betyr at vi må styre den.

Tom Rognstad, Oppland: Generelt er vi i Oppland tilfreds med Regjeringens politikk i den vanskelige parlamentariske og økonomiske situasjon vi nå har. Men vi har synspunkter på tempoet i utviklingen mot et mer rettferdig samfunn. Det er på tide å gjøre noe med skattepolitikken.

Rognstad fremmet følgende forslag:

Rente/skattepolitikken

1. Oppland AP er av den oppfatning at rentenivået generelt er altfor høyt i Norge. Stort overskudd i Norges Bank og i de store privatbankene indikerer dette.

Det høye rentenivå forhindrer investeringer i industrien, som gir arbeidsplasser og dermed statlige inntekter. Vi blir forhindret fra å utnytte de ressurser vi har. Kommuner og fylkeskommuner fratras av samme årsak muligheten til å øke nødvendig servicevirksomhet. Mulig overskudd går med til å betale lån, tatt opp under gunstigere rentesituasjon.

De som i dag kan ta opp lån, er de som driver med spekulasjonsøkonomi med stor avkastning - og som har muligheten til å utnytte vårt gjennomhullede skattesystem til egen fordel. Disse kan makte sine forpliktelser, i motsetning til en vanlig lønsmottaker som dessverre lar seg lokke av banker og private finansieringsselskapers profesjonelle markedsføring. Situasjonen er slik i dag at dersom vi ikke får en umiddelbar sterk rentereduksjon, må det vurderes en differensiering av renten - ut fra lånets anvendelse.

Om viljen er til stede, er dette fullt mulig. Lån til samfunnsgevinnlig virksomhet, herunder utdanning, må få en lavere rente enn lån til pengespekulasjon og luksusforbruk. Dersom bankene ikke selv innser nødvendigheten av dette, må Regjeringen gripe inn med reguleringer.

Oppland AP forventer også at skattesystemet snarest blir endret, og med snarest menes i inneværende periode, slik at vi får et rettferdig sådant. Slik det fungerer i dag, er det få eller ingen som har tillit til dette. Fradragsordningene må reduseres. Spesielt rentefradraget (utgjør 30-40 milliarder pr. år) slår urettferdig ut.

Oppland AP støtter Stortingets vedtak om å be Regjeringen foreslå en omlegging av rentefradragsordningen, som vil gi alle like skattefordeler uansett inntekt.

2. Overgangen til bruttoskatt har bedret situasjonen noe, dog må denne økes dersom den virkelig skal bidra til å rette opp skjevhetene. En økning av bruttoskatt kombinert med reduksjon av nettoskatt og innføring av en skråtakmodell i rentefradraget, vil være veien å gå. Alternativet er en progressiv bruttoskatt - og da med et høyere grunnlag enn i dag.

Mary Kvidal, Sør-Trøndelag: AUF's leder sa at vår generasjon hadde trukket stigen opp etter seg. Det har vi også gjort på boligmarkedet. Det var det som skjedde da takstplikten ble opphevet, da borettslaga ble oppløst og da boliger ble spekulasjonsobjekt. Vi må nå meisle ut en ny politikk slik at det blir en rett å ha et sted å bo til en pris alle kan forsvare. Velstand må omfordeles fra oss etablerte til den unge generasjon. Vi må da ha samspill og balanse mellom ulike virkemidler. Straksløsninger som økte etableringslån, nedsetting av renten og press på andre finansieringsinstitusjoner er bra, men vi kan ikke satse bare på det. Det er boligmangelen som er årsak til problemene, leiligheter auksjoneres bort i dag, og konsentrerer vi oss om låneordningene og gir ungdommen 500 000 i stedet for 400 000, ja så koster leiligheten 500 000. Det må bygges flere boliger, stimuleres til nøkternhet i størrelse og standard, vi må forbedre virkemidlene i de statlige finansieringsordningene og få mer styring av private kredittselskap. Boligfinansiering må være en faktor ved omleggingen av skattesystemet. Kommunen må få bedre finansieringsordninger, slik at de kan tilrettelegge og foreta grunnlagsinvesteringer i nye boligområder.

Steinar Syvertsen, Hedmark: Det må komme en oppklaring om hva Arbeiderpartiet egentlig mener om overføringene til jordbruket. At det er mange urettferdigheter i overføringene er riktig, men synet på urettferdigheten varierer etter hvilken del av landet en kommer fra og hva slags produksjon en driver. Sjøl kommer jeg fra en landsdel som er temmelig utsatt for ønsker om nedskjæring av overføringene, fra Solør, som kom på kartet etter en reportasje i TV om en bankmann i full stilling og 300 mål til korn og 2000 mål med skog. Slike bruk er i mindretall, og i slike tilfeller er det på sin plass å diskutere produksjonsstøtte. I gjennomsnitt mottar vanlige bruk 4000 i støtte. Hvis kornprisen settes ned, blir resultatet at mange må begynne med husdyr igjen, noe som vil gå ut over utkantområder, flere blir deltidsbrukere og pendler til byene. Hvis overføringene skal reduseres, må vi begynne med de store brukene. De små er avhengig av inntekten, ofte av to for å overleve, og annen lønnsinntekt bør nok være med i beregningen av overføringer. Men begrensningen må ikke komme før den overstiger to årsverk samlet, som et heltidsbruk mottar i dag. Har en to inntekter utenom bruket, har en allerede to årsverk og ikke rett til produksjonstillegg. Også skogbruket må med i beregningen av inntektsgrunnlaget. Det er gårdbrukere med store biinntekter som investerer i dyre maskiner og villaer, småbrukere har ikke råd til det. Begynn reduksjonen hos Johan C. Løken med 300 000 i lønn som stortingsrepresentant, 600-700

dekar jord og masse skog, ikke med småbrukeren som tjener 100 000 på sagbruket og har 100 dekar korn og noen sauer eller griser.

Sylvi Enevold, Finnmark: Jeg er svært glad for at Finnmark skal bli utdanningsregion. Dette er avgjørende for utviklingen i fylket. Utdanning er en av de viktigste faktorer for omstilling og næringsutvikling, og for et godt offentlig servicetilbud. Samtidig er det avgjørende for den enkeltes mulighet til å utvikle evner og interesser. Det er mange årsaker til at Finnmark har lavt utdanningsnivå og utdanningsmotivasjon, jeg skal ikke komme nærmere inn på dem. Men skal utviklingen snus, må vi bygge ut flere utdanningstilbud på alle nivå, styrke kvaliteten på tilbudene både gjennom personellutvikling og pedagogisk utviklingsarbeid. Vi må redusere kostnadene av utdanning slik at motivasjonen reddes. Det er dette som gjør det nødvendig å skille ut Finnmark som egen utdanningsregion hvor det settes inn særskilte virkemidler, slik landsmøtet vedtok for to år siden. Vi fra Finnmark har foreslått at det settes i verk særskilte studiefinansieringsordninger, noe som skal stimulere ungdommen til å ta utdanning og kvalifisere seg for å møte de store utfordringene som det er å utnytte de muligheter Finnmark har for fremtidig vekst. Signalene fra Regjeringen har skapt optimisme hos ungdommen og økt interesse blant fagutdannede personell til å ta arbeid i fylket.

Ove Engevik, Oslo: Jeg er ikke uenig i noe av det statsministeren sa om beskatning av spekulanter, krav om moderasjon til alle grupper, rentesenkning og styring av kredittpolitikken, trygging av bedriftsdemokratiet og av den offentlige sektor. Men hvordan skal vi konkret forholde oss for å oppnå dette? Problemene har vært drøftet i mange år, men det er ikke kommet noe ut av det. Det eneste jeg kan se er kommet ut av Regjeringens rop om samfunnsansvar er det berømmelige representantskapsvedtak i LO om det såkalte null-oppgjør. Vi har hørt litt mindre om det krav til den økonomiske politikk som vedtaket var knyttet til. På overflaten er visse krav innfridd, men de må konverteres i praktisk politikk raskt, ellers smuldrer grunnlaget for representantskaps vedtak bort.

Ståle Dokken, AUF: Enda så mye verden har opplevd av opprusning er stjernekrigsideen enestående. Enorme ressurser er satt inn med det formål å utplassere skjold i verdensrommet til vern mot fiendtlige raketter. Sovjet må gi et militært svar på en militær utfordring, og sånn fortsetter supermaktene å gi militærtekniske løsninger som aldri kan brukes som svar på en politisk utfordring. Arbeiderpartiets klare motstand mot stjernekrig er markert i Stortinget og nedfelt i parti-programmet. Derfor var det naturlig og riktig at Regjeringen reserverte seg om stjernekrigsprogrammet på NATO's forsvarsministermøte i mai 86. Derfor var forvirringen og skuffelsen stor da Regjeringen lot være å videreføre Norges linje på forsvarsministermøtet i Skottland i oktober. I kommunikeet heter det: "Vi støtter sterkt USA's utforskning av rom- og forsvarssystemer slik det er tillatt innenfor ABM-avtalen".

Selv med henvisning til ABM-avtalen ble dette oppfattet som tilslutning til USA's romvåpenprogram som vi tidligere var imot. Det viktigste signal Norge gav på det møtet var at amerikansk press mot Norge nytter. Det er en politisk situasjon vi må bort fra. Norge må igjen innta en klar og aktiv holdning i forhold til stjernekrigsprogrammet, og det må komme til uttrykk på neste forsvarsministermøte i Stavanger i april.

Gunn Olsen, Telemark: Den nye folkesykdommen i Norge heter ensomhet. Mange unge er overlatt til seg sjøl. Ensomhet og fortvilelse preger dem, mange barn får ingen barndom som er barn verdig, ingen kjærlighet og ingen omsorg. Mange gamle dør i ensomhet. Arbeiderpartiet kan gjøre noe, fordi vi er et parti hvor solidaritet, samhold, fellesskap har vært tradisjon. Historien forteller om økonomiske kriser og harde tak tidligere også, som vi løste gjennom dette fellesskapet. Men det var før Dynastiet og videoen kom inn i stua, det var mens vi ennå gikk til naboen uten å være invitert. Vi kan klare det igjen, men da må vi begynne å snakke et annet språk og om solidaritet. Vi kan gjøre mye gjennom våre politiske vedtak, men vi kan ikke bevilge folk ut av ensomheten. Vi må skape holdninger med varme i, det må ikke være naivt å snakke om solidaritet og idealisme i Det norske Arbeiderparti. Folk skal vite at vi har ikke bare en dyktig regjering og en god politikk, vi er et parti med menneskelige kvaliteter, og Gro Harlem Brundtland har vist mange ganger at hun har den varmen jeg er ute etter. Skal vi, når vi går ut i valgkampen, prøve å gi litt mer av oss sjøl, litt mer kjærlighet og mer varme?

Sigmund Luggenes, Sogn og Fjordane: Det er en kjensgjerning at en rekke land vi kan sammenligne oss med satser mer enn oss på utdanning og forskning. Når vi sakker akterut på disse sentrale områder, er det grunn til å vurdere vår samfunnsmessige prioritering totalt sett. Det er helt klart at vi i 1987 bruker relativt mindre til undervisning og forskning enn i 1970. Vi må kritisk se på hele skole- og utdanningssystemet, hvor kvalitet må være et sentralt begrep. Vi må vurdere om vi skal innføre et fjerde år i den videregående skolen. Vårt utdanningsnivå må bli slik at det gir kunnskap og kompetanse på alle områder, og skoleverket må bli så fleksibelt at det kan følge de stadige forandringer i arbeidslivet. Så vel som i industrien må fornying prege også vårt utdannings- og forskningsmiljø, skal vi kunne konkurrere internasjonalt. Sogn og Fjordane har ikke høyere teknisk utdanningstilbud, og med omfattende olje- og gassutvinning og kraftutbygging er det viktig snarest å få etablert en ingeniørhøyskole i vårt fylke.

Liv Ottzen, Hordaland: I arbeidet med miljøvern må Arbeiderpartiet satse mer på å nå ut til den jevne befolkning. I form av kampanjer må det appelleres til alle menneskers ansvar når det gjelder forurensning av vårt eksistensgrunnlag, luft, jord og vann. Forbrukerne må stille seg mer kritisk til alt det markedet oversvømmes av og ikke bare kjøpe og bruke. I det daglige liv har alle ansvar for forurensning og forurensning. Det dreier

seg slett ikke bare om strålingsfare og sur nedbør. Det skjer daglig i landbruket gjennom sprøytemidler, fosfatholdige vaske- midler, spraybokser osv. Det må større bevisstgjøring til når det gjelder det ansvar hvert menneske har for hverandre og de kommende generasjoner.

Liv Ottzen fremmet følgende forslag:

I arbeidet med nytt program må partiet utarbeide en hel- hetlig plan for miljøvern på en måte som gjør Arbeiderpartiet til en pådriver i dette viktige arbeidet.

Irene Pettersen, Finnmark: Norsk fiskerinæring seiler nå opp som et av de største vekstområder. Veksten må sikres dis- triktene, og særlig Nord-Norge hvor de naturlige forutsetninger er til stede, og hvor det samtidig er størst nedgang i folke- tallet. Økt innsats innen kompetanseutvikling, målrettet bruk av statlige overføringer og bevisst satsing i de fiskeriavheng- ige distriktene må være sentrale stikkord. Fisk som fanges uten- for Finnmark må i størst mulig grad ilandføres i Finnmark. Fiskeindustrien er en industri med lav faglig kompetanse. Få bedrifter driver intern opplæring, og i liten grad er man klar over sentrale momenter som hygiene, kvalitet, økonomi og rå- stoffutnyttelse. Økte bevilgninger må til i forskning og produktutvikling og for å øke utnyttelsen og videreføringen av fylkets råstoffer, satse på nye produkter og markeder. Barentshavet er i økologisk ubalanse som bl.a. skyldes ufor- nuftig beskatning av enkelte fiskeslag som sild, lodde og reker. Forskningen må intensiveres slik at vi får større kunnskap om sammenhengen mellom bestandene.

Arild Dahl, Nordland: Vi fra Nordland er glad for den vekt partilederen la på distriktspolitikken. Hun sa bl.a. at vi må utvikle de muligheter distriktene har, det gjelder også fiskeriene. Regjeringen kan nå rette opp noe av det Willoch- regjeringen har gjort, nemlig forbudet mot drivgarnsfiske etter etter laks. Alle lokale organisasjoner har gått imot dette forbudet, også Nordland fylkesting har enstemmig bedt om å få det opphevet. For konsesjonsinnehaverne utgjør drivgarnsfisket etter laks fra 18 til 35 pst av årsinntekten, så det er lett å skjønne hva forbudet betyr.

Arild Dahl fremmet følgende forslag:

Landsmøtet ber Regjeringen oppheve stoppen i drivgarn- fisket etter laks som ble innført av regjeringen Willoch. Sub- sidiært: Landsmøtet ber Regjeringen utsette stoppen i drivgarn- fisket etter laks til ut 1995, da vi mener at forskningen på dette området på det tidspunkt kan gi klare årsaker til desi- meringen av disse laksestammene.

Harald Jullumstrø, Sør-Trøndelag: Partilederen sa i sin innledning at vi trenger en slagkraftig offentlig sektor. Vi som er ansatt i det offentlige er glad for de utspill Regjeringen har kommet med, bl.a. postmeldinga, jernbanemeldinga, den be- budede skipsfartsmeldinga. Den norske Postorganisasjon represen-

terer ca. 14 000 medlemmer, og dens leder har bedt meg ta opp Postsparebankens konkurranse situasjon og utlånsramme. Stortinget vedtok i 1981 at konkurranse situasjonen skulle bedres, og i 1982 økte utlånsrammen med vel 30 pst av innskuddsveksten, og i postmeldingen står det nå at det på sikt er et mål at det totale utlån skal komme opp på ca. 30 pst av forvaltningskapitalen. Men etter 1982 er utlånsrammen blitt stadig mindre i forhold til innskuddstilveksten. I 1987 er utlånsrammen 500 mill. kroner, mens innskuddstilveksten ligger på ca. 3 milliarder. Vi som arbeider i postverket håper utlånsrammen så snart som mulig økes til 800 millioner, slik at Postsparebankens konkurransevne bedres.

Norunn Evjen, Vestfold: Jeg er glad Gro var inne på dette med effektivisering av offentlig forvaltning. Det kan ikke være galt at også denne er produktrettet, eller at vi som lokalpolitikere prøver å trekke til oss ledere i kommuner og fylkeskommuner som har visjoner, lederevner og som arbeider målrettet. Det er svært viktig å ha ledere som greier å trekke med seg sine medarbeidere, men det er like viktig at målene blir kjent på alle trinn og alle ledd i administrasjonen. Også vi som politikere må vise at vi er interessert i en effektiv og brukervennlig forvaltning. Vi må ha ledere som samordner alle etatene slik at vi greier å trekke inn den kompetanse som trengs for å få en sak gjennomført. Vi kan ikke avgjøre sakene på helt andre plan enn der de utføres, vi er nødt til å delegere. Også vi politikere må delegere ansvar til de ansatte i offentlig sektor, vi må trekke alle med oss, og da blir det interessant å drive politikk.

Øvstein Ansok, Buskerud: Kampen for fred og nedrustning er en viktig kamp å kjempe. Reagans stjernekrig satte lenge en stopper for nedrustningsforhandlingene, heldigvis er Sovjet ikke lenger like bevisstløs. Men det betyr ikke at vi kan gi opp arbeidet mot star wars. Godtar vi slike såkalte forsvarssystemer betyr det at vi har gitt opp kampen for nedrustning og avspenning, med all den ressursløsning det fører med seg. ABM-avtalen skal hindre utvikling av antirakettvåpen, og Norge vil stå fast på en streng fortolkning av den. Dessuten har vi programfestet å arbeide mot stjernekrigprogrammet. Det betyr at vi må være villige til å ta fotnoter i NATO så lenge det er nødvendig.

Kjersti Børsum, Akershus: Vår framgang på siste meningsmåling skyldes ikke bare andres svakheter, men også partiets, Regjeringens og ikke minst statsministerens innsats. I det bratteste året i norsk politikk har hun som regjeringssjef vist Arbeiderpartiets evne og vilje til å finne samlende løsninger og til å fjerne myten om at Arbeiderpartiet er seg sjøl nok. I dag er situasjonen den at mellompartiene kan føre distriktspolitikk sammen med oss eller sentraliseringspolitikk sammen med Høyre, de kan innføre skatterettferdighet sammen med oss eller opprettholde økonomiske privilegier sammen med Høyre. De kan ta nye skritt i u-hjelpsarbeidet og mot apartheid sammen med oss, og sammen med oss kan de lytte til den uro og engstelse som er i det norske folk når det gjelder atomvåpen.

Og de kan bringe avspenningspolitikken i samklang med forsvarspolitikken. Vi trenger å gjøre Europa - hjørnesteinen i NATO - sterkere enn i dag, og det må skje i vennskap med det amerikanske folk. Skal vi få avtaler - og det er nødvendig i atomtidsalderen - må vi med en gang venne oss til tanken på at dagens potensielle fiende vil måtte bli vår partner i en avtale om felles sikkerhet mellom øst og vest.

Leif Sommer, Oslo: Mange har i dag ikke råd til å gi sine nærmeste en skikkelig begravelse. Vi hører stadig om minstepensjonister som må oppsøke sosialkontorene for å få penger til å gravlegge sine nærmeste. Det er uverdigg. Også når det gjelder å få folk i jorda har prisutviklingen vært alvorlig. Videre er de tidligere bestemmelser om at gravferdshjelp ble gitt i prosent av folketrygdens grunnbeløp opphevet. I dag ytes det 4 000 kroner. Gravferdshjelp må fastsettes i prosent av folketrygdens grunnbeløp, f.eks. 25 pst. som vil bety 7 000 kroner. Våre svenske venner har i samarbeid med kooperasjonen organisert en gravferdsforening som en motvekt mot begravelsesbyråene. Det er nok de som stikker av gårde med pengene.

Gunn Langås, Troms: Landbruket er i en særstilling i nord, økonomisk og distriktpolitisk. En viktig faktor i bo- og sysselsettingsutviklingen blir derfor at landbruket styrkes i Nord-Norge. En måte å gjøre det på er utjevning innad i næringen slik at virkemidler treffer der de skal, helst med næringsorganisasjonenes helhjertede innsats. Det som ødelegger landbrukets utvikling i nord er dagens lønnsvilkår, manglende velferdstilbud, kostnadsfaktoren og kvinneflukten. Disse ting fører til konkurser, styrt avvikling, økt sykkelighet blant bønder og sviktende rekruttering fra de unge. Jordbruket forgubbes i dobbelt forstand. Gjennomsnittsalderen i Troms er i dag 60 år og vil raskt stige. Når politiske virkemidler settes inn må man se på følgende: I hvilke deler av landet vil styrking av landbruket gi størst distriktpolitisk effekt? Vil virkemidlene hindre fraflytting, sikre selvforsyning, utnytte naturgitte ressurser, vil de samsvare med fylkesplanen? Slik må vi se landbruket i nord-norsk sammenheng, og ikke som en næring som tapper statskassa for penger for næringens egen skyld. Når det gjelder odelsrett for jenter er det mange som fraskriver seg den, fordi de føler de ikke har fysiske muligheter til å klare dette yrket.

Gro Balas, Oslo: Landskvinnekonferansen vedtok enstemmig sterk støtte til aleneforeldre, og det med god grunn. Aleneforeldrene har vært lenge nok med eneansvar for sine barn. De er ikke lenger noe unntak, men en vanlig familieform: Dårlig økonomi, lav boligstandard, sosial isolasjon er hverdagen for mange av dem. 1/4 av alle barn i Oslo vokser opp med bare en forelder, på landsbasis dreier det seg om hvert 11. barn. Vi kan verken risikere eller akseptere at nesten en kvart generasjon barn vokser opp under dokumentert dårlige forhold. 1/3 av aleneforeldrene i Oslo greier seg ikke uten sosialhjelp. Nå må vi riktig trå til for at denne gruppa skal få bedre muligheter til å greie seg selv. Når aleneforeldre tilbyr sin

arbeidskraft monner inntekten lite i husholdningskassa - overgangsstønadn reduseres med 61 øre pr. krone pluss skatt, og de risikerer samtidig at bostøtte og fri barnehageplass forsvinner. Ansvar og arbeidsoppgaver som skal takles alene, sosial isolasjon og skyldfølelse er ekstra belastninger, og de kommer i tillegg til den belastning en svært dårlig økonomi representerer.

Gro Balas fremmet følgende forslag på vegne av Kvinne-sekretariatet:

Landsmøtet mener at aleneforeldre må gis bedre levevilkår:

- Muligheter for å kombinere arbeid og trygd må bedres.
- Trygdelovgivningen endres slik at barna får rett til uavkortet underholdsbidrag, selv om den som har omsorg for barnet mottar overgangsstønad.
- Det arbeides for at aleneforeldre med alvorlig/kronisk syke barn gis inntil 1 års permisjon med lønn, sammenhengende eller innenfor en ramme på 3 år.
- Det bør gis kompensasjon for et visst antall besøksreiser, dersom den ene av foreldrene bor i en viss avstand fra barnet. Kompensasjon gis til den av foreldrene som kan dokumentere å ha betalt reisen.
- Barnetrygden for aleneforeldrenes barn forlenges til barnet har fylt 18 år.
- Skattereglene for underholdsbidrag endres. Bidraget betales i sin helhet av bidragsyter til bidragsmottaker, som om forsørgelsen skulle ha funnet sted innenfor en bestående familie.

Jens Ove Kristiansen, Aust-Agder: "Norge må i alle internasjonale organer gå imot forskningsprogrammer og utviklingsplaner som tar sikte på våpensystemer i verdensrommet." Dette forslaget fremsatte Arbeiderpartiet i juni 1985, og det manglet bare en stemme for å felle regjeringen Willoch allerede da. På neste forsvarsministermøte reserverte vi oss mot Reagans stjerne krigsprogram. Men på neste forsvarsministermøte kom det ikke noen fotnote. I stedet gikk Norge med på å akseptere en vits, der det bl.a. står: "Vi støtter sterkt USA's utforskning av rom- og forsvarssystemer slik det er tillatt innenfor rammen av ABM-avtalen." Det kan vanskelig tolkes annerledes enn at Norge frafalt et viktig krav. For AUF er dette helt uakseptabelt. Jeg er ingen sikkerhetspolitisk rabulist. Jeg tilhører det store flertall som mener Norge må stå på NATO-medlemskapet, og jeg vil gi Regjeringen ros for å føre en samlende utenrikspolitikk for Norge. Men samling er ikke det samme som unnfalhet. Vi må si fra i NATO når vi er uenige, vi må si fra når USA bruker milliarder for å styrte en lovlig valgt regjering i Nicaragua, og når Tyrkia bryter menneskerettigheter, og USA vil gjøre verdens usikkerhet og våpenarsenaler større. Det nytter ikke å dekke seg bak ABM-avtalen når Reagan sier han

ikke vil akseptere den.

Jon Emil Larsen, Møre og Romsdal: Høyresida har lenge hevdet at de er de eneste som kan effektivisere offentlig virksomhet. Denne usannhet har for lenge fått stå uimotsagt. Arbeiderbevegelsen har i langt større grad presentert svaret på denne oppgaven, men det er selvsagt forskjellige fra høyrekreftenes. Gjennom et aktivt samarbeid med den faglige og politiske arbeiderbevegelse må vi arbeide fram de nødvendige reformer i den offentlige sektor. Bare gjennom politiske prioriteringer foretatt av arbeiderbevegelsen kan vi gjøre kravet om privatisering overflødig. Høyre vil ved å skjule seg bak kravet om effektivisering privatisere for privatiseringens egen skyld. For dem er dette en sak av prinsipiell og ikke praktisk karakter. Vårt svar må være større effektivitet i den offentlige sektor, ikke for å spare, men for å utrette mer. Det er lett å si hva vi skal gjøre mer av, ikke fullt så enkelt å si hva vi skal gjøre mindre av. Prioritering kan best skje gjennom aktivt faglig-politisk samarbeid. Dette synes å fungere bra sentralt, ikke fullt så godt lokalt. Derfor må dette landsmøte gå ut med signaler om at det faglig-politiske samarbeid må prioriteres sterkere, vi må mobilisere og utløse krefter som kan stå imot høyrekreftenes privatiseringsønsker.

Kjartan Lund, Vestfold: I februar i år kom det fire unge "vietnamesiske" båtflyktninger til en by i Norge. I over fire år hadde de sittet i leir i Hong Kong. Men etter fire uker hadde de håpet og livsgnisten tilbake, og de var glade for det vennskap vi kunne tilby dem. Også jeg er glad fordi jeg har fått sjanse til å møte disse guttene. På to uker har jeg lært mer om Vietnam enn som politisk aktiv i flere år. Nå vil Regjeringen begrense flyktningestrømmen fordi mottakerapparatet ikke fungerer. Jeg er redd det skal bli praksis at vi - når vi møter et problem vi ikke straks kan løse - skal avvise problemet. Men vår tradisjon er å løse problemene, og da må vi gjøre kommunene i stand til å ta imot flyktninger.

Inger Vesterås, Hordaland: Reglene i folketrygden tar i dag utgangspunkt i mannens livsmønster. Det er ikke kvinnens livsmønster, hun har høyere gjennomsnittsalder og færre pensjonspoeng. Kvinnene taper rett til poeng i omsorgsperiodene. De fleste vil tilbake til arbeidslivet etter en slik periode da de har spart samfunnet for store beløp. Men bare lønnet arbeid gir rett til pensjon. Dermed blir kvinnene minstepensjonister på eksistensminimum. Kvinnes krav må være at kvinnens livsmønster må legges til grunn for flere ytelser fra Folketrygden. Trygderettigheter ved skilsmisser og for ugifte mødre må styrkes. De som nå nærmer seg pensjonsalderen har lagt grunnlaget for det velferdssamfunn vi har, det er disse kvinnene som ikke hadde barnehagetilbud, ikke fikk utdanning og som har slitt i de dårligst betalte jobbene. Nå er det på tide å gi dem en pensjon som betyr økonomisk trygghet, uavhengig av mannen.

Kristi Arnesen, Oppland: Hallvard Bakke kom med en gledelig

nyhet om mindre nedskjæring til høyere utdanning. Men fortsatt er det nedskjæring, og for Oslos vedkommende er det uvisst om Universitetet slipper å redusere med mindre enn de pålagte 17 millioner. Dette får store konsekvenser og vil spesielt ramme time- og hjelpelærerbudsjettet. Disse lærerne blir hentet utenfra for kurs, seminarer og undervisningstiltak i spesialemner som man ellers ikke ville fått dekket. Psykologisk Institutt er f.eks. helt avhengig av å hente folk utenfra for spesielle fagområder. Innstramningene har ført til at Psykologforeningen har vurdert om utdanningen er tilstrekkelig for å bli godkjent som psykolog. De har også ført til at private bedrifter har tilbudt seg å dekke utgiftene til de deler av undervisningen de har interesse av. Eldre forelesere har også kommet med tilbud om å forelese, så sant studentene betaler. Når det gjelder studiefinansieringen, må Regjeringen få fart på seg og gjøre tilbakebetalingen avhengig av inntekt og vurdere tiltak for å få flere til å ta hovedfag. Nå ser jeg at jeg ikke får lov til å si mer, og landsmøtet burde også tie stille!

Erling Brandsnes, Hedmark: Vi har kunnskaper og teknikk til å løse miljøproblemene, likevel har utviklingen gått i feil retning. Problemet synes å være å greie å utforme en miljøpolitikk i praksis. Her har Arbeiderpartiet et spesielt ansvar, vi kan ikke regne med høyresida på dette området. Jeg håper derfor at vi får meislet ut en politikk som vil gi praktiske resultater i miljøarbeidet.

Alf Bjørnø, landsstyret: Det er med stolthet vi ser tilbake på de hundre år sosialdemokratiet har bak seg, og som har utryddet fattigdommen. Jeg har sjøl vært tillitsmann i over 25 år og har opplevd mye av utviklingen. Framgangen skyldes ikke arbeiderbevegelsen alene, men den har vært lokomotivet når de mange hjul skulle settes i gang. Når lokomotivet har hatt styrke til å nå målene skyldes det at vi har hatt en samlet arbeiderbevegelse. Jeg er derfor bekymret fordi noen nå synes å mene at dette samarbeidet ikke er nødvendig lenger. Hver gang en tillitsmann sier han er lei av Arbeiderpartiet, slås det opp både i Klassekampen og Aftenposten og andre organer. Kan de utnytte dette til å skape en skikkelig sprekk i samholdet, har de oppnådd det de har kjempet for i mange år. Når det gjelder norsk skipsfart håper jeg de samtaler som er i gang mellom Regjeringen og fagbevegelsen kan føre til løsninger på dette problemet som er så vanskelig for hele bevegelsen. Vi er som regel flinke nøtteknekere - da må vi greie også denne nøtta!

Alf Daniel Moen, Nord-Trøndelag: Partiledernes innledning bar tydelig preg av solid fotfeste i den ideologi som er så viktig for oss. Den skuta vi overtok for knapt et år siden var ikke særlig sjødyktig, men det er beundringsverdig at Regjeringen allerede nå har fått den i slik stand at den kan gå utaskjers. Og da vil den kunne bære velferdssamfunnet videre framover. Men den økonomiske politikken Willoch-regjeringen førte vil få vidtrekkende konsekvenser, og det mest betenkelige var at folk var i ferd med å miste tilliten til det offentlige og sprang til forsikringsselskapene. Men her er det delegater som vil peke på

hva som må gjøres framover og vedta rettesnorer. Mange har vært inne på problemene for unge som vil etablere seg, og i denne sammenheng er skattepolitikken uhyre viktig. På dette området er det tatt viktige initiativ for omlegging. Men jeg vil legge fram følgende forslag:

Landsmøtet ber Regjeringen umiddelbart igangsette et utredningsarbeid med sikte på å skille nærings- og personinntekt ved skatteligningen. Dette for å legge forholdene til rette for innføring av en fradragsordning som gir like skattefordeler for alle inntektsgrupper.

Magnhild Solaas, Sogn og Fjordane: Det er avgjørende for distriktene at det blir ført en bevisst og målrettet landbrukspolitikk som i hovedsak ligger fast, slik at den trygger og skaper tillit til næringen. De siste åra har det blitt en skjev utvikling av overføringene. Inntektsutjamninga har stoppet opp, og optimismen fra 70-åra er i ferd med å snu om til pessimisme. Når bruk blir nedlagt forringes miljøet, noe som igjen fører til at flere gir opp. Jeg er glad for den revisjon av landbrukspolitikken det er lagt opp til. På bredest mulig grunnlag bør man drøfte mål og virkemidler for bygdene som helhet, der landbruket utgjør ryggraden. Jeg er særlig glad for 40 pst. kvinnerepresentasjon i dette utvalget. Kvinnene trenger tiltak nå om de skal bli værende i bygda. Vi vet at der jentene er, kommer guttene etter. Så mitt råd er: Sats på jentene først!

Øystein Holsæther, Møre og Romsdal: Grasrota i fagbevegelsen aksepterer nulloppgjøret. Men kan fagbevegelsen akseptere at ansatte i økonomisk solide bedrifter tar ut store lokale tillegg? Jeg tror ikke det. Forskjellene i lønn vil i løpet av året øke betraktelig, noe som vil gå særlig hardt ut over de lavtlønte. Kanskje eneste løsning er en lønns- og prisstopp slik at alle får merke innstramningene. Men det er vel for sent. Etter oppgjøret i fjor kom næringslivet øyeblikkelig med nye prislister, og det samme skjer nå. Når næringslivet til stadighet prøver å ligge et hestehode foran, må det bli prisstigning. Slik jeg ser det må det mer drastiske tiltak til enn oppfordring til moderasjon.

Roy Skogsholm, Nordland: Flere industrikommuner har store vanskeligheter på grunn av omstillinger i den kraftkrevende industri. Vi regner med at 150 000 mennesker er avhengig av denne industrien. Men på disse ensidige industristeder finns det ubrukte ressurser som kan nyttes for å sikre utvikling og bosetting. Distrikts-Norge for øvrig har store unyttede ressurser og er ikke avhengig av store økonomiske overføringer, men det trengs politisk handlekraft med hensyn til kraftutbygging og fastsetting av rammebetingelser for den kraftkrevende industri. De siste års diskusjoner om energipolitikk har ført til stor og rammebetingelsene for kraftkrevende industri er blitt så dårlige at denne industri kan forsvinne rundt år 2000. Den trenger omstilling og omstrukturering og tilgang på energi for å sikre utviklingen. Jeg vil derfor be Regjeringen foreta en vurdering av rammebetingelsene, og deretter foreta en ny vurdering av energibehovet og arbeidsplassene. Vi må få så stor

myndighet over våre ressurser at vi kan bruke dem til å styrke utviklingen av distrikts-Norge.

Bjarne Gierald, Nordland: Det kan bli vanskelig med ytterligere nedsatt arbeidstid til 6 timer pr. dag. Skal det gjennomføres må det i tilfelle gjelde familier med små barn. Vi må legge forholdene til rette slik at en av foreldrene kan være hjemme mens barna er små. Men i dag er det slik at begge foreldre av økonomiske grunner må være ute i arbeid enten de ønsker det eller ikke. Vi kan ikke få til både nedsatt arbeidstid og nedsatt pensjonsalder. Jeg har sett så mange nedslitte mennesker at jeg er sikker på de ville pensjonere seg på dagen om de kunne lenge før de fyller 67 år. Det kan heller ikke være riktig at en enke skal bli minstepensjonist når mannen dør like etter oppnådd pensjonsalder. Gjennom mange år har han betalt tusenvis av kroner til folketrygden, men det får ikke gjenlevende ektefelle nytte godt av.

Siv Tørudbakken, Hedmark: Velferdsstaten Norge har i dag 100 000 barn i kø foran barnehagene. Dette krever både politisk vilje og handling. For en familie er det viktig at det er arbeid å få for både menn og kvinner, og at det er et barnehagetilbud. Heldigvis har Regjeringen for alvor satt barnehager på den politiske dagsorden. Alle barn har rett til et pedagogisk tilbud og sosial kontakt med andre barn - ikke minst for at ulikheter i oppvekstmiljøet ikke skal danne ulikheter senere i livet. Det har vakt oppmerksomhet at kvinnene i Arbeiderpartiet har gått inn for privat barnehageutbygging. Men vi er imot kommersielle barnehager, og vil fortsatt at utbyggingen skal være et offentlig ansvar. Det vil imidlertid ta altfor lang tid hvis vi ikke godtar private initiativ. Vi må finne nye driftsformer og la lokale initiativ og ideer slippe til. Gjennom offentlige driftsmidler kan vi stille krav til pedagogisk innhold og pris.

Bjørn Skaug, Østfold: Når de offentlige inntekter svikter er det nødvendig å vurdere fordelingen av ressursene på nytt. A andre prinsipper er noe annet. Hallvard Bakke har tatt til orde for reklame i nærradioen. Da har i tilfelle Arbeiderpartiet forlatt et prinsipp som har vært vårt til fordel for våre motstandere. Bakkes modell er annerledes enn Høyres, men har vi først gitt grønt lys for reklamefinansiering, vil det være en enkel sak for en borgerlig regjering senere å gjøre de justeringer som må til for å gi reklamen den fasong Høyre vil ha. Bakkes forslag er at det skal være en prøveordning, men det er ingen garanti for at landsmøtet om to år kan vurdere saken på fritt grunnlag. All erfaring viser at det knapt finns noe som er så varig som prøveordninger! Bakke skal ha ros for at han har fått fart i utbyggingen av NRK's distriktskontorer, som Langslet gjorde alt han kunne for å hindre. NRK er garantist for ytringsfrihet, toleranse og objektiv nyhetsformidling, og dermed et irritasjonsmoment for de toneangivende borgerlige avisene. Får vi nå et reklametilbud i eteren, og dette ensidig skal være nyttet til virksomhet utenfor NRK, legger vi grunnlag for at etertilbudet vris bort fra NRK og over til det private markedet. Da er det ikke lenge til vi også innenfor

denne del av massemediene må fastslå at Aftenpostens tid er kommet.

Terje Kristiansen, Oslo: De senere uker er det ført en debatt om innføring av et norsk internasjonalt sjøfartsregister. Det saken dreier seg om er hvorvidt en Arbeiderparti-regjering skal sette faglige rettigheter til side for å imøtekomme rederne som truer med å flagge ut hele sin flåte. Hvis rederne får det som de vil, vil ikke-norske avtaler virke på norske båter. Prinsippet om lik lønn for likeverdig arbeid vil ikke følges, og heller ikke det prinsipp at norske arbeidstakerorganisasjoner skal ha forhandlingsrett på norske båter. Det fagbevegelsen frykter er at man dermed åpner for et slikt prinsipp også på andre norske arbeidsplasser, - det kan komme regjeringer etter denne som vil gjøre det, f.eks. i offshore-virksomheten. Et slikt skipsfartsregister vil være helt uakseptabelt for fagbevegelsen og sette det faglig-politiske samarbeid på en meget hard prøve.

Terje Kristiansen fremmet følgende forslag:

Norske arbeidstakerorganisasjoner skal ha forhandlings- og avtalerett for mannskap som forhyres på skip registrert i et eventuelt norsk internasjonalt skipsregister, NIS. Norsk rett for øvrig og norsk verneting skal gjelde for alle rettsforhold om bord på skip registrert i et norsk internasjonalt skipsregister.

Svein Ulleberg, Buskerud: Debatten om den politiske situasjon handler også om staten som arbeidsgiver. De borgerlige industriministre har nok vært aktive overfor statsbedriftene, men virksomheten deres har ikke vært slik arbeiderbevegelsen ønsker. Helt bevisst har de latt disse bedriftene mer eller mindre seile sin egen sjø i en tid da aktiv industripolitikk er en forutsetning for å overleve. Heller ikke vi har kommet ut av pratestadiet, det er først når problemene kommer vi blåser støv av debatten om staten som bedriftseier. Dessverre er det også blant oss folk som hevder at det ikke går an å drive statsbedriftene lønnsomt. Men klarer de private det, må det også gå an for staten. Statseide bedrifter kan også være en viktig del av distriktspolitikken. En bedrift i lokalmiljøet kan lønne seg selv om den ut fra økonomiske betraktninger går med under-skudd. Pendling, arbeidsløshet og sosiale problemer koster samfunnet penger i tillegg til de menneskelige tragedier.

Ulleberg fremmet følgende forslag:

Arbeiderpartiet tar opp konkrete drøftinger med Landsorganisasjonen om en framdriftsplan for en omorganisering og aktivisering av statens eierinteresser i næringslivet.

Eldbjørg Kvannli, Nord-Trøndelag: Likestillingspolitikken virker ikke som den skal. Jentene tar ofte 2-3 års videregående skole, deretter et års grunnskurs i sosial- og helsefag og et videregående kurs, i alt fem år. Altfor mange jenter tar også to eller tre grunnskurs fordi de ikke kommer inn på de faglærer de ønsker i første omgang. De er dessuten usikre når det gjelder

yrkesvalg. Jentene opparbeider stor studiegjeld og har samtidig utdannet seg til lavtlønnsyrker uten sjanser for lederstillinger. Langt mer holdningsskapende arbeid må til, og det må rette seg både mot lærere, elever og foreldre. Det må informeres om og åpnes flere utdanningsveier for jenter. Vi må også få en ingeniørhøyskole til Nord-Trøndelag.

Ase Klundelien, Buskerud: Kommunesektoren har vært utsatt for brutal sulteforing gjennom 80-åra. På denne måten la de borgerlige et effektivt grunnlag for å bringe offentlig virksomhet i vanry. Selv om viljen er til stede, har ikke vår regjering ressurser til å rette opp denne sulteforing. For å forbedre den offentlige virksomhet kreves det vilje til nytenkning, men også mer penger. Jeg er bekymret for ideen om å fristille sykehusene. Jeg har opplevd at uttrykket blir brukt mot forslag om nødvendige forandringer. Det faktiske forhold i fylkeshelsetjenesten er at forandringer ofte er blitt gjennomført etter harde konflikter med de som vokter gamle tradisjoner og innarbeidede yrkesprivilegier. Det er gjennom politisk styring de fleste positive endringer har skjedd. Politikere blir ofte møtt med den holdning at det er utidig innblanding i folkevalgte uten kompetanse skal legge seg opp i sykehusdrift. Jeg har de siste åra ikke opplevd ett eksempel på at forslag fra sykehus om effektivisering er stoppet av politikere, men jeg har opplevd det motsatte. Vi har vært svært opptatt av ventelistene for operasjoner, men interessen for psykiatriske pasienter og psykisk utviklingshemmede er ikke like stor. Dette er to grupper som ennå ikke har fått sin del av velferden, og heller ikke sjanse til å utnytte de medisinske framskritt som er gjort innenfor disse fagfeltene. Vi må arbeide for økt toleranse og forståelse for disse gruppene.

Lars Skjølås, Oppland: Harde virkemidler må til om vi skal få økonomien på fote igjen. Vi må ha en samlet, samfunnsmessig vurdering og streng prioritering, og derfor har Gro rett når hun sier vi krever innsats. Også landbruket må finne seg i å bli vurdert i denne sammenheng. Vi må være innstilt på at vi som er i næringa skal delta på like fot med andre, og det tror jeg det er vilje til. Vi i distriktene vil være med i debatten fordi vi mener vi vet noe om problemene. Diskusjonen må ikke bare foregå blant økonomer eller i organisasjoner som egentlig sitter utenfor de daglige problemer. Det finns ennå noen som har jord og kvae på fingrene, og de har ikke vært dette partis dårligste medlemmer, de er det heller ikke i dag. Når det gjelder den bebudede gjennomgang vil jeg minne om vårt ansvar for disse gruppene. Det er sagt at landbrukets målsetting ligger fast og bekræftet i Langtidsplanen 1986-89. Mange forutsetninger har endret seg, men la meg spørre: Hva har landbruket betydd i våre bygdesamfunn, hva vil skje om det blir lavere aktivitet, hva kan vi få som erstatning ved eventuell reduksjon? Til grunn for gjennomgangen må vi ha: Hvordan kan vi opprettholde sysselsettingen i landbruket og dermed den spredte bosetting i åra framover? Det er viktig å vise at landbrukspolitikken og inntekts-overføringene tjener mange formål. Derfor må landbruksministeren, landbruksutvalget og våre komitemedlemmer ut på banen for å forsvare vår distriktspolitikk.

Skjølås fremmet følgende forslag, fremsatt av Oppland Arbeiderparti: Mål for landbruksnæringene.

Oppland har store primærressurser innen landbruket som fortsatt må utnyttes som en "armering" i sysselsettingen og bosettingen i bygdene. Det er i den sammenheng vesentlig at inntektsmålsettingen for landbruket opprettholdes, men det må samtidig legges vekt på utjevning innen næringen, mellom distrikter, brukergrupper og produksjoner.

- Det må tilstrebes best mulig å samordne sektorinteressene i oversiktsplanleggingen med sikte på en helhetlig bygdeplanlegging for å utnytte ressursgrunnlaget og forutsetningene i lokalmiljøet.
- Stimulere tiltaksarbeid i landbruket i form av nye produksjoner og nye aktiviteter for å stabilisere bosettingen og sysselsettingen.
- Innlandsfylkene har gjennomgående en lav foredlingsgrad av råstoff fra primærnæringene. Dette gjelder i særlig grad for Oppland. Det må være en målsetting å beholde de bestående og øke omfanget for denne virksomheten i distriktene i samsvar med distriktspolitiske målsettinger.
- Innen landbruket må kvinner og menn fullt ut likestilles med hensyn til sosiale og skattemessige ordninger. Inntektene må kunne fordeles mellom ektefellene etter den innsats som hver enkelt av dem gjør på bruket.
- Investeringsvirkemidlene i landbruket må bl.a. sikre at landbruksdelen på kombinasjonsbrukene i dal- og fjellbygdene opprettholdes for å stabilisere bosetting og sysselsetting.
- Med sikte på fortsatt utnytting av dyrkede og dyrkbare ressurser i fjellområdene i Oppland må tillskottsmidler til nyanlegg og opprustning av fjellveger økes.
- Det må sikres at landbruksundervisningen og landbrukets rådgivningstjeneste kapasitets- og kompetansemessig er tilfredsstillende i forhold til nye produksjoner og næringens utvikling generelt.
- Arsmøtet i Oppland Arbeiderparti anmoder Arbeiderpartiets sentrale landbruksutvalg om å legge disse synspunkter til grunn ved en eventuell gjennomgåelse av landbrukspolitikken.

Ole Lysø, Hordaland: Olje- og gassforekomstene må utnyttes på en best mulig måte, og utbyggingen må samordnes innenfor de ulike områder. Det er behov for fortsatt utbygging, men også for utdanning og forskning. Vår regjering står overfor avgjørelser som vil få stor betydning for hele offshorenæringen. Det er stor usikkerhet om framtidig pris- og markedsutvikling på oljesektoren, og dette vil igjen gi seg utslag i vår evne

til å bruke ressursene på en fornuftig måte. Det blir viktigere enn tidligere å samordne aktiviteten. Oljen er en knapp ressurs, og det vil på sikt slå ut i prisnivået. Levering av gass fra utbygde felt vil bli redusert i 1990-åra. Skal vi beholde vår markedsandel, må nye salgskontrakter inngås. Bergens-regionen har ikke fått den aktivitet på olje- og offshoresektoren som vi hadde forventet. Esso har flyttet fra Bergen, og jeg mener myndighetene må gripe inn når selskapene ikke kommer fram til samfunnsmessig tilfredsstillende løsninger. Selskapenes innsats må samordnes. Oppdragssituasjonen i offshorevirksomhet vil alt i slutten av 1987 være forverret, og først i 1993 kan vi regne med bedring. Men sjøl med utbygging av Troll og Sleipner blir det ikke nok. Vi må forsere utbyggingen av andre felt skal vi få en bedre situasjon i verkstedindustrien. Samtidig må utdannings- og forskningsinnsatsen forseres.

Rikke Lind, Akershus: Svake grupper har alltid hatt tillit og forventninger til Arbeiderpartiet. Slik var det også da vår regjering overtok i 1986. Også ungdom under utdanning trodde virkelig på bedre kår etter fem år med borgerlig styre. Rentenivået skjøt i været, borteboerstipendiene ble redusert, avdragstida ble kortere, og ingenting ble gjort med aldersgrensen for lån. Regjeringsskiftet skapte optimisme. Det er nedgangstider, men likevel er det ikke tid for nedskjæring av utdanning. Økte bevilgninger er tvertimot investering for framtida. Ekstrabevilgningen på 25 millioner viser at partiet har startet oppryddingen, men fortsatt mangler Lånekassa sosial profil, og det rammer først og fremst ungdom fra familier med vanskelig økonomi og fra utkant-Norge. La oss vise at den sosialdemokratiske regjering gjør Statens Lånekasse til et viktig politisk virkemiddel, at den gir borteboende et stipend til å leve med, at den sier nei til skyhøye renter, at også 18-åringer får lån, og at partiet straks høyner nedbetalingstiden og fjerner gebyrene. La oss vise at Regjeringjen gjør noe med alt dette når statsbudsjettet legges fram i høst, og også gjør tilbakebetalingen avhengig av inntekt.

Olav Lindrupsen, Troms: Har vi et økonomisk fattigere samfunn fordi vi er blitt fattigere på solidaritet? Det er en hån mot velferdsstaten når menneskerettighetene brytes ved at man ikke kan få en bolig og leve godt selv om man er i fullt arbeid. Og det er en hån mot velferdssamfunnet at gruvearbeiderne er forpliktet til å gå av når de er 65, men ikke får pensjon før de er 67. Jeg har vært med i bevegelsen i 30 år, og det er sårt å måtte tukte den fra denne talerstol. LO's nulloppgjør i år var det viktigste skrittet til avfolkning av store distrikter i Norge. De senere år har lønnsstilleggene i sentrale deler av landet vært 25-30 000 kroner større enn i distriktene. Og dette må dere sørpe på betale med økt press på boligmarkedet, høyere priser osv. Vi har ikke styring på økonomien når vi kan la dette skje, eller når vi kan la et banklån stige med opptil 50 pst. i løpet av 15 måneder.

Terje Onstad, Hordaland: Selv om vi i Norge har liten arbeidsledighet, ser ikke utsiktene så lyse ut. Det er ikke i

industrien vi har fått nye arbeidsplasser de siste år. Et viktig bidrag til full sysselsetting er økt demokratisering av det økonomiske liv. Den siste tids eierskifter og fusjoner har aktualisert spørsmålet. Fusjoner kan være en måte å styrke arbeidslivet på, men da må også de ansatte være med å diskutere. Bedrifts-demokratiet er ikke så velutviklet at de ansatte gis denne mulighet. Avgjørelsene blir tatt i lukkede rom og kommer ofte som sjokkopplevelser over radio og fjernsyn. Siste eksempel er Investas salg av Norges største tekstilbedrifter, to av dem ligger i Hordaland. Dette tjente Investa 100 millioner på. Ingen av de ansatte visste hvem den nye eieren var eller hvilke motiver som lå til grunn for oppkjøpet. Hvor lenge skal myndighetene gå på gummisåler uten å foreta seg noe overfor spekulasjonsøkonomien? LO har åpenbart et opplegg for den økonomiske politikken som skal gi håndfast styring.

Onstad fremmet følgende forslag:

Det er landsmøtets forutsetning at Skytøen-komiteens innstilling skal gjennomføres i stortingsperioden 1989-1993. (Til forslag 13.3).

Lene Løken, Oslo: Kravet om kjønnskvoltering er et viktig virkemiddel for bredere rekruttering til tillitsverv i og utenfor partiet. Nå er det på tide å rette oppmerksomheten mot hvem vi kvoterer inn, så vi ikke risikerer å få den samme skjeve rekruttering av kvinner som av menn. Partiet har lenge vært dominert av middelaldrende menn, ofte fra offentlig sektor med tilgang på telefon og skrivemaskin. Selvfølgelig vil det være en fordel å få inn kvinner med samme bakgrunn, men det er ikke nok for å få den brede rekruttering vi ønsker. Vi må også få med oss kassabettjeningen og rengjøringspersonalet, industriarbeiderne og hjelpepleierne. Videre de som er i etableringsfasen, som har små barn og dobbeltarbeid, eller de som går hjemme med ansvar for syke og gamle. Det betyr at vi må gjøre noe med våre politiker- og møtekultur. Dels må vi antakelig gå lovveien, så vi sørger for rett til permisjon og økonomisk kompensasjon for alle grupper arbeidstakere. Vi må også se kritisk på vår egen organisasjon og møteform, kobling av verv, antall møter og dokumenthaugene. Vi må erkjenne at den som vil opp og fram i vårt parti må samle seg så mange verv som mulig. Som en del av frihetsdebatten burde vi se på dette med frihet for politikere, frihet til å ha vanlig arbeid, vanlig familieliv og vanlig søvnbehov. Det ville muligens gi oss bedre rekruttering.

Ritten Linde, Møre og Romsdal: Vi har i vår norske hverdag en drage som heter media. Under Høyre-regjeringen levde den sitt eget liv, men da Arbeider-regjeringen overtok, tok en statsråd kampen opp mot den. Arbeiderpartiet må vise vilje til å holde fanen høyt hevet for de kulturpolitiske prinsipper vi må følge i mediepoltikken. Vi må arbeide aktivt for å unngå børsspekulasjoner i media. Mediene bringer oss nyheter, underholdning, kunnskaper og gir oss mulighet til å orientere oss i tilværelsen. Men de skaper også holdninger og behov. Hvis vi skal la fremmede satellitter med allslags søppel erobre hverdagen, vil vi etterhvert få et A-lag og et B-lag i befolkningen,

de sterkeste som har kunnskaper og kan bruke mediene bevisst, og de som blir passive forbrukere og selv blir forbrukt og manipulert med - og kanskje som i USA blir analfabeter. PÅ B-laget finner vi bl.a. barna. Det er derfor viktig å prioritere medieopplæring i alle skoleslag. Videre må vi kontrollere media - i stedet for at de kontrollerer oss. Skal satellitter slippe til, må det skje på våre premisser. NRK har gitt oss et kvalitetstilbud, men det må settes inn midler til større norsk produksjon. Vi har lang tradisjon i å bygge på lokale enheter, som lokal presse. Fjernsyn, radio og video kan organiseres etter samme mønster, programskaperne bringes ansikt til ansikt med sitt publikum. Programmene bør også avspeile og oppmuntre til egen kulturaktivitet, og det må overføres midler til distriktene.

Dagens møte ble avsluttet kl. 22.10 med fellessang:
"Seiren følger våre faner", ledet av Trygve Aakervik.

FORMIDDAGSMØTET FREDAG 27. MARS 1987

Møtet ble satt kl. 09.00 med Reiulf Steen som dirigent. Protokollkomiteens leder Arvid Nyberg la fram innstilling om protokollen fra gårsdagens møte og anbefalte den godkjent.

VEDTAK: Protokollen fra torsdagens møte enstemmig godkjent.

FORTSATT DEBATT OM DEN POLITISKE SITUASJON

Jarle Halmøy, Nordland: Ranasamfunnet er et resultat av statlig industripolitikk i etterkrigstida. Mo i Rana er blitt den tredje største byen i Nord-Norge, og det som skjer der vil påvirke utviklingen i hele landsdelen. Like etter annen verdenskrig gikk Stortinget inn for å bygge opp en nasjonal stålindustri basert på egne jernmalmreserver, og Norsk Jernverk skulle bli et flaggskip i nord-norsk industrireisning. Mange hevder nå at denne skuta er i ferd med å synke, og at besetningen må forlate den. De som bygde opp dette samfunnet gjorde det i forvissning om at det ville gi en trygg framtid, ikke minst fordi staten stod som eier av hjørnesteinsbedriften. Nå har Jernverket mistet 1000 arbeidsplasser, og mange frykter at man vil ende opp med et mini-stålverk basert på skrapjern. Forutsetningen for denne virksomhet var at vi hadde energi, arbeidskraft og jernmalm. Nordland AP og Rana AP har gått inn for å opprettholde virksomheten.

Halmøy fremmet følgende forslag:

- 1) Staten må i samarbeid med Nordland fylke og Rana kommune ta ansvaret for ny sysselsetting i Rana.
- 2) De arbeidsplasser som er blitt borte ved A/S Norsk Jernverk må erstattes fullt ut - bl.a. ved å utnytte den kompetanse som bedriften i dag rår over innen teknologi og prosessindustri.
- 3) Det norske Arbeiderpartis landsmøte må ta et klart standpunkt til en malmbasert stålproduksjon. Nordland Arbeiderparti i likhet med Rana AP mener den må opprettholdes.

Kristina Nilsen, Akershus: Et landsmøte er en unik anledning for oss på grasrota til å komme med politiske signaler til vår partitopp og regjering. Regjeringen har tatt prisverdige initiativ på barnehagesektoren, men det problematiske er for meg og mange med meg den forsterkede åpning for private løsninger. Intensjonene er gode, men kan bli en farlig vei å slå inn på. Vi må tenke oss godt om. Liv Nilsson har tenkt, og hadde i går i Arbeiderbladet en artikkel hvor hun maner arbeiderkvinnene til aktpågivenhet. Vi har i dag mange private barnehager, men det er uheldig å åpne for ytterligere privatisering. Vi bør heller se på nye fleksible, offentlige modeller, ikke bestandig bygge nytt, men satse på flerbrukshus, f.eks. barnehage om

dagen og forsamlingshus om kvelden. På samme måte som vi slår ring om det offentlige helsetilbud, må vi slå ring om offentlig barnehage- og fritidshjemtilbud. Utbyggingsplikt for kommunene må komme nå, og staten må bidra med finansiering og bemanningsplaner.

Karin Sandstad, Nord-Trøndelag: Min arbeidsplass er Postverket med ca. 30 000 arbeidstakere. Det står foran en stor omorganisering, og i stortingsmeldingen heter det at vi skal få friere rammer og medbestemmelse, f.eks. bestemme portoen sjøl. Meldinga er godt mottatt i etaten, men vi er ikke fornøyd med alt. Vi har som kjent en bank i Postverket, den kan alle nå på innskuddssida, men ikke alle kan få lån der. Det er fordi rammene er for små. De har i mange år vært de samme, 500 millioner. I stortingsmeldinga legges det opp til en økning med 30 pst. av forvaltningskapitalen mot 23 i dag, og det er selvfølgelig en økning. Men den er ikke stor nok, vi får ikke konkurrere på like vilkår. Det er nødvendig å konkurrere med de private bankene, og Postverket kan og vil hvis det bare får lov.

Geir Akselsen, Oslo: Det er fint at spørsmålet om fordeling mellom generasjonene blir tatt opp på landsmøtet. Men diskusjonen har vart i 15 år, og utviklingen har ikke gått i riktig retning. Levekårsundersøkelsen viser at spesielt unge i etableringsfasen og de eldre har sakkert akterut. AUF vil ha generasjonsfordelingen på dagsorden på samme måte som fordelingen mellom inntektsgrupper. Skattesystemet virker urimelig for mange grupper. Rentefradraget gjør at de høyest lønte har størst fordel både pr. krone og i antall kroner. En med 300 000 i inntekt har dobbelt så stor fordel som en med 150 000. De høytlønte låner mest, og det er de som presser renten i været, det er også de som får størst subsidier av staten når renten stiger. Høytlønte merket knapt renteøkningen tidligere i år, mens de som ikke har fordel av rentefradraget måtte betale regninga i form av høyere boutgifter. Lik fordel av rentefradraget må være et krav fra dette landsmøtet, det vil også bøte litt på urettferdigheten i boligpolitikken.

Akselsen fremmet videre følgende forslag på vegne av Oslo Arbeiderparti:

ILO-konvensjonen om bedriftshelsetjeneste må ratifiseres straks.

Astrid Tønnessen, Rogaland: Vårt partis mål har vært - og er - solidaritet med enkeltmennesket. Mange av målene er gjennomført. Ett av dem gjelder pensjonistene. På Rogaland Arbeiderpartis årsmøte ble det med stort flertall vedtatt at pensjonsalderen må bli fleksibel fra 60 år. Med den rivende utvikling i data-alderen er det mange som føler seg psykisk og fysisk utslitt. Mange går på syketrygd med full lønn. Det må være mye mer kostbart. La oss ikke glemme at pensjonistene har vært med og bygd opp dette landet. La dem få slutte sin arbeidsdag med verdighet.

Forslaget om fleksibel pensjonsalder fra 60 år må tas med i arbeidsprogrammet for 1989-93.

Berit Bråten, Buskerud: Reklamen spiller på at menneskene er opptatt av å være populære og å bli godtatt. Glupe markedsførere får oss til å kaste bukse fra i fjor fordi den har feil farge. Vi øser ut penger på forbruk samtidig som 30 barn dør hvert minutt av sult. Reklamen styrer våre behov, den påvirker oss på en skummel måte. Vi har den over alt, i aviser, ukeblader, på kino og i hoppbakken, på bussen, på toget, på garasjeveggen. Nå vil kulturministeren vår ha det til at reklame i etermediene er legitimt, en kjekk måte å skaffe penger til nerradio på. I Finland har reklame i eteren ført til at avisene - spesielt nr. 2-avisene - mistet mange annonseinntekter, enkelte gikk inn. Det skulle være unødvendig å minne denne forsamling på hvilke aviser som stort sett er nr. 2 her i landet. Vi må ta vare på mangfoldet, ikke utkonkurrere ett media i forhold til et annet. Den form for kultur som reklamen sprer trenger vi ikke. Dessuten er det forbrukerne som må betale i form av dyrere varer. Vi vil finansiere media gjennom fellesskapet og over lisens.

Heidi Nordtømme, Sør-Trøndelag: I vårt arbeidsprogram heter det at vi vil øke bevilgningen til u-hjelp til 2 pst av BNP. Ungdom har forstått hvor viktig det er at den 3. verden får hjelp. Men i forslaget til revidert statsbudsjett for 1986 foreslo Arbeiderpartiet å redusere u-hjelpen med 40 millioner. Begrunnelsen var den vanskelige økonomiske situasjon i Norge. Jeg synes det var smålig, jeg synes det var flaut. Når vi får vanskler, tar vi fra dem som har aller minst. Ved neste budsjett-behandling håper jeg vi slipper noe lignende.

Nordtømme fremmet følgende forslag:

U-hjelp

Arbeidet for en mer rettferdig fordeling mellom den rike og den fattige verden er i pakt med arbeiderbevegelsens beste tradisjoner. Vi kan ikke akseptere at millioner av mennesker lever i sult og fattigdom. Det er en hån mot menneskeverdet og samtidig en trussel mot stabiliteten i verden.

Selv med de økonomiske problemene Norge står oppe i er vi blant verdens aller rikeste land. Vi har derfor et ansvar for å bidra til en mer rettferdig fordeling. Dette gjør Norge i dag gjennom u-hjelpsbevilgningene og gjennom å føre en aktiv nord-sør politikk for en mer rettferdig verdensorden.

Dette er en politikk som må videreføres og styrkes gjennom nye internasjonale initiativ og gjennom økte u-hjelpsbevilgninger. Våre økonomiske problemer må ikke gå ut over de aller svakeste i den 3. verden gjennom reduserte u-hjelpsbevilgninger.

Erik Orskaug, Oslo: LO har med sitt vedtak om ikke å kreve sentrale lønnstillegg vist vilje og evne til å yte noe

i en vanskelig økonomisk situasjon. Men representantskapet har i tillegg uttalt: "Det vil være nødvendig å bruke direkte renteregulering for å oppnå et varig lavt og stabilt rentenivå. Hvis det ikke er mulig å få kontroll med utlånsutviklingen under den liberaliserte kredittpolitikken, krever LO at Regjeringen tar i bruk de former for lånerettsreguleringer som eksisterer innenfor vårt system." Sammen med krav til pris- og kostnadsutviklingen er dette argumentene vi har brukt når vi har forsvart nulloppgjøret. Hvis det eneste som skal komme ut av dette landsmøtet er løfter om nedsettelse av et offentlig utvalg som skal se nærmere på styringsmulighetene i kredittsystemet, vil det ikke bli lettere å forsvare moderasjonslinjen. La oss derfor gjøre krisetid til reformtid. Viktigste bidrag her må være økt offentlig styring med kredittmarkedet, reduserte fradrag og lik fordel av rentefradraget. Det ubegrensede rentefradraget i inntekt er ikke bare hovedårsaken til den alvorlige ubalanse i norsk økonomi, men helt uakseptabelt fordelingsmessig. En høytlønnet kan i dag ha opptil 120 000 kroner mindre i boutgifter enn en lavtlønnet med samme boliglån. Dette landsmøtet må gi utvetydige signaler til vår stortingsgruppe om hvilke modeller for rentefradraget vi kan akseptere. Fordelen må gjøres lik for alle, enten ved å innføre skråtakmodell eller flat nettoskatt og progressiv bruttoskatt.

Tove Heggen Larsen, Oslo: Boligpolitikken står sentralt for utviklingen av velferdssamfunnet. I økende grad er boligmarkedet blitt bestemmende for fordelingen av ressursene mellom mennesker. Prisene har skutt i været, og stadig flere stenges ute fra muligheten for å eie en bolig. Forskjellen mellom de som er innenfor og de som er utenfor er betydelig. En 25-åring som kjøper sin første to-roms leilighet vil sannsynligvis ha høyere boutgifter enn sine foreldre, som på sin side har høyere bostandard og høyere inntekt. Det må bygges mange flere boliger, men det må også gjøres noe med finansieringen. De offentlige subsidier går ikke alltid til de som har størst behov. Her er behovet for omfordeling påtrengende. Også andre sider ved boligpolitikken krever nytenkning. Vår politikk må tilpasse seg en ny virkelighet, og det betyr økt valgfrihet på boligmarkedet. Vi trenger flere innskuddsfrie utleieboliger på basis av en stiftelse for å unngå spekulasjon.

Svein Fjellheim, Rogaland: Jeg er glad for at vi tok regjeringsansvar i fjor og ikke spekulerte i hva som ville gi best utslag på gallupen. Men måten vår regjering fremmer sakene på kunne vært bedre. Svært mange hadde gjerne sett at Regjeringen fremmet saker med utgangspunkt i partiets program, og så forhandlet i Stortinget med det som grunnlag. I dag fortøner det seg for oss som om Regjeringen i utgangspunktet fremmer kompromissforslag. Særlig ser en sterke reaksjoner på dette innenfor fagbevegelsen. Etter min oppfatning blir vår politikk i altfor sterk grad en sentrumspolitikk. Vi er alle klar over at vi ikke har flertall i Stortinget, men det hadde vært ønskelig med en sterkere rødfarge på Regjeringens forslag. Og med basis i det faglig-politiske samarbeid ville det være underlig om ikke Sjømannsforbundet får medhold i sitt krav om grunnleggende faglige

rettigheter i NIS. Når det gjelder tariffoppgjør, aksepterer jeg at finansministeren søker å påvirke lønnsnivået, men jeg ber om forståelse hos ham for at noen i fagbevegelsen mener det er uheldig også å gripe inn i neste års oppgjør. Jeg hadde håpet at norsk fagbevegelses ansvarlige holdning gjorde det unødvendig å komme med slike utspill, ett år i forveien.

Turid Birkeland, Oslo: Det er grunn til å rope et varsku når vi taper terreng i flere ungdomsgenerasjoner. Dette gjentar seg også i vår organisasjon. Forgubbingen og forgummingen har gjort oss litt stivbeinte, mindre fleksible og derfor også mindre attraktive. Velferdsstaten som ble arbeidet fram i frihetens navn blir ikke lenger oppfattet som frihet av alle, snarere tvert imot. Ikke fordi ungdommen legger seg flat for høyre-propaganda, men fordi kånnummer 400 i barnehagen ikke oppfattes som solidaritet. Vår utfordring er å bevare evnen til samfunnskritikk, og det betyr bl.a. vilje til å se kritisk på våre egne gamle løsninger. Det betyr også at vi må ha evne til å innse at det å bry seg om hverandre ikke er det samme som å bry seg med hverandre, eller identisk med formynderstaten. Vi må gjenreise visjonene, fjerne oss fra en dag-til-dag politikk både lokalt og sentralt. Vi må bli langt mer opptatt av å stake ut kursen for så å finne de midler som er nødvendig for å nå målene. Landsmøtet må ikke bare sette søkelys på problemene, men også vise vilje til handling. Dagens unge er unge nå. Å løse barnehageproblemet og boligproblemet på sikt betyr at de er voksne før tilbudet er reelt. For partiet er det nødvendig å være to-tre skritt forut for sin tid for å være ungdommens alternativ.

Dette var siste innlegg i debatten, og partilederen fikk ordet.

Gro Harlem Brundtland: Denne debatten har igjen vist bredden i vårt samfunnsengasjement, lokalt, sentralt og internasjonalt. Den har understreket den nære sammenheng mellom de faglige og politiske oppgavene slik vi har erfaring for gjennom hele vår historie. Den har vist hvordan nye generasjoner tar sin plass og skaper ny inspirasjon i våre rekker og krever nye løsninger. Den har på ny bekreftet at kvinnes kamp er blitt en selvfølgelig del av vårt politiske arbeid, og at menn og kvinner er opptatt av at de må møte utfordringene sammen. Slik var det ikke for få år siden, selv ikke i dette partiet. I den nye hverdag må barnas trygghet og utfoldelse ikke bli salderingsposten når likestillingen mellom kvinne og mann får fullt gjennomslag i familieliv, arbeidsliv og det politiske liv. Det går en rød tråd fra denne debatten til den vi snart skal starte om valgmanifestet. Mange av de tanker og ideer som kom fram i debatten vil inspirere redaksjonskomiteen for landsmøtets politiske arbeid. Reformiveren og viljen til å reformere våre egne løsninger er det ingen mangel på i denne forsamling. Heller ikke er det mangel på ambisjoner, her er det ingen pessimisme, men tro på fremtiden og på våre egne muligheter til å skape et bedre samfunn, et varmere samfunn, et samfunn med større frihet.

fordelingspolitikken har stått sentralt som alltid i vår be-

vegelse. La meg da komme inn på noen av de temaer som har vært berørt: I går kom det en pressemelding fra Norges Bank med oversikt over den siste tids utviklingstrekk. Den pekte bl.a. på kredittkrisen som vi har bak oss, den altfor sterke opplåning generelt, ofte skjevt fordelt. Husholdningenes gjennomsnittlige gjeld til banker og finansinstitusjoner hadde steget fra 120 000 kroner i 1983 til 200 000 ved utgangen av 1986. Noe av årsaken er at privat forbruk har økt, men bruken av ressurser på forskning har også medvirket til en privat forbruksvekst som det ikke er dekning for i norsk økonomi, som bidrar til press på vår økonomi og gjør det vanskelig å demme opp for sentralisering og få orden på norsk økonomi. I 1984 gikk 4,75 pst av folks inntekter til sparing, men falt til minus 3 pst i 1986. Alle skjønner at dette går rett ad dundas! Men her har vi bakgrunnen for det politiske arbeid vi er nødt til å gjøre for å rydde opp. Det er ikke lenger slik at vi kan løse problemene ved å ta fra de rike, og at vi andre skal slippe unna. Vi må også bidra, ellers kan vi fortsatt få høre at vi ikke viser solidaritet med neste generasjon. Dette har med skattepolitikken å gjøre, og det er derfor vi har lagt fram en skattemelding som i tillegg til det vi alt har gjort betyr viktige og omfattende reformer i den økonomiske politikken. I løpet av de syv måneder Regjeringen hadde sitte fram til årsskiftet var det gjennomført flere reformer i skattepolitikken enn på de siste 17 år. Jeg er glad for utålmodighet, men det er ikke dekning for den versjon at vi nærmest har stått og trådt vannet, og at det er grunn til å etterlyste initiativ og til å understreke at parti-programmet skal være grunnlag for Regjeringens og partiets arbeid.

Kjell Sund spurte om det var riktig at alle land skal kappes om null i inflasjon. Nei, moderasjon og sparetiltak kan ikke redde den vestlige verdens vanskelige økonomi, her er det nødvendig med en annen vekstfilosofi. Men vi må ha klart for oss at det betyr inflasjon og vi stadig skal bruke mer enn vi skaper. Jeg tror dette landsmøtet har det klart for seg. Men vi har store muligheter til å bygge bro over dette gapet, det er grunn til optimisme. Vi kan kreve større innsats av alle og vise vilje til å forbedre oss.

Gjengard pekte på at unge kan få lån i forsikringselskaper mot å tegne pensjonsforsikring. Dette har vi gjort noe med, vi har gjort forandringer i kapitalforsikringen og rammevilkårene, men i konkurranseproposisjonen vil det også bli foreslått regler som skal gi kundene bedre informasjon og gjøre det vanskeligere å legge opp til denne form for koblingshandel i økonomien, at effektiv rente på utlånet skal framgå slik at den kan sammenlignes med renten i andre lånekilder. Dessuten skal skattereglene endres ytterligere slik at det blir mindre skattemessig lønnsomt å spare gjennom forsikring. Vi har også foreslått endringer i forsikringsloven.

Johs. Thue og andre tok opp det lokale selvstyre. Han spurte: Hvorfor skal vi jobbe i syv år med en vanskelig sak når ad hoc-grupper kan danse seg gjennom media og få gjennomslag hos myndighetene? Hadde det vært sånn, var det grunn til et skikkelig oppgjør på dette landsmøtet. Men vi går nå fra en langvarig vannkraftepoke og over i en ny med andre alterna-

tiver og nye muligheter for norsk næringsliv på grunn av utviklingen i vår olje- og gasspolitikk. Slike ting skjer ikke over natta, og vi har hatt en lang debatt i partiet om forholdet mellom energi og miljø, økonomi og ressursforvaltning. Disse spørsmål har preget våre landsmøtedebatter mer enn en gang. Men nå står vi overfor de muligheter gasskraften betyr. Vi skal nå tenke gjennom hva det norske samfunn som helhet er tjent med og lage planer, da kommer mange hensyn inn bildet - til distriktene, til miljø, historisk tradisjon og tidligere prosjekter. Alt må veies mot hverandre, og vi kan ikke treffe beslutninger i forkant av slike revurderinger. Jeg inviterer Sogn og Fjordane Arbeiderparti og andre fylkespartier som er opptatt av dette og har store saker under arbeid, til nærmere diskusjon. Men la oss ikke trekke konklusjonene før vi har nødvendig oversikt.

En av mange vanskelige saker er spørsmålet om et norsk, internasjonalt skipsregister. Handelsministeren har redegjort for arbeidet som ennå ikke er ferdig fra vår side, og understreket at vi hele tiden har hatt nær kontakt med Sjømannsforbundet, Stortingssgruppa og LO. I denne saken finnes det ikke svart-hvitt-løsninger, den dreier seg om tusenvis av arbeidsplasser og vanskelige valg, og den ideelle løsning finnes ikke. De som til slutt skal ta avgjørelsen fortsetter dialogen, og vi regner med at det blir et resultat alle kan leve med hvis et minimum av godvilje legges til grunn.

Flyktingenes og asylsøkernes situasjon er et svært komplisert spørsmål. Justis- og sosialministeren har redegjort for en del av bakgrunnen, for en samlet gjennomgang av erfaringer og regelverk, for bevilgninger, flyktingemottak, avtaler med kommunene og det faktum at det nå er grunn til å vente 8-10 000 asylsøkere til Norge. Bevilgningen på statsbudsjettet vil ikke dekke en brøkdel av dette, og i dag fremmes det proposisjon om tilleggsbevilgninger. Vi skal ikke føre en helt annen politikk i forhold til flyktinger og asylsøkere. Men rundt i verden sitter flyktinger i leire. De kommer inn i Norge på kvoten som er 1000 flyktinger. Samtidig reiser en rekke mennesker som sikkert er i en vanskelig situasjon fra sitt eget land til Norge. Vi kan ikke la denne strømmen skyve leirflyktingene til side, vi har størst ansvar for dem. Vi forsøker å legge opp til en forsvarlig politikk som det norske folk kan stille seg helhjertet bak.

Miljøspørsmålene er etter hvert blitt en selvfølgelig del av Arbeiderpartiets politikk, lokalt, sentralt og internasjonalt. Selv om det alltid vil oppstå konflikter, er vel ingen i tvil om at andre krefter ville staket ut hovedkursen hvis ikke Arbeiderpartiet hadde vist vilje til innsats, samfunnsstyring, prioritering og vilje til å ta hensyn til kommende generasjoner.

"Ensomhet er vår tids største folkesykdom", sa Gunn Olsen. Det kan høres ut som en dramatisering, - vi spør oss om det virkelig er så ille. Men til tross for vår høye levestandard er dette så altfor sant, i forhold til det vi egentlig er i stand til å gi hverandre. Hun sa videre at det ikke må bli slik at solidaritet blir noe gammeldags som vi hadde før Dynastiet kom. Dette går rett inn i frihetsdebatten, samfunns-

debatten og debatten om vårt partis framtid. Om hvordan vi skal mobilisere engasjement, varme og fellesskap blant menneskene i en tid hvor vi har så mye av ting at det er lett å å glemme fellesskapet, samholdet, alt vi betyr for hverandre. Som Gunn sier jeg: Vi kan ikke bevilge folk ut av ensomheten, vi må gi av oss selv. Derfor, partikamerater, sosialdemokrati fordi vi trenger hverandre!

Dirigenten takket for debatten og refererte de forslag som var fremmet (her gjengitt under de enkelte taleres innlegg). Han foreslo samtlige forslag oversendt Redaksjonskomiteen for andre saker, som skulle samarbeide med Redaksjonskomiteen for valgmanifestet.

VEDTAK: Forslagene oversendt redaksjonskomiteen.

Landsmøtet tok en kort pause og sang "Lys og Varme" før en gikk videre med dagsorden.

SAKLISTAS PUNKT 8. ARBEIDERPARTIET FORAN LOKALVALGENE

EINAR FØRDES INNLEDNING OM VALGMANIFESTET

Willy Brandt har skrive ei bok som heiter "Links und Frei" - "Frihet til venstre". I denne boka hyller han den norske fridomsstradisjonen og den sterke viljen til uavhengighet og fridom som han møtte han da han kom til vårt land som flyktfrå Nazi-Tyskland.

"De nordiske årene var på mange måter år som satte sitt preg på mitt liv. Jeg lærte å forstå betydningen ikke bare av rettsstat og frihet, men også av liberalitet og solidaritet."

Det norske Arbeiderparti har sterke røter i denne fridomsstradisjonen. Formålet med den demokratiske sosialismen var og er vern om og utviding av den individuelle fridomen. Den demokratiske sosialismen er den viktigaste fridomsutvidande faktor i dette hundreåret. Det har vi vore på minst to plan. For det første har den demokratiske sosialismen representert den viktigaste skansen mot totalitære rørsler til høgre og venstre. Vi har også vore det sterkaste bolverket mot leninistiske og stalinistiske metodar. For det andre er den viktigaste lange linja i vår hundreårige historie at dette partiet utvida fridomen for dei mange og gjorde eigedomsretten reell for alle.

Det finns dei - til og med historikarar - som hevdar at arbeiderrørsla eigentleg ikkje har vore så opptatt av fridom. At fridomen kom langt ned på vår verdi- og prioriteringsliste, etter likhet og solidaritet. Då spør eg: Trur noen at Markus

Thrane ikkje var opptatt av politisk og individuell fridom da han sat i fengsel etter å ha prøvd å organisere småkårsfolk? Trur noen at Einar Gerhardsen og Martin Tranmæl ikkje var opptatt av fridom da dei sat i fengsel? Trur noen at fyrstikkarbeid- derskene ikkje var opptatt av fridom frå utbytting da dei var sjuke av fosfor? Trur noen at dei som var eller er kasta ut i arbeidsløyse ikkje gjerne vil ha eit samfunn der dei kan velje arbeid? I arbeiderrørslas historie står ikkje fridomen langt nede på lista. Fridomen er først og størst å lese ut av dei gamle sangane og fanene. Les Internasjonalens første linje: Opp Slaver, nu til frihet frem, - les "Nu dages det brødre: - Man kvæler vår frihet, beskjerer vårt brød". Les "Frihetens Forpost."

Og til dei som ikkje forstår og ikkje har lært av historia at arbeiderrørsla set fridomen først, har eg eit råd: Reis til Sør-Afrika, til Chile, til Afghanistan, og spør.

Derfor er det rett at hundreårsjubileet i vårt parti står i fridomsdebattens teikn. Vi ønskjer å knytte dette valmanifestet til fridomsdebatten. Eg ser tre hovedformål med denne debatten. For det første treng vi ved ein viktig milepel som dette å minne kvarandre om kva viktig rolle menneskas lengt etter auka fridom har spelt i vår lange historie. For det andre er det nødvendig å møte våre motstandarar på fridomens arena. Nykonservatismen har gjort fridomen til sitt slagord, og dei skuldar oss for å vere ufridomens lakeiar. For det tredje gir denne debatten oss eit framifrå høve til sjølvkritikk. I fridomspektivet ser vi lettare kva som er vrangt og skakt ved velferdssamfunnet, og kva vi vil gjere annleis i dei neste hundre åra.

Fridom er ei positiv kjensle som er knytt til det einskilde individet. Kvar menneske må avgjere kva det meiner med fridom. Her gjeld det ikkje at du skal gjere mot andre det du vil dei skal gjere mot deg. Deira smak er kanskje ikkje den same som din. Mange samfunnsbygningar i fridomens namn har vore autoritære og undertrykkande. Den viktigaste fridomstradisjonen i vår politikk er knytt til å rydde bort hinder for fridom meir enn å fortelle folk kva fridom er. Derfor er det eit viktig formål med vår debatt å spørje folk flest kva dei oppfattar som dei alvorlegaste hinder for fridomen i sitt daglege tilvere.

Dei nykonservative definerer ofte fridom som fråver av tvang og restriksjonar. Men det er ein altfor enkel definisjon for oss. I Arbeiderpartiets prinsippprogram er det slått fast noen sider ved fridomsbegrepet som etter mitt syn får sterkare og sterkare aktualitet for kvar dag. Det er ikkje nok å vere fri til å gjere som ein vil. Fridom har også med evne å gjere, ein må vere i stand til å gjere det ein vil. Fridom her ikkje ein rett til å utnytte eller skape ufridom for andre. Det er ein viktig lærdom fordi i alle klassesamfunn vil dei rike og mektige innskrenke fridomen for dei upriviligerte og veike. Berre fellesskapet kan hindre at dei upriviligerte blir utnyttta i fridomens namn.

I vår tradisjon har fridom også med makt å gjere. Innsikta om det gjorde oss til konsekvente demokratar og førte til årelangt arbeid for demokratisering og maktspreiing. Fridom har med

tryggleik å gjere. Tryggleiken er fridomsutvidande fordi den frigjer krefter fra det reine sjølvopphald.

Fridom krev sosial organisering. I vårt samfunn blir det klarare for kvar dag at det finns økologiske og sosiale grenser for fridom og vekst. Stilt overfor trugsmålet om naturøydeleggingar og miljøkatastrofer ser vi alle, at det i vår tid er enda viktigare å syte for at summen av det kvart menneske helst ville gjere ikkje får føre til ufridom for alle.

Når dei nykonservative er på sitt mest primitive, gjer dei fridomsdebatten til ein debatt for og mot statlege reguleringar. Men alle samfunn er sett av reguleringar. Ytringsfridomen, rettstryggleiken og eigedomsretten kan berre sikrast med reguleringar, lover og forbod. Reguleringar er teiknet på sivilisasjon. Heilt uavhengig av samfunnssystem har alle samfunn vore inne i ei utvikling med aukande tal av reguleringar. Derfor må vår debatt vere ein debatt om gode og dårlege reguleringar. Vårt samfunn har mange idiotiske og unødvendige reguleringar. I fridomsdebatten og i valmanifestet har vi ønskt å gi eit bidrag til ein slik meningsfylt debatt.

Einskilde konservative lever av å selje sine skrifter med polemikk mot offentlege reguleringar. Det finns ein god resept for å kurere desse ideologane med vane- og vrangforestillingar. La oss avskaffe ein einaste offentleg regulering, bestemmelsen om copyright. Det vil samtidig ta frå desse ideologane inntekt og levebrød. Kanskje dei da vil skjøne det enklaste poeng i eit sosialistisk syn: Sjølv den private eigedomsretten er ein offentleg regulering.

Det konservative standardnummer er å definere fridomen slik at den betyr eit forsvar for privilegier. For at fridomen skal bli reell må den knyttast til makt. Lag meg gi eit konkret døme på skilnaden millom vårt og eit borgarleg fridomsomgrep: Omtrent for 100 år sidan - på den tid vårt parti vart stifta - etablerte borgarmeisteren i Oslo Gyldenløwes gate som ridesti, - alle som ville skulle mosjonere sine hester der. Noen av hushjelpene i strøket hadde kanskje draumar om å nytte denne fridomen ein gong, men dei hadde ikkje hest. På same måte kunne alle som ville - helt fram til siste krig - studere ved universitetet. Men ikkje alle kunne det. Så seint som til krigen var den einaste støtte staten ga studentane "gravferdsbidraget til ubemidlede studenter", der familien ikkje kunne syte for at dei kom i jorda. Vi har gjennomført offentlege ordningar som gir den einskilde evne til å velje det han vil bruke den formelle fridomen til. Sosialisme er mangfald.

I dei nykonservatives terminologi er fridom ofte ein fridom til å tene pengar. Viktigaste midlet for å auke fridomen blir såkalte insentiv og ein dynamisk skattepolitikk. Hovedtanken i denne filosofien er at dei rike ikkje arbeider nok fordi dei får igjen for lite pengar, medan dei fattige arbeider ikkje fordi får for mykje pengar. Men desse insentiva som dei nykonservative talar om er ikkje insentiv for å få slutt på nauden og svolten i den tredje verda. Det er ikkje insentiv for å gi dei gamle den omsorg og pleie dei treng, ikkje insentiv for å beskytte barn mot trafikkdøden, ikkje insentiv for å effektivisere

kampen mot rasisme, ikkje insentiv for å få slutt på alkohol- og narkotikamisbruk, ikkje insentiv for å bekjempe sur nedbør, ikkje insentiv for å skaffe unge bustadsøkjande ein rimeleg bustad. Fridomen til å tene pengar har lite å gjere med dei tusenvis av aktivitetar og gjeremål som for vanlege menneske betyr mest for å skape forskjellen mellom eit fritt og humant tilvere og eit samfunn prega av ufridom og vantrivnad. Ein minnes Mesterens ve-rop, gjengitt hos Matteus, kap.23, vers 23 og 24:

"De hyklarar! De gjer tiend av mynte og anis og karve, men bryr dykk ikkje om det som veg meir i lova: rettfærd, miskunn og truskap. Blinde rettleiarar. De siler av myggen, men sveljer kamelen."

La oss ta eit konkret døme på resultatata av vår eigen lokale variant av nykonservatismen i Høgres bustadpolitikk. Vår gode partifelle Ole-Erik Yrvin i Nittedal tilhøyrrer som eg, dessertgenerasjonen som i 1982 fekk nytte godt av Høgres takstpolitikk, og på kort tid kunne innkassere ein gevinst på kr. 275.000 som han investerte i ny bustad. Seinare har denne bustaden fordobla sin verdi. Så er vel Yrvin strålande fornøgd? Nei, nå har Yrvin tre barn som nærmar seg ein alder der dei skal flytte heimanfrå. Basert på svært nøkterne krav til bustadstandard for barna, har Yrvin rekna ut at huslyden Yrvin til nå har taapt bortimot 3/4 million på Regjeringa Willochs bustadpolitikk. Hans barn kjenner resultatata av Willochs politikk som ei sterk innskrenking av fridomen. Den lagnaden deler dei med ti-tusener av andre unge.

Fridom eller sosialisme, seier våre politiske motstandarar. Det gjer dei på eit tidspunkt da dei verdikonservative element er mest borte i alle dei store vest-europeiske konservative partia. Kremmarane har overtatt. Den nykonservative politikken er nå systematiske åtak på fridom og likhet på det kontinentet der altfor mange har døydd for fridom og likhet sidan 1789. I fridomens namn opplever vi nå ein eksplosiv auke i talet på arbeidslause og nyfattige i Europa. Den einaste krig dei nykonservative fører mot denne fattigdommen er at dei kastar stein på dei fattige. Dei kan aldri bli dei ekte berarane av fridomstradisjonen i vår del av verda.

Men det tyder ikkje at vi har lov til å ta lett på den nykonservative samfunnskritikken. Tvert om ligge det i tilslutninga til høgrebølgja eit alvorleg varsel om at vi treng diskutere vår eigen kurs. Vi kan ikkje komme unna at høgrebølgja i første rekke er eit ideologisk fenomen, og at ho har presentert idear og sett av løysingar som har vore attraktive for svært mange menneske. Det ville vere dumt å nekte for at også vår debatt har preg av denne konservative utfordringa. La oss sjå litt på våre egne behov for å diskutere gamle sanningar og på korleis vi finn elementa av denne debatten igjen i valmanifestet.

Ein viktig del av vår eigen debatt må vere å stille spørsmålet om kva skal staten gjere. Vi kan ikkje komme unna at den sosialistiske tradisjonen som også vi er ein del av, ofte har ført til løysingar som mange har oppfatta som byråkratiserande og sentraliserande. Særleg har vi dei siste åra møtt denne utfordringa i form av ein systematisk politikk for privatisering

av felles gode. Heller ikkje denne utfordringa kan blankt avvisast. Også vi treng å diskutere kva staten skal gjere. Om dette seier manifestet:

"Valget mellom offentlig eller privat drift må gjøres ut fra den driftsform som best tjener målet. Brukernes behov skal settes i sentrum."

Det er ei viktig understreking fordi den fortel at vi ikkje kan møte denne debatten med dogmatikk. Den fortel også at fellesgodene berre kan forsvarast dersom dei også kvalitativt held mål.

Vi bør vere kompromisslause når det gjeld å slå fast at helse, sosial tryggleik og utdanning er så grunnleggande fellesbehov at vi ikkje kan tillate at dei blir kommersialisert. På dette punktet vil eg faktisk tilrå dogmatikk. Det er ein grunnleggande kvalitet ved det norske samfunnet at det på desse områda møter alle sine borgarar på i prinsippet den same måten. Fikse private løysingar på desse områda kan isolert sett forsvarast, men dei er generelt sett fridomsinnskrenkande, fordi dei fører til at mange utsette grupper kjem i klemme. Så blir vi fort samde om at forsvar og politi er fellesoppgaver. Vi vil også hevde at grunnleggande behov som vatn, energi, kloakk og renovasjon, og kommunikasjonar - herunder post og teletenestar - er område som egnar seg dårleg for omfattande privatisering. Det alvorlege med privatiseringsframstøta så langt er at dei rettar seg mot fellesgode som vart etablert som fellesgode lenge før sosialismen kom til makt og verdigheit i vårt land. Desse framstøta må avvisast.

Men når det gjeld alle andre område av samfunnslivet, vil eg tilrå at vi blir mindre dogmatiske. Vi er ikkje mot konkurranse. Vi er heller ikke mot ikkje-offentlege organisasjons- og eigarformer. Ønskjer vi offentlig drift, må vi vere budd på å forsvare den driftsforma i tidas skarpe søkelys.

Einskilde vil kalle ei slik haldning eit høgrevvik. Det er det ikkje. Den lengste sosialistiske tradisjonen på dette området er representert ved ein skepsis mot den borgarlege staten og det den representerte av fridomsinnskrenking. Dessutan er det viktig å understreke at det framleis vil vere slik at Arbeiderpartiets hovedrolle må vere å forsvare fornuftige fellesskapstiltak. Det kan vi trygt gjere i fridomens namn. Fjellplanloven, Strandloven og Arbeidsmiljøloven er tre eksempel på store lovverk som har vore under konstant åtak frå konservativt hald. Dei tåler tidas søkelys. I dag ser vi klarare enn før at det viktigaste målet med desse lovene var ikke ein gong å sikre likheten, ikkje alle har bil og båt som gjer det lettare å nyte strand og fjell. Hovudformålet var nettopp å utvide den alminnelige fri domen i vårt land. Slik vil det vere på område etter område.

Og så minner eg igjen om at vi har ei særskilt oppgåve i å kjempe mot dårlege offentlege reguleringar og unødig byråkrati. Om dette står det eit heilt avsnitt i valmanifestet under tittelen "Bedre fellesgoder".

Debatten om privat og offentlig drift og statens rolle

fører oss naturleg over i eit anna hovedmål for vår politikk, nemleg desentralisering. Det er viktig å føre vidare den desentraliseringspolitikken som i Arbeiderpartiet særleg skaut fart etter rådslagsaksjonen om demokrati i hverdagen. Det er særleg viktig å minne kvarandre om det fordi vi representerer ei rørsle og eit parti som alltid har hatt "samlande løysingar" og "heilskapsgrep på problema" som honnørord. Det er viktig å fortsette prosessen med å overføre oppgaver frå det nasjonale fellesskap til lokale folkevalde organ. Samstundes er det nødvendig å vitalisere det lokale folkevalde demokratiet. Derfor høyrer det med i vårt valmanifest noen avsnitt om dei folkevaldes arbeidsvilkår. Derfor er vi innstilt på å bygge ut og halde fram forsøka med frikommunar. Men det er også derfor at vi vil føre desentraliseringa vidare også i lokalmiljøet. Dette er kritiske tider for vitaliteten i vårt demokrati. Derfor er det mykje meir enn obligatoriske vakre ord når vi seier at gjennom nye samarbeidsformer og lokale fellesskap kan fleire ressursar utløysast. Oppgavene innenfor nærmiljøa som gjeld bumiljø, kultur, fritidsaktivitetar og vedlikehaldsarbeid kan løysast ved nye og uortodokse organisasjonsformer. Det er eit urovekkande trekk ved den moderne velferdsstaten at så mange menneske oppfattar seg som klientar og ikkje som medborgarar. Ein naturleg konsekvens av denne desentraliseringa er at vi legg mindre vekt på detaljreguleringar og kjemper mot tendensar til overorganisering.

Det er i dette perspektivet det også gir mening å gå inn for auka samarbeid mellom kommunane, det lokale næringslivet og organisasjonane. Det er ein naturleg konsekvens av denne tanken å vende tilbake til den lange tradisjonen for samvirketiltak som vi har i Norge. Vi har nemnt eldrebustader, barnehagar og drift av kabelselskap for lokal-TV som eksempel på oppgaver som må kunne løysast gjennom uortodokse organisasjonsformer.

Vi får ein særleg skarp debatt om privat organisering av barnehagetilbod. Men her får vi passe oss for å bli innhenta av røyndomen. I Skedsmo har formannen i Boligbyggelaget, Martin Gunnar Knutsen, presentert planar som foreset at bustadbyggjelaget byggjer barnehagar og at drifta blir delt i eit samarbeid mellom laget, foreldra og kommunen. I Vadsø har eit foreldreinitiativ resultert i samarbeid mellom foreldre, kommunen og bedrifter. Tilsvarande eksempel finst det hundrevis av. Vi kan ikkje prøve å stille oss til venstre for Martin Gunnar Knutsen. Vi pliktar å ta vare på sosialdemokratiets resultatorienterte tradisjon. Det viktigaste er at barna får fleire og betre førskoletilbod.

Eg ser også som ein naturleg konsekvens av dette at vi vitaliserer vår debatt om kva marknaden og lovane om tilbod og etterspurnad kan brukast til. Vi må kvitte oss med alle skuldingar om at vi er marknadsfientlige. Vi er for fri konkurranse der den tener forbrukarane og folket. Nå som før må vi skarpt avgrense oss mot alle dei som meiner at marknadskreftene løyser alle problem. Men vi treng ikkje ha dårleg samvet overfor dei konservative når det gjeld å stimulere til bruk av marknad og reell konkurranse. Det er ei gamal sanning at fri konkurranse og effektiv marknad berre kunne sikrast av ein aktiv stat, dersom den ikkje skulle ende i monopol og store byråkratiserte private organisasjonar. På dette punktet bør vi ta Adam Smith meir på alvor enn

dei konservative har gjort det. Dette er heller ikkje eit høgre-avvik. Det er den same problemstillinga Mikhail Gorbatsjov strir med, og som ligg i botn for alt hans reformarbeid. Vi kan ikkje arbeide mindre med marknaden problem enn Gorbatsjov. Det finns ei historie frå Leonid Bresjnevs dødslegje der han seier til etterfølgjaren Jurij Andropov: Eg er redd for deg, Jurij, redd for at folket ikkje vil følgje deg. Då svarar Andropov: Ta det med ro, Leonid. Dei som ikkje følgjer meg, vil følgje deg. Det er ei dødsline for Arbeiderpartiet ikkje å ta marknadskreftene på alvor.

Ein naturleg konsekvens av slike tankar er at vi må legge større vekt på mangfold. Norge er eit samfunn som i ekstrem grad har hatt eitt av alt: Ei kringkasting, eit skolesystem, eit helsestell, ei statskyrkje osv. Årsakene til det ligg ikkje berre i at vi er eit lite land, men også at likhetstradisjonen i så sterk grad har prega vårt samfunn. Likhet og desentralisering står ofte i motstrid til kvarandre. Eg er som de veit ein varm tilhengjar av vidareføring av likskapstradisjonen i norsk arbeiderrørsle. Alt i alt trur eg det er den mest verdifulle tradisjonen vi har. Men det får ikkje få oss til å vere blinde for at i valet mellom likhet og desentralisering, bør vi nå oftare velje desentralisering. Vi er mot kommersialisering av skole og helsestell. Men vi bør samtidig vere for større fri-dom for den einskilde skole og for den einskilde helseinstitusjon. Dei skal ikkje kommersialiserast, men dei må heller ikkje bli nekta å gjere ting annleis og betre. Dette kan føre til større variasjon i utdanningstilbod og helsetilbod. Det kan bety litt mindre likhet, men det er ein billeg pris for større mangfold og fridom. Om dette står det noe i manifestet som mange vil finne interessant. Der står det også at det kan bli nødvendig å bryte ned ein del av dei eksisterande institusjonane og gjere ting utanfor dei. I avsnittet om aktive eldre ligg det noen tankar om det som i høg grad er på parti med framtida, og som det er verdt å arbeide vidare med.

Dersom større mangfold er eit siktemål, får det konsekvensar for reformarbeidet på mange andre område. Det er ønskje om større individuell valfridom som har drive fram vår debatt om arbeidstid, utvida skoledag og organisering av dagleglivet. Dette er den delen av frihetsdebatten som til nå har fått langst den største responsen ute på vårt grunnplan. Mange ottast at denne vekta på auka fridom kan føre til mindre fridom for andre som tradisjonelt høyrer til våre beste vener. Med opne auge må vi sjå det dilemmaet. Eg er for min del ikkje i tvil om at det ikkje går noen veg tilbake til dømes når det gjeld arbeidet for utvida åpningstider i offentleg og privat verksemd. Vår utfordring er så korleis vi skal organisere dette slik at det blir på arbeidstakarane sine premissar, og at fagrørslas hardt tilkjempa skansar ikkje går tapt. Det bør vere mogleg å greie den utfordringa. Eller sagt sterkare, vi må greie den utfordringa. Også her er det ei dødsline dersom vi prøver å reversere den siste tidas utvikling. Det vil ikkje blir forstått av dei fleste av våre eigne.

Eg var inne på at vår fridomstradisjon har nær samanheng med omgrep som demokrati og makt. Når vi i neste fase i fridomsdebatten inviterer til ny debatt om det økonomiske demokratiet,

er dette ein debatt vi kanskje treng mer enn noen annan. I høgrebølgjas kjølvatn kom spekulantane, pengeflytterane og dei utolmodige pengane. Mykje produktivt arbeid har kome i klemme i denne utviklinga. Det er synt suveren forakt for vår mest grunnleggande innsikt: Det er arbeidet som skaper verdiane. I VIP-skandalens kjølvatn reiser det seg mange prinsipielle og praktiske spørsmål. Nå har det i mange år vore høgkonjunktur for ideen om at for å vere med å bestemme må du eige. Nå er tid for å starte den nye kampen mot myrmannsvesenet. Her har vi mange allierte. Det er ikkje tilfeldig at det er dette temaet som opptar Per Borten på Senterpartiets landsmøte, og som på mange måtar er det einaste friske og noteringsverdige initiativet frå det landsmøtet.

Sidan skal vi føre fridomsdebatten over på enda eit nytt brennande område - miljøpolitikken. Vi har som parti særlege føresetnader for å bli berarane av innsikta om at i tilhøvet til vårt naturmiljø går vegen til fridom gjennom ein meir planmessig og rasjonell fellesskapspolitikk. Det gir oss nye utveggar til å komme i kontakt med nye vener og nye generasjonar. Velkommen til debatten!

Eit anna stimulerande og interessant tema skal eg la ligge, fordi det etter meg kjem to førebudde innlegg. Men noe av det mest spanande vi held på med i Arbeiderpartiet nett nå er å finne grunnlaget for ein ny, meir effektiv distriktspolitikk og ein bypolitikk som kan gjere slutt på det borgarlege vanstyret i så mange av våre store byar. Eg skal nøye meg med å konstatere at desse utfordringane har nær tilknytning til mangt av det eg tidlegare har snakka om, og at distriktspolitikken og bypolitikken er to sider av same sak. Får eg berre minne om ein gamal lærdom, og gjere det slik det er uttrykt i Jakob Sandes dikt til den norske landarbeidar:

"Inn under fana frende,
land og by kom i takt.
Få er vi trelebrende,
men samla ei sigersmakt."

Eg skal avslutte med å minne om at ordet fridom også har ein moralsk dimensjon. Den demokratiske sosialismen er nær knytt til fundamentale moraloppfatningar som vi får håpe lever i vår rørsle. Når det nå igjen blir demonstrert at vi har Vest-Europas mest ansvarlege fagrørsle, er det eit eksempel på det. Høgrebølgjas dominerande budskap har vore at samfunnssystemet i størst mogleg grad bør baserast på den mest overtydande av alle menneskelege eigenskapar, nemleg sjølvinteresse. Rett nok har dei alltid vedgått at ein viss orden måtte haldast oppe av styresmaktene. Men nå har det vorte på mote å seie at styresmaktene makt aldri måtte utvidast utover det som var nødvendig for å halde oppe lovene og kontrollere pengemengda. I dei siste åra har vi fått demonstrert kva som kan skje dersom ein gjer sjølvinteresse og egoisme til berande prinsipp. Ein moderne økonomi der direktørar, arbeidarar og forbrukarar lyg, stel og fuskar dersom det er mogleg for å fremme einskildinteresser, vil ende i økonomisk kaos. Vi er ille ute dersom det berre er otten for å bli oppdaga og straffa som set begrensningar på slik framferd. Fleire og fleire er opptatt av kor

viktig det er i eit godt samfunn å halde oppe ein moralsk standard. Eit samfunn utan ideologi, religion, patriotisme og lokal fellesskapskjensle har kimen i seg til å bli eit nokså ufritt samfunn.

Vegen ut av dette kan heller ikkje gå tilbake til det som var. Vi kan ikkje akseptere dei gamle ordtaka: Di fleire lekjarar, di meir sjukdom, - og Di fullare mage, di tommare skolt, som veg visarar for vår politikk, enn om det kan vere mykje sant og rett i dei. Det frie samfunn i tydinga det samfunnet som tillet alt, og som undergrev den tradisjonelle verdien av personleg ansvar og moral, undergrev også effektiviteten i det økonomiske systemet og produksjonslivet anten dette er privateid eller statsdirigert. Dersom dei moralske fundamenta som all sivilisasjon er grunnlagd på, blir gitt opp i fridomens og den individuelle frigjerings namn, vil staten måtte utvide si makt om ikke anna så for å sikre den alminnelege tryggleiken. Dei band som vi kvar for oss ikkje lenger legg på oss sjølv, vil måtte erstattast av ytre sentraldirigerte band. Ei slik pervertert utgave av fridomen som politisk prinsipp vil føre oss mot eit meir totalitært samfunn. Denne problemstillinga er meir aktuell for oss enn mange vil vedgå. Eg skal her og nå nøye meg med å minne om kva moralske kvalitetar og tradisjonar vi ber med oss i arbeidarrørsla, og at vidareføring av vårt demokrati føreset at vi også har med oss desse moralske kvalitetane.

I morgon skal Thorbjørn Jagland tale om partiet vårt. Eg skal ikkje stele frå han, men vil gjerne avslutte med å minne om at føresetnaden for å kunne føre våre nye tankar om fridomen vidare, er at vi får betre kontakt med folket. Vi kan ikkje som Brecht seie at regjeringa er misnøgd med folket, regjeringa ønskjer seg eit nytt folk.

I noen historiebøker heiter det at Grunnlova gjorde nordmenn til frie menn. Det er ikkje sant. Sjølv 100 år seinare når den alminnelege stemmeretten var innført også for kvinner, var det ikkje slik. Også da visste arbeiderrørsla at det ikkje var nok. Partiet og dei organisasjonane som vart til rundt partiet, frå Folkehjelpa til Opplysningsforbundet har vore ei drivande kraft i demokratiseringa av det norske samfunn. Dei trakk tusen på tusen inn i politikken, fordi partiet var ein skule i politisk arbeid, der lærte dei å tale, vere ordstyrar, leie møte, utforme forslag og gjere vedtak. Grunnboka i dette enorme skoleringsarbeidet var Einar Gerhardsens Tillitsmannen. Ein heil samfunnsklasse vart innlemma i Arbeiderpartiet og våre datterorganisasjonar. Gjennom det vart dei aktivistar i den politiske kvardagen. Dette var det største løftet i det norske folkestyrets historie. Om Grunnlova slo fast dei demokratiske prinsippa, var det arbeiderrørsla som fylgde dei opp i demokratisk praksis, og som etterkvart også kom til å omfatte økonomisk demokrati. Derfor er det at vårt partis arbeidsformer ikkje bare har vore ein skule, men også har danna skole for alle politiske parti. Fridomens ideal vart omsett til politisk praksis, til demokratisk samvirke av like, frie menn og kvinner. I politikken er våre ideal om likhet og frihet gjensidige føresetnader. Fridomen kan berre vinnast på grasrota.

Vi treng minne kvarandre om at politikarar og tillitsfolk skal ikkje sitte å prate om og til folket. Politikarar skal prate med folk. Dersom vi er misnøgd med korleis folk stemmer og oppfører seg, er løysinga ikkje å byte ut folket, men å gjere kva vi kan for å gi folket ny innsikt. Det kan vi i berre liten grad gjere frå talarstolar og fjernsynsskjermar. Det må vi gjere med munn-til-munn metoden, slik arbeidarrørsla alltid har gjort det i respekt for eit kvart menneskes rett og evner til å danne seg ei eiga oppfatning. Dersom vi ønsker dialog med menneska kan ingen stoppe oss i det. Dersom vi ikkje eigentleg ønskjer dialog med menneska, kan vi finne tusen gode grunnar til å la det vere.

Valmanifestet er ikkje ein oppskrift i korleis poltikarane skal få makt over folk flest. Vi tar sjansen på å tilby folk flest nye utveggar til å få betre kontroll over sin eigen situasjon. I eit usunge vers av Internasjonalen heiter det:

"I høyden vi ei frelse venter
hos guder eller fyrsters flokk.
Nei, selv i samling vi den henter:
i fellesskap vi vinner nok.
Alt det stjålne tilbake vi krever,
og for vår ånd et frihets vern!
Vår egen hammer selv vi hever
og slår, mens vi har varme jern."

Det var slik arbeidarrørsla vart bygd. Dette var den viktigaste metoden for å skaffe oss krefter til å forandre samfunnet. Mangt er nytt og annleis. Vi er på jakt etter nye svar på nye utfordringar. Men velferdssamfunnet kan ikkje forbeholdt og vidareutviklast utan at vi har med oss denne arven. Dei grunnleggande og gode forandringane kjem ikkje frå det høge. Dei kjem nedanfrå.

* * *

Etter Einar Førdes presentasjon av valgmanifestet fulgte to forberedte innlegg om distrikts- og bypolitikk, av henholdsvis Sigbjørn Eriksen, fylkesordfører i Nordland, og Rune Gerhardsen, Oslo Arbeiderpartis kandidat til vervet som byrådsleder.

SIGBJØRN ERIKSENS INNLEDNING

SOSIALDEMOKRATI FORDI VI TRENGER HVERANDRE, har valgmanifestet fått som tittel. Det er en utfordrende, men også god tittel. Min far sa en gang: "Du må se like mye bakover som framover når du skal styre i ureint farvann." Det var beregna på å lære meg godt sjømannskap. Det var på mange måter en god leveregel også når det gjelder å skape en god og framtidrettet politikk. Først vil jeg advare mot visse pessimistiske, ja, nærmest fatalistiske holdninger, knyttet til de flyttellene vi har fått i de senere årene. De er alvorlige, ikke

misforstå meg. Men de bør ses som en utfordring mer enn et problem.

Hva er dagens virkelighet i distrikts-Norge, bortsett fra flyttetallene? Det er ikke et døende samfunn vi møter. Tvert om. Det er både vilje og skaperkraft rundt om i landet, og vi har menneskelige ressurser i rikt monn. Utgangspunktet skulle derfor være det aller beste. La oss videre være enige om hva slags samfunn vi vil være med å skape i alle distrikter i landet vårt.

Også her er utgangspunktet svært enkelt: Vi vil skape et samfunn hvor velferd og likeverd er like selvfølgelig overalt i landet. Dette er ikke utopi, det er vårt partis mål nedfelt i våre programmer.

For å nå de mål vi setter oss for vårt politiske arbeid må vi ha en klar strategi, og til og med være villige til å avlive hellige kyr der de måtte legge hindringer i veien for gode løsninger.

Går en gjennom det store antall virkemidler og ordninger som er ment å være bidrag til løsning av distriktsproblemer, kan en litt grovt summere opp følgende: De fleste av virkemidlene ble skapt på 50- og 60-tallet, og er bare blitt påbygd senere. Mange av virkemidlene har ikke i dag den effekt som de var tiltenkt. Jeg viser her til Bygdeutvalgets innstilling.

Det er for dårlig samordning av distriktpolitikken. De ulike departementene har ofte ikke sammenfallende distriktpolitiske mål og innsikt. Såkalte "distriktpolitiske pakker" fra et departementsområde kan derfor bli forfeilet, fordi de blir hengende i et vakum uten å bli satt inn i en større sammenheng.

Mange tiltak har også en uheldig - for ikke å si farlig - bivirkning, nemlig at de gjør grupper, distrikter og næringer støtteeorientert/tilskuddsorientert. Det er farlig av mange årsaker: Det hemmer initiativ og nyskaping. Befolkningen taper troen på seg selv og egne krefter. Distriktpolitikken kommer i vanry i de mer sentrale strøk av landet.

Med bakgrunn i det jeg nå har sagt, mener jeg det er nødvendig for partiet å foreta en total gjennomgang av de distriktpolitiske virkemidlene og organiseringen av distriktpolitikken i praksis.

Jeg skal i det videre forsøke å yte mitt bidrag til å tenke nytt. 90-årenes utfordring vil være annerledes, også menneskene. De vil stille de samme krav til livskvalitet uansett hvor en bor. Du holder ikke lenger gamle gode utsagn som "å bevare bosettingen" underforstått nesten uendret. Det er for defensivt. Denne måten å angripe utfordringen på er for det første ikke noe godt mål i seg selv, for det andre tror de fleste ikke på det, innerst inne.

En aktiv målsetting må være å skape gode og levedyktige samfunn, ut fra de forutsetninger en har i de ulike distrikter og landsdeler. Da må en være villig til å se på alle de elementene som er med og skaper forutsetningene for et godt samfunn.

Vi har i det året som er gått hatt en frihetsdebatt i partiet. Et begrep som om mulig har vært enda mer hellig for oss er likhet. All vår politikk har hatt som mål å skape likhet på alle samfunnsområder. Hele gjenreisningsperioden er preget av det.

Et godt egnet virkemiddel for å skape likhet er gjennom lover, regler og forskrifter. Det er bare den svakheten at virkeligheten er forskjellig. Det kan skape ulikhet i stedet for likhet.

Den tidligere Strandplanloven, og det nye forslaget til lov om bruken av snøscooter i utmark, er typiske eksempler på det jeg her mener. Virkelighetsoppfatningen om slike lover kan være forskjellig, avhengig av hvor en bor i landet og hvilke erfaringer en bygger på. Jeg kunne nevne mange slike eksempler. Men poenget er klart, lover skaper likhet, men resultatet kan til og med føles meningsløst for grupper og distrikter.

Jeg stiller derfor det farlige spørsmålet: Må alle lover, forskrifter gjelde, praktisere likhet eller gjelde likt overalt i landet? Jeg vet at det er unntak, men jeg tror ikke vi har vært flinke nok på dette området. Når det gjelder virkemiddel-innsatsen er det blitt mer og mer klart for meg at vi må dreie innsatsen fra de individretta tiltakene til mer samfunnsretta tiltak.

De individretta tiltakene må bli mer målretta for å kunne gi den utvikling vi ønsker i samfunnet. Det er altfor mange eksempler på at det lønner seg for den enkelte å gjøre det som for samfunnet rundt er til skade. Dermed får vi en utvikling som ingen i det lange løp er tjent med.

Jeg tar derfor avstand fra å bruke generell skattelette som et virkemiddel i særlig utsatte distrikter. Det er og blir en veldedighetsløsning etter beste Høyre-mønster, selv om noen av våre har bitt på. Det vil virke moralnedbrytende og vil ikke ha evne til å skape ny vekst og nyskapning. Som en sum når det gjelder virkemiddelbruken, har jeg ingen kokebokløsning på hvilke tiltak en bør satse særlig på, men hovedendringer må gå i retning av tiltak som retter seg mot samfunnet som helhet.

Jeg er ikke sikker på at det er mangel på arbeidsmuligheter alene som er problemet. En del undersøkelser av årsakene til flytting, eller manglende tilbakeflytting til distriktene, tyder på at mangelen på kulturtilbud, miljø- og servicetilbud, framheves av mange, særlig av de unge kvinner, som hovedårsaker.

Jeg føler meg ikke sikker på at det er nødvendig å øke den økonomiske innsatsen noe vesentlig for å oppnå bedre resultater. Dersom vi klarer å vri innsatsen og organisere innsatsen på en ny måte, er jeg overbevist om at resultatene vil komme. I dag er innsatsen sterkt sentralstyrt, og i tillegg sterkt departementsorientert. Hvert departement styrer med sitt, og det virker ikke som om kontrakten er så god som den burde være. Og trøste oss om vi må ha med to eller tre departementer å gjøre!

For det første må det skje en langt sterkere samordning på regjeringshold. Regjeringen har arbeidet med et næringsdeparte-

ment som løsning på dette spørsmålet. Jeg stiller meg tvilende til denne løsningen. Den bygger på en sentralstyringsmodell, og på tanken om at distriktspolitikk er næringspolitikk. Det er for snevert. Jeg tror at noen av frikommune- og fylkeskommuneforsøkene er inne på en rettere vei. Ved å flytte både store deler av tenkingen og virkemiddelbruken til fylkene og kommunene vil det ligge muligheter til å utløse nye krefter til virkelig å la nyskaping. Det ligger kunnskaper og evner både i kommuner og fylker, som i altfor sterk grad har blitt undervurdert når det gjelder å løse det fundamentale spørsmål som distriktspolitikken representerer. Det er egentlig litt forunderlig at en på områder som skole og helse og andre områder hvor kravet til likhet er toneangivende, har lagt ansvaret på lokale og regionale nivå, mens en på områder som er mer nyskapinge bruker en sterkt sentralisert modell.

Men forutsetningen for at vi skal lykkes, er at vi som parti har vilje og evne til å delegere både ansvar, myndighet og frihet til selvstendige vurderinger. Blant tiltak som synes å være overmodne er Landbruksdepartementets og Fiskeridepartementets fylkesadministrasjoner, som snarest bør flyttes til fylkeskommune- og kommunenivå.

Den vitalisering av kommuner og fylkeskommuner som ligger i dette vil kunne vise seg å bli den viktigste dreining av distriktspolitikken i landet vårt. Det lokalpolitiske manifestet åpner for denne debatten. Noe av det gledeligste i partilederens foredrag i går synes jeg var at hun satte distriktspolitikken på dagsorden og utvidet begrepet. Det lover godt. Vi må føre debatt og finne løsninger før vi tar fatt på 90-årene.

Ellers tror jeg det ligger så mye skaperkraft og godt initiativ i distriktene at det bare er spørsmål om å utløse disse kreftene. Lykkes vi med det, kan vi igjen si: By og land - hand i hand.

RUNE GERHARDSEN OM BYPOLITIKK

Jeg tror Norge var først i verden med distriktspolitikk. Det er ikke så rart. Vi er vel et av de land i verden som har mest utkant pr. innbygger.

Som nasjon har vi vunnet mye på en slik politikk. Det er mange kvaliteter knyttet til at det bor folk spredt utover hele landet. Et sentralisert Norge ville vært et dårligere Norge: Dårligere for utkantene. Dårligere for byene.

Men landet ville vært sentralisert uten styring. Vi hadde klumpet oss tettere sammen om vi ikke hadde hatt evne til å styre både pengestrømmer og andre ressurser. Det frie markedet har nemlig ingen sjel som tenker gode tanker om mennesker og livskvalitet. Markedet har ingen visjon som åpner for helhetsløsninger og samfunnsansvar. Markedet har bare en logikk, og det er at de private kronene skal bli til enda flere private

kroner. Derfor kan vi bruke markedet til noe, men ikke til alt. Vi kan slett ikke bygge velferdssamfunnet på markedet. Når Høyre nå reklamerer for en ny giv i distriktspolitikken, reklamerer de for en illusjon. Distriktspolitikken uten å styre markeds-kreftene blir som å gå 10 000-meteren uten å ta av kalosjene. Mens utkantproblemene er knyttet til at bosettingen og aktivitetstettheten er så spredt at viktige samfunnsvilkår ikke vokser fram av seg sjøl, er byproblemene på mange måter det stikk motsatte. Her er det heller opphopningen som utløser problemene. Trafikken blir lett langs en vei med få biler. Veien kan tåle en viss trafikkøkning. Men så en dag kommer den ekstra bilen som gjør at det blir stopp. Det er opphopningsproblemet i et nøtteskall.

Om 2 prosent av ungdommen er disponert for ulike vanskeligheter, så er ikke det dramatisk i seg selv. I en småby eller ei lita bygd vil 2 prosent av ungdommen kanskje utgjøre 1/4 ungdom. Det skal vi mestre. Men når 2 prosent er 60 ungdommer, og de 60 bor innenfor et område som knapt er større enn Youngstorget, så har problemet med en gang en helt annen karakter. Dette er også tetthetsproblemet i et nøtteskall.

Bysamfunnets mest brutale problem er gatebarna. Hva slags framtid har de der de slentrer langs rennesteinen, og der eneste lyspunkt kanskje er en kunstig rus.

Bysamfunnets mest synlige problem er trafikken. Korken. Selve symbolet på det utilstrekkelige.

Bysamfunnets mest følbare problem er miljøet. Det urene rundt oss vi føler, fra trafikk, forurensninger og støy. Når den hvite snøen blir svart på et døgn, så vet vi at den lufta som gjør snøen svart er den samme lufta som vi puster inn.

Og likevel er vi altså glad i byen. Mange av oss vil slett ikke bytte. Noen vil til og med bo midt i sentrum. Føle byens nærhet. Byens atmosfære. For bysamfunnet har atmosfære og miljø. Og nå skal jeg si noe som kanskje kan høres ut som en motsetning til det jeg allerede har sagt: Byen skal ha støy og ståk. Byen skal ha trafikk og liv. Byen skal ha hus, høye hus. Byen skal til og med ha stein og asfalt. For det er byens særpreg.

Likevel er det ingen motsetning å lete etter miljøkvaliteter i en by. Men vi må lete langs de riktige linjer.

For det er ikke skogens stillhet vi skal oppnå når vi kjemper mot de skrikende desibel langs bygatene. Det er ikke tiurleiken vi skal gjenscape når vi snakker om variert boligbebyggelse i byene. Det vi skal gjøre, er å drive miljøpolitikk på byens eget grunnlag. Ta vare på de spesielle kvaliteter bymiljøet har, og ikke minst knekke plagene som skriver seg fra tettheten. Det er langs en slik linje vi må jakte etter en bypolitikk.

Men det er en felle vi ikke må gå i. Vi må ikke tro at bypolitikk er en slags egen politikk som er annerledes enn annen politikk. At bypolitiske visjoner kan hentes fra kilder vi ikke har visst om tidligere. Jeg tror bypolitikk ikke er noe annet enn å bruke våre grunnleggende verdier til å forme bysamfunnet

like konsekvent og målrettet som vi har formet utviklingen i resten av landet. Det er ingen liten ambisjon, men fordelene er at vi på sett og vis vet hva som skal til. Det skal være arbeid for alle. Alle skal ha tilfredsstillende bolig til rimelig pris. Alle skal kunne få utdanning. Alle skal føle den sosiale trygghet og omsorg som er knyttet til et velutviklet velferdssamfunn. Og vi skal føle at miljøet rundt oss ikke skal rive og slite på oss, men heller gi oss noe som gjør livet rikere. Og så skal det fortsatt ikke være så store forskjeller på folk.

Det er slik vi pleier å tegne visjonene våre når vi ser inn i framtida. Noen vil si det er banalt. Det er jeg ikke enig i. Alt dette handler om trygghet. Trygghet er ingen enkel, menneskelig følelse. Men mon tro om det ikke er den aller viktigste betingelsen for velferd og trivsel. Derfor er trygghet en visjon, ikke minst fordi tryggheten og harmonien blir truet av en rekke tendenser og krefter i samfunnet. Mennesker som spør: Får jeg arbeid? Det er ikke bare snakk om nok arbeidsplasser, men et variert spekter av dem. Ungdom som spør: Får jeg utdanning, bolig? De gamle som kanskje klarer seg en stund i leiligheten sin, men vet at det ikke er så lenge. Hva da? Hver gang svaret uteblir skapes det utrygghet. Vanskeligere er det ikke. Men akkurat så vanskelig er det.

I det praktiske arbeid med en bypolitikk ser jeg en viktig hovedlinje: I byene er det særlig nødvendig at fellesøkonomien og den private økonomien utvikler seg i balanse. Veiene må bli bedre når det blir flere biler. Barnehagekapasiteten må utvides i takt med økningen i kvinners og menns yrkesdeltakelse. Helse-tilbudet må utvikles i takt med befolkningsutviklingen og med de framskritt som gjøres i behandlingsmetoder. Dersom vi ikke holder denne balansen mellom privat økonomi og felles økonomi, dersom ikke fellestilbudene følger opp det som etter hvert er mulighetene for den enkelte, blir nytten og verdien av økonomisk vekst nesten verdiløs. Det er ingen stor levestandardforbedring å sitte fast i snøen med en større bil enn i fjor. Mestrer vi ikke denne balansen, kan vi nok likevel bli rikere, men vi får ikke særlig glede av det.

Vi føler vel i mange bysamfunn at vi i dag har en slik ubalanse, og at det er nødvendig å øke kommunenes inntekter. Et nytt skattesystem vil gi et bedre inntektsgrunnlag i sin alminnelighet. I Oslo-området har vi opphopning også av store fradragsposter. Vi kunne tenke oss å få noe av denne inntektsveksten selv dersom Gunnar Berge får økt bruttoskatten. Arbeiderpartiet i Oslo har dessuten gått inn for å øke eiendomsskattene. Vi kunne kanskje tenkt oss å ha enda større muligheter til selv å påvirke inntektene våre. Det hadde ikke vært noen dårlig reform i jubileumsåret for det kommunale selvstyret.

En annen strategi er å bruke ressursene bedre. Det er to grunner til at det er viktig. Den ene er opplagt: Vi må få mere igjen av det vi setter inn. Men for det andre må vi også være oppmerksom på at folks vilje og forståelse for å betale skatt er nært knyttet til deres opplevelse av hva pengene går til. Og her er det vel strengt tatt mange av oss som sitter med litt varierende erfaringer. Det er ikke all offentlig virksomhet det gnistrer av. Men det er et byråkratiproblem og ikke et offent-

lighetsproblem. Derfor kan vi løse det gjennom bedre rutiner.

Desentralisering er et nøkkelord for storbyene. Desentralisering både av politisk beslutningsmyndighet til bydelsutvalg og administrativ beslutningsmyndighet til lokale og mindre administrasjoner. Her er det mye å vinne både ved å utnytte nærmiljøets kunnskap og engasjement. Dessuten er det viktig ut fra alt vi mener om demokrati og lokalt engasjement.

Den tredje strategien handler om sterkere prioritering. Det finns egentlig ingen grense for hva vi gjerne ville gjøre hvis vi kunne. Framfor alt er vi mer opptatt av dagens uløste oppgaver enn av de vi løste i går. Det er slik samfunnet vokser, både økonomisk, sosialt og kulturelt. Men våre sosiale og kulturelle ambisjoner ligger som regel et par streker foran vår evne til å fylle budsjettens inntektssider. Og da gjenstår bare ett virkemiddel: Vi må velge. Antakelig vil framtida kreve at vi blir svært mye bedre til å velge mellom de oppgavene vi skal løse, og hvordan vi skal løse dem. Det betyr at vi også må være villig til å se om det er oppgaver vi i dag dekker over budsjettene som vi enten må droppe eller løse på annen måte.

Men for all del, la oss ikke gå i privatiseringsfella. Når det argumenteres med at "alle gode krefter" må bidra, blir jeg mistenksom. For det første bygger de fleste privatiseringsmodeller på at det offentlige likevel blir sittende med regninga, men mister styringa. Og for det andre, dersom det skal legges inn såkalt egeninnsats, så vil jo det lett være egenbetaling eller andre former for ytelser som lett fører til at tilbudet ikke lenger er for alle, enten ved at det blir for dyrt for noen, eller ved opptak og tildeling som holder noen utenfor. Visst bør sosialister fortsette å tenke - av og til også tenke to ganger.

I Norge har vi vært vant til å løse fordelingspolitiske oppgaver gjennom den alminnelige økonomiske politikken. Men etterhvert har vi utvidet levekårsbegrepet ganske betraktelig, og da må vi se fordelingspolitikken i et helt nytt lys. Selv om folk har samme inntekt kan vi oppleve enorme levekårsforskjeller, avhengig av hvordan samfunnet ser ut. Er det fuglesang eller bilhorn vi hører når vi åpner vinduet? Er det surstoff eller kullos vi puster inn på aftenturen rundt huset?

På denne måten får fordelingspolitikken en ny dimensjon. Den blir mer omfattende. Mer krevende. Kanskje blir den vanskeligere. Men vi får også flere virkemidler. Ikke minst blir det stor mening i å løse fordelingspolitiske oppgaver også gjennom lokalpolitikken.

Her i Oslo har vi enorme forskjeller. Her finner vi de mest velstående. Og vi finner de elendigste. Vi vet hvor de er. Setter vi en passer på denne talerstolen og tegner en sirkel med 2 kilometers diameter, så har vi dem. En satsing på boligforbedring, gjennom nyutbygging og utbedring, en satsing på trafikkreguleringer som fjerner støy og forurensninger og en alminnelig miljømessig opprustning akkurat i dette området ville antakelig være den mest treffsikre fordelingspolitiske innsats vi kan bedrive i fedrelandet. Og det vil være god bypolitikk.

Men likhetsidealet har enda en dimensjon som kanskje er særlig viktig for byene. Rettferdig fordeling er ikke bare et prinsipp som har tilhold i vår solidariske tenkning. Rettferdighet og likhet er også den aller viktigste betingelsen for stabilitet og harmoni i et samfunn. Det er samfunn der forskjellene er store, som trues av ustabilitet, uro og endog terror. Derfor har de velstående også nytte og glede av likhet. Det er når slum finnes at byer blir utrygge. Og da blir de utrygge for alle. Derfor tror jeg det er mulig å vinne oppslutning omkring kravet om at det ikke skal være så store forskjeller på folk, også hos dem som kanskje ikke deler vår ideologiske ambisjon om likhet, men som likevel setter pris på en tilværelse i sosial harmoni.

Mon tro om vi ikke har de samme muligheter når det gjelder oppslutning om et annet av våre honnørbegreper: fellesskapet. Jeg hører til dem som tror at begrepene fellesskap og solidaritet har en skrall framtid. Ikke minst i bysamfunnet vil både ung, voksen og gammel skjønne at felles-løsninger er det eneste som duger. At vi ikke kan håndtere trafikkproblemene, miljøbelastningen eller eldrebølgen hver for oss.

Kan hende har Høyre-bølgen herjet en del med folks opplevelse av fellesskapet. Kan hende trodde vi at den kollektive forstand var blitt et felleseie, kanskje vi la ned våpnene for tidlig. Men om vi gikk i den fella har vi nå bare en utvei, og det er å vinne kampen om den kollektive fornuft en gang til.

Fellesskapet er en livsform som krever styring. Og da er jeg på mange måter tilbake til der jeg styrtet, nemlig i kravet om å lede utviklingen i samfunnet. Vi må bygge det vi trenger mest, Og ikke bare det som lettest lar seg finansiere. Vi må bruke ressursene der vi som samfunn har de største behov, ikke dit kredittkortene styrer dem. Akkurat her er ikke alt som det skal. I Norge kan vi nå finansiere alt, bare ikke det vi trenger mest. Før styrte vi bankene. Nå må i stedet finansministeren be bankene være greie. Og det tror jeg ikke duger nå vi skal forme morgendagens Norge.

Det er ingen tvil om at en av Høyre-bølgens største ambisjoner nettopp har vært å gi den samfunnsmessige styring et dårlig rykte. Styring har blitt framstilt som en trussel mot frihet. Styring tegnes som den klamme hånd som trykker ned. Men Norge ble frihetens forpost først og fremst fordi vi styrte. Vi har ingen ting å skamme oss over. Vår styrende hånd har ikke jernhanske på. Vår styrende hånd er varm, og vi strekker den fram til håndslag fordi vi trenger hverandre.

* * *

Etter innledningene var det inntegnet 96 talere. Dirigenten foreslo at de første 18 talere som representerte alle fylker som hadde bedt om ordet fikk 5 minutter hver. Deretter at taletida ble redusert til 3 minutter, og at strek ble satt med de inntegnede. Lunsjpausen kuttet ned med en halv time.

VEDTAK: Enstemmig tiltrådt.

REISEFORDELINGEN

Reisefordelingskomiteens leder, Karin Sandstad, la fram komiteens innstilling:

Til Landsmøtet var frammøtt 299 representanter som alle deltok i reisefordelingen. Denne utgjorde kr. 570.- pr. representant.

VEDTAK: Komiteens innstilling bifalt.

SAK 8 FORTSATT - DEBATTEN OM VALGMANIFESTET

Ashild Hauan, Kvinnesekretariatet: Det er ingen tilfældighet at Høyre skal holde landsmøte i Tromsø, partiet skal nå sette distriktspolitikken på den politiske dagsorden. De hadde mulighetene i fem år, men brukte den ikke. Det er heller ingen tilfældighet at Arbeiderpartiet har så stor tilslutning i distriktene. Men de senere år har vi fått kvinneunderskudd, fordi det er få eller ingen muligheter til arbeid og utdanning. Kvinnebevegelsen har tatt opp problemene i sitt program opp pekt på løsninger. Valgmanifestet har ikke noe avsnitt om distriktspolitikk. Jeg foreslår at redaksjonskomiteen gjør noe med det. Distriktene har mange ressurser, og vi ber om å få ta dem i bruk. Veien fram til lik helsetjeneste er lang, og vi har opplevd mange tilbakeslag. Hvor har det blitt av overskuddet på helsepersonell. Jeg foreslår at landsmøtet ber Regjeringen fremme forslag til at legereguleringslov eller tiltak med tilsvarende effekt innføres.

Frode Berge, Rogaland: Hvis vi ved 200-års jubileet skal være like friske og oppegående som ved dette, må Arbeiderpartiet igjen bli det parti ungdommen stemmer på. Vi som er unge i dag blir påklistra en del merkelapper som ofte har negativ valør. Det må være en oppgave for partiet å fjerne de fordommer som vokser opp på grunnlag av disse. Vi har en skjev fordelingsprofil både når det gjelder inntekt, skatt, bolig- og studiefinansiering. Det er tvingende nødvendig at Regjeringen og dette landsmøtet gir signaler for hvordan vi skal komme ut av dette uføret. Jeg er glad for at det ser ut til å være enighet om reformer i skattesystemet som bl.a. fører til lik fordel av rentefradraget. Som arkitekter for morgendagens samfunn må vi også bedre situasjonen på boligmarkedet og for utdanningssøkende. Jeg kan vanskelig tenke meg en bedre måte å innlede sosialdemokratiets nye hundreår på enn å investere i ungdommen.

Nils Bjørnflaten, Telemark: Eksportindustrien er ofte lokalisert i distriktene og er viktig for levedyktige lokalsamfunn. Og selve grunnfjellet er den kraftkrevende industri som vi i Norge behersker bedre enn de fleste. Men i dag er det mange som

ikke ser positivt på denne industrien, som var med å utvikle Norge til et velstandssamfunn og fikk hjulene i gang igjen etter krigen. Forsvinner denne industrien, er jeg overbevist om at vi mister mye av vår internasjonale industriprofil. Nå har plutselig sosialøkonomer og professorer funnet ut at et råstoff som elektrisk kraft gir best lønnsomhet når det sendes ut av landet i så rå tilstand som mulig, i stedet for å bruke den til framstilling av høyverdige, raffinerte produkter. Å være råvareprodusent er ikke lenger lukrativt, og vi påvirkes av den internasjonale markedssituasjon. Vi må hele tida ha evne og vilje til tilpasning og omstilling. Men uansett er energi blant de viktigste ressurser et land kan ha, og Norge har både vannkraft, olje og gass. Utfordringen i tida som kommer blir å utnytte disse ressursene riktigere. Å selge elektrisk kraft er galt og kan bringe Norge tilbake til bare å være en råvareproduserende nasjon. Arbeiderpartiet har ikke råd til å sette kraftsosialismen på museum!

Bjarne Johansen, Nordland: Den landsdel jeg kommer fra har store forventninger til fellesskapet og et berettiget håp om å bli hørt. Vi tigger ikke om særfordeler, vi kjenner våre muligheter, våre forpliktelser og vår styrke. Men vi må kunne forlange å bli tatt på alvor når vi forteller hvordan den del av landet som ligger nord for Sinsenkrysset bør legges til rette, ikke få tiltak tredd ned over hodet på oss. Dette gjelder så vel laksefiske som nasjonalparker i områder hvor utnyttning av ressursene er en del av vår utviklingspotensial. En av våre minste kommuner har f.eks. fått seg presentert et forslag om fredning av 2000 dekar av sitt kystområde til fritidsformål, et nytt angrep på lokalsamfunnets ressursgrunnlag. Vår viktigste ressurs er ungdommen, og vi må skaffe den kompetanse, et skikkelig tilbud om videregående skole og høyere utdanning i landsdelen. Sivilingeniørutdanning i Narvik er et tverrpolitisk ønske, men ikke i universitetsmiljøet, og - utrolig nok - heller ikke i vårt eget Kulturdepartement. dette får Stortingsgruppa se på.

Arne Bergsland, Troms: I valgmanifestet gis det viktige signaler om den politikk som blir retningsgivende for Arbeiderpartiet i kommunene og fylkeskommunene de nærmeste år. Målet kommer bra fram, men en kan kanskje si at virkemidlene mangler. Solidariteten mellom generasjonene som Gro understreket, må også gjelde mellom fylkene og landsdelene. For Nord-Norge er den negative befolkningsutvikling så dramatisk at den må ses på som et nasjonalt problem. Skal vi snu trenden, kreves det nasjonal innsats. Den må komme raskt. I begynnelsen av 90-åra er det slutt på de store ungdomskullene også i vår landsdel, og makter vi ikke i løpet av 4-5 år å ta vare på ungdommen, vil vi i økende grad oppleve en landsdel i tilbakegang. Regjeringen må finne sterkere virkemidler, så det blir større utjamning av levevilkårene, et rikere og mer stimulerende kulturtilbud, bedre regional fordeling av den økonomiske vekst og nasjonale tiltak som gir vekstimpulser, attraktive arbeidsplasser for kvinner og ungdom med høy utdanning, utdanning som kvalifiserer ungdom for oppgaver i sin egen landsdel. Vi er glad for at distriktpolitiske tiltak igjen ble prioritert på statsbudsjettet av arbeiderregjeringen. Den negative befolkningsutviklingen skyl-

des bl.a. at fødselstallene går ned samtidig som utflyttingen er større, 60 pst. av de som flytter er kvinner, videre mange unge familier og ungdom mellom 20 og 29 år. Vi har inntrykk av at det er selve framtida som reiser fra landsdelen.

Aase Morin, Buskerud: Det var drømmen som i sin tid bar pionerens arbeid fram. Debatten var nok enklere den gang, den gjaldt konkrete ting som alle forstod. Det er når ting ikke blir forstått at det er vanskelig å mobilisere. De politiske saker landsmøtet behandler bør få en språkdrakt som gjør at de blir forstått, og får folk til å føle at de angår dem. Det er politisk turbulens rundt mange av de saker vi behandler. Folk spør om de får bolig, om de får råd til å beholde den de har, om de får et arbeid de kan leve av, og som gir en verdig pensjon. Får barn og gamle nødvendig omsorg? Jeg synes manifestet viser at det er grunn til å ha tillit til framtida. Men også det internasjonale samfunn angår oss, og vi er mange som spør om våre barn vil få en morgendag, en frihet og et nytt århundre for sosialdemokratiet. Vi har snakket mye om barn og deres egenverdi, om behovet for trygge familieforhold og lekemiljøer. Jeg har følelsen av at vi nå står ved en korsvei. Vi diskuterer ulike modeller, men la oss være fordomsfrie. La Det norske Arbeiderparti formulere en politikk som gir slike levekår at våre barn kan bli roser i en hage.

Trond Tystad, Hordaland: Skal vi få utrettet noe i sosialdemokratiets nye hundreår, må vi få ungdommen med oss. Men økt oppslutning fra ungdom får vi ikke på noen lettvinnt måte. Vi må gjøre noe med selve politikken, finne gode politiske løsninger. Har vi reformer og har vi utveier til å løse de problemer ungdommen har i dag,, bl.a. på boligmarkedet? Vi burde ha gode sjanser, for det finns ikke konstruktive alternativ i dag. Vi må utnytte situasjonen, vi må drive politikk og ikke taktikker. Er det noe ungdom avviser, så er det det taktiske spill, politikere som kun tenker på hvor mange stemmer de får. Vi må også huske Tranmøls ord: Det som er politisk riktig vil også være taktisk riktig. Nygaardsvold-regjeringen var også en mindretallsregjering, men den greide å bygge velferdssamfunnet. Landsmøtet må gi partiet en klar politikk, som gir ungdommen håp - om et sted å bo, om et liv i fred, om å slippe å råtne i forurensning. Vi må kort sagt gi ungdommen drømmene og visjonene tilbake. Vi har i dag en oppslutning på 30 prosent blant ungdommen. Enhver moteskaper og reklamemann ville være glad hvis 30 prosent av ungdommen gikk inn for hans produkter. Men vi har et så godt produkt at vi ikke kan være fornøyd med 30 prosent. Vi er kraftig på offensiven blant ungdom, AUF er igjen landets største ungdomsorganisasjon. Med en god politikk, klare løsninger og budskap som når ut, er målet 45-50 prosent. La oss gjøre jobben, vi har ikke råd til å miste denne ungdomsgenerasjonen.

Per Berge, Sør-Trøndelag: Et politisk manifest er viktig, men hvilke muligheter har vi til å realisere ønskene? Vi har et punkt om ny giv i lokalpolitikken, om at den må fornyes og levedegjøres, om at et fungerende lokaldemokrati er avgjørende for velferdssamfunnet. Men i nominasjonsprosessen har vi opplevd at

en stor del trekker seg på grunn av frustrasjon. Det er ikke bare på bakgrunn av arbeidsvilkår og økonomiske ordninger, men fordi problemene synes å tårne seg opp. Det er små muligheter for å finne løsninger innenfor de økonomiske rammer, mange trekker seg fordi de ikke orker å måtte prioritere og sette gode tiltak opp mot hverandre. Finner vi ikke løsninger, vil mange passifiseres eller engasjere seg i aksjons- og pressgrupper utenfor det politiske miljø og medvirke til å undergrave de folkevalgte demokrati. At problemene er formidable vet vi fra store oppslag i massemedia, dårlig barnehagetilbud og barneomsorg, dårlig utviklet sikkerhetsnett, enorme bokostnader osv. Dårligst samvittighet gir det at vi ikke har oppfylt våre forpliktelser overfor de eldre. I Trondheim har vi 1600 i kø for sykehjemsplass, og vi har ikke økonomi til å gi dem et tilbud. Slik er det i de fleste kommuner. Selv om kommunene fra 1988 overtar ansvaret for sykehjem og kan bruke ressursene som de vil, ser jeg ingen løsning på disse formidable problemene. Vi vet hva de eldre vil spørre om når vi står på stand: Hvilke tiltak har landsmøtet gått inn for for å bedre de eldres situasjon? Vi må ut med en offensiv og gjennom konkrete tiltak vise at vi vil, hva vi vil og at vi kan!

Formiddagsmøtet ble hevet kl. 13.00.

ETTERMIDDAGSMØTET FREDAG 27. MARS 1987

Møtet ble satt kl. 14.35, og representantene sang "Verden er vår". Debatten om valgmanifestet fortsatte. Dirigent Ole Knapp.

Marit Nybakk, Oslo: I går leste jeg i Aftenposten at Oslo Unge Høyre ville sørge for barnepass ved høyre-møter, slik at også småbarnsforeldre kunne delta. Et slikt tiltak var det vi som skulle satt i gang først. Skal vi få barnehager, fritidshjem og skikkelige fødeplasser, må foreldre delta aktivt i lokaldemokratiet. Vi har opplevd dramatiske endringer i familielivet de siste 10-15 år, men vi politikere har ikke greid å ta konsekvensen av dette. Vi opplever en omsorgskrise, og vi vet at tusenvis av barn ikke har et permanent tilbud. Vi vet også at enkelte dagammaer skor seg og tar 3 000 kroner pr. måned for hvert av fem barn. Noe som kaller seg Child Care lar to ufaglærte jenter ta seg av 18 barn under tre år. Jeg mener at offentlige myndigheter skal ha hovedansvar for utbygging og drift av barnehager. Men vi må trolig akseptere også alternative former, f.eks. i regi av boligkooperasjonen og foreldregrupper. I Oslo går nå Kommuneforbundet, Samorg., OBOS, NBBL og Oslo AP sammen om å prøve å bygge 1 000 barnehageplasser i egen regi, og ideen bringes hermed videre. Slike barnehager må underlegges kommunale planer, opptaksregler og tariffavtaler. Vi vet at mange bedrifter bygger barnehager, la oss sørge for at kommunene overtar 50 pst. av plassene. Det viktigste er nå at barnehager bygges, og at vi får styring på virksomheten. La oss også våge å sette i gang forsøk med utvidede åpningstider.

Audun Fiskvik, Akershus: Det er selvsagt viktig å satse sterkt for å løse problemene i utkantstrøk og i de større byene. Men det må ikke føre til at vi glemmer de andre delene av landet, de sentrale strøk hvor det bor flest mennesker. Akershus er om få år landets nest folkerikeste fylke og har alt i dag flest ungdomsvelgere. Bare Bærum kommune er større i folketall enn Finnmark. Det er i slike sentrale strøk de nye yrkesgruppene og ungdommen etablerer seg. Derfor må vi også ha en politikk for dem. Valget til høsten vil vise om vi har greid å snu den tendens vi har hatt i Akershus for partiet. En god distriktspolitikk er en politikk også for sentrale strøk, men folk oppfatter det ikke alltid slik. Vi hadde en gang slagordet "Ny vekst for Norge", og i Bærum var man ikke interessert i mer vekst. La oss ikke fokusere så sterkt på enkelte områder at vi glemmer helheten, men vise at vi har en politikk som gjelder alle innbyggere i Norge.

Harald Nessjøn, Oppland: Grunnlaget for lokalvalgene ligger jo i første rekke i de lokale programmene, men borgerlig regjering i mange år har gjort at det har vært svært vanskelig å finne løsninger på de problemer vi har. Valgmanifestet gir mulighet for lokale tilpasninger og er et godt grunnlag å drive valgkamp på. Ord som frihet og effektivitet har vært mye fremme i debatten. Jeg er enig i effektivisering, men det har negative trekk

som skremmer meg. Vi må ikke lage et samfunn som er så effektivt at det ikke gir rom for andre enn de mest ressurssterke. Kommunene er effektivisert med en nemndstruktur som gjør at mange ikke makter å drive kommunepolitikk på fritida. Bak denne strukturen står heltidsspolitikere og rådmenn. Vi må tenke nytt for å klare å rekruttere politikere på det lokale plan, og sørge for at slik virksomhet ikke ødelegger den enkeltes muligheter til å avansere på sin arbeidsplass. Jeg etterlyser også klare regler for hvem som har ansvar og plikter når det gjelder eldreomsorg, de funksjonshemmede og narkomane, dette er gråsonerområder mellom stat, fylker og kommuner. Det sliter veldig på saksbehandlerne og de som trenger hjelp og ikke får det, fordi man ikke finner ut hvem som har plikt til å hjelpe. Her må vi rydde opp og sørge for at den som ber om hjelp får det der han henvender seg. Til slutt: en avklaring av studiefinansieringen vil ha enorm effekt på velgermassen ved høstens valg.

Sylvi Enevold, Landsstyret, Finnmark: Bedriftshelsetjeneste etter arbeidsmiljølovens intensjoner vil si at dens viktigste oppgave er å lære enkeltmennesket sjøl å ta vare på helsen sin, unngå slitasjer og helseskadelige situasjoner. Det er snakk om en forebyggende og absolutt billig helsetjeneste. Det er ikke snakk om å stjele personale fra primærhelsetjenesten, bedriftshelsetjenesten skal jobbe sammen med denne for sammen å utvikle et best mulig tilbud. Flere steder i landet ser vi resultater av et slikt arbeid. Et rettferdig helsetilbud kan bare sikres gjennom den offentlige helsetjenesten, og for oss i Finnmark er det ikke noe problem å være enig i det. Vi har en eneste privatpraktiserende spesialist i fylket, og to leger - disse tre utgjør vår private helsetjeneste. Finnmark hadde nylig besøk av Sosialkomiteen, det var positivt for begge parter. Vi har helsecentre og sykehus som er fullt på høyde med det beste i mer sentrale strøk, vi har en grunnstamme av helsepersonell som gjør en fantastisk innsats, og en helseadministrasjon som bruker energi og fantasi langt utover det som kan forventes for å møte de daglige problemer. Vi skaffer bolig og gir tilbud om skoling og muligheter til videreutdanning. Den borgerlige regjering hadde verken vilje eller mot til å gjøre noe med den skjeve utviklingen i helsesektoren. Omsorgen for de frie markedskreftene og Den norske legeforening gikk foran hensynet til oss i distriktene. Nå er det vi brukere som har overtatt styringen, men vi må styre utviklingen på helsesektoren i langt sterkere grad enn i dag, ikke minst må vi styre tjenestene det er størst behov.

Ottar Kaldhol, Møre og Romsdal: Jeg vil anbefale alle som er opptatt av distriktspolitikk å lese boka "Regional utvikling mot år 2000". Den omtaler bl.a. begrepene makt og avmakt, og de har stor betydning for vår bevegelse. Den avmakt som distriktspolitikerne ofte føler kommer til uttrykk ved at vi aldri synes vi kommer ut av den hengemyra det er ikke å ha innflytelse over de distriktspolitiske virkemidlene. Vår bevegelses grunnholdning bygger på det enkelte menneskes erfaringer som skapte holdninger, og som igjen skapte politikken. Og politikken ble ført i samsvar med behov. Situasjonen i distrikts-Norge vil ikke endre seg til det bedre før distriktspolitikken blir endret til å være en mål-

rettet utnyttning og utvikling av naturgitte forutsetninger i hele landet. Den må bygge på erkjennelsen av at verken menneskene eller pengene kan møtes på to steder samtidig. Det er egentlig det som er distriktspolitikken i et nøtteskall. Kompetanseoppbygging i distriktene er viktig for å skape nasjonale verdier, spesielt for å kunne utnytte de naturgitte forutsetninger. Det er også viktig å bygge videre på det kompetansemiljø som finns i fiskerinæringen. Den fiskeritekniske høyskolen i Alesund er av avgjørende betydning for å utnytte og skape verdier i fiskerinæringen. Å redusere dette tilbudet er i strid både med Fiskarlagets og Sjømannsforbundets planer om videreutvikling av fiskerinæringen. Jeg vil ikke stille spørsmålsteget ved det distriktpolitiske erfaringsgrunnlag i f.eks. sentralstyret, men det er grunn til å tro at distriktspakka og mange distriktpolitiske virkemidler i altfor stor grad er uttrykk for at den lokale, nasjonale politikken er mangelfull. Behovet for pakker med spesielle landsdelstiltak vil vel øke til den magneteffekt markedskreftene ser som sentral i all handel, blir redusert. Jeg vil gjerne gi kommunalministeren min fulle støtte for det første han gjorde da han kom i stolen.

Bjørn Tore Godal, sentralstyret: Ved siste stortingsvalg økte partiets oppslutning i Finnmark med 10 pst., i Oslo med 1 pst. Det er en utfordring, ikke bare for Oslo AP, men for hele partiet. Uten en sikrere og større framgang i byene kan vi heller ikke være sikre på å vinne landet. Jeg er glad for at denne erkjennelsen er i ferd med å bre seg i hele partiet. Nå som før er det ingen motsetning mellom en solidarisk distriktspolitikk og trygge, gode bysamfunn. Vi ønsker ingen folkestrøm fra distriktene inn til Oslo. Dette er på mange måter landets rikeste by med tilbud for veldig mange, men også med større sosiale skiller enn i noen annen kommune. Det er større sosial forskjell mellom villaområdene på vestkanten og gråbeingårdene i sentrum enn det er mellom Berlevåg, Bodø og Mandal. Det er en særlig utfordring at forbruksutviklingen, penge- og spekulasjonsøkonomien har gitt Høyre et bredere velgergrunnlag enn mange andre steder, og Oslo har også lenge vært preget av velstand for en stor del av befolkningen. Men hva hjelper det med Mercedeser og bærstraktorer dersom en ikke kommer fram på veiene, eller får sin mor inn i eldreomsorgen? Det er og blir Høyres uløselige dilemma i storbyene. Glansen fra de mange private helsetilbud er dessuten i ferd med å avta, for de er blitt skrekkelig dyre. Det opprydningsarbeid i økonomien som Regjeringen har satt i gang er ikke udelte populært i Oslo, ikke minst på grunn av velgermassens sammensetning. Her er det flere enn på andre steder som profiterer på vårt mørke skattesystem. Men jeg er sikker på at det til sjuende og sist vil stå respekt av dette opprydningsarbeid hvis det blir de med de sterkeste ryggene som skal bære de tyngste byrdene. Vi kan ikke opptre som bymedlemmer og distriktsmedlemmer av partiet. Vi har en felles linje og et felles ansvar. Det er bare 1,5 pst. som skiller Oslo AP fra Høyre. Bli med og hjelp til!

Jens Ove Kristiansen, Aust-Agder: Den offentlige sektor er til for enkeltmenneskets skyld. Det er ikke meningen at vi skal stå med lua i handa og få inntrykk av at vi er masete, fordi vi vil ha utført oppgaver vi har lovbestemt rett til å få utført.

Det er viktig for oss å få en skikkelig debatt om offentlige ressurser og hvordan disse skal organiseres og utnytted. En venn av meg hadde time hos en lege på et sykehus kl. 10.00, og da han kom, satt det åtte andre og ventet på samme lege med samme avtale om klokkeslett. Han måtte vente hele dagen før han slapp til. Det er blant annet slike ting som skaper mistillit til den offentlige sektor og gjør at folk biter på argumentasjonen om at vi trenger et kommersielt helsetilbud. Og jeg forstår reaksjonen, men jeg er helt uenig i konklusjonen. Dersom de offentlige tjenestene ikke fungerer bra nok, må vår oppgave være å forbedre dem. Til nå har vi ikke vært flinke nok til å oppfatte signalene fra publikum, til tider har vi vært så opptatt av de ansattes kår at vi har glemt de andre. Nå er tida inne til å se på alle sider av denne saken og kombinere gode arbeidsforhold med god service. Leger og sykepleiere på poliklinikken kan ikke bebreides, men både tid og midler er begrenset. Stivbente regler hindrer effektivitet, og kostbart utstyr står ubrukt i 16 av døgnets timer. Politikere skal ikke detaljstyre. Vi trenger en ny vurdering av det offentliges oppgave som arbeidsgiver.

Marit Lefdal, Sogn og Fjordane: Siden den nye loven om kommunehelsetjenesten ble satt i verk har små ressursvake utkantkommuner lagt ned millioner i legesentre med kostbart utstyr, samtidig som legene har fått særlige vilkår. Vi står i fare for å innføre en usolidarisk lønns- og personalpolitikk. Fylkeslegene kunne tidligere pålegge en lege i nabokommunen å være ansvarlig for et distrikt uten fast lege for en tid. Etter den nye loven er en avhengig av frivillighet, og dette fører til at enkelte kommuner får dårligere tilbud enn andre. Vi krever at disse problemene løses, og at en etableringslov dirigerer leger til utkantene. Det er et statlig ansvar at det utdannes nok leger, og at disse ikke bare etablerer seg i sentrale strøk av landet. Arbeiderpartiet må også gjenreise den offentlige barnehageutbygging, og la oss ikke i vår utålmodighet slutte med det, men samle alle ressurser til et kjempeløft. Det er sunt med nytenkning og nye målformuleringer, men vi må ikke i økonomisk trange tider inngå løsninger som vi ikke ser konsekvensen av, og som strir mot våre grunnholdninger. Arbeiderpartiet stoppet privatiseringen av helsevesenet og må ikke nå pulverisere ansvaret på barnehagesektoren. Barnehager og fritidshjem må være det offentliges eget ansvar.

Bernt Hågensen, Nord-Trøndelag: Det var gledelig å høre statsministeren nevne virkemidler som kan brukes for å snu den negative utvikling i distriktene. Her er pessimismen i ferd med å bre seg, ungdommen flytter ut fordi det ikke finns gode arbeidsplasser i hjembygda. Det er ikke til å unngå at vi spør oss om det er verd prisen at vi bruker all tid og alle krefter på å prøve å skaffe oss og våre sambygdinge en framtid i bygda. Men vi har muligheter, og vi skal utnytte dem. Det foregår mye planlegging, utredning og utbygging, bl.a. innen områder som turisme og reiseliv og utnytting av våre utmarksressurser. Dette er helt nye områder, derfor er kompetanseoppbygging et stikkord også her. Vi må også bygge opp vår egen sjøltillit og få til en holdningsendring i distriktene. Utbygging av servicetilbudene

vil gi mange nye arbeidsplasser, og samtidig være en betingelse for å holde på ungdommen, f.eks. at det finns noe så enkelt som en frisørsalong. Også EDB og høyteknologi kan gi oss arbeidsplasser, men her er igjen kompetanseoppbygging alfa og omega. Her må det politisk vilje til for å styre deler av veksten ut til distriktene. Også i framtida må Distriktenes Ubyggingsfond spille en sentral rolle for styringen. Det må også bli bedre samarbeid mellom ulike departementer og bedre delegering av beslutningsmyndigheten.

Sverre Kr. Field, Hedmark: Etter en periode med laber investerings- og etableringsinteresse, synes den nå å stige igjen også i innlands-Norge. Det synes derfor som den langsiktige politikken for å opprettholde syssel- og bosetting gir resultater. Men det er en svakhet ved hele systemet, og den gjelder virkemiddelbruken, spesielt kvotesituasjonen for tildeling av DU-midler til innlands-Norge. I Hedmark var vi f.eks. på siste møte i Nærings- og sysselsettingsstyret nødt til å si nei til DU-lån til bedrifter i 0-områder, og vi har måttet gå til sterke restriksjoner i 15%-områder og i 25%-områder. Dette fordi kvoten for første halvår er oppbrukt. Det er sterkt å beklage at vi ikke kan følge opp de positive utviklingstrekk i innlandsdistriktene, fordi virkemidlene ikke er sterke nok. Samtidig har vi registrert signaler om reduserte overføringer til primærnæringene, og uten at de blir erstattet med nye, positive virkemidler, er det vanskelig å spå lokalsamfunnenes framtid. Jeg er klar over at alle må være med å betale prisen for å rette opp landets økonomi, men for enkelte distrikter kan prisen bli for høy. Ønsker vi verdifulle lokalsamfunn, må vi ville midlene. Jeg tror ikke vi gjennom statlig virksomhet vil oppleve inflasjonsstigning. Hedmarksbenken har levert forslag til redaksjonskomiteen.

Biørq Brusevold, Østfold: Valgmanifestet åpner for et bredere samarbeid mellom offentlig og privat virksomhet. Vi legger her opp til mange muligheter for løsninger, men også til en meget vanskelig balansegang. La oss tenke oss nøye om når det gjelder det vi nå åpner for. Driftsformer skal velges ut fra det som best tjener målet, står det i manifestet. Vi må være med å finne midlene, private barnehager ligger i midlene. I hvilken utstrekning vil vi greie å sikre at dette blir et tilbud til alle barn? I avsnittet er det vanskelig å peke på konkrete tiltak, konkrete grenser. Det vil bli opp til det enkelte lokalsamfunn å håndtere dette. Det er eksempler på samarbeidsformer i nærmiljøet som utløser positive og skapende ressurser, men hvor langt skal det offentlige fritas for forpliktelser? Vi arbeider for kvinners deltakelse i det politiske liv. Samtidig vil vi legge til rette for foreldrearbeid gjennom grupper i lokalsamfunnet. Det er vanskelig å få til denne kombinasjon når man har ett eller flere barn. Aleneforeldre vil bli stilt overfor mange og vanskelige valg. Humanitære aksjoner får stor oppslutning, vi gir så det monner. Da ser vi at det finns økonomiske ressurser. Vi gir til private tiltak som siden får offentlig støtte. Klarer vi i hverdagen å trekke skillelinjer når vi ser hjelpebehov? Det er med en følelse av usikkerhet i forhold til de som har stort hjelpebehov uten å kunne delta aktivt at betenkelighetene reiser seg. Vi

vil ha alle med som likeverdige. Derfor vil denne diskusjonen få mange nyanser. La oss gjøre dette feltet så klart at vi kan gå inn for tiltak på hjemmebane, som viser at vi tar ansvar for hverandre, og at felles, offentlig ansvar er det overordnede prinsipp.

Ann Helen Rui, Vestfold: Det er synd at vi er kommet dit hen at det er in å snyte skatt i stedet for å tenke på hvor viktig våre skattepenger er for hver enkelts følelse av frihet og rettferdighet. Frihet er også noe så selvfølgelig som å få legehjelp når det er nødvendig. Men den gjelder ikke hele landets befolkning. Det er en opphopning av leger og spesialister i det sentrale østlandsområdet, mens den nord-norske befolkning ikke har den frihet som består i å få den legehjelp de trenger. Også vi som bor sentralt forstår denne urettferdigheten og anbefaler at vår regjering gjør noe med den, eventuelt ved hjelp av upopulære metoder. Den bør også få egenandelene tilbake på det nivå de hadde da de ble innført. Når det gjelder hverdagen for våre folkevalgte, bør vi delegere oppgavene og den tilhørende makt på flere. Vi må også gi parti-gruppene større ansvar, oppmuntre til kreativ tenkning, bakke opp ungdommens friske utspill og dele vår kunnskap med andre. Etter valget vil mange nye komme inn i kommune- og fylkesting, og da må vennskap og nestekjærlig veiledning bli like viktig som opplysning i tale- og voteringsteknikker. Da vil kanskje ikke så mange takke nei til gjenvalg neste gang. Når det gjelder barns oppvekstvilkår, vil jeg foreslå at alle barn begynner samtidig på skolen hver morgen, og at skoledagen utvides med leksetid, noe som vil gi større likhet i den hjelp hver enkelt elev vil få.

Liv Andersen, sentralstyret: Valgmanifestet har avsnitt som inviterer til debatt om det lokale demokratiet og hvem som skal ha ansvaret. Vi slår fast at det er av avgjørende betydning for folkestyret at vi har folk som kan ivareta demokratiet og den reelle styringen. Mange tenker da på alle de tusen som sli-ter med liten tid og store dokumenthauger. Men i fylkeskommunal sammenheng dreier det seg om mer enn dette. Det dreier seg om utviklingen av det lokale demokratiet. På mange områder er det riktig at avgjørelsene blir tatt så nær dem det angår som mulig, men på viktige politiske felt har vi fremdeles store hull. Vi har felt som dekker flere kommuner og over hele fylker. Og vi har fortsatt et embedsverk som bestemmer. Samferdselssektoren er ett av dem. Det er todelt, fylkeskommunene er ansvarlig for en del, mens veisjefene er suverene for en del av de andre midlene. Deler av næringsutviklingen er langt utenfor folkevalgt styring og påvirkning. Er det f.eks. riktig at jord og skog ikke skal omfattes av fylkespolitiske betraktninger? La oss nå nøye over-veie hvilke felter det er naturlig at embetsverket skal ha.

Lillian Westad, Oslo: Eldreomsorgen er stort sett basert på pass og pleie. Jeg har arbeidet på sykehjem i 19 år og sett at tilbudene til de eldre blir dårligere for hvert år som går. Jeg har sett bedende øyne og utstrakte hender, men også knyttede never og sinte øyne. Alt en bønn om hjelp til et verdigere liv.

Dette mener jeg er brudd på menneskerettighetene. Vi kan ikke lenger rolig se på at de eldre bare skal tilbys smuler. Det er påtrengende nødvendig å rope høyt for denne gruppe medmennesker. Har dere lyst til å dø to ganger? Den første er en smertelig avskjed med alt en har bygd opp gjennom et langt liv, for så å bli stuvet sammen med fremmede på et sykehjem. Vi må få mindre enheter, og gi de eldre anledning til privatliv.

Torild Olufsen, Oslo: Vi er mange som roper: Stopp sykehjemsutbyggingen og gi eldreomsorgen et nytt innhold. Vi kan aldri bygge oss ut av krisen, vi må skape en eldrepolitikk for fremtiden. De som bor på sykehjem ville helst ha bodd hjemme om de hadde kunnet. Vi må legge mer vekt på trening og rehabilitering. De institusjoner vi bygger må være bo- og treningssentre mman kan komme til ved behov, og så flytte hjem etterpå. Eller man kan bo der permanent fordi det er utformet som en bolig og ikke som en sykehusavdeling. Små enheter utformet som bolig er menneskeverdig, samarbeid og samordning innen eldrehjelpen, åpen omsorg, treningssentre og sykehus er grunnleggende for å hjelpe-trengendes behov skal dekkes. De vanntette skott mellom inntekts-grupper og profesjoner må brytes, brukerne lider under dette.

Linnea Lockertsen, Troms: Kulturtiltak skaper verdier, kulturelle aktiviteter har stor betydning for sysselsetting og bo-setting og ikke minst som identitetsskapende faktor. Det må legges større vekt på kulturarbeid som virkemiddel i distriktpolitikken. Undersøkelser i Nord-Norge viser at nest etter arbeidsplasser er kultur- og miljøtilbud den viktigste forutsetning for å få folk til å bo her. I planene må det understrekes at kulturtilbudene ikke bare skal være for folk i arbeid, men også for barn, ungdom og eldre. Egenaktiviteter er med på å styrke det sosiale fellesskapet i lokalsamfunnene, derfor må vi gi støtte og anerkjennelse til lag og foreninger som arbeider i lokalmiljøene, og det må satses på lederopplæring. Andre tiltak er å gi kulturområdet flere stillinger. Bokbuss-tjenesten bør utbygges og bibliotekene få utvidet åpningstid og penger til bokkjøp. Det er stort behov for grendehus og for vedlikehold av eksisterende forsamlings-lokaler. Kulturtiltak må nå betraktes som grunnlagsinvesteringer på lik linje med vann og vei.

Øyvind Ottesen, Akershus: Nå begynner etterhvert prestegård-der å komme på salg, og dette har betydning for mange kommuner. Det fundament som ble lagt under den borgerlige regjering er utkant-Norge lite tilfreds med. Kommunene bør være de første som får kjøpe disse eiendommene som ligger så entralt til. Med bakgrunn i dette har jeg fremmet et forslag om at Regjeringen medvirker til at kommunene får forkjøpsrett til disse eiendommene. I tillegg til sin sentrale beliggenhet er mange av disse gårdene verneverdige, og det virker urimelig at private skal overta verneverdige bygninger. Jeg mener selvsagt at vi ikke skal bygge ned dyrkbar mark, men i tettbefolkede distrikter kunne det være nyttig å få bruke slike arealer til forskjellige formål.

Knut Roger Andersen, Oslo: Degos, pakkis og Norge for nordmenn, er noen av de slagord som møter våre nye landsmenn på flyplasser, båtthavner og sentralbanestasjoner. Rasisme er ikke lenger noe fjernt og uvirkelig i hverdags-Norge, men en realitet. Rasisme er organisert undertrykking, diskriminering satt i system, og rettferdiggjør økonomisk og sosial utbytting. Vi kjenner eksempler på rasisme i tidligere tider, nå utvikler vi nye. Bombeattentat mot moskeer, brannstiftelser der innvandrernes organisasjoner har kontor, vold mot kvinner og barn. Kommunevalget blir også et valg av verdier og interesser. Sosialdemokratiet er til fordi vi trenger hverandre, og vi trenger også mennesker med en annen kulturell og sosial bakgrunn. Arbeiderpartiet har alltid vist solidaritet med svake grupper, og innvandrerne er en slik. I 1974 innførte Arbeiderparti-regjeringen midlertidig innvandringsstopp som fortsatt gjelder, og nå er det foreslått midlertidig asylstopp, fordi de som er kommet skal få det bedre. Dette kan vi ikke gå ut i valgkampen med under slagordet "Sosialdemokrati fordi vi trenger hverandre." Vi trenger også våre fremmede medborgere.

Karin Kvisten, Buskerud: Velgerne forventer at vi skal greie å få boligprisene ned på et nivå som folk med vanlig inntekt kan greie. Samfunnets virkemidler er ikke tilpasset den nye situasjon på boligmarkedet. I min kommune, Nedre Eiker, får man ikke er husbankhus under 3/4 million i dag. Det som Husbanken ikke dekker må man låne i private banker, og de har ikke vist noen evne til å få rentene ned. Kanskje må det skarpere lut til, når bankene ikke skjønner at de har et samfunnsansvar. Vi har et alternativ i Postsparebanken som har lav rente og lave gebyrer. Det går kanskje an å utbygge den. Høyres opphevelse av takstplikten på borettslagsleiligheter har gjort det helt umulig for kommunene å holde leiene på et rimelig nivå. Hvis vi vil gjenreise den sosiale boligpolitikk, må vi ikke være redde for u populære vedtak.

Per Pettersen, Nordland: På det nasjonale fordelingsplan er det en del ubalanse. Nord-Norge har ca. 11 pst. av landets befolkning, vi har 5 pst. av høyere utdannings- og 1 pst. av forskningsmidlene. Forskningen foregår i dag i hovedsak i Oslo, Bergen og Trondheim. Kan partiet være fornøyd med en slik fordeling på bakgrunn av landsdelens ressursgrunnlag og muligheter? Vi krever ikke særbehandling og ønsker ikke løvsrevne pakker med subsidiepreget distriktpolitikk. Det er ikke skatten som avgjør om vi får sykepleiere og lærere, men de øvrige muligheter til livskvaliteter og livsutfoldelse som er like naturlig i nord som i sør. Undersøkelser viser at 70 pst. av de som studerer ved universitetet i Tromsø forblir i landsdelen, mens 2 av 12 ved Høyskolen i Trondheim vendte tilbake. Nord-Norge må få sin rimelige andel av forsknings- og utviklingsmidlene og av næringsstøtten og midlene til høyere utdanning.

Reidun Berg, Oslo: Dette innlegget holder jeg på vegne av og som leder i Sosialistiske Kulturarbeideres forening. Bare Arbeiderpartiet kan fremme og tjene kultursakene på en skikkelig måte, der kulturen hører hjemme, nemlig i hverdagslivet til vanlige mennesker. Jeg vender meg nå til maktfolkene

i kommunepartier og fylkeslag: Ta kultursakene alvorlig! Gjør det gjennom forpliktende programerklæringer og gjennom oppnevning til verv i kommune- og fylkespolitikken. Det er Sosialistiske Kulturarbeideres forenings mål å få større oppmerksomhet innenfor partiets virksomhet og prioritering. Ikke for vår egen skyld, men for de saker vi står for. Det klages ofte over at kulturen ikke står på den politiske dagsorden lenger, og jeg tror dessverre at det stemmer. Jeg nevner to grunner til det: Formuleringene i programmene er etterhvert blitt for generelle og floskelpregede. Oppfølgingen, selve den aktive kulturpolitikk, skjer uten dynamikk. Si noe om de kommunale musikkskolene der dette er aktuelt. Si noe forpliktende om sammenhengen mellom tenkesett og sosialpolitikk og kulturpolitikk på kommuneplanet. Si noe om lærebøkene i skolen, det er kulturpolitikk. Kultur dreier seg om å oppleve verdier, om å skape vilkår for å oppleve verdier. Kultursakene befinner seg for tiden i de kommunalpolitiske bakgårder. Vi får bare dårlig fram de store perspektiver som nettopp er verdiperspektivene. Det dreier seg jo alt sammen om livskvalitet, om et bedre livsinnhold for den enkelte. Og da er det ingen motsetning mellom det og de høyprioriterte sakene vi ellers går til valg på. Ingen verdigevinst kommer av seg selv. Vi må være med der ressursene fordeles, og derfor ber jeg kulturarbeiderne gå ut i valgkampen og inn i utvalgene der verdiene forvaltes. Med de nye inntektsordningene for kommunene er det særlig viktig å verne de såkalte myke verdier.

Ole Lysø, Hordaland: Oljevernberedskap er et viktig område, og hovedstasjonen for dette ligger i dag i Horten. Når en nå skal ta stilling til permanent plassering og bygging av tjenlige lokaler, ser jeg det som helt naturlig at den blir lagt til Hordaland. Området rundt Mongstad er høyrisiko-område, her passerer supertankere med olje - opptil ca. 1000 pr. år. Dersom det skjer et uhell på britisk eller norsk sektor, vil vår kyst bli rammet lenge før beredskapen har nådd fram. Det må også være helt naturlig at det blir bygd et gasskraftverk i Hordaland, samt forsyningsbaser for oljevirkosomheten i Nordsjøen. Det er viktig at disse basene får sikrere grunnlag for videre drift. Etter mitt syn er det ikke grunnlag for flere baser i Vest- og Midt-Norge, her må man samordne over fylkesgrensene. Forslag om dette er levert.

Olav Asheim, Troms: De folkevalgtes arbeidsforhold er også et spørsmål om demokratiet skal leve og fungere på alle plan. Det er de mange fritidspolitikere som har det vanskeligst. Saken har vært på dagsorden før også, og fra partiets landskommunalutvalg er det sendt ut skriv med henstilling om at man innenfor lovens ramme måtte sørge for å bedre arbeidsforholdene. Likevel sliter mange av våre folkevalgte med store problemer. Derfor er det viktig at saken tas opp både i valgmanifestet og i innsendte forslag. I kommunene vedtar man ofte å dekke telefon- og avisabonnement til et betydelig antall ansatte, men til de folkevalgte har man nesten ikke råd til noe. Posten som skal dekke de folkevalgtes arbeidsinnsats blir ofte brukt til å balansere budsjettet. Vi har en merkelig holdning når det gjelder å verdsette vårt eget arbeid. Straks-tiltak bør

bør være melding ut til kommune- og fylkespartier om å behandle og vedta regulativ, gjerne i samsvar med Norske Kommuners Sentralforbunds rapport nr. 4/87. Men det er ikke nok. Man bør også søke å få innarbeidet faste beløp som overføres sammen med de statlige rammeoverføringer til kommunene.

Geir Hafredal, Telemark: I valgmanifestet heter det at det må satses på forskning og utdanning. Skal resultatet av slik satsing bli best mulig, må forholdene legges til rette slik at utdanning blir en reell mulighet for alle. Dette krever bl.a. barnehageplasser, studentboliger og bedre studiefinansiering. Barnehagemangelen rammer særlig jenter som søker høyere utdanning, og problemet må løses, dersom vi ønsker at likestilling ikke skal forbli et tomt ord. Boligsituasjonen for studentene er katastrofal, noe som også skyldes at bygging av studentboliger ikke har stått i forhold til økningen i studentkullene. Man må nå ha 3-4 års studieansiennitet for å få studenthybel. Renter og gebyrer på studielån overgår prisstigningen, og utgiftene fører til at mange ikke tør ta høyere utdanning. Dermed blir det en skjev sosial rekruttering. La oss vise at vi mener noe med uttrykket utdanning for alle.

Helge Solberg, Buskerud: Valget for to år siden viste at vi mistet fotfestet der arbeiderbevegelsen engang var sterkst. Derfor må vi igjen ta byproblemene på alvor. Det var ingen god følelse å være vitne til at valgstormen på Finnmarkskysten løyet til flau bris da vi nærmet oss de sentrale østlandsområder. Selv om vi følte at vi vant valgkampen i byene, greide vi ikke å nå fram til de store befolkningsgruppene i storbyene. Vi må ikke bli så opptatt av distriktspolitikk at vi glemmer at det er der vi har størst problemer. Bykulturen har endret seg de siste 10 år. I min egen kommune må vi slå fast at det som var ryggraden i næringslivet, papir- og jernindustrien, nå nesten har forsvunnet. I stedet etablerer supermarkedene seg der hvor våre partifeller tidligere produserte varer. De nye arbeidstakere som rykker inn i lokalene har ikke den naturlige tilknytning til arbeiderbevegelsen, og derfor må vi gjennom vår bypolitikk fortelle at vi vil en utvikling som tjener alle. I massemedia blir det ofte pekt på hvor vanskelig det er å bo i en by. Vi må ha det motsatte utgangspunkt, at det er positivt, og at miljøet har mange fordeler. En god bolig og en trygg arbeidsplass er ingen selvfølgelige lenger, og for alle aldersgrupper er det oppgaver nok å gå løs på. Men jeg føler at det å øke barnehagedekningen står sentralt, fordi det på mange måter er avgjørende for å nå fram på de andre feltene. Brukermedvirkning må bli et sentralt ord, de som skal bruke fellesgodene må i langt større grad få medansvar.

Tore Nordtun, Rogaland: De lange sykehuskøene blir lagt merke til, og vi må ha noe mer konkret å vise til på dette området. Når det gjelder arbeidsplasser, har det skjedd en utvikling, spesielt for kvinner. Men en gruppe er kommet skjevt ut, og det er de funksjonshemmede. De er gått tilbake i sysselsetting i forhold til andre. En undersøkelse fra 70-årene viser at bare 25 pst. av de funksjonshemmede var yrkesaktive. Arbeids-

og attføringsbehovet er kjent, men vi opplever i dag at flere og flere psykisk utviklingshemmede som avslutter sin skolegang ikke får noe tilbud om arbeidsplass. Målet om inntekts-givende arbeid på hel- eller deltid må også gjelde de funksjonshemmede. Arbeidskraftmyndighetene må få hovedansvaret og ta et krafttak sammen med fylket og kommunen.

Tine Øverlier, sentralstyret: Det er både nødvendig og engasjerende å tenke etter om de løsningene vi i dag har på problemer egentlig er de beste. Folks hverdag i dag er helt annerledes enn i 50- og 60-åra. Barnehager og skoler er f.eks. ikke tilpasset den realitet at kvinner har gått ut i yrkeslivet. Tusenvis av barn er henvist til mer eller mindre tilfeldige ordninger fordi det ikke er barnehager nok. Landskvinnekonferansen vedtok at Arbeiderpartiet må gå til en offensiv i barnehageutbyggingen. I debatten etterpå har det vært en del misforståelser, bl.a. er noen redd for at vi går inn for kommersialisering av barnehager. Det er helt galt. Vi vil nettopp bekjempe slike tilløp. Men i dag er 40 pst. av alle barnehager private, og de finns ikke bare i borgerlig styrte kommuner. Så det er ikke kvinnebevegelsen som har åpnet for private barnehager. Det vi har vedtatt er at vi er for offentlig styring og for samarbeid med private.

Geir Waage, Nordland: Distriktpolitikken må også ses i forhold til ungdomspolitikken og ikke minst fordelingspolitikken. I Nord-Norge er levekostnadene høyere enn sørpå, kommunikasjonsmidlene er også dyrere og dårligere, og utdanningstilbudet er dårligere. Er det da noe rart at landsdelen avfolkes? Målet må være økt satsing på utdanning og på forskning og utvikling. Landsdelen må gis mulighet til å videreutvikle eksisterende virksomheter og til produktutvikling. Beslutninger som i dag tas av sentrale myndigheter må i langt større grad delegeres til fylkeskommunale og kommunale. Med en slik politikk kan landsdelen gjøre det den gjør i dag bedre, og dessuten få etablert nye og spennende tilbud. Fikk vi en slik utvikling i distriktpolitikken, ville Nord-Norge kunne stå på egne bein, da behøvde man ikke gi kunstig åndedrett, og Nord-Norge ville bli mulighetenes land.

Anne Alien Berg, Buskerud: For gravide og fødende kvinner er forholdene vanskelige mange steder i landet. Mange må reise over lange avstander og kanskje bo på hotell i flere dager før de kommer inn på sykehuset. Dette går ikke an. Det koster mange penger, men det koster også om barnet blir født med skader fordi mora ikke rakk fram til sykehuset, eller fordi hun ikke fikk kyndig hjelp under graviditeten. Derfor må jordmortjenesten bygges ut i alle fylker. Denne tjenesten er i dag faktisk verre enn for noen år tilbake. Nå må den prioriteres og bli en del av kommunalhelsetjenesten. Jeg savner en presisering av dette i valgmanifestet og håper det kommer.

Audhild Teigen, AUF, Sogn og Fjordane: Vi som bor i Sogn og Fjordane har følelsen av at vi ikke blir hørt av sentrale

myndigheter. Også fra mitt fylke er det stor fraflytting, særlig av ungdom som søker utdanning. Svært få kommer tilbake, fordi det ikke finns arbeid for dem. Fylket har en vekstnæring, olje. Snorre-feltet ligger rett utenfor stuedøra vår. De som skal arbeide her må ha kompetanse, og da må vi ha et bedre skoletilbud. Fylket må få ingeniørskole, oljeopplæringscenter og kompetansesenter. Også andre skoler må få et mer variert tilbud.

Rikke Lind, Akershus: Grunnsteinen i Arbeiderpartiets skolepolitikk er en skole for alle. Likhet når det gjelder utdanning betyr at alle skal kunne få det, uansett bosted, kjønn og eventuelt funksjonshemming. I dag er ikke dette prinsippet realisert. De som har laget skolen er ofte menn, spesielt har de laget skolebøkene. Arbeiderbevegelsens og kvinnes historie er derfor i stor grad utelatt. Det er stort sett ressurssterke barn fra akademikerhjem som tilpasser seg skolen og videreutdanner seg. Undersøkelser viser at barn som har vært i barnehage er bedre rustet til å møte skolen, og når vi vet at langt under halvparten av barna i Norge har plass i barnehage, blir det hele ganske urettferdig. Overgangen fra sandkassa til skolebenken blir også for stor. Å gi 6-åringer et tilbud om førskole vil rette på dette. Videre kan vi gi barna lengre skoledag. I dag er de minste på skolen 10-15 timer i uka, noe som fører til at mange kvinner tvinges tilbake til hjemmet. Med en utvidet skoledag, hvor lekselesing foregår på skolen, vil vi få fjernet en del av dagens forskjeller mellom barn av foreldre med god utdanning som kan hjelpe til med leksene, og de som ikke har det. Vi må få fortgang i dette arbeidet.

Skjalg Andreassen, Troms: Jeg har ingen tro på fullstendig avfolkning av Nord-Norge, men problemene vil føre til forgubbing og en mer eller mindre livløs landsdel som er helt avhengig av kunstig åndedrett. Normalt har jeg ikke særlig respekt for store næringslivkanoner, men Janne Carlsson har lært oss to ting: smilekurs - noe som trengs i offentlig sektor, og å investere underskudd for å oppnå overskudd. Det var det han gjorde da et milliardunderskudd i SAS ble snudd til milliardoverskudd. Ved å investere det nord-norske underskudd i skoleverket, kommunikasjonene, i industri, kultur, service osv. kunne vi gjøre det samme, og hvis Arbeiderpartiet er villig til det, blir valgmanifestet et godt manifest.

Per Svardal, Telemark: I hovedkomiteen for lokalforvaltningen og i landskommunalutvalget arbeider vi med framtida for lokalforvaltningen. Det er et spennende og interessant arbeid. Fylkeskommunen har hatt sitt 10-års jubileum, og i løpet av ganske kort tid har vi fått ting til å skje. Og hva kan vi så gjøre med lokalforvaltningen de neste 5-10 år? Mange har under debatten vært opp-tatt av fraflytting og landbrukets stilling. I Telemark er nesten 85 pst. deltidsbruk. Da er det opplagt at vi trenger et aktivt næringsliv i tillegg. Men landbruket styres av departementet gjennom fylkeslandbrukskontorene, fiskeriene gjennom fiskerikontorene, som er statlige. DU drives gjennom fylkeskommunen, fra Kommunaldepartementet som også har arbeidskraftmyndighetene, og miljø-

politikken drives gjennom fylkesmannens miljøavdeling. Det er altså seks forskjellige kontorer som driver næringsutvikling i fylkene. Skal dette koordineres, må det skje av regjeringen i statsråd. Kunne ikke lokalpolitikkerne som har problemene innpå seg gjøre en bedre jobb enn byråkratiet? Vi er både villige og i stand til å påta oss viktige oppgaver innenfor næringsutvikling, og vi må bejeme revirtenkingen som fører til at det tar så lang tid å forandre på ting.

Odd Arne Rasmussen, Finnmark: Å snu den negative utvikling i distrikts-Norge krever nytenkning og kritisk samfunnsanalyse: Det kaller på tro på egne krefter, nye virkemidler og nye prioriteringer. Valgmanifestet legger opp til dette. Utviklingen i nord har sammenheng med dyptgående endringer i næringsstrukturen og ikke minst i familiestrukturen. Men i Finnmark har vi muligheter og skal nok klare å utløse de beste kreftene. Da er vi imidlertid helt avhengig av nasjonal solidaritet. Mulighetene ligger først og fremst i fiskerinæringen, og for å utnytte dem må vi kaste over bord en del uheldige sider i fiskeripolitikken. Vi må få kontroll over ressursene, mer av fisken i Barentshavet må fanges av fartøy fra Finnmark, ilandføres, videreføres og eksporteres fra Finnmark. Det må bli sterkere kobling mellom fiske og industri. En slik omlegging av fiskeripolitikken vil gi de beste forutsetninger for å skape livskraftige lokalsamfunn langs Finnmarkskysten. I dag sliter vi med personellproblemer på alle sektorer og må ty til nødløsninger. Vi har en særskattordning innført av Willoch, 70-80 særordninger for 5-6 yrkesgrupper. Dette vil vi ha endret.

Karl Fredrik Lundberg, Aust-Agder: Det er ikke in å være arbeider lenger, de tradisjonelle arbeidergruppene smuldrer opp, heter det, sammen med fiskere og bønder avfeies de oftere og oftere, også innenfor bevegelsen. Det er lite hyggelig å høre at vi er en utdøende rase. Arbeiderpartiet er kanskje i sin iver etter å tekkes nye grupper i ferd med å fjerne seg fra vanlige arbeidsfolk. På min egen arbeidsplass er passiviteten økende fra år til år, folk opplever ikke lenger Arbeiderpartiet som sitt parti. Jeg kjenner argumentene som sier: Dere må engasjere dere, politisk makt og innflytelse kommer ikke rekende på ei fjøl. I min kommune har vi prøvd, men uten å lykkes. Det er vanskelig å få nominert en tradisjonell arbeider på valglistene. Vi møter motstand, man sier vi trenger høyt utdannede folk, vanlige arbeidsfolk forstår ikke helheten, politikk er blitt for komplisert. En slik tankegang viser at vi er i ferd med å bevege oss fra folkeparti til eliteparti. Partiets sosiale sammensetning avspeiles ikke blant de folkevalgte i dag. Denne utvikling må vi ta alvorlig. Vanlige arbeidsfolk har viktige bidrag å gi. Også i denne sal er vanlige arbeidsfolk underrepresentert, men passivitet og fremmedgjøring på arbeiderbevegelsens opprinnelige grasrot må være et tankekors for dette landsmøtet og kan bli skjebnesvangert for vårt parti.

Inger Grethe Arsheim, Rogaland: Skal vi få et rettferdig og demokratisk samfunn, må vi ha en aktiv fordelingspolitikk. Det er Arbeiderpartiets styrke at vi alltid har vært et fordelings-

parti. Grunntanken om at alle yte etter evne og få etter behov, var med å bygge Norge opp igjen etter krigen og gjorde Norge til et land der de sosiale, kulturelle og økonomiske skillelinjer ble mindre skarpe enn i de fleste andre land. Nå skal vi ikke gi etter for ropene om privat initiativ og kapital, men fornye oss uten å legge igjen våre grunnleggende verdier. For noen år siden var privatisering et fy-ord, i dag er det akseptert. Vi er enige om at helse og skole skal være under offentlig styring, men skal vi sette barnehager ut på anbud og la det være fritt fram for enhver med kapital å drive dem? Hvor blir det da av fellesansvaret? Er det foreldrenes lommebok som skal avgjøre hvor våre barn får barnehageplass, eller er det deres arbeidsgiver som skal avgjøre hvor barnehagen skal ligge? Nei, det er og skal fortsatt være en offentlig oppgave å bygge og drive barnehager. I tillegg kan vi bygge private, men de skal være under offentlig styring. Vi vil ikke ha et todelt barnehagetilbud. Og la oss få kommunal utbyggingsplikt.

Asmund Kristoffersen, Møre og Romsdal: Valgmanifestets innhold kommer først og fremst til anvendelse ved kommune- og fylkestingsvalget. Ved siden av omorganisering og effektivisering vil økonomien være fundamentet for utbygging av velferden for alle. De store forskjeller i kommunenes økonomi uthuler alt i dag et likt og rettferdig servicetilbud, og vi oppnår ikke likestilling landet over før vi har fått ordnet dette. Ulikheten er bl.a. med å gi oss en grunnskole med uakseptable forskjeller i kvalitet og muligheter for den enkelte elev. Jeg må derfor stille spørsmålstegn ved formuleringene om skoledagens utvidelse og organisering. Det synes urealistisk å gjennomføre disse forandringer uten store ressursoverføringer. Videre synes jeg formuleringene på side 13 er dristige og kanskje for mye forut for sin tid. Behovet for omfattende omorganisering og utviding av skoledagen er ulikt fra by- til landkommuner. Det vil også gripe sterkt inn i lærernes arbeidsområde og arbeidsforhold. Det er viktig at vi viser vei i valgmanifestet, men formuleringene er for bastante på dette området. Våre praktiske skolepolitikere må snarest bli tatt med på råd når det gjelder dette. Forslag er fremmet.

Grethe Øverlier, Oppland: Hvis det offentlige skal henge med i utviklingen, bli mer effektivt og få bedre arbeidsrutiner, må opplæring av de ansatte stå sentralt. Vi må satse på lederutvikling og omorganisering. Vi må gi skrankepersonellet høyere status, det er de som først møter publikum. Når det gjelder helsevesenet, er det understreket at det må satses på opplæring og faglig utvikling, det bør også gjelde andre offentlig tilsatte. Gjør vi det attraktivt å arbeide i det offentlige, får vi tak i de flinke, som vi ellers vil miste til det private næringsliv. Også for de folkevalgte må arbeidsforholdene bli bedre. Jentene er kommet med, men jeg er redd de kommer til å forsvinne ganske snart. Jeg slutter meg til det Liv Andersen sa til vår lokalavis: Skal du være jente og være med i politikken, må du se ut som en dame, tenke som en mann og arbeide som en hest!

Per Kragseth, Hordaland: Som en viktig del av god bypoli-

tikk er det nå i gang omfattende fornyelse av de eldre boligområdene i våre større byer. Det er et problem at boligsektoren er blitt gjenstand for spekulasjon. Nye eiendomsselskaper gror opp som paddehatter, kjøper og selger eiendommer, deler dem opp i seksjoner og selger med betydelig fortjeneste. Gevinsten investeres i nye prosjekter, og milliardbeløp unndras beskatning. Fortjenesten investeres også i kontor- og forretningsbygg i storbyene og skaper dermed økt press på byggesektoren. Resultatet av eiendomsspekulasjonen er at prisene på eldre boliger har steget enormt, og den tapende part er de boligsøkende. Arbeiderpartiet må nå sette en stopper for dette. Det bør ikke være mulig å tjene seg rik på andres bolig. Det er fullt mulig å endre husleieloven slik at leietakere gis skikkelig rettsvern mot å bli satt på gaten, og å endre loven om forkjøpsrett slik at kommunene får et bedre våpen mot spekulasjon. Arbeiderpartiet i Bergen har fått flertall i formannskapet for slike lovendringer. Forslagene ble oversendt Kommunaldepartementet i september og har vært etterlyst flere ganger. Jeg ber Regjeringen foreslå disse lovendringer før det er for sent. Bare i Bergen seksjoneres det over 600 boliger pr. år.

Gudmund Gjengaar, Sør-Trøndelag: Kapitlet om barnehager må etter mitt syn korrigeres vesentlig. Foreldredrevne barnehager, bedriftsbarnehager og i regi av boligkooperasjonen er ikke nye former for tiltak. Det nye ville i tilfelle være mer ordnede former for tilskott til dem. Det står i manifestet at boligkooperasjonen kan satse på barnehager når nye boligfelt planlegges. Den setningen kunne vært skrevet i 50-åra. Boligkooperasjonen har mange steder i landet vært en av de store barnehagebyggere, den har planlagt og drevet en rekke i samarbeid med kommunene. I så måte har vi vært til venstre for Gunnar Martin Knudsen, og det har jo aldri vært noe problem for partiet å være til venstre for stalinister. Vi må ha flere barnehager, og vi må finne nye veier for utbyggingen, men kritisk vurdere hvor veiene fører oss hen. Hvordan skal f.eks. foreldrenes egeninnsats eller økonomiske tilskott overføres til neste foreldregenerasjon? Skal det være prisregulert innskudd på barnehageplass, eller skal det være markedspris? Skal boligkooperasjonen legge økte byrder på folk som bor dyrt fra før? Hvordan skal vi unngå at Barnegeforbundet og andre organisasjoner blir pressgrupper som tvinger fram løsninger i strid med kommunal planlegging, og som skaper nye problemer for de folkevalgte? Denne sak må partiorganisasjonene og kommunene få mulighet til å drøfte grundig før tiltak settes i verk. Gode tanker kan bli gode tiltak når tankene er gjennomtenkte.

Audun Asebø, Sogn og Fjordane: Skal folk i andre deler av landet få reise rundt i vårt fylke og se på våre fjorder og fjell og på dette folkeslaget som lever lengst og har de lykkeligste ekteskap, trens det trygge veier. God samferdsel er det viktigste for et fylke som Sogn og Fjordane. Vi forstår godt at folk i og utenfor de store byene har store problemer. Også vi opplever køer, men det er ferjekøer, og vi opplever veier stengte av stein- og snøras. Jeg har vært på en del sentrale samferdselspolitiske konferanser, men det er en frustrerende opplevelse. Hovedkonklusjonen blir som regel hvordan vi kan gjøre kollektivtransporten bedre og mer effektiv, hurtigere av- og påstig-

ninger, raskere billettordninger og mer regelmessige ruter. Men hadde ikke våre grissgrendte strøk hatt skoleruter, hadde vi ikke hatt kollektivtilbud i det hele tatt. Hvis bussen møter trailere, f.eks. på riksvei 15, blir begge parter en halv time forsinket. Alle vet at dersom det skal satses på sentrale strøk, må det gå ut over utkantdistriktene. I 1987 har Sogn og Fjordane 3000 mennesker uten vei, og av dem er det 1000 som ikke har noe som helst tilbud. Vi burde være likestilt med Nord-Norge når det gjelder distriktstilskudd, og veibygging hos oss burde være et statlig ansvar. Statens veivesen har de siste år blitt sterkt redusert og kan ikke lenger bevise at de kan konkurrere med private entreprenører. Etter gjennomgåelsen av fylkesveinettet har sentrale myndigheter bestemt at det må bo et bestemt antall personer langs en strekning for at den skal regnes som fylkesvei. Dette er en ren krigserklæring mot distriktene.

Solfrid Krahl, Nordland, fikk delegatene til å høre etter ved å åpne med en sang: "Kor er hammaren, Edvard, du treng han vel no, no når døra skal spikrast igjen. For i utbygda, Edvard, kan ingen mann bo. Du skal reise til byen, min venn." - For utkantstrøk i Nord-Norge er disse strofene fremdeles aktuelle, spesielt for kvinner. Og de reiser først. Så følger mennene etter. Vi kan snu tendensen ved å bygge barnehager, skaffe arbeidsplasser, få bedre samferdsel, skoler og kulturtilbud. Mange har sagt mye om dette, men la meg få foreslå et par konkrete ting: Telekommunikasjoner gir Edvard og kona hans mulighet til å skaffe seg levebrød selv på den ytterste øy. Men da må teletjenesten i forbindelse med data bli lett og billig å benytte seg av. Videre må nødvendig utbygging på skolesektoren bli en realitet. Vi må få mer av den høyere utdanning til Nord-Norge, og i tillegg må det legges grunnlag for et forskermiljø. Samferdselsmidlene må bygges ut, ikke legges ned, det vil stimulere til etablering og bosetting. Hvorfor ikke starte med å bygge Nordlandsbanen? Det kan bli mange arbeidsplasser for Nordland, og vi har ressurser. Kanskje kan sangen om Edvard skrives om når vi har fått frihet til å bo der vi vil. - "Kor er brekkjernet, Edvard, du treng det jo no, no når døra skal åpnast igjen. For i utbygda, Edvard, der kan man godt bo. Du skal reise fra byen, min venn", sang Solfrid til slutt.

Marie Waale Nilsen, Troms: Vi har lest hva kvinnebevegelsen har vedtatt, og det er ikke kommersialisering vi er redd for. Vi har ikke misforstått. Det er andre grunner til vår motstand mot private barnehager. I valgmanifestet står det om ideologi og knappe ressurser, og jeg forstår godt at man har vært ute på leting for å plukke ut de områder hvor man kan tilrå mindre dogmatikk. I første omgang har valget falt på barnehager. Det neste - og den prosessen er alt i gang i Harstad - er å redusere de offentlige uttellingene til eldreomsorgen ved å lage løsninger som de eldre selv skal betale for. Hvor går egentlig grensene for privatisering nå? Hvilke områder skal omfattes av solidaritet og likhet, og hvilke skal utelates fra dette prinsipp? I lokalsamfunnet ser vi at private barnehager ikke skaper frihet og likhet, de skaper det motsatte, de skaper A- og B-barn. Jeg er redd det bebudede lovverk ikke blir godt nok til å be-

skytte barn mot urettferdighet.

Erna Beate Støren, Telemark: Avsnittet om helse i valgmanifestet er svært offensivt når det gjelder krav om effektiv drift, nye driftsformer og rasjonell utnyttning. Det blir mer utydelig når vi kommer til pleieryrket og mulighetene til rekruttering. Tiltakene er for det meste rettet mot dem som ikke jobber i helseinstitusjonene, men som samfunnet har gitt utdanning for det. Kanskje er det på tide å rette søkelyset mot dem som jobber der i dag. I manifestet er profesjongrensene såvidt nevnt. Er det nok å delta sammen i lederopplæring for å bryte de strenge grensene som også hemmer effektiviteten? Hva med det stivbente og detaljerte regelverk, f.eks. egenandelsystemet, trygdesystemet, refusjonsordninger osv. Helseutdanningen kunne samordnes og gjøres mer rasjonell. Jeg minner om en modell som ble presentert i 70-åra, og som siden har samlet støv. Den ble stoppet av sterke profesjonsinteresser, faglig nærsynthet og manglende politisk mot. Modellen har felles grunnutdanning og påbygging i form av opplæringsmoduler. Grunnopplæringen skulle være grunnlaget for alle typer helsepersonell. Med mulighet til å styrke egen kompetanse kunne vi bedre kunnskapsnivået og bidra til økt effektivitet i våre institusjoner. Profesjongrensene vil svekkes. Jeg ber om at ny helseutdanning for å oppnå mer samordning og effektivitet tas med i valgmanifestet. En slik omlegging vil også være en positiv realisering av viktige poster i Arbeiderpartiets program.

Kari Kjenndalen, Oslo: Barnehageutbyggingen har tvunget seg fram på den politiske dagsorden i sterkere grad enn før, selv om den har hatt sine talskvinner i arbeiderbevegelsen gjennom flere tiår. Jeg er glad for at det oppmuntres til ulike driftsformer og lokal tilpasning for å få fortgang i arbeidet. Forutsetningen er at det ikke fører til et todelt barnehagemarked med hensyn til pris og pedagogisk kvalitet. Det tror jeg det er mulig å få til, jeg viser bl.a. til Marit Nybakks innlegg. Men vi må videre. Fritidshjem for skolebarn finns omtrent ikke utover landet. Heller ikke 7-10-åringene bør være uten tilsyn mesteparten av dagen. Her virker det som vi er kommet på offensiven når det gjelder å tenke alternativt om skoledagen, og gjerne skoleårets plassering, lengde og innhold. Det vi vanligvis ser på som fritidstilbud bør i sterkere grad foregå innenfor skolens rammer, hjemmearbeid kan like gjerne gjøres andre steder enn ved kjøkkenbordet. Det er ingen grunn til at ikke norske skolebarn ville trives med en skoledag på linje med den andre barn i Europa har. Men arbeidsdag og skoledag er to sider av samme sak og må tilpasses hverandre. Vi må derfor se på arbeidstidsordningene med nye og uortodokse øyne.

Bitten Linge, Møre og Romsdal: Manifestet inneholder både politiske vyer, medmenneskelighet og understreking av de myke verdier. Under overskriften Trygge Barn har man tatt konsekvensen av et endret familiemønster og foreslår utvidet skoledag med nytt innhold. Dette forslaget avslører nytenkning, men det er en hake ved det. Det antydes ikke hvem som skal ta seg av barna på denne utvidede skoledagen. Hvorfor er ikke lærerne

trukket fram? Har man tenkt seg skiftarbeid, eller er det spøk-
 elset fast kontortid som melder seg? Mange lærere er skeptiske
 til det, og jeg er redd tanken om utvidet skoledag ikke vil
 selge særlig godt i lærerstanden uten at man redegjør for hvor-
 dan lærerens rolle er tenkt. Mange av oss ser det som et privi-
 legium å være lærer, selv om lønnen ikke er av stjerneklasse.
 Men som lærer er jeg også vant til at folk sitter stillere enn
 dere gjør nå! Forslag om lærernes situasjon når det gjelder
 utvidet skoledag er levert.

Terje Solbakken, Oppland: Det er viktig at de folkevalgtes
 arbeidsvilkår blir satt på dagsorden. Arbeidsbyrden for lokalpo-
 litikerne vokser, men muligheten til å løse oppgaver blir mindre.
 Dyktige politikere har sagt takk for seg ved siste nominasjons-
 prosess, og det er vanskelig å rekruttere nye. Spesielt vanskelig
 er det å få med kvinner og ungdom. Vi er i ferd med å få lokal-
 politikere som er ferdig med etableringsfasen, og som er ansatt i
 det offentlige. Grunnlaget for å få med andre grupper er å lov-
 feste retten til fri fra jobben og fra skolen når det er nødven-
 dig for å delta i styrer og utvalg. Thorbjørn Jagland har slått
 til lyd for dette, og jeg synes vi bør få et punkt i valgmani-
 festet om det. Behovet for konkret oppfølging av generelle ven-
 dinger i manifestet er stort. Folk tåler riktignok lite når det
 er tale om politikeres rettigheter, men jeg tror vi skal ta
 slike angrep med ro. Vi må argumentere med at lokaldemokratiet
 ellers vil dø, sakte men sikkert.

Sissel Eidissen, Nordland: Vi lokalpolitikere er nå i en
 periode preget av budsjettarbeid. Fylkeskommunens helsebudsjett
 har en post som gir konstant hodepine, nemlig gjestepasientopp-
 gjøret. Den har en tendens til å bli dobbelt så stor som forut-
 satt. Den påvirkes dessuten av saker som ikke kontrolleres av
 fylkeskommunen. En stor del av problemet skyldes statens pris-
 politikk for statens sykehus. Et par ganger om året får fylkes-
 kommunen melding om prisstigning, og prisene fastsettes helt
 suverent. Det er et godt prinsipp at sykehustjenester på for-
 skjellige nivåer i stor grad skal utfylle hverandre, men slik
 det følges i dag, virker det meget dårlig. Det er tungvint og
 urimelig og virker urettferdig. Jeg ber Regjeringen se på dette
 og skjære igjennom. Se også nærmere på omdisponering av trygde-
 midlene og fristilling av sykehus. Jeg minner om at distrikts-
 politikk er mer enn næringspolitikk.

Harald Jullumstrø, Sør-Trøndelag: Det heter i manifestet at
 partiet vil omorganisere virkemidlene for en sosial boligpolitikk.
 Den nye virkelighet på boligmarkedet består i at grunneiere i sta-
 dig større grad allierer seg med utbyggingsfirmaer, ferdighusfab-
 rikanter, som etterhvert tar hånd om all boligreising og på toppen
 av dette tilbyr finansiering. Det er en sammenblanding av funk-
 sjoner som gjør at kapitalkraftene både finansierer og fastsetter
 rentene på de lån de gir og prisen på de boliger de skal reise.
 Prisstigningen har vært så sterk at store grupper er stengt ute
 fra boligmarkedet. Dette gjenspeiler seg i kommunenes sosialbud-
 sjetter, hvor en økende pengestrøm kanaliseres gjennom dette til
 boligspekulantene. Den markedsstyrte boligproduksjon løser ikke

etterspørselspresset som stort sett skyldes forhold utenfor selve boligsektoren. Problemene kan ikke løses uten at det offentlige kommer med nye tiltak, tiltak som både øker boligproduksjonen og tetter igjen lekkasjene i boligsubsidieringen. Disse subsidier må rettes inn mot brukerne og miljøet. Dette er først og fremst en utfordring for kommunene, men vi er også avhengig av finansieringstiltak fra statens side, slik at kommunene i hvert fall kommer med når det gjelder arealerverv o.l.

Aud Helgesen, Hordaland: Jeg håper vi over hele landet får en diskusjon i det enkelte hjem om dette med utvidet skoledag. Ikke om detaljer i vår skolehverdag, men om behovet. Det må også være en selvfølge at lærerorganisasjonene trekkes med i disse drøftingene. Skolen har alltid bl.a. hatt til oppgave å ta vare på kulturarven, og derfor hatt en tendens til å henge etter i vår samfunnsutvikling. Mange barn er ikke lenger trygge i den hverdag dagens samfunn byr dem. I tillegg til utvidet skoledag melder kravet om barnehager og fritidshjem seg med full tyngde. Samtidig som vi står fast på at det skal være en kommunal oppgave å bygge barnehager, burde det være naturlig at fritidshjem blir hjemlet i lov og grunnskolen. Jeg har levert forslag om dette. Endringer i lovverk og læreplaner akkumuleres gjerne over tid, en lapper på det gamle med tilleggsbestemmelser og delreformer. Når så samfunnsutviklingen skyter uvanlig stor fart, kommer skolereformer med nesten eksplosjonsartet styrke og sprenger alle rammer. Vi har grupper i dag som har økonomisk evne til å betale for barnehager, skole og fritidshjem. Dersom vi nå ikke styrer utviklingen, står vår enhetsskole i fare.

Roger Ryberg, Buskerud: Vi har velgere i alle aldersgrupper, men de som styrer, lokalt og sentralt, er mest menn mellom 50 og 60 år. Vi må konstatere at folk flest har andre ting å bruke fritida si på enn å drive lokalpolitikk. Det er trist og meget alvorlig at de fleste trekker seg etter en fireårsperiode. Konrad Eisenberger har skrevet at i Norge bor det 4 millioner mennesker, hvorav ca. 17 millioner er medlem i ett eller flere råd og utvalg. Det er nok riktig at vi er Tordenskjolds soldater, vi som deltar. Vi har møtt veggen, og i Eiker kommune har vi tenkt å gjøre noe med det. Jeg støtter innlegget fra Solbakken, Oppland, men i tillegg til fri fra jobben må flere møter legges til dagtid. Vi må få profesjonalisere lokalpolitikkerne og kanskje innføre kommunalrådsordningen også i mindre kommuner. I tillegg bør kanskje formannskapsmedlemmene få en lesedag og en rimelig godtgjørelse. Hvis vi ikke gjør noe, er jeg redd den lokale verden fortsatt vil bli styrt av eldre menn som har lettere for å finne løsninger for vei, vann og kloakk enn utdanning, kultur og barnehageutbygging.

Karen Irene Stangeland, Rogaland: La meg først få rose sosialministeren for den jobben hun har gjort! I arbeidsprogrammet har vi et punkt hvor det heter at vi vil gjennomføre obligatorisk bedriftshelsetjeneste. Det er nå på tide å komme på banen med denne saken. Arbeiderpartiet må stå på det som er sagt i arbeidsprogrammet. Vi vet hvor mange det er som står i helsekø, men det er fornuftigere å forebygge enn å prøve å re-

parere. Ved å bedre arbeidsmiljøet kan vi redusere sykefraværet og utgiftene på trygdebudsjettet. La oss gi arbeidstakerne lang yrkeskarriere som de kommer ut av med helsa i behold.

Stein Erik Hauge, Oslo: Det er på tide at vårt parti gjør et reelt valg når det gjelder naturvernpolitikk. Den naturforurensning vi har vært vitne til i lengre tid gjør at vi straks må begynne å prioritere oppgavene. Det er vår simple plikt overfor våre barn og neste generasjon å ta skjeen i en annen hånd. Derfor må vern av naturen stå som første punkt på alle saklister, ikke minst vår egen. Hvis vårt arbeidsprogram skal gjennomføres, er første betingelse at vi har en natur og et miljø som fungerer og kan gi oss føde uten giftforurensning. Velformulerte dokumenter for framtida får liten betydning når naturen og livsgrunnlaget dør. Vi må bidra til å få en krystallklar politikk som skaper nytt livsgrunnlag for vår gjenværende natur, og ikke sette økonomi opp mot økologi. Våre fremste tillitsvalgte må engasjere seg både nasjonalt og internasjonalt på dette området, og det faglig-politiske samarbeidet må i sterkere grad gjelde også naturvern, slik at alle tar sin del av ansvaret for å føre en miljøvennlig politikk.

Karita Bekkemellem, Møre og Romsdal: Konsekvensene av reklame i TV og radio er at de såkalte nummer 2-avisene vil bli sterkt rammet, og det er svært ofte arbeideraviser. En reklamefinansiert TV 2-kanal vil indirekte bli styrt av multinasjonale, pengesterke selskaper. I typisk norske TV-program kan jeg aldri tenke meg at disse selskaper vil reklamere for sine produkter. De vil selvsagt sørge for reklame i sender med tradisjonelt høyt seertall som relativt sjelden er norske. Dette vil føre til at norsk kultur blir svekket i stedet for styrket, som meningen egentlig var med en TV 2-kanal. Dessuten er det en misforståelse å tro at det koster oss mindre å finansiere med reklame i stedet for lisens. Selskapene vil ta reklameutgiftene igjen på vareprisene, så det blir forbrukerne som må betale. Videre vil det få konsekvenser for mindre pengesterke bedrifter som ikke kan ta opp konkurransen. Vi må gjøre alt vi kan for å unngå reklame i NRK.

Debatten ble nå avbrutt for siden å fortsette på kveldsmøtet. Ettermiddagsmøtet hevet kl. 18.00.

KVELDSMØTET FREDAG 27. MARS 1987

Møtet ble satt kl. 19.00 og ble åpnet med fellessang under ledelse av Tryggve Aakervik: "Fra land til land".

FORTSATT DEBATT OM VALGMANIFESTET

Rita Tveiten Fløysand, Hordaland: Barnehager er et glimrende tilbud til barn og foreldre, men det er altfor mange som aldri får noe tilbud om barnehageplass. For å nå målet om å gi alle barn slikt tilbud må alle kluter settes til. Vi må se oss om etter nye utbyggings- og samarbeidsformer, men all barnehageutbygging med offentlig støtte må inn i den kommunale planlegging. Lov om barnehager må være det styringsredskap som sikrer oss en utvikling på denne sektoren. En utvikling vi kan være tjent med uten å gå på akkord med våre prinsipper. Det må aldri være tvil om at det er det offentliges plikt å bygge barnehager, og at andre initiativ skal supplere disse. Heller ikke må det være tvil om at det er det enkelte barns behov som skal avgjøre hvem som skal stå på inntakslista. Kravet om pedagogisk innhold må oppfylles slik at barnehagen ikke bare blir et oppbevaringssted. Forslag i saken er levert.

Inga Moan, Sør-Trøndelag: De folkevalgte arbeidsvilkår må tas alvorlig etter de erfaringer vi har høstet under nominasjonsprosessen. Dyktige folk trekker seg etter en eller to perioder, og de unge har rett og slett ikke råd til å være med i politisk arbeid. Altfor mange får store problemer på arbeidsplassen sin når de engasjerer seg politisk. Det er vanskelig å få fri, og mange må ta det igjen etterpå. Derfor må rett til fri for å delta i politisk arbeid lovfestes. I tillegg må vi også få lovfestet rett til full økonomisk kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste pluss godtgjørelse. I dag er det hvert enkelt kommunestyre som vedtar godtgjørelsene, og vi som er fra kommuner med stor borgerlig overvekt og mange arbeidsgivere i kommunestyret, får ikke dekket tapt arbeidsfortjeneste fullt ut. I tillegg til arbeidsbyrden får vi altså økonomisk belastning, og da er vi kommet dit at det er innholdet i lommeboka som bestemmer hvem som skal delta i politisk arbeid.

Aksel Sjøberg, Buskerud: Omorganisering av skoledagen betyr at vi skal gjøre den bedre og mer interessant for både lærer og elev. Vi må for det første få bedre muligheter til gruppearbeid - som drives overalt i næringslivet - for å oppnå best mulige resultater. Det er bare i den norske skole dette ikke er realisert. Selvfølgelig er det viktig at hver og en utvikler seg til selvstendig tenkende mennesker, men jo fortere og bedre en lærer å arbeide sammen, jo lettere blir overgangen til arbeidslivet. Vi må også rokke litt ved selve undervisningen, ikke frata læreren rett til å legge opp pensum, men vi ser gjerne at selve undervisningsformen endres. I stedet for en time i engelsk og en time i historie må det være mulig

å kombinere disse fagene. Hva med å lære om det britiske imperium på engelsk? Skolelokalene står ofte tomme om kveldene, men kan fint brukes av foreninger og lag, eller som ungdoms- og fritidsklubb.

Lars Kristoffersen, Rogaland: Pensjonsalderen i Norge er en av de høyeste i verden, 67 eller 70 år, enten du har tungt eller lett arbeid. I den industri jeg kjenner, smelteverkene, er det gjort en undersøkelse som viser at bare 1/3 av de ansatte i produksjonen oppnår å gå av med pensjon ved fylte 67 år. De øvrige går over på trygd eller godtar en form for førtidspensjonering. Men mange dør før de kommer så langt. Dette skjer på grunn av kravene til produktivitet, lavere bemanning og det skjerpede miljøet de siste ti år. Det fører til større arbeidspress, økt slitasje, utilpasshet i jobben. Innføring av ny teknologi har ikke bare ført til bedre arbeidsforhold, det har også ført til dårligere forhold i industrien, økt tempo, større spesialisering, ensidige arbeidsstillinger og psykisk press. Etter 30 år er det ikke så lett å bytte fra manuelt arbeid til å passe en datamaskin. Arbeiderpartiet trenger nå LO for å få innført fleksibel pensjonsalder fra 60 år.

Berit Bakkane, Buskerud: Nå må vi snart få gjort noe for de som har det verst her i landet, nemlig voldtatte og mishandlede kvinner. Det viser seg at gjerningsmannen i 76 pst. av slike tilfeller går fri, og at mange saker blir henlagt, fordi politiet ikke har etterforskningskapasitet. Bare Oslo kommune har et skikkelig hjelpeapparat, noe alle kommuner burde ha, f.eks. gjennom primærhelse- og sosialtjenesten. For å unngå at mange trekker anmeldelsen tilbake etter press fra gjerningsmannen må vi snarest gjøre som i Sverige, nemlig få ubetinget offentlig påtale. Også frykten for lange prosesser skremmer kvinner fra å gå til anmeldelse. De har vært gjennom et helvete, og en kan tenke seg den psykiske belastning de får når saken blir satt opp etter veldig lang tid. Det er også et stort skjult behov for rettshjelp for kvinner og derfor viktig å gi Juridisk rådgivning for kvinner skikkelig økonomi. Det viser vilje til handling at Justisdepartementet har innført kravet om bistandsadvokat også for mishandlede kvinner, men fortsatt er mye ugjort. F.eks. burde kvinner i fengsel få annen utdanning enn kurs i matlaging og veving etter grunn-skoleopplæring. Mens mannlige langtidsfanger kan ta høyskole og universitetsutdanning innenfor murene, er det ikke mange muligheter kvinnelige fanger har når de kommer ut i arbeidslivet. Jeg håper jentene i Regjeringen gjør noe nå! Forslag er levert.

Guri Bendiksen, Nordland: Problemene i Finnmark og Nord-Troms ble forsterket under den borgerlige regjering. Ungdommen flytter, særlig jentene, og det er ikke så rart, når sentrale strøk har så mange tilbud om utdanning og arbeid. Høyere lønn får de også, så utkantstrøkene får ikke folk med den utdanning de har bruk for. Utkantkommunene må ha agn å bruke for å få besatt stillinger i f.eks. helsetjenesten, og det agnet er barne-

hageplasser og fritidshjem. Slike agn snuser noen på i Tromsø, men vi i utkanten synes det smaker av forskjellsbehandling. Min kommune er en typisk fiskerikommune, men den fisken vi skulle ha føres til Lofoten, for der får de bedre pris. Det gir ingen arbeidsplasser hos oss. Heller ikke forsvarets folk søker seg lenger til utkantstrøkene, ofte fordi konene har en utdanning de ikke får bruk for der.

Svein Ulleberg, Buskerud: Ny giv i lokalpolitikken er avhengig av minst tre viktige faktorer: en skikkelig politikk, bedre forhold for lokalpolitikkerne og et levende aktivt grunnplan i arbeiderbevegelsen. Det er i lokallaga i partiet, avdelingene og klubbene i LO som er grunnmuren i det byggverk norsk arbeiderbevegelse er. Uten solid grunnmur vet alle at ethvert byggverk står i fare for å falle sammen. Skal sosialdemokratiet fungere, må det satses på aktivisering av partiets grunnplan, Framfylkingen og AUF. Vi kan ofte registrere at problemene med rekruttering til kommune-partiene står i forhold til den svake aktivitet i vår barne- og ungdomsorganisasjon enkelte steder. Vi som er aktive i dag ønsker vel at våre barn og barnebarn skal fortsette vårt arbeid. Vi har de menneskelige og økonomiske ressurser som skal til for å styrke Framfylkingen. Jeg vil så sterkt jeg kan oppfordre partiledelsen om å drøfte med Framfylkingen og LO hvordan vi skal få en ny giv i vår familie- og barneorganisasjon. Forslag er levert.

Marius Hauge, Oslo: Vi trenger et nytt dobbeltvedtak - et som fastsetter mål og virkemidler for en opprustning av lokalsamfunnene, også byene. Vi trenger et vedtak som viser at partiet føler et konkret ansvar og forpliktelse for at bypolitikken gis vilkår for å bygge et samfunn der den enkelte kan finne behovsdekning og velferd. Vi trenger en ny giv med holdninger og prioriteringer, vi trenger et valgmanifest om hvordan vi skal innrette oss, og vi trenger påminnelser. En påminnelse er ikke å skjære ned på fellesgoder som mindre velstilte samfunn tar seg råd til. Det er flere eksempler enn godt er på det. Jeg nevner at skolene viser forfallet ved å tilby elevene utrangert samfunnskunnskap i nærmest antikvariske skolebøker - også før vi fikk dårlige tider. Vi kan også minne hverandre om at bysamfunnene kan fremvise landets grelleste kontraster, bysamfunnet er rammen om mange trise liv. Det dreier seg om behov for en offensiv velferdspolitik for byene også. Delvis ligger utfordringene i å finne løsninger på nye oppgaver, men det er vel ikke sånn at velferdspolitik i årene fremover nødvendigvis vil dreie seg om å bruke penger annerledes og til nye formål, slik det heter i valgmanifestet. Vi må ikke bli så moderne at vi farer for hardt med tidligere mål og virkemidler. Det finns uløste oppgaver og unådde mål, likesom det finns tradisjoner å bringe videre.

Håvard Aagesen, Hedmark: Vinsalg i butikkene, markedsføring av Vinmonopolets produkter, båtforbindelse mellom Oslo og Mjøsa, 18-hulls golfbane på Hamar - er noen av punktene i innstillingen fra Høyres innlandsutvalg. Høyre vil aldri bli noen spennende bidragsyter når distriktspolitikk diskuteres! En av våre hovedutfordringer er hvordan vi skal bevare et livskraftig distrikts-Norge og hvordan ungdom skal kunne etablere seg der de er født og

oppvokst. Først må vi bygge opp et utdanningstilbud. Hedmarks andel av studieplasser er på 1,4 pst. Ungdommen flytter for å få på skole, og få kommer tilbake. Mange distrikter har et ensidig næringsgrunnlag som sjelden dekker ungdoms ønsker om arbeid og som ikke alene kan løse framtidens utfordringer. Lokal jobbskaping nyskaping og videreutvikling må til. Reformene i skattesystemet, i boligfinansiering og boligalternativer må fortsette. Hovedsake i vår politikk må være: by og land - hand i hand, og ikke mann mot mann.

Eva Toril Cock, Troms: Vi småbarnsforeldre trenger all den støtte vi kan få. Det er spesielt viktig i utkantdistriktene hvor vi ikke har så store valgmuligheter når det gjelder arbeid og barnehager. Jeg er 22 år og har to barn og kommer fra Kåfjord. Men jeg er også av dem som ønsker å gå ut i arbeidslivet. For to barn er barnetrygden ca. 1000 kroner, det rekker ikke til stort mer enn bleier og vaskemidler. Når ikke kvinner kan gå ut i arbeidslivet, blir det mannens ansvar å skaffe penger til mat, bolig, klær osv. Opplever vi da likestilling? Det er ikke lett for meg å få arbeid i Kåfjord, jeg må ha mer utdanning, men da må jeg flytte. Kvinnene i Kåfjord har kjempet for barnehage i 20 år, og har fått løfte om det nå. Kan vi tro på det, og kan vi tro på dine løfter til utkantstrøk og barnefamilier, Gro??

Anne Marie Raanes Heistad, Aust-Agder: Som kommunepolitiker møter jeg stadig økonomiske problemer. Jeg forstår at vi må vise moderasjon, men skal den trekkes så langt at vi ikke lenger har råd til å gi våre barn den undervisning de rettmessig har krav på, eller de gamle en verdig alderdom? Da er det ikke lenger snakk om moderasjon, men om uansvarlighet. Skal valgmanifestet ha noen mening, må vi også ha midler. Jeg ber vår regjering og vår stortingsgruppe sørge for en rask gjennomgang av det nye inntektssystemet, slik at vi får større utjevning og rettferdigere fordeling av inntektene kommunene imellom.

Eirin Fallet, Hedmark: By- og distriktpolitikk er også barnepolitikk. Hva gjør vi voksne innenfor bevegelsen for at barn skal få en oppdragelse vi er tjent med med tanke på hva slags politikere som skal styre landet når vi blir gamle? Her har Framfylkingen en stor oppgave, og ved å gi den gode muligheter i nærmiljøet, gir vi ungene en sjanse til rike og trygge leke- og læremiljøer i fellesskap med andre. Mange her i salen fikk sin interesse for politikk via Framfylkingen. Hvis ordet solidaritet ikke er trendy nok, ikke betyr noe for dagens ungdom, bør Framfylkingen være stedet. Eller er heller ikke den trendy nok? Nå må vi være oss vårt ansvar bevisst og sørge for støtte til Framfylkingen på lokalplanet.

Aud Gunnestad, Vestfold: Alle bør ha rett til egen bolig og med utgifter de kan leve med. Forslag om at omsetting av bolig underlegges priskontroll er levert.

Liv Mette Myrvang Ruud, Hedmark: For å holde på ungdommen

i distriktene må vi bygge ut våre fag- og høyskoler. Det er viktig for utvikling at høyere utdanning ved eksisterende læresteder blir styrket. Vi må bygge ut forsknings- og studiemulighetene og tilpasse utdanningen til næringslivet og distriktenes behov for kompetanse. I distriktene er jord- og skogbruksskolene spesielt viktige. Det nye slagord heter "jenter i skogbruket". Også jenter må tenke nytt når det gjelder yrkesvalg, vi vil så gjerne beholde dem i bygdene. Hedmark AP står samlet bak ønsket om gjenoppbygging av Evenstad skogskole. Landets største skogfylke må ikke bli stående uten et slikt kompetansesenter. Det er også behov for kurs i organisasjons- og personalutvikling ved distriktshøyskolene. Kommunen er ofte bygdas største arbeidsplass, og det har stor betydning at den er en god arbeidsplass, ellers vil de ansatte gå over i bedrifter med større muligheter for personlig utvikling.

Kari Rolstad, Oslo: Manifestet peker på at utdanningen av sykepleiere, hjemmepleiere og hjemmehjelpere må økes. Kapasiteten må faktisk mer enn fordobles for å dekke behovet. For å gjøre omsorgsarbeid mer attraktivt for de unge må lønn, status og faglige utviklingsmuligheter bli bedre. Landskvinnekonferansen ønsket omsorgsyrkene langt under lov om fagopplæring. I håndverks- og industrifagene er utdanningen gjerne 3-årig og fører fram til fagbrev, og elevene får lønn i praksistida. Helse- og sosiallinjen er det så å si bare jenter som velger. Denne er 2-årig og fører bare fram til assistentstillinger, elevene må ofte konkurrere med ufaglærte, og det er vanskelig å få heltidsjobb. Videreutdanning er vanskelig, for her støter vi mot profesjonene. Skal vi få nok fagfolk i eldreomsorgen, er det helt nødvendig å samordne og styrke utdanningen innen helse- og sosialsektoren. Det er også på tide å blåse støvet av stortingsmelding nr. 13. Det er merkelig at det på teknisk sektor er mulig å bygge opp kompetanse ved trinnsvis utdanning, mens det på helsesida er motstand mot dette. Hvorfor kan ikke hjelpepleierutdanning bli første ledd i legeutdanningen? Det vil styrke manifestet om det kom inn noe om å styrke utdanningen i pleie- og omsorgsyrkene.

Mette Helmersen, Hedmark: Hvert år faller det 320 tonn sur nedbør over landet vårt, og 90 pst. av dette er svovel. Innen 1990 vil sannsynligvis 80 pst. av fisken i de sørligste fylkene være død. Verdifulle bygninger og kulturminner dør også. Om 50 år vil ikke stortingsrepresentantene ha noen glede av garasjen sin, hele bygningen vil være ødelagt av den sure nedbøren. Nyere forskning viser at sykdommer som senil demens og benskjørhet i stor grad skyldes sur nedbør. Vi har også fått de første signaler om at skogen vår rammes, den får mindre motstandskraft mot kulde, tørke og vind. Og om noen år vil Mjøsa være Norges største gjengrodd og døde innsjø. Nå må Det norske Arbeiderparti gjøre noe. Våre etterkommere vil ikke tilgi oss om vi ikke setter inn nødvendige tiltak i dag.

Liv Nilsson, sentralstyret: Manifestet kan sikkert bli et nyttig redskap i høstens valgkamp, og ikke minst i utformingen av den praktiske politikken. Jeg finner likevel grunn til å understreke at det bør klargjøres at det er det vedtatte program

som er gjeldende, og som er grunnpillaren for partiets politikk i resten av programperioden. Forslaget inneholder formuleringer og målsetninger på viktige områder av vårt velferdssamfunn, men det skaper etter min mening også uklårheter om virkemidlene. Det er for så vidt riktig at partiets ideologi skal knyttes til målsettingen, men det kan være grunn til å påpeke at en av-ideologisering av virkemidlene meget vel kan gjøre at målene ikke blir nådd, at ulikhetene i folkes private velstand bare vil fortsette å øke og dermed føre til en samfunnsutvikling langt fra partiets målsetninger om frihet for de mange, om rettferdighet og likeverd. I forslaget er slått fast at de offentlige budsjetter totalt sett ikke kan regne med stor vekst, dette til tross for at Norge bruker mindre enn de fleste europeiske land på rene fellesgoder som sykehus, skoler, veier og kultur. Gjennom omfordeling av ressurser skal vi tilgodese og øke innsatsen overfor grupper som førstegangsetablerende, barn, syke og eldre. Politikk er å foreta valg og gjøre prioriteringer. Når noen viktige områder opp-prioriteres, må andre gis mindre muligheter for vekst og utvikling. Forslaget skaper etter min mening usikkerhet om hvilke områder som skal nedprioriteres, og det skaper usikkerhet om hvilke oppgaver som skal løses i henholdsvis offentlig og prisvat regi. Slik usikkerhet hører ikke hjemme i en debatt som bør føres og avklares foran neste programperiode. Forslaget er opptatt av brukernes tilgjengelighet, men tilgjengelighet er noe mer enn desentralisering og åpningstider, det er også et spørsmål om å øke ressursene for utvikling og opplæring av de ansatte.

Harald Graatrud, Akershus: For 56 år siden gjorde partiets sentralstyre vedtak om at de hvite kull skulle være Norges fremtid. Våre kraftsosialister etter siste verdenskrig hadde en realistisk innstilling til samfunnsreisning, og de klarte å bygge en rekke kraftverk som la grunnlaget for landets industri. Men det de ikke har klart er å sørge for at energi selges til samme pris over hele landet. Det hjelper lite med distriktpolitiske virkemidler når kraften er så dyr at ingen våger å starte industri. Om vi hadde politisk mot til å gjennomføre et eierforhold på statens hender, eller et A/S Norgeskraft, så ville vi oppnå rasjonaliseringsgevinst og gi norsk elektroteknisk industri en sjelden sjanse til utvikling og til å skape mange arbeidsplasser. Og vi ville kunne få en standardisering av elektriske komponenter så vi ikke hadde titusener av dem, innført fra hele Europa og Amerika. Før eller siden er vi nødt til å gjøre det. Jeg synes vi skal planlegge nå, så det ikke skal gå 56 år til før noe blir gjort. Jeg vil sette fram følgende forslag:

Punkt 1 under Distriktpolitikk:

Energi, produksjon, drift og distribusjon skal være statens ansvar.

2. Eierstrukturen må endres. Staten bør være den naturlige eier, eventuelt ved et A/S Norgeskraft.

3. Prisen på elektrisk kraft må bli den samme over hele landet. Dette er nødvendig for å gi like muligheter for industrireisning når det gjelder energiforsyning.

4. El-avgiften blir avvikles. Når vi som nå har gjort el-kraften til skatteobjekt, forkludrer vi energipolitikken i landet.

Steinar Kjernli, Hedmark: Hvis du blir sykemeldt fra jobben din og permittert i sykemeldingsperioden, er det da velferd for alle? Når det får den konsekvens at arbeidsgiveren stopper sykelønna, fordi du er permittert, og er det velferd for alle at du samtidig blir nektet dagpenger på arbeidskontoret, fordi du ikke har tjent over 23 000 forrige år? Den som bor hjemme får ikke hjelp på sosialkontoret heller. Det er ikke lett å tjene over 23 000 når du går på skole. Det virker som vi unge under utdanning ikke har noen rettigheter før vi har vært ute i arbeidslivet en stund. Skal vi dra slike skavanker med oss inn i sosialdemokratiets nye århundre, er jeg redd vi kommer til å gå skoene av oss. Det virker nå som om moralen er: Den som lite har, skal heller ikke få noe før de har råd til det!

Bjørn Kjølstad, Oslo: Det har vært mye prat om reiselivsnæringens muligheter og framtid, men det har ikke vært samme positive vilje til å sette ideene ut i livet. En samlet plan for reiselivsnæringen har manglet, men nå er den kommet. Vi trenger politisk styring av bransjen, og ikke som nå la den være prisgitt kapitalkreftenes frie spill. En kritisk vurdering av bruken av DU-midler er viktig for å styre bransjens utvikling. De større byene har fått sterk økning av nye kafeer og restauranter, publikum har fått et mer variert tilbud. I Oslo er publikums krav på mangfold forlenget tilfredsstilt. Medaljens bakside er en ukontrollert utvikling. Et middel for politisk styring er å sette tak på antall skjenkebevilgninger. Oslo har nå sagt nei til flere skjenkebevilgninger, selvsagt mot Høyres og Fremskrittspartiets stemmer. Gjennom faglig-politisk samarbeid er arbeidstakernes organisasjon blitt hørt. Overetablering av serveringssteder fører til konkurser, og personalet har et arbeidsmiljø med stress og støy som fører til større dødelighet enn i noen andre bransjer.

Britt Schultz, Kvinnesekretariatet: Debatten om de folkevalgte arbeidsvilkår har vist at det haster med å gjøre noe. Meldinger om stort frafall blant sittende kommunestyrerepresentanter ga oss signaler om at lokaldemokratiet ikke fungerer godt nok. Nå må vi finne både kortsiktige og langsiktige tiltak for å bedre forholdene for de som driver politikk på fritid. Det er svært tidkrevende og arbeidsbelastende å være kommunepolitiker ved siden av arbeid og familieforpliktelser. Hvis vi ønsker bredere deltakelse, kan vi ikke lenger vente at både kvinner og menn skal bruke alle sine krefter og all sin fritid til politisk arbeid. Vi kan ikke fortsette en politikerkultur som forutsetter at man blir familieskulker. Vi er heller ikke tjent med politikere som ikke har tid til å ha kontakter utenfor det politiske miljø. Vi kan heller ikke holde liv i den politiske kultur som gjør at mange ikke finner seg til rette i systemet, og mange av disse er kvinner. Like viktig som det er å utforme en politikk for dagens virkelighet, er det at Arbeiderpartiet endrer sin organisasjonsstruktur i pakt med tida.

Willie Kristensen, Oslo: Til de unge har jeg lyst til å si:

Angrip først og fremst våre motstandere. Still Høyre og deres tidligere regjeringskolleger ansikt til ansikt med de overgrep de har ansvar for. Vi som er bygningsarbeidere støtter alle tiltak som kan bedre de unges boligsituasjon, og kan vise til sterke vedtak i forbund og landsstyre. Vi støtter også den foreløpige byggestoppen i Oslo. I mange år har vi støttet Thorbjørn Berntsens kamp for sosial boligbygging, og vi ønsker ungdommen velkommen som rekrutter til vårt fag. Vi trenger dem sårt. Vi ser nå at kampen mot kontraktører bringer resultater, og jeg takker alle partifeller landet over som har bidratt til dette. På siste landsmøte tok jeg opp idretten, og det er med glede jeg i dag kan konstatere at en rekke av våre fremste politiske ledere er på banen i mange idrettsgrener.

Ingrid Bergheim, Troms: Det er viktig å satse på eldreomsorgen og legge forholdene til rette for de som er gamle i dag, da satser vi også for oss sjøl, når vår tur kommer til å trenge plass på sykehjem. Nå møter vi først en lang venteliste, og hvis vi får en plass, blir vi liggende til sengs fordi bemanningen er så dårlig at ingen har tid til å ta oss opp. 7 prosent-regelen må ikke være bindende for kommunene, bare retningsgivende. Den beste måten å hindre den uverdige situasjonen på er å begynne langt tidligere, ved å forebygge, slik at folk kan bo hjemme og få den hjelp de trenger der. Det må gis støtte til eldreboliger og modernisering av eldre hus.

Ulf Guttormsen, Sør-Trøndelag: Avsnittet om industri og sysselsetting har fått for liten plass i valgmanifestet. Selv om antall sysselsatte i industrien har gått tilbake, er det fortsatt mange som jobber der og vil gjøre det i framtida. I valgmanifestet er det pekt på nødvendigheten av omstrukturering og omstilling for å møte framtidas utfordringer og på behovet for å satse på arbeidsplasser for både kvinner og menn. Det man imidlertid ikke har sagt noe om, er hva Arbeiderpartiet foran dette valget mener om trygging av de industriarbeidsplasser vi heldigvis fortsatt har i Norge, arbeidsplasser som vil kunne være meningsfylte og levedyktige i mange år fremover. Betingelsen er at vi i denne sal er villige til å gi visse garantier og signaler om at vi vil legge forholdene til rette for det. I dag føler mange industriarbeidere stor usikkerhet og frustrasjon med tanke på framtida. De føler sine arbeidsplasser truet og forventer at Arbeiderpartiet gir dem nødvendig hjelp og støtte i en vanskelig omstillingsperiode for norsk industri. Forslag til endring av valgmanifestet er levert.

Dette var siste innlegg i debatten om valgmanifestet. Dirigenten ga ordet til innlederen.

Einar Førde: Eg har først lyst til å understreke hva dette manifestet ikkje er: - Det er ikkje et politisk program. Det er ikkje et politisk dokument som skal dekke alle område. Og det er ikkje et dokument som på noe punkt skal erstatte vårt arbeidsprogram. Manifestet seier noko om kva som skjer i Arbeiderpartiet, kva vi tenker på, kva vi debatterar. Det beste vi kan vente å

oppnå med det er at det vekker nysgjerrighet og interesse. Spørsmålet om korleis manifestet til slutt skal sjå ut skal avgjerast av landsmøtet.

Eg skal ta for meg noen få innlegg i debatten. Det ble spurt om kraftsosialistane skal på museum. Det er det ingen fare for. Men eg vil heller ikkje tilrå at dei blir freda. Debatten på dette landsmøtet er ytterst velkommen, anten det er den mil-lom kraftsosialistar og miljøforkjemparar, eller debatten om reklame i nærradio, om ikkje-offentleg innslag i barnehagane, eller om distriktpolitikken. Alle er velkomne. Eg trur eg kan berolige Arne Bergland med at dei ikkje skal reise rundt i Troms og seie at nå skal marknadskreftene løyse distriktsproblema. Det er det ingen i denne sal som meiner. Men det kan hende vi har behov for å vere litt mindre sikre på korleis dei nye vanskelege utfordringane i distrikta skal angripast. Eg er viss på at vi også har bruk for å bli klår over i kva samheng vi treng marknadskreftene. Debatten har ikkje vore stormande og har ikkje avslørt store motsetnader. Men denne debatten - med sin bredde og sitt mangfold - kunne ikkje ha funne stad i noe anna parti enn Det norske Arbeiderparti.

Marie Wåle Nilsen stilte eit viktig spørsmål: Kor går grensene for kva vi skal akseptere av privatisering? Eg prøvde å seie noe om det. Det er ein debatt vi må føre vidare, og vi må akseptere usemje. Men ein ting vil eg gjerne ha som forutsetning for debatten, det enkle og grunnleggjende sosialdemokratiske prinsipp, barnelærdommen så å seie: Våre debattar skal ta utgangspunkt i røyndomen slik han er, og ikkje slik han helst burde vere. Utgangspunktet for barnehagedebatten må derfor ikkje vere at vi med det som nå held på å skje gir avkall på prinsippet om offentlege barnehagar. Det er ein debatt om røyndomen slik han ikkje er. 40 pst. av alle eksisterande barnehagar er private, ingen av dykk meiner at dei 40 000 barn som er der skal ut derfra. Ingen av dykk meiner vi skal bruke hundrevis av millionar på å overta dei. Eg er overtydd at det som nå skjer i regjeringa med åuka statlege tilskott og dermed åuka muligheter til å setje vilkår for desse tilskotta, burde vi med den udogmatiske haldninga regjeringa har, kunne komme ut med ein bedre totalsituasjon for barnehagane - også for dei som er imot privatisering - enn vi har i dag. Det er god sosialdemokratisk politikk.

Så vil eg takke for bredden i debatten, for dei grundige innlegga, for oppslutninga i store trekk om partiets politikk. Det er viktig for oss nå å gi inntrykk av eit optimistisk og samla parti. I ein artikkel i Dagens Næringsliv står det i dag som siste setning i ein karakteristikk av våre politiske motstandarar: "En politisk opposisjon som rir kjepphester i et antall som må føre til mangel på trevirke i landet." Da Venstre heldt landsmøte, var det nærliggjande å seie at her har vi politikkens UFO. Det er dei flygande gjenstandane som aldri er to gonger på samme plassen, og som ingen - såvidt eg veit - veit kva som er bak eller fram på. Eg takkar landsmøtet for at ingen kan bruke slike karakteristikkar om Det norske Arbeiderparti.

Følgende forslag var innlevert på dirigentbordet under debatten:

ØKONOMI/OMFORDELING AV RESSURSER :

1) Fra Esther Kostøl, Sentralstyret:

Manifestet må få formuleringer som viser til den sterke sammenheng det er mellom en effektiv og moderne offentlig sektor og et effektivt næringsliv og industri i samfunnet.

DISTRIKTSPOLITIKK :

2) Fra Solfrid Krahl, Nordland:

1. Vi ber om at Arbeiderpartiet prioriterer forskning og oppretter forskermiljøer i Nord-Norge.
2. Går inn for å opprette sivilingeniørutdanning i Nord-Norge.
3. Landsmøtet peker på Arbeiderpartiets programformulering om videreføring av Nord-Norgebanen, og ber om at dette blir gjennomført. Plankontor opprettes snarest i Nordland.

3) Fra Ulf Guttormsen, Sør-Trøndelag:

3. avsnitt, side 5, endres til:
 "Det må satses på nye arbeidsplasser både for kvinner og menn. Samtidig må det arbeides aktivt for at den bestående industri og næringsliv fortsatt gis mulighet for videre utvikling og vekst."

4) Fra Oppland Arbeiderparti:

Distriktspolitikk

Oppland er et fylke med stor grad av spredt bosetting. Den siste tida har en kunnet registrere at det er store problem med å opprettholde bosettingsmønsteret. Etter en tid med stor arbeidsløyse, kan ein no registrere at denne er gått ned, sjølv om det framleis er store sesongvariasjonar. Arsaka til nedgangen i arbeidsløysa er at folk flytter frå utkantane. Det er i første rekke ungdommen som flytter, og spesielt unge kvinner. Det er ikkje vanskeleg å tenke seg kva for konsekvensar dette vil ha i framtida. Tal som kan illustrere utviklinga er:

- 18 av 26 kommunar har kvinneunderskott pr. 1/1 1986,
- 18 av 26 kommunar har yrkesfrekvens for kvinner som ligg under 2/3 av kvinnene mellom 16 og 66 år,
- 17 av 26 kommunar hadde nedgang i folketallet dei 3 første kvartalane i 1986.

Oppland Arbeiderparti meiner at det må settast inn virkemiddel som snarast råd kan snu denne utviklinga. Det må gjerast eit aktivt arbeid i den einskilde kommune, i fylkeskommunen og ikkje minst av sentrale styresmakter. Det må visast vilje til å revidere tradisjonelle verkemiddel og auke den statlege innsatsen i distriktpolitikken.

Debatten som har vore reist om overføringane i næringslivet må først vidare og resultere i konkret handling. Det må vere grunnlag for ein kritisk gjennomgang av overføringane til landbruket, og desse må sjåast i forhold til andre distriktpolitiske verkemiddel. Utnytting av ressursane i skogen er for dårleg, og det må stillast krav til større avvirkning i delar av fylket. Dei verkemidla som Distriktenes Utbyggingfond rår over må leggast om slik at ein i større grad enn i dag kan støtte prioriterte behov. Kapasiteten i DU-systemet må aukast slik at ventetida blir redusert både lokalt og sentralt. Det største utkantproblemet vi har i dag er manglande kompetanse på mange felt. Arbeidet med forskning og utvikling må intensiverast, og formidling av resultat må gjerast på ein slik måte at det når fram der behova er størst. Arbeid med næringsutvikling må skje lokalt i den einskilde kommune.

Oppland Arbeiderparti vil peike på at kommunane må ta initiativ for å få til utvikling i samarbeid med private interesser. Det er eit vilkår for å få i stand ein prosess i mange av våre lokalsamfunn at det skjer tilføring av kompetanse og kapital. Sentrale styresmakter må i større grad skaffe dei verkemidla som skal til, men arbeidet må gjerast lokalt. Med bakgrunn i dei faresignal vi har sett, vil Oppland Arbeiderparti be om at offentlege styresmakter på alle forvaltningsnivåer prioriterer næringsutviklingsarbeid.

5) Fra Sverre Kr. Fjeld, Hedmark:

Regjeringens positive holdning til å opprettholde sysselsettingen så vel som bosettingen i lokalsamfunnet er i ferd med å gi gode resultat. Denne trenden kan fort snudersom tildeling og bruken av virkemidlene reduseres i for grad.

Representantene fra Hedmark vil derfor be om at kvoten til DU sentralt så vel som lokalt styrkes for å møte den optimisme som er skapt, bl.a. gjennom positive oppbygnings- og rettleiingstiltak fra regjeringen, inntil andre former for virkemidler som styrker lokalsamfunnet er utformet.

6) Fra Ashild Hauan, Kvinnesekretariatet:

1. Jeg anmoder redaksjonskomiteen om å ta inn et eget avsnitt om distriktpolitikk.
2. Det må uansett slås fast at vi vil trygge bosettingen i distriktene.

3. Kvinneflukten kan kun stoppes ved at en har varierte arbeidsplasser, skole- og kulturtilbud.

OFFENTLIG OG PRIVAT

- 7) Fra Helge Solberg, Buskerud:

Jeg viser til forslag 7.2 på side 49 i hefte 1, Bruker- og samfunnsseie over kabelnettene.

Forslagsstillerne var sjølsagt klar over hva arbeidsprogrammet sier om dette, og hvordan situasjonen ideelt bør være.

Denne utviklinga vi har vært vitne til, ikke minst i høst og vinter, har imidlertid styrket oss i overbevisninga om at landsmøtet i Arbeiderpartiet bør gi et klart signal om at alt nå bør gjøres for å følge opp arbeidsprogrammet vårt, både når det gjelder å trekke samfunns- og brukerinteressene inn som eiere i kabelselskapene og å hindre at medieselskapene skaffer seg reelt monopol på retten til å sende lokal-fjernsyn.

Vi mener å ha vært vitne til at de vedtak som er fattet i departementene ikke kan sies å være gjort med bakgrunn i programmet.

Vi bør si klart fra om hvilken utvikling vi ønsker, og vi ber derfor om at forslaget oversendes redaksjonskomiteen.

BEDRE FELLESGODER

- 8) Fra Tine Øverlier, Sentralstyret:

Det må satses mer på

- opplæring
- lederutvikling

i den offentlige sektor på mange områder. Ellers taper vi i konkurransen i forhold til det private arbeidsmarkedet.

NY GIV I LOKALPOLITIKKEN

- 9) Fra Terje Solbakken, Oppland:

Retten til å utøve politisk virksomhet lovfestes.

Dette tas inn under kapitlet "Ny giv i lokalpolitikken".

HELSE

- 10) Fra Erna B. Støren, Telemark:

Helse, side 9, avsnitt 4:

Nåværende helseutdanning må samordnes og rasjonaliseres. Slik at vi får en felles grunnopplæring for alle typer helsepersonell, og med påbygging av spesialiteter som

fører fram til en fullverdig utdanning.

11) Fra August Rathke, Hordaland:

Arbeiderpartiet må ta initiativ til å fortsette overføringer fra statlige organer på fylkesplanet til folkevalgte organer i fylkeskommunene.

12) Fra Tore Nordtun, Rogaland:

En vil henstille til komiteen om å forsøke innarbeidet følgende:

- Sterkere og mer presise formuleringer innen kapitlet God helse,
- Levekår og livskvalitet på lik linje med andre for de funksjonshemmede.

13) Fra Marit Lefdal, Sogn og Fjordane:

Vi krev at Regjering og Storting grip inn og rettar på desse tilhøva:

- Med etableringslova å dirigere lækjarar til utkant-Norge. Det er et statleg ansvar at det vert utdanna nok lækjarar, og ikke minst hindre at dei som vert utdanna stort sett etablerer seg i sentrale og folkerike delar av landet.
- Folket i utkant-Norge må ha krav på same tryggleik-kjensle med omsyn til liv og helse som folk i resten av landet.
- Vi må finne årsakene og gjere noko for å snu den store fråflyttinga som stadig er aukande frå utkant-Norge til meir sentrale stader. Kva med distrikta si framtid og utvikling?

14) Fra Ashild Hauan, Kvinnesekretariatet:

Landsmøtet ber regjeringen fremme forslag til at legereguleringslov eller tiltak med tilsvarende effekt innføres.

BOLIG

15) Fra Per Kragseth, Hordaland:

Landsmøtet ber regjeringen fremme forslag om endring av: Husleieloven, lov om eierseksjoner og lov om kommunal forkjøpsrett for å forhindre spekulasjon på boligsektoren i de store byene.

16) Fra Tom Rognstad, Oppland:

Boligpolitikk:

Boligpolitikken som er ført de senere år har ført til en kostnadseksplosjon i boutgifter. Unge mennesker i etableringsfasen er utestengt fra markedet. Sosialkontorene registrerer en dramatisk økning i klientantallet på grunn av dette forholdet, som i realitet bidrar til produksjon av tapere i samfunnet. Samtidig som lånerenten ble økt fra ca. 7,5 til 11,5 pst (topprente), ble avdragstiden redusert fra 49 år til 26 år. Dette gjelder Statens Husbank. De øvrige banker opererer med langt høyere renter - 14 til 16 pst og variable nedbetalingstider.

Riktignok er avdragstid i Husbanken nå økt til 30 år, og topprenten redusert til 11 pst. Men dette er fortsatt alt for dårlige betingelser. At unge i etableringsfasen binder seg til å betale eget hus opptil tre ganger over en periode på 30 år, er ikke til å leve med.

Vanlige leiligheter har også blitt uoverkommelig i pris for ungdom. Såkalt fri prisfastsettelse på disse har på kort tid medført en 3 - 5 dobling i pris.

Husbankens rolle i boligfinansiering er dramatisk endret. Boliglån er styrt over til private banker - slik at disse også kan profittere på dette. Samtidig er det lagt til rette for boligspekulasjon og stor fortjeneste til såkalte bolighaier.

Oppland Arbeiderparti krever ytterligere senking av husbankrenten og forlengelse av avdragstiden til minimum 40 år. Husbankens rolle i boligfinansiering må i tillegg økes kraftig. En produksjon av minimum 36 000 bolig pr. år må være målsettingen.

Strakstiltak for unge førstegangsetablerende under 30 år må være: Egen låneordning i Husbanken. Eksempelvis maksimumbeløp (spesiellån på kr. 250 000 med 8 pst topprente. Øvrigt lån til vanlige betingelser. Renta på spesiellån justeres i takt med Husbankens øvrige lånerente.

17) Fra Aud Gunnestad, Vestfold:

"Omsetningen av bolig/leilighet underlegges pris-kontroll".

Begrunnelse:

Den frie prisutviklingen på omsetningen av bolig/leilighet har ført til priser som ikke harmonerer med de faktiske investeringer. Det finnes eksempler på prisstigninger på 100-200 pst. i løpet av kort tid. Virkningene av en slik prisutvikling får store sosiale konsekvenser:

- Vanskelig for unge å etablere seg med egen bolig,
- økt press på lånemarkedet,

- unormalt store boutgifter for de som tør investere,
- øker vanskeligheten med å innføre et rettferdig skattesystem.

TRYGGE BARN

18) Anne Spjelkavik, Sør-Trøndelag:

Forslag til valgmanifest, side 13:
 "Tekniske krav til arealer o.l. må forenkles, og i større grad avgjøres lokalt." Denne setningen bør utgå fra valgmanifestet.

19) Fra Rita Tveiten Fløysand, Hordaland:

Arbeiderpartiet vil presisere det politiske ansvar for ei offentlig styrt barnehageutbygging. Barnehagane skal innordnast dei kommunale planane med sikte på å gje tilbud til alle barn der dei bur.

Vi vil innføre maksimalsatsar for foreldrebetaling i alle barnehagar som får offentlig støtte.

Vi vil at ein viss andel av plassane i private barnehagar med offentlig støtte skal fordelast gjennom den offentlege køen.

Det er barna sitt behov for barnehageplass som er retningsgjevande ved opptak. Videre vil vi betra rekrutteringa av kvalifisert personell og sikra standarden ved hjelp av normer for areal, utstyr og personale (jfr. lov om Barnehagar med forskrifter, paragraf 5).

20) Fra Tine Øverlier, Kvinnesekretariatet:

Nok barnehager?

Det er det offentliges plikt å bygge barnehager. Kommunens planer må omfatte alle barnehager i kommunen. Det må utformes nytt regelverk for statlig og kommunal støtte. Kravene må i sterkere grad knyttes til det pedagogiske innholdet i barnehagene, og barnehageloven må følges. Det må settes rimelige grenser for foreldre-betaling i barnehager som mottar statlig støtte. Kommunal utbyggingsplikt, økte rammer for Husbankens midler til bygging og økt driftsstøtte fra staten er de viktigste virkemidlene for å få fortgang i barnehageutbyggingen. Med disse forutsetningene vil det etter hvert bli mulig å komme opp i en utbygging på 10 000 plasser i året, slik vi hadde i en del av 70-åra.

Dette er likevel ikke godt nok. Selv med et slikt økt tempo i barnehageutbyggingen er det svært langt fram for å dekke behovet.

At barnehagene er et godt pedagogisk tilbud til barna som

går der, er en dårlig trøst for alle som ikke får plass. Den største utfordringen er derfor fortgang i utbyggingen slik at alle barn får plass. Det haster med å øke antall barnehageplasser. Nye driftsformer kan få fortfang i utbyggingen. Bygging og drift kan skje gjennom offentlige og private midler. Foreldresammenslutninger, organisasjoner, boligkooperasjonen og bedrifter er aktuelle samarbeidspartnere for det offentlige i nye barnehagemodeller. En viss prosent-andel av plassene i private barnehager, som får støtte fra det offentlige, bør fordeles gjennom den offentlige køen. Det er en forutsetning at nye driftsformer ikke fører til redusert offentlig innsats. Kommunene kan på denne måten sette fart i barnehageutbyggingen.

For de aller minste barna kan barnehage i tilknytning til foreldrenes arbeidsplass være en god løsning. Det finnes i dag etablerte bedriftsbarnehager. Mange bedrifter vil være interesserte i et sterkere engasjement for barnehager, også økonomisk. Tilbud om barnehageplass for barna til bedriftens ansatte gir trygge og stabile arbeidstakere.

Boligkooperasjonen bør også se barnehageutbygging som en viktig oppgave. Ved planleggingen av et nytt boligfelt må barnehager være en naturlig del. Bruk av borettslagets arealer til barnehager er en mulighet, eventuelt i samarbeid med foreldregrupper som ønsker å drive barnehage.

Kvalifisert personale er en forutsetning. Rekrutteringen av personale til barnehagene må bedres i tråd med den nye offensiven. Det å arbeide med barn er en viktig og krevende oppgave, og må derfor oppvurderes både lønnsmessig og når det gjelder forbedringer av arbeidsvilkårene.

Vi vil :

- innføre kommunal utbyggingsplikt for barnehager. Staten skal dekke 40 pst. av driftskostnadene,
- alle kommuner må ha utbyggingsplaner for barnehager,
- alle barnehager skal inngå i kommunenes barnehageplaner,
- gå inn for nye modeller på barnehagesektoren der utbygging og drift i framtida må være underlagt offentlig ansvar og styring,
- utforme et nytt regelverk for offentlig støtte til nye barnehagemodeller,
- øke Husbankens rammer for lån til bygging av barnehager,
- arbeide for fleksible åpningstider i barnehagene,
- bedre rekrutteringene av kvalifisert personale til barnehagene gjennom bedring av lønns- og arbeidsforhold,
- prioritere plasser til de minste barna, som har det dårligste tilbudet i dag.

- 21) Fra Asmund Kristoffersen, Møre og Romsdal:

Forslag til valgmanifestet:

En eventuell utvidet skoledag krever lokal tilpasning.

1. linje, 2. avsnitt, side 13, må derfor endres, og foreslås slik:

"Skolens organisering må endres, og skoledagen kan utvides tilpasset de lokale forhold."

- 22) Fra Bitten Linge, Møre og Romsdal:

Forslag til redaksjonskomiteen:

Skal skoledagen utvides, må lærerne få anledning til å være med på å utforme sin egen arbeidstid og sine arbeidsforhold.

- 23) Fra Aud Helgesen, Hordaland:

Landsmøtet henstiller til Regjeringen å vurdere bygging og drift av fritidshjem som en del av "Lov om grunnskolen".

- 24) Fra Rikke Lind, Akershus, og Jorunn Solli, Rogaland:

Nytt avsnitt etter siste avsnitt i valgmanifestet, kapittel "Trygge barn", side 13:

Skolen må tilføres midler og ressurser slik at det blir mulig å innfri intensjonene i den nye mønsterplanen.

I dagens situasjon mangler en både lærebøker og annet materiell.

Gode lønns- og arbeidsforhold er viktig hvis vi skal beholde et godt nivå i den norske skole, og ikke få en ytterligere lærerflukt.

Vi opplever i dag en mangel på lærerpersonell. Det må derfor lages en opptrappingsplan for styrking og opprustning av lærerutdanningen.

ANDRE FORSLAG

- 25) Fra Gro Balas, Kvinnesekretariatet:

Aleneforeldres situasjon:

Alaneforsørgerne har sakkett sterkt akterut i forhold til velstandsutviklingen for øvrig. 90 pst av dem er kvinner. Det er nå på tide at det tas et solidarisk løft for denne gruppen. Det må i første rekke skje ved at politikken på alle sektorområder vektlegger aleneforeldres situasjon.

Barnehager må bygges ut til rimelig pris, fritidshjem må etableres ved alle skoler, skatteregler må endres, og

bolig politikken må utformes slik at også en-inntektsfamiliene kan finansiere sin egen bolig.

Det kan se ut til at denne gruppen arbeidsmessig bare har to alternativer å velge mellom. Enten å være hjemme og klare seg med det lille de har, eller å gå ut i full jobb. Den gyldne middelvei finnes ikke. En aleneforsørger som vil gå ut i deltidstidsarbeid vil erfare at det monner lite i husholdningskassen. Hun/han vil samtidig risikere at både bostøtte og fri barnehageplass forsvinner.

Landsmøtet mener derfor at aleneforeldre må gis bedre levevilkår:

- Muligheter for å kombinere arbeid og trygd må bedres.
- Trygdellovgivningen endres slik at barna får rett til uavkortet underholdsbidrag, selv om den som har omsorg for barnet mottar overgangsstønad.
- Det arbeides for at aleneforeldre med alvorlig/kronisk syke barn gis inntil 1 års permisjon med lønn, sammenhengende eller innenfor en ramme på 3 år.
- Det bør gis kompensasjon for et visst antall besøksreiser, dersom den ene av foreldrene bor i en viss avstand fra barnet. Kompensasjon til den av foreldrene som kan dokumentere å ha betalt reisen.
- Barnetrygden for aleneforeldrenes barn forlenges til barnet har fylt 18 år.
- Skattereglene for underholdsbidrag endres. Bidraget betales i sin helhet av bidragsyter til bidragsmottaker, som om forsørgelsen skulle ha funnet sted innenfor en bestående familie.

26) Fra Tine Øverlier, Kvinnesekretariatet:

Forslag til valgmanifest:

Aleneforeldrene er enestående foreldre og med omsorg og ansvar lenge nok. Aleneforeldrene er ikke lenger unntaket, men en vanlig familieform.

Dårlig økonomi, lav boligstandard og sosial isolasjon er hverdagen for mange aleneforeldre.

Det må tas et løft for denne gruppen, hver 5. familie, ved at en på alle områder vektlegger aleneforeldres situasjon. Barnehager må bygges. Skatte- og trygdereglene må endres, og boligpolitikken må utformes slik at en-inntektsfamiliene kan finansiere sin egen bolig.

Barna må gis reell mulighet og aktivt tilbud til våre barn og ungdommer.

27) Fra Svein Ulleberg, Buskerud:

Arbeiderpartiet tar snarest opp drøftinger med Landsorganisasjonen og Framfylkingen med sikte på en betydelig styrking av Framfylkingens virksomhet.

Framfylkingen kan - og må - bli et reelt og aktivt tilbud til våre barn og ungdommer.

28) Fra Ole Lysø, Hordaland:

Det henstilles til sentralstyret om å arbeide fram ein plan for bygging av gasskraftverk og forsyningsbaser for oljevirksomheten i Nordsjøen.

29) Fra Ole Lysø, Hordaland:

Hovedstasjonen for Oljevernet vert lagt til Hordaland. Nærare lokalisering vil ein komma attende til.
Ber om at dette vert oversendt Sentralstyret.

30) Fra Øyvind Ottesen, Akershus:

Regjeringen må bidra til at kommunene får forkjøpsrett til de jordbrukseiendommer som i dag har betegnelsen prestegårder ute i landkommunene, når disse kommer på salg.

Begrunnelse:

- De eiendommer vi her tenker på har en geografisk beliggenhet i kommuner som i mange tilfelle er i pressområder.
- Det er nødvendig i den grad det er mulig ikke å bygge ned dyrket og dyrkbar mark. Men det må legges inn en helhetsvurdering, og dette kan og bør skje i kommuneplansammenheng lokalt.
- Når først Staten selger, kan ingen bedre enn kommunene vurdere utnyttelsesgraden av arealene i bredest samfunnsammenheng.
- Det understrekes at det kan være nødvendig at kommunene er eiere, og på den måten det ligger til rette for det, om-disponering/bytte arealer til mange av disse eiendommer, påhviler eierne store verneforpliktelser, som ved eventuelt salg bør ivaretas av det offentlige.

31) Fra Berit Bakkane, Buskerud:

FORSLAG TIL VALGMANIFESTET

Kvinnenes rettssikkerhet må også stå som et sentralt tema i valgkampen. Retts- og hjelpeapparatet for mishandla og voldtatte kvinner må bedres, f.eks. ved at alle kommunene må opp-

fordes til å følge Oslo's eksempel med et godt sammensatt hjelpeteam for voldtatt og mishandla kvinner.

Kvinner i fengsel må få samme rettigheter som menn til utdanning innenfor murene.

32) Fra Geir Ingvaldsen, Oppland:

Forslag til valgmanifestet:
Valgmanifestet må ta inn formuleringer omkring flyktninger, asylsøkere og innvandrere. Dette må ha som målsetting å gi kunnskap til majoritetssamfunnet, og gi nasjonalgrupper forståelse av at deres kultur tillegges verdi

*

Dirigenten foreslo at alle forslagene oversendes Redaksjonskomiteen for valgmanifestet, uten at de ble opplest i sin helhet.

VEDTAK: Enstemmig vedtatt.

SAKLISTAS PUNKT 3: INNSTILLING OM BERETNINGEN

Arvid Nyberg, Beretningskomiteens leder, la fram følgende innstilling:

"Beretnings- og protokollkomiteen har gjennomgått partiets beretning for perioden 1985-86, og framlegger følgende innstilling:

Beretningen gir en fyldig og god oversikt over virksomheten og utviklingen i partiet i denne to-års-perioden. Den politiske innsatsen har dels vært preget av partiets rolle i opposisjon og dels av partiets rolle i regjeringssjøsjon.

Stortingsgruppa og sentralstyret har gjennom perioden arbeidet ut fra partiets arbeidsprogram med alternative forslag til løsning av de politiske hovedsakene, og har målbevisst fremmet partiets politikk med sikte på:

- Ny vekst for Norge
- Arbeid for alle
- Frihet i fellesskap
- Ansvar for hverandre
- Levekår og fordeling
- Ansvar for fred og rettferdighet.

Dette har først og fremst skjedd gjennom utarbeidelsen av alternative langtidsprogram og statsbudsjetter.

Landsstyret har i perioden holdt 5 møter der det har drøftet den politiske situasjon, Partiorganisasjonens uligheter og ut-

fordringer. som munnet ut i vedtak om igangsettelse av "Frihetsdebatten" og konstituering av Thorbjørn Jægland som partisekretær etter Ivar Leveraas som begynte som direktør i Husbanken fra 1. oktober 1986.

Landsstyret har vedtatt uttalelser om: NY VEKST FOR NORGE.

Sentralstyret har holdt 37 møter. I Samarbeidskomiteen DNA/LO er det holdt 47 møter.

Da det etter regjeringen Willochs avgang viste seg ikke å være mulig å få dannet en flertallsregjering i Stortinget, påtok Arbeiderpartiet seg, som har den største gruppa i Stortinget, regjeringsansvar. Regjeringen ble utnevnt 9. mai 1986. Sammensetningen av Regjeringen med 7 kvinnelige medlemmer + regjeringsjefen er unik i internasjonal sammenheng.

I partiorganisasjonen dominerer kommunepolitikkens virksomhet sterkt. Det medfører at annen organisasjonsvirksomhet kommer i bakgrunnen. Medlemmer som er interessert i andre deler av politikken har for få tilbud. Det blir derfor en hovedoppgave framover å få større bredde i partiets organisasjonsarbeid.

Nominasjoner til kommunestyre og fylkesting ble i startfasen preget av stort frafall. Den yrkesmessige sammensetningen av listene er foruroligende. Dersom det ikke endres kan selve demokratiet komme i fare. Vedtektenes bestemmelser om at begge kjønn skal være representert med minst 40 pst. et oppfylt ved nominasjonene til fylkesting. I nominasjon til kommunestyrene er problemene større. Situasjonen har bidratt til at det i partiorganisasjonen er igangsatt en debatt om de folkevalgtes arbeidsvilkår og det lokale folkestyrets vilkår.

Det systematiske vervearbeidet har fortsatt i perioden. Medlemstallet har også i beretningsperioden økt og er nå det høyeste siden 1953.

Informasjonsavdelingen har også i denne perioden konsentrert virksomheten om fire hovedområder:

1. Ekstern informasjon
2. Intern informasjon
3. Skolering
4. Artikkelservice til LO's fagblader.

Aktiviteten har på alle disse områdene vært større enn i siste periode, først og fremst fordi informasjonsvirksomheten sto så sentralt i den store styrkeprøven om regjeringsmakt ved Stortingsvalget høsten 1985.

Som et resultat av regjeringsskiftet våren 1986 ble informasjonsvirksomheten omfordelt. Det meste av den løpende informasjonen går ut fra Statsministerens kontor.

Virksomheten på partikontoret er dreid mer i retning av partiinformasjon og langsiktig planlegging.

På kommunalsektoren forteller beretningen om godt samarbeid

med partiets tillitsvalgte i:

- Kommuner og fylker
- Norsk Kommuneforbund
- Norsk Elektriker- og Kraftstasjonsforbund og
- Norske Kommuners Sentralforbund.

Det arbeides med å styrke partiets grupper i fylkeskretsene.

Det faglig/politiske arbeidet er også i positiv utvikling gjennom bl.a. konferanser og orienteringsmøter sentralt og lokalt. Fagbevegelsen utviste stor aktivitet i Stortingsvalgkampen 1985. I samarbeid med fagforbundene ble det lagt til rette for arbeidsplassbesøk over hele landet kombinert med faglig/politiske arrangementer.

AUF's politiske og organisatoriske engasjement har vært stort i perioden. Organisasjonen har opplevd en meget sterk medlemsvekst og er nå Norges største politiske ungdomsorganisasjon.

Framfylkingens arbeid er ikke tatt opp i beretningen. Landsmøtet 1983 slo fast at Framfylkingen er partiets barneorganisasjon. Arbeidet med å styrke barnearbeidet slik at det blir en naturlig del av partiets organisasjonsarbeid må fortsette.

Kvinnebevegelsens politiske engasjement har også i denne perioden vært stor. Engasjementet bidrar sterkt til at Arbeiderpartiet fremdeles er det parti som har størst troverdighet i likestillingsarbeidet.

Komiteen vil uttrykke sin tilfredshet med Aktuelt Perspektiv som det viktige informasjonsorgan det er. Alle avdelinger må øke innsatsen for at alle medlemmer blir abonnenter på bladet.

Til slutt gjør komiteen oppmerksom på feil i beretningen. Det gjelder Arbeiderbladets styre på side 20:

Per Brunvand skal oppføres som styremedlem, og Wiktor Martinsen som vararepresentant.

På side 15, Administrasjonen, skal tilføyes:

Disponent Einar Olsen er permittert fra 12. september 1986.

Med dette vil Beretnings- og protokollkomiteen anbefale at Landsmøtet godkjenner beretningen for perioden 1985-86.

Arvid Nyberg/s/   Rita Westby/s/   Ottar Kaldhol/s/

Inger Therese Nytræ/s/   Ole Lysø/s/   Per Karlsen/s/

Ingen forlangte ordet til beretningen.

VEDTAK: Innstillingen enstemmig godkjent.

SAKLISTAS PUNKT 4. INNBERETNING FRA REVISJONSNEMNDA

Revisjonsnemndas leder, Harriet Andreassen, leste revisjonsberetningen:

I henhold til partiets lover, paragraf 7, er det Landsstyret som skal sluttbehandle partiets regnskaper. Det blir da Revisjonsnemndas oppgave å legge fram for Landsmøtet en beretning som er en oversikt over partiets økonomiske stilling på grunnlag av regnskapene.

Det daglige revisjonsarbeidet er utført av Det norske Arbeiderpartis Revisjonskontor. Kontoret har 3 ansatte, og den daglige leder er Rolf Jørgensen. Det organisasjonsmessige ansvar for revisjonen er tillagt Revisjonsnemnda, som i perioden har hatt jevnlig kontakt med Revisjonskontoret. I henhold til sitt mandat har nemnda gjennomgått Sentralstyrets og andre institusjoners møteprotokoller. Likeledes er revisjonsprotokollene gjennomgått. Nemnda sender fortløpende utskrift av sin møtebok til Sentralstyret. Revisjonssjefen holder nemnda a jour med revisjonens gang og den regnskapsmessige stilling i de foretak som sorterer direkte under partiets organer.

For selskapet Arbeiderbladet A/S forelegges nemndas og Revisjonens beretninger for generalforsamlingen i samsvar med aksjeloven.

Partiets økonomi

Partiet har i perioden som offentlig støtte mottatt kr. 32 890 000.-. Denne posten representerer rundt 75 pst. av de samlede inntekter når en holder valgregnskapet utenfor. Andelen er noe lavere enn i forrige periode. Kontingentinntektene var kr. 4 248 000.-. Dette er en økning på 19 pst. Andre ordinære inntekter har gått noe ned. Dette har sin årsak i at rentene av bankinnskudd er betydelig lavere på grunn av endringene i rutine-ene for utbetaling av Statsstøtten fra en overføring i begynnelsen av året til overføring kvartalsvis.

Til lønninger, trygdepremier og bilgodtgjørelse til distriktsekretærene er det utbetalt kr. 8 362 600.-. Som faste bevilgninger til fylkespartiene er overført kr. 2 907 500.-. I tillegg får fylkespartiene bevilgninger over budsjettet til Faglig/politisk utvalg og også over valgbudsjettet.

AUF's andel av statsstøtten er overført ungdomsorganisasjonen med kr. 1 799 200.-. Bevilgninger til andre organisasjoner utgjør jr. 1 526 300.-.

Til valgkampen i forbindelse med Stortingsvalget 1985 mottok partiet som bevilgninger kr. 11 972 000.-, mens de direkte utgifter til valget er bokført med kr. 12 764 000.-.

Til subsidiering av abonnementsprisen for bladet Aktuelt

U-landene

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

1.13 ARBEIDERPARTIET I BERGEN
U-landenes gjeldskrise må saneres

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

2.1 SPARBU ARBEIDERLAG
Arbeidsledig ungdom

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

2.4 FJELL ARBEIDERPARTI
Gravide kvinner på utsatte arbeidsplasser

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

3.1 KARLSØY ARBEIDERPARTI
SMS-ordningen

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

3.5 RØROS ARBEIDERPARTI
Fordeling av lønnsinntekt

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

5.1 FARSUND ARBEIDERPARTI
Forurensing

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

5.2 SALANGEN ARBEIDERPARTI
Miljøvern

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

5.3 NES ARBEIDERPARTI
Glyfosatsprøyting

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

5.4 SØNDRE BERGEN ARBEIDERSAMFUNN
Energibesparelse

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

- 5.5 SØNDRE BERGEN ARBEIDERSAMFUNN
Utplassering av måleutstyr for radioaktivt nedfall på Vestlandet
- VEDTAK: Enstemmig godkjent.
- 7.1 ARBEIDERPARTIETS UNIVERSITETSLAG, BERGEN
Mediepolitikk og mediebruk
- VEDTAK: Enstemmig godkjent.
- 8.7 ARBEIDERPARTIETS UNIVERSITETSLAG, BERGEN
Kvinneforskning som kunnskapsgrunnlag for samfunnsplanlegging
- VEDTAK: Enstemmig godkjent.
- 9.1 BORRE ARBEIDERPARTI
Lønn for omsorsarbeid
- VEDTAK: Enstemmig godkjent.
- 9.2 SANDEFJORD ARBEIDERPARTI
Barns oppvekstkår
- VEDTAK: Enstemmig godkjent.
- 9.7 INDERØY ARBEIDERPARTI
Barnefamilienes økonomi
- VEDTAK: Enstemmig godkjent.
- 11.4 STAVANGER SOSIALISTLAG
Behandling ved sykehus/institusjoner
- VEDTAK: Enstemmig godkjent.
- 11.6 GAND ARBEIDERLAG
Yrkesmedisinsk avdeling og bedriftshelsetjenesten
- VEDTAK: Enstemmig godkjent.
- 11.8 YTRE SALANGEN ARBEIDERPARTILAG
Nei til privatisering av helsevesenet
- VEDTAK: Enstemmig godkjent.
- 11.12 SPARBU ARBEIDERLAG

Avlastningsboliger for funksjonshemmede

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

11.15 SPARBU ARBEIDERLAG
Psykisk utviklingshemmede/omsorgsarbeidet

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

14.3 METALLINDUSTRIENS PARTILAG AV DNA
Ansatt redaktør i Arbeiderbladet

Ove Engvik, Oslo, hadde ordet og sa at forslaget ville bli tatt opp i forbindelse med vedtektsbehandling.

VEDTAK: Vedtatt mot 2 stemmer.

14.5 FYLLINGSDALEN ARBEIDERSAMFUNN
Trafikkopplæring

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

14.6 FYLLINGSDALEN ARBEIDERSAMFUNN
Skjerping av revisjonsplikt og revisjonskontroll
for selvstendig næringsdrivende

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

14.11 FEVÅG/HASSELVIKA ARBEIDERLAG
Situasjonsbestemt militærnektning

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

15.3 TASTA ARBEIDERSAMFUNN
Taleformidling

VEDTAK: Enstemmig godkjent.

15.4 OSLO ARBEIDERPARTI
Forslagsrett til partiets landsmøte

VEDTAK: Innstillingen vedtatt med overveldende flertall.

Dirigenten gjorde merksam på at alle forslag som gjaldt kontingent, ville bli behandlet søndag, det samme gjaldt vedtektsforslag.

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig godkjent.
Oversendes sentralstyret.

Dirigenten viste så til de forslag som landsstyret hadde innstilt på å oversendt sentralstyret. De fleste av disse angikk partiets arbeidsprogram og ville bli behandlet av sentralstyret i forbindelse med dette.

Olav Lindrupsen, Troms: Jeg synes det er en undervurdering av landsmøtet å sende forslag over til sentralstyret uten en positiv eller negativ anbefaling. En anbefaling fra landsmøtet som viser positiv vilje til å gjennomføre forslaget, ville virke mer forpliktende for sentralstyret. Jeg er betenkt over en slik behandlingsmåte, spesielt så sent på kvelden, da landsmøtet kan tenkes å godta nesten hva som helst.

Thorbjørn Jagland, partikontoret: I merknadene til forslagene redegjør sentralstyret for hvordan en ser på dem, bl.a. i forhold til arbeidsprogrammet. En rekke av forslagene har partiet en politikk for i inneværende periode, derfor hører debatten om dem hjemme når neste arbeidsprogram skal diskuteres. Sentralstyret vil drøfte dem og sende dem videre til programkomiteen.

Følgende forslag var foreslått oversendt sentralstyret:

- 1.4 ØVRE STABEKK KRETSLAG AV DNA
Forbud mot lagring av atomvåpen

VEDTAK: Innstillingen enstemmig tiltrådt.

- 1.5 OSLO ARBEIDERSAMFUNN
Norden som atomfri sone

Erik Orskaug, Oslo, foreslo at forslaget ble oversendt redaksjonskomiteen for andre saker.

VEDTAK: Landsstyrets innstilling vedtatt mot 100 stemmer.

- 2.2 ØLEN ARBEIDERPARTI
Skipsfartspolitikkens framtid i Norge

- 2.3 NORSK SJØMANNFORBUND, BERGEN AVDELING
Skipsfart, offshore og fiske

Brith Bakken, Oslo: Ølen Arbeiderparti har rettet oppmerksomheten mot situasjonen i skipsfarten, og det er nødvendig fordi slåten under norsk flagg på grunn av salg og utflagging er blitt redusert til ca. 25 pst. av nivået i 1981. Siden 1981 er det blitt 15 000 færre arbeidsplasser i norsk utenriksfart. Flåten under fremmed flagg er større enn flåten under norsk, uten at uteflåten yter nevneverdig bidrag til Norge. I sum har denne

utviklingen gitt svekket inntekts-, skatte- og bosettingsgrunnlag i mange utkantstrøk. Denne situasjonen krever aktiv handling for å sikre landets og arbeidstakernes interesser. Tiltak må videre være i samsvar med arbeiderbevegelsens tradisjoner og norsk samfunnsstradisjon. Jeg vil derfor foreslå at forslaget fra Ølen omarbeidet til følgende ordlyd og oversendes redaksjonskomiteen for andre politiske saker til realitetsbehandling:

"Det norske Arbeiderpartis landsmøte 1987 har satt søkelyset på skipsfartens framtid i norsk arbeids- og næringsliv. De siste års nedgang i flåten har medført et tap på 15 000 arbeidsplasser for norske sjøfolk med bortfall av skatteinntekter for mange utkantdistrikter. Landsmøtet mener denne utviklingen må snus for å sikre en stor norsk flåte under norsk flagg. Landsmøtet er klar over at Regjeringen arbeider med en melding og en stortingsproposisjon om skipsfartspolitikken, som vil bli lagt fram i april 1987. I denne forbindelse er det viktig å iverksette positive forslag for å bedre næringskonkurranssevne, og at arbeidstakernes rettigheter og sysselsetting sikres. Forslagene må være i samsvar med arbeiderbevegelsens ideologi og norsk samfunnsstradisjon. Hvis det blir etablert et norsk internasjonalt skipsregister, må Regjeringen sørge for at alle grupper om bord har samme lønnsnivå, at på norske arbeidsplasser skal det være lik lønn og like vilkår, uansett nasjonalitet og rase. Det må fastslås at det er fagbevegelsen i Norge og dens motparter i arbeidslivet som på fritt grunnlag under eget ansvar forhandler om og fastsetter lønns- og arbeidsvilkår for de ansatte. Alt annet vil være overgrep, brudd på tradisjoner og rettsregler i arbeidslivet. Landsmøtet krever derfor at Regjeringen i den kommende skipsfartsmelding og proposisjon aktivt sikrer norske sjøfolk arbeidsplasser og norsk fagbevegelse hevdvunne faglige rettigheter."

Gro Harlem Brundtland: Forslagene 2.2 og 2.3 viser alvoret i norsk skipsfarts situasjon og de problemer den fører med seg for arbeidstakerne og lokalsamfunnene. Jeg vil gjerne få understreke at vi fra partiets og Regjeringens side ved framlegging av skipsfartsdokumentene nå i vår vil foreslå tiltak som kan trygge norsk skipsfart og norske arbeidsplasser, og forutsetter at partene i næringen vil bidra aktivt for å nå denne målsettingen. Vi vil legge vekt på å sikre grunnleggende faglige rettigheter og viser i den sammenhengen til vedtaket i LO's sekretariat.

Brith Bakken, Oslo: Jeg tolker innlegget så langt at jeg frafaller mitt endringsforslag og føler meg nå trygg på at Arbeiderpartiet og fagbevegelsen sikrer tiltak for skipsfarten, og jeg føler meg litt bedre til mote ved at partiet og fagbevegelsen følges ad i de kommende forhandlinger.

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig vedtatt.
Forslagene 2.2 og 2.3 oversendes sentralstyret.

2.5 FJELL ARBEIDERPARTI
Ukependling

- 2.6 YTRE SALANGEN ARBEIDERPARTILAG
Distriktpolitikk
- 2.7 NAMSSKOGAN ARBEIDERPARTI
Distriktpolitikken
- 2.8 ETNE ARBEIDARLAG
Tilskuddsordninga til opparbeiding av industri
- 2.9 GAUSDAL ARBEIDERPARTI
To-prissystemet for melk må bort
- 2.10 GAUSDAL ARBEIDERPARTI
Gieninnføre dyrkingstilskudd til små bruk
- 2.11 MANNDALEN ARBEIDERLAG
Økte bevilgninger til nydyrking og grøfting
- 2.12 SKITENELV ARBEIDERLAG
Utbygging av fiskerihammer

VEDTAK: Forslagene 2.5, 2.6, 2.7, 2.8, 2.9, 2.10, 2.11 og 2.12:
Landsstyrets innstilling enstemmig tiltrådt.

- 2.13 RINGEBU ARBEIDERPARTI
Utmarksutvalg

Terje Solbakken, Oppland: Et tilsvarende forslag ble fremmet på landsmøtet i 1983, men partiet har ennå ikke fått noe permanent utmarksutvalg, og derfor ber jeg landsmøtet vedta det en gang til. Den borgerlige regjering drev systematisk begrensning av allmennhetens rettigheter til jakt og fiske og til å ferdes fritt i utmark. Det er mye å rette opp, og framtida krever at vi har nye og gode løsninger på denne del av politikken. Vi ber landsmøtet vedta forslaget.

Thorbjørn Jagland, partikontoret: Partiet har svært få permanente utvalg, men en del utredningsutvalg knyttet til programprosessen. Det er det vi mener bør opprettes her. Grunnen til at det ikke er nedsatt ennå, er at programprosessen ikke har startet. Det skjer rett etter kommunevalget, og da vil et utmarksutvalg underlagt programkomiteen bli nedsatt.

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig bifalt.

- 3.6 OPPLAND ARBEIDERPARTI
Solidarisk lønnspolitikk
- 3.7 SANDNES ARBEIDERPARTI
Rentenivået
- 4.1 FARSUND ARBEIDERPARTI
Statspensjonen

- 4.2 FJELL ARBEIDERPARTI
6 timers normalarbeidsdag
- 4.3 ASKOLLEN/TANGEN ARBEIDERSAMFUNN
5. ferieuke
- 4.4. ØLEN ARBEIDERPARTI
Arbeidstida
- 4.5 ØLEN ARBEIDERPARTI
Pensjonsalderen

Melvin Steinsvoll, Møre og Romsdal: Frihet og trygge kår for enkeltmennesket, står det i vårt valgmanifest. Begrepet enkeltmennesker omfatter også de som har oppnådd å bli pensjonister. Arbeiderpartiet har stått for reformer som har kommet hele folket til gode. Dessverre finns det fremdeles i det moderne Norge store grupper arbeidstakere som på grunn av tungt arbeid ofte ikke oppnår å bli pensjonister. Det gjelder f.eks. i verkstedsindustrien, smelteverkene, bygg og anlegg og ikke minst i gruvene. Arbeidsplassene tok alt de kunne mobilisere. Med lavere pensjonsalder ville mange av disse kunnet nyte godt av pensjonstida mens de ennå er noenlunde friske. Norge er blant de land i Europa som har den høyeste pensjonsalderen. Før vi tenker på å gjennomføre reformer, f.eks. 6-timers dag, skal vi ha gjennomført lavere pensjonsalder her i landet. LO har i sitt handlingsprogram sagt klart i fra hva en framtidig pensjonsalder skal settes til. Den faglige og politiske arbeiderbevegelse har her en god mulighet til å vise den samlede arbeiderbevegelse at samarbeidet er bra. Jeg håper sentralstyret viser samarbeidsvilje når denne saken nå blir oversendt, og at det ikke blir uenighet om hvilken reform vi skal prioritere.

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig tiltrådt.

- 4.6 LINDÅS ARBEIDERPARTI
Frivillig pensjon frå fylte 60 år
- 4.7 GRANLY ARBEIDERLAG
Pensjonsalderen
- 4.8 STAVANGER SOSIALISTLAG
Pensjonsalderen
- 4.9 NARVIK ARBEIDERPARTI
Valgfri pensjonsalder
- 4.10 RISSA ARBEIDERLAG
Pensjonsalderen
- 4.11 FYLLINGSDALEN ARBEIDERSAMFUNN
Nedsatt pensjonsalder
- 4.12 ØLEN ARBEIDERPARTI
Pensjonsordningen

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig bifalt for samtlige.

- 4.13 Fyllingsdalen Arbeidersamfunn
Trygde- og pensjonsregler og oppløsning av ekteskap
- 4.14 Sentrum Arbeiderlag
Endring i trygdeloven
- 4.15 Fyllingsdalen Arbeidersamfunn
Skatteregler og honnørordninger for personer i yrker med lavere pensjonsalder enn 67 år
- 4.16 Gand Arbeiderlag
Pensjon
- 4.17 Fjell Arbeiderparti
Pensjon for kvinner
- 4.18 Ringsaker Arbeiderparti
Pensjonspoeng
- 4.19 Farsund Arbeiderparti
Folketrygdordningen

VEDTAK: Landsstyrets innstilling til forslagene 4.13-4.19 enstemmig tiltrådt.

- 4.20 Trondheim Foreneide Arbeiderparti
Statens Pensjonskasse - samordning med folketrygden

August Rathke, Hordaland: 42 år etter krigen diskuteres fremdeles krigspensjonerings-ordningene. Fram til midten av 1960-årene gikk ytelsene til krigspensjonistene ned. De ble liggende betydelig etter i velstandsutviklingen vi andre hadde. Det ble da i midten av 60-årene foretatt en revisjon av krigspensjonsloven som i hvert fall forhindre ytterligere nedgang i ytelsene. Men krigspensjonistene oppfatter fortsatt ordningen som urettferdig, med forskjellig grunnlag for beregning av pensjonene. Uansett de ordninger som andre trygder og pensjoner nå har, må vårt parti kunne gå inn for at i den korte tid som av naturlige grunner er igjen for krigspensjonistene, må de få utbetalt pensjon etter et felles grunnlag, det høyeste. Som pensjonister står de i en særstilling. Vi får tro at vi aldri får slike pensjonister igjen.

August Rathke fremmet følgende forslag om tillegg til 4.20: "I tillegg må krigspensjonsordningen snarest tas opp til revisjon for å gi alle krigspensjonistene det høyeste pensjonsgrunnlag."

Marie Waale Nilsen, Troms: Arbeiderpartiet gikk i sin tid i bresjen for et trygdesystem som skulle omfatte alle. Men vi

må innrømme at en pensjonsordning som bygger på høy inntekt og lang opptjeningstid skaper urettferdige forskjeller mellom kvinner og menn. Det finns i dag minstepensjonister som må velge mellom legebehandling og varme i huset. Rygggraden i omsorgsfunksjonen, den ikke-lønte private omsorg, utgjør 80 pst. av den totale omsorg og sparer samfunnet for enorme beløp. Det er uverdig å by disse utøvere minstepensjon, og det er uverdig at det skal være nødvendig å måtte kjempe for en selvklar rett til en fullverdig pensjon for slik samfunnsinnsats. Planene om en solidaritetslønn på 3 ganger grunnbeløpet i folketrygden i et 20-års perspektiv må nesten oppfattes som en spøk. Jeg ser ikke bort fra at vi må ha en overgangsperiode i påvente av solidaritetslønn, men pensjonspoeng for omsorgsarbeid må finne sin løsning.

Olav Lindrupsen, Troms: Jeg ber om at man tar med en henstilling til sentralstyret om fortgang i pensjonsordning for underjordsarbeiderne i de to åra fra 65 år - da de er forpliktet til å gå av - til 67 da de får vanlig pensjon.

VEDTAK: Forslag 4.20 og de her siterte kommentarer oversendes sentralstyret.

- 4.21 AMOT ARBEIDERFORENING
Pensjon
- 4.22 ASKOLLEN/TANGEN ARBEIDERSAMFUNN
Justering av sykepengesatsene
- 5.6 NAMSOS ARBEIDERLAG
Returpant på batterier
- 6.1 NARVIK JERNBANELAG AV DNA
Nord-Norgebanens videreføring
- 6.2 YTRE SALANGEN ARBEIDERPARTILAG
Videreføring av Nord-Norgebanen
- 6.3 SALANGEN ARBEIDERPARTI
Utbygging av Nord-Norgebanen. Oppstarting
- 6.4 NARVIK JERNBANELAG AV DNA
Anskaffelse av malmlokomotiv. Ofofbanen
- 6.5 NARVIK ARBEIDERPARTI
Norsk vegplan
- 6.6 MANNDALLEN ARBEIDERPARTI
Utbedring/opprustning av fylkesvegene

VEDTAK: Forslagene 4.21, 4.22, 5.6, 6.1, 6.2, 6.3, 6.4, 6.5 og 6.6.: Landsstyrets innstilling enstemmig tiltrådt.

6.7 GAUSDAL ARBEIDERPARTI
Bensinprisene

6.8 RØROS ARBEIDERPARTI
Drivstoffutgifter

Erna Midtlien, Oppland, foreslo forslagene 6.7 og 6.8 realitetsbehandlet.

VEDTAK: Erna Midtliens forslag fikk 128 stemmer.
Landsstyrets innstilling vedtatt med 139 stemmer.

7.2 DRAMMEN ARBEIDERPARTI
Bruker- og samfunnsseie over kabelnettet

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig tiltrådt.

7.3 KRÅKERØY ARBEIDERPARTI
Norsk Arbeiderpresse

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig tiltrådt.

7.4 ARBEIDERPARTIETS UNIVERSITETSLAG, BERGEN
Reklamefinansiering av kringkaststilbud

7.5 SENTRUM ARBEIDERSAMFUNN, BERGEN
Reklame i radio og TV

7.6 ARBEIDERPARTIET I BERGEN
Reklame i radio og TV

Per Berge, Sør-Trøndelag: Jeg viser til det arbeid som er satt i gang ute i distriktene vedrørende et TV-2, et utredningsarbeid som er satt i gang av utålmodige mediainteresserte over hele landet, bortsett fra Oslo-regionen. Innstillingen er overbragt kulturministeren, men vi har ennå ikke fått noen tilbakemelding om hvordan den vurderes i departementet. Dette utspillet fra distrikts-Norge vil kunne gi oss en attraktiv TV-2 modell på distriktenes premisser. Jeg ber om at følgende forslag oversendes sentralstyret:

"Landsmøtet ber landsstyret se på og vurdere et forslag til utbygging av TV-2, utarbeidet av et tverrpolitisk TV-2 utvalg med representanter fra 7 bykommuner med omliggende regioner. Alternativet er kjent som "ordførermodellen" for et regionalisert TV-2 i Norge."

VEDTAK: Forslagene 7.4, 7.5 og 7.6 ble sammen med Per Berges forslag enstemmig vedtatt oversendt sentralstyret.

8.1 RANDABERG ARBEIDERPARTI

Arbeiderpartiets linje i skolepolitiske saker

- 8.2 LADE ARBEIDERLAG
Skolepolitikk
- 8.3 NORD-SENJA ARBEIDERLAG
Tiltak for å få lærere til å søke skoler i ytter-
distriktene
- 8.4 NARVIK ARBEIDERPARTI
Lærerskole i forming i Narvik
- 8.5 NARVIK ARBEIDERPARTI
Ergoterapeut-utdanning
- 8.6 NORDBY ARBEIDERFORENING
Forskning: Mennesket og velferdssamfunnet
- 8.8 ARBEIDERPARTIETS UNIVERSITETSLAG, BERGEN
Styrket internasjonalisering og høyere oversetter-
utdanning
- 9.3 SKEDSMO ARBEIDERPARTI
Felles lovverk for barn og unge
- 9.4 GREFSEN ARBEIDERPARTILAG
Mål for den totale barneomsorgen i Norge
- 9.5 ETNE ARBEIDARLAG
Barnetrygd
- 9.6 KVELDE ARBEIDERLAG
Barnetrygd
- 10.1 FARSUND ARBEIDERPARTI
Boutgiftene
- 10.2 RISKA ARBEIDERLAG
Ungdom i etableringsfasen
- 10.3 NARDO OG NIDARVOLL ARBEIDERLAG
Boligfinansiering
- 10.4 SPARBU ARBEIDERLAG
Boligsituasjonen
- 10.5 STJØRDAL FAGLIGE ARBEIDERLAG
Boligpolitikk
- 10.6 NANNESTAD ARBEIDERPARTI
Gebyr på boliglån
- 10.7 NANNESTAD ARBEIDERPARTI
Etablering
- 10.8 SENTRUM ARBEIDERLAG
Prisforskrifter for fast eiendom
- 10.9 GAND ARBEIDERLAG

Tomtepriser

- 10.10 SENTRUM ARBEIDERLAG
Endring av Husbankens regler
- 11.1 SPARBU ARBEIDERLAG
Endring/omlegging av eldreomsorgen i landet
- 11.2 TASTA ARBEIDERSAMFUNN
Eldreomsorgen
- 11.3 GRANLY ARBEIDERLAG
Eget rom ved alders- og sykehjem
- 11.5 GAND ARBEIDERLAG
Helseektoren
- 11.7 SANDNES ARBEIDERPARTI
Helse- og sosialbudsjettet
- 11.9 OPPLAND ARBEIDERPARTI
Legemiddelforsyningen
- 11.10 LUND ARBEIDERPARTI
Likestilling og godkjennelse for alternative behandlingsformer med tilhørende refusjonsordninger
- 11.11 KROKEN ARBEIDERLAG
Forskuttering av trygdeytelser
- 11.13 INDERØY ARBEIDERPARTI
Refusjon av kostnader ved adopsjon
- 11.14 SPARBU ARBEIDERLAG
Sykehuskøene
- 12.6 ARBEIDERPARTIET I BERGEN
Lokalpolitikken, punkt 1 og 2

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig tiltrådt.

- 12.8 RINGEBU ARBEIDERPARTI
Valgloven endres for valg til kommunestyrene

Randi Iversen, Oppland: Vi mener dette forslaget bør voteres over. Det har vært en landsomfattende aksjon for å få flere kvinner i kommunestyrene og for å få flere kvinner kumulert på listene. Men dette er svært vanskelig å få gjennomført. De kvinner som står på sikker plass blir strøket nord og ned i de fleste kommuner. Det sies at dette er demokratisk, velgerne må få bestemme. Men det er tilfeldighetene som bestemmer. Ukumulerte listekandidater er helt uten beskyttelse, og de som har gjort seg bemerket blir mest utsatt for strykninger. Ofte er det velgergrupper på 1-5 pst. som bestemmer personvalget. Ved stortings- og fylkestingsvalg må mer enn 50 pst. av listene være endret. Hvorfor er man da så redd for å endre

kommunevalgloven? Oppland har tidligere foreslått endring, og gjentar: Loven endres slik at det innføres en sperregrense på 20 pst. av de avgitte stemmer for den enkelte listekandidat.

VEDTAK: Landsstyrets innstilling vedtatt med stort flertall.

- 12.9 BERGER ARBEIDERSAMFUNN
En rettferdig valgordning
- 13.1 SENTRUM ARBEIDERLAG, ROGALAND
Endring av aksjeloven
- 13.2 ARBEIDERPARTIET I BERGEN
Videreutvikling av bedriftsdemokratiet

Terje Ohnstad, Hordaland, støttet landsstyrets innstilling. - Brubakk-komiteens innstilling var enstemmig og fikk tilslutning av Norsk Arbeidsgiverforening. Det er et sterkt ønske fra fagbevegelsen at vi kommer et skritt videre, og jeg forutsetter at vi på landsmøtet i 1989 vil ha en innstilling på bordet i tråd med Skytøen-komiteens.

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig bifalt.

- 13.3 TRONDHEIM FORENEDE ARBEIDERPARTI
Økonomisk demokrati
- 14.1 LØTEN ØSTRE ARBEIDERLAG
Arbeidsmiljølovens paragraf 64, oppsigelsesvern ved sykdom
- 14.2 METALLINDUSTRIENS PARTILAG AV DNA
"Ekspertergruppe"
- 14.4 SANDEFJORD ARBEIDERPARTI
Forholdene for flyktninger og innvandrere
- 14.7 FYLLINGSDALENS ARBEIDERSAMFUNN
Obligatorisk ansvarsforsikring for motordrevne fritidsbåter
- 14.8 NARDO OG NIDARVOLL ARBEIDERLAG
Trondheim må få beholde status som storby
- 14.9 MIDTBYGDA ARBEIDERLAG
Gravferdshjelpen indeksreguleres
- 14.10 VEITVET OG LINDERUD ARBEIDERSAMFUNN
Finansiering av begravelser
- 15.1 VESTFOLD ARBEIDERPARTI
Faste rådslagsgrupper i partiorganisasjonene
- 15.5 GREFSEN ARBEIDERPARTILAG
Forslag om sentralt medlemsarkiv

15.6 TVEITA ARBEIDERPARTILAG
Opprustning av den politiske skolerings-, studie- og
opplysningsvirksomhet i partiets grunnorganisasjoner

VEDTAK: Landsstyrets innstilling til forslagene 13.3 - 15.6
enstemmig tiltrådt.
Forslagene 15.7, 15.8 og 15.12 utsettes til behand-
lingen av saklistas punkt 6.

Etter at representantene hadde sunget "Frihetens forpost"
ble fredagens møte hevet kl. 22.20.

FORMIDDAGSMØTET LØRDAG 28. MARS 1987

Kl. 09.00 ble det i hallen i Folkets Hus åpnet en utstilling i anledning partiets 100-års jubileum. I tekst og bilder viste den arbeiderbevegelsens internasjonale engasjement fra 1864 og fram til i dag. Utstillingen ble presentert av Lillian Jensen fra Arbeiderbevegelsens Arkiv, som hadde organisert den og kalt den "Solidaritet uten grenser". På partiets vegne takket Einar Førde for arbeidet som var nedlagt og erklærte utstillingen for offisielt åpnet.

Kl. 09.45 var representantene igjen tilbake i salen og kunne glede seg over en forestilling som barn fra Framfylkingen i Oslo gav til beste. Deretter fortsatte man på

SAKLISTAS PUNKT 8. ARBEIDERPARTIET FORAN LOKALVALGENE.

ARBEIDERPARTIET INN I ET NYTT HUNDREÅR

Partisekretær Thorbjørn Jaglands foredrag

Jeg hørte en historie på Rogaland Arbeiderpartis årsmøte forleden: Det var en mann som nærmet seg 100 år, han skjønte nok at det gikk mot slutten, men var fortsatt en ivrig leser av Rogalands Avis. Det første han gjorde hver morgen var å hente avisa, deretter så han etter om han stod i dødsannonse, og hvis han ikke gjorde det, gikk han ut på kjøkkenet og satte over kaffen.

Arbeiderpartiet er en livskraftig hundreåring. Men nettopp fordi vi er et gammelt parti bør vi iakttå de farer som lurer. Det er kjent fra historien at mange byggverk - enten de har vært organisasjoner, statsdannelser eller ideologier - har hatt den samme skjebne. De som ikke hadde kraft nok til å fornye seg og tilpasse seg livets strømninger, klarte ikke å overleve. Det er viktig at også vi ser på vår organisasjon, hvordan den virker og også ser på forholdet mellom parti og velgere, hvilke muligheter vi har inn i det neste hundreåret. Det er viktig at vi har en slik diskusjon gående. Riktignok blir det ikke debatt etter dette foredraget, men dere får muligheten etter valget. Da kommer partikontoret til å sende ut et samtaleopplegg - om hvordan vi vil ha organisasjonen vår, og vi vil kombinere det med en videreføring av frihetsdebatten. Vi tenker å lage et debattopplegg på grunnlag av de fire heftene som nå er sendt ut som en del av forberedelsene til programmet i 1989. Det blir da muligheter til å sende inn svar på debattopplegget.

Den store utfordringen for Arbeiderpartiet nå er å få til en kombinasjon av organisasjonsmessig arbeid og politisk debatt. For den store svakhet ved vår organisasjon har nettopp vært det sterke skille mellom de som på den ene side arbeider med organisasjon og de som på den annen side arbeider med politikk.

En av de sterke opplevelser jeg har hatt på partikontoret var da Einar Gerhardsen kom inn til daværende informasjonssekretær Helge Røed med en vervebrosjyre for Aktuelt Perspektiv og harmdirrende og refsende med pekefingeren rettet mot Helge Røed - som for så vidt ikke hadde ansvaret for brosjyren - forklarte at det går ikke an å lage en slik brosjyre på glanspapir, for du kan ikke skrive navnet ditt med kulepenn der, den virker ikke på slikt papir. Det var en liten, men viktig detalj. Vår største politiker gjennom tidene hadde også sans for den detaljen, som kunne bety noe negativt - eller positivt - for partiet. Det kan være fordi han og mange andre har erfart hvor viktig det er å ha forankring i en sterk organisasjon, ikke bare som en maktbasis, men også det å ha en levende organisasjon som et hjelpemiddel til å formulere en politikk.

Det var jo dette som gjorde Arbeiderpartiet til en levende folkeorganisasjon. Organisasjonen ble et redskap for å formulere og konkretisere visjonen om et bedre og mer rettferdig samfunn. Det var derfor folk møtte opp på møtene våre. De ville et annet samfunn, og de lagde et fellesskap med andre som delte denne oppfatningen.

I dag er Arbeiderpartiets, ja, hele arbeiderbevegelsens dilemma, at utviklingen fram til i dag har vært så overveldende at dagens velferdssamfunn kan ses på som et endelig mål. Visjonen som skapte organisasjonen er gått i oppfyllelse. Jeg hører derfor ofte i partiforsamlinger at ungdommen skulle lære mer historie. Og det er riktig. Da ville de bli tilhengere av arbeiderbevegelsens ideer. Det er viktig å ha røtter i historien. Men en politisk bevegelse kan ikke bare leve av sin egen historie. Hver generasjon må få skape sin egen historie. Det er jo også dette som er drivkraften i ethvert samfunn: Kravet om forbedringer. Dagens unge tar ikke utgangspunkt i samfunnet slik det var i går når de vurderer hvordan samfunnet vil være i morgen. Skal vi overleve inn i et nytt hundreår, må vi være i stand til å forandre og formulere nye visjoner for samfunnsutviklingen. Derfor er organisasjonene våre så viktige, det er gjennom dem vi må motta nye impulser og nye ideer.

Dette må jeg ta opp med dere, kamerater, og det er ikke så lett, for vi er i veldig framgang nå. Vi fikk en ny meningsmåling i dag som viser at Arbeiderpartiet går fram, og vi har en historisk sjanse til å komme oss opp på nye høyder.

Men det som er Arbeiderpartiets store oppgave og store utfordring er rekrutteringen av unge mennesker som velgere og som medlemmer av partiet. Særlig i de store byene. Her har vi virkelig et stort problem. Det begynte på 70-tallet. Da hadde vi flere dårlige valg blant førstegangsvelgerne. Disse har nå tatt med seg stemmegivningen sin inn i 80-årene, og vi har fortsatt med å få dårlige valg blant førstegangsvelgerne. Vi ser en liten bedring på de meningsmålingene som nå kommer, men det er fortsatt altfor liten mobilisering blant de aller yngste. Hvis førstegangsvelgerne fra 70- og 80-tallet ikke forandrer stemmegivning - noe de til nå ikke har gjort - og vi ikke klarer å forbedre vår stilling blant de nye førstegangsvelgerne, så blir konsekvensen at vi ikke har større oppslutning blant dem

når de er pensjonister enn vi har nå - 30 prosent.

Derfor vil jeg understreke følgende: Vi må ikke venne oss til å leve med ungdomsproblemene i partiorganisasjonen. 10 års dårlig opplutning blant de unge er nok. Arbeiderpartiet må ikke oppgi å være et 40 pst. parti. Derfor må vi gjøre større innhogg blant de unge. Derfor må vi gå dypere inn i hva svikten blant de unge skyldes. Vi må finne ut hvorfor de som vokste opp i etterkrigstiden i mindre grad slutter opp om partiet enn de som har sitt erfaringsgrunnlag fra mellomkrigstiden og årene rett etter krigen. For det er dette som er tilfelle. Det går et sterkt generasjonsskille i befolkningen. I alle sosiale grupper - inkludert industriarbeiderne som er våre kjernetropper - har Arbeiderpartiet dårligere opplutning blant dem som er født etter 1950 enn i befolkningen ellers.

Jeg tror svaret ligger i helt forskjellig erfaringsbakgrunn. Førkrigsgenerasjonen opplevde sosial nød, arbeidsløshet og klassekamp. Dette la grunnlaget for opplutning om fellesskapstanken framfor individualisme. Det skapte krav om likhet og rettferdighet, og folk hadde jo et sterkt ønske om frihet fra materiell nød. Dessuten: Arbeiderpartiet framsto som noe nytt og meget handlekraftig, det kom til å prege dem som kom inn i samfunnet, antakelig for resten av livet.

Hvilke erfaringer har så etterkrigsgenerasjonen? Jo, den har stort sett opplevd trygge økonomiske forhold. Det har vært mulighetenes tid for unge mennesker. Og velferdsstaten har på mange måter blitt tatt for gitt. Men de konfronteres også med de svake sidene ved velferdsstaten.

Aller viktigst er det kanskje at det ut av den trygghet som velferdsstaten skapte har vokst fram nye behov som går ut over de som vi inntil i dag har lagt vekt på. De knytter seg til ting som tilhørighet, selvrealisering, større individuell valgfrihet. Vi har så lett for å definere disse ting som egoisme eller høyreholdninger. Og det er sant at vi kan se mange tegn på egoisme i dag. De som kjører firehjulsdrevne biler på Oslo vest er kanskje det mest iøynefallende eksempel. Det er likesom ikke noe etter Mercedes, så de må tilbake til utgangspunktet. Det er nesten som med pornografi: det er ikke mer å vise fram, derfor går vi tilbake til wienervalsen.

Men skreller vi vekk slike tendenser, er ikke de unge mer egoistiske i dag enn de var i mellomkrigstiden og i åra etter krigen. Også førkrigsgenerasjonen fremmet sine egne interesser, de gjorde det ved hjelp av solidaritet og fellesskapstanken. Nå er det materielle grunnlaget sikre, egeninteressene springer ut av nye behov.

Jeg mener det er fullt mulig og helt nødvendig å se de unges krav som en forlengelse av vår kamp og som en videreføring av velferdssamfunnet. Jeg tror også vi må se noen av holdningene i dag som en sunn reaksjon mot sider ved den form for kollektivismen og kanskje også uniformismen som vi har hatt i alle stater, kommunistiske som kapitalistiske, og de som har vært preget av sosialdemokratiske ideer.

Den tsjekkiske eksilforfatteren Milan Kundera lar hovedpersonen i en av sine bøker forklare konflikten mellom 20-, 30- og 40-årenes kollektivistiske tankegang og dagens ungdomsopprør mot den på følgende måte: "Jeg er glad i de unge fordi de er helt annerledes. De elsker sin kropp. Vi tok ikke vare på våre. De vil gjerne reise. Vi holdt oss på samme sted. De liker eventyr. Vi satt på møter dag ut og dag inn. De er egoistisk opptatt av seg selv. Vi ville frelse verden. I virkeligheten var det så vidt vi ikke tilintetgjorde verden med vår messianisme. De kommer kanskje til å redde den med sin egoisme."

I årene fremover vil folk stille større krav om løsninger som legger vekt på enkeltmenneskers egenart. Det er ikke nok bare å bygge boliger. Det er et stort problem at vi ikke har nok boliger, men det er også en rett ikke å bruke så mye penger, å ha en lavere boligstandard for å kunne bruke pengene til ferie, kulturelle opplevelser eller andre former for personlig velvære. I skolen er det allerede en tendens til at den enkelte elevs muligheter blir tillagt større vekt. Det samme er tilfelle i barnehagene. De eldre - og ikke minst barna til de eldre - vil ikke finne seg i at aldershjemmet bare er en oppbevaringsplass. Også de eldre har en rettighet og en personlighet.

Det er slike problemstillinger vi må arbeide hardere med hvis vi skal være et kraftfylt alternativ til stadig nye generasjoner. Det er denne debatten vi må åpne for i vår generasjon. Hva er de nye visjonene som nye generasjoner kan kjempe for? Og da vender jeg tilbake til organisasjonsarbeidet. For det er her vi må finne veien framover. Debatt er det aller viktigste i Arbeiderpartiet, særlig framover. Selv om det ikke - ifølge Reiulf - er lov til debatt med partisekretæren, håper jeg det samme skal kunne sis om meg som Trygve Bratteli sa om Haakon Lie en gang. På en arbeiderkongress med mange unge til stede fortalte han om forholdene i partiet, om gode og mindre gode sider ved virksomheten. Det var en som mente det måtte ha vært et helvete å være med i partiet på den tiden. Bratteli svarte: "De fleste som befant seg i det helvetet fortjente å være der."

Først noe elementært: Hva er Arbeiderpartiet? Det er ikke først og fremst medlemmene. Det er samspeillet mellom medlemmene i partiavdelingene som er Arbeiderpartiet. Arbeiderpartiet er den aktiviteten og den debatten som foregår nede i grunnorganisasjonen, i partiavdelingene våre. Partilaga er Arbeiderpartiet. Det er bl.a. det eneste sted du kan melde deg inn i partiet, utover det å stå kollektivt tilsluttet i en fagforening. Og jeg tror dere er enige med meg i at partilaga er det forsømte leddet i vår organisasjon. De er gjennomgående for svake. De klarer ikke å rekruttere unge medlemmer. Det er et veldig tankekors for oss at den sterke veksten AUF har hatt de siste årene - den beste periode etter krigen - ikke har bragt flere inn i våre grunnorganisasjoner. Veldig få av de som går ut av AUF går nemlig over til oss. Vi er ikke godt nok utbygd i nye boområder. Småbarnsforeldrene uteblir, og den sosiale rekrutteringen begynner å bli smal. Det er et stort tankekors for partiet - som et arbeiderparti - at store grupper er i ferd med å falle ut av våre organisasjoner. Ikke bare industriarbeidere, men kassadamene i butikken, hjelpepleierne, i det hele tatt en mengde grupper som arbeider i både privat og offentlig

tjenesteyting nede på gulvet. Dem har vi store problemer med å få rekruttert - i tillegg til industriarbeiderne.

Hva må vi så gjøre for å få fart i partilagene våre igjen? For å svare på det må vi tenke gjennom hvorfor folk melder seg inn i et politisk parti i dag med så mange andre tilbud. Den ene grunnen - og det er den viktigste - er at de vil ha innflytelse over samfunnsutviklingen, vil være en stemme i samfunnet, ha noe å si. Den andre grunnen er at man vil oppleve noe sammen med andre.

La oss tenke gjennom hvordan arbeidet fungerer lokalt i forhold til disse to punktene. Hvordan fungerer partilagene politisk? Jeg møter dessverre altfor ofte folk som sier at lagsmøtene ikke gir dem noe. Det diskuteres ikke politikk der. I den grad politiske spørsmål tas opp er det kommunestyrekartet - og det alene - som dominerer. Jeg tror det er noe i den påstanden, og den kommer særlig fra folk i fagbevegelsen. De får ikke noe ut av møtene. Ofte fyker store saker forbi partiorganisasjonen, saker som diskuteres i enhver bedriftskantine og i enhver skolegård. Jeg tror vi skal være klar over følgende: Alle mennesker er egentlig opptatt av politikk, det var jo derfor partiet vårt ble startet, på grunnlag av store ideer og viktige reformer. Vi må bringe de politiske debattene inn i partilagene våre igjen.

Siden jeg har nevnt kommunepolitikken, har jeg lyst til å si litt om den. Den skulle jo absolutt være et vitaliserende element i vår organisasjon. Men jeg tror den nå er i ferd med å bli et problem i organisasjonslivet vårt. Jeg var selv medlem av Buskerud fylkesting i åtte år. Men jeg må innrømme at da de brune konvoluttene kom fra Fylkeshuset og jeg begynte å lese i bunken, da ble jeg ofte så søvnig, og jeg fikk lyst til å lese noe annet. Spørsmålet som reiser seg er om administrasjonen har flyttet inn i politikken og overtatt, tatt initiativet fra oss politikere. Dessuten må vi ta alvorlig den overbelastning som mange kommune- og fylkestingspolitikere utsettes for. Dette er vel en av grunnene til at småbarnsforeldre og kvinner ikke vil delta. Og det fører blant annet til at når partimøtet behandler politiske spørsmål av mer allmenn karakter, benytter lokalpolitikkerne ofte anledningen til å ta fri den kvelden. Det er forståelig, for de har altfor mye å gjøre, men det er farlig når politikere ikke lenger har mulighet til å delta i den alminnelige politiske debatt og tenke på den også. Være en del av det politiske miljø og fellesskapet i et politisk parti.

Kommunene og fylkeskommunene disponerer 25 pst. av brutto nasjonalprodukt, så kommunepolitikken kan ikke avskaffes. Den må tvert imot gjøres til en viktigere del av vår strategi for samfunnsforming. Men da må kommunepolitikken reformeres slik at flere vil og kan delta, og slik at kommunepolitikken igjen blir en viktig ressurs for lokalorganisasjonen vår.

Den andre grunnen til at folk vil være med i en politisk organisasjon i dag er behovet for samvær med andre. Dette behovet vil bli større i årene fremover enn det har vært i 60- og 70-årene. Privatisteringen av kulturlivet som mediarevolusjonen innebærer vil føre til at folk vil søke ut igjen, tilbake til

samværet med andre - det levende, det nære. Det amatørmessige også, det ekte, som et pustehull oppe i det glatte og profesjonelle. Skal Arbeiderpartiet ha en sjanse til å være et tilbud på dette området, må vi modernisere partikulturen vår, for jeg tror at den virker ekskluderende på mange mennesker, den virker ikke mobiliserende for å få med nye i partiorganisasjonen. Det er først når du har vært med en god stund at du begynner å skjønne hva som egentlig foregår. Med partikultur mener jeg møteformer, møtetider, hvordan møtet foregår.

Arbeiderkulturen er en del av partikulturen, en fin tradisjon som vi skal ta vare på. Men alt må fornyes hvis det skal overleve inn i nye generasjoner. Ta sangene, for eksempel, ingen partier har vel en så fin sangtradisjon som oss. Apropos det, så har faktisk en statsviter undersøkt hvilke sanger partiene sang på sine landsmøter i 1985. Den undersøkelsen er ganske interessant. Venstre hadde mange sanger, bl.a. "Sov, Dukkeline". Høyre hadde bare to, Nasjonalsangen og "Millom bakkar og berg utmed havet". SV sang "Tenke sjæl", Senterpartiet "Mine lengsler", og Kr.F. "Hver dag er en sjelden gave". Men alle brukte sanger som ikke nødvendigvis var et produkt av partiet, vi har sanger som er det, og det er en fin ting.

Men vi skal huske at "Frihetens forpost" og "Vi bygger landet" også var moderne en gang, de grep rett inn i samfunnsdebatten den gang de ble laget. Vi må lage mer arbeiderkultur, lokalt også, som tar utgangspunkt i dagens samfunn og i dagens debatt. Jeg vil sette opp 6 punkter for en bedre lokal organisasjon:

1. Gjenreise partimøtet som politisk og kulturelt fellesskap. Gi plass til den politiske samtalen, på hvert møte. Hold aldri et møte uten en sang eller et annet kulturelt innslag.
2. Få flere kvinner med. Vi har nådd stor grad av likestilling oppover i partihierarkiet, men i lengden klarer vi ikke holde det hvis vi ikke får flere kvinner med i de lokale organisasjonene våre, som medlemmer og aktive i partiet. Og da skal det ikke gjøres som Ståle Dokken fortalte om på AUF's landsmøte, at partilag sendte møteinnkalling med "Ta med kona" nederst på arket.
3. Tilpass møtetider og møteformer slik at også småbarnsforeldre kan delta. Få med barna på møtene. Tenk hvilken ressurs de som åpnet møtet i dag er for partiet vårt. Men det er ikke sikkert at møtetiden skal være halv sju eller sju.
4. Vi må gjenvinne initiativet i kommunepolitikken. Bland mer politikk inn i kommunepolitikken!
5. Studieringen må bli populær igjen. Det må være en plikt å skolere seg selv, lese mer også. Jeg har tenkt mye på hvordan arbeiderbevegelsen skal henge med i den mediarevolusjon som foregår nå, hvordan vi skal ta opp kampen mot de store borgerlige mediamonopolene. Jeg vet ikke hvordan vi skal klare det, men vi må prøve å henge med. Ett medium kan ingen ta fra oss, og det er at hvert enkelt menneske er godt skolett og i stand til å bære budskapet fram - på bedriften, i skolegården, i lokalmiljøet. Men da må vi være godt sko-

lert også. Det er det viktigste medium som arbeiderbevegelsen står over, uansett hvilke andre medier som eksisterer i samfunnet.

6. Hvis Arbeiderkalenderen ikke har plass nok til alle avtalene, kjøp ikke da en nye og større kalender. Kutt ned på møtene. Men hold fast ved at du skal gå på partimøtene.

Så litt om partiets økonomi. I en beretning for Lårdal Arbeiderforening som jeg kom over på Telemark Arbeiderpartis årsmøte, stod det en oversikt over Lårdal herreds økonomi i år 1900. I kommunekassa var det 19 000 kroner, og kommunen var delt inn i 9 fattigkretser. Alle kretsene skulle ha en tilsynsmann som sammen med sognepresten skulle styre for de fattige, stod det i formannskapsprotokollen. Om partiets organisasjon kom det bl.a. fram at medlemmene betalte 25 øre pr. kvartal i medlemskontingent.

I dag disponerer kommunene store ressurser. Vi deler ikke kommunene i fattigkretser, men i skolekretser. Vi har ikke fattigforstandere, men sosialkontorer. Vår historie er historien om veien fra forsorgsstat til velferdssamfunn, fra formynderstat til frihetssamfunn. Men vi tapte kanskje noe på veien. I dette fattige samfunnet var de altså villige til å betale mange ganger så mye i medlemskontingent i forhold til lønnsnivå enn det vi er i dag. I dag finansieres ikke bare skolene og sykehusene av det offentlige, også partiene har kommet på de offentlige budsjetten. Jeg tror det er helt nødvendig å ha økonomisk støtte fra staten til partiene - som jo skal stå for et helhetssyn i politikken - og som nå er den aller fattigste aktør i den politiske prosessen. Men statsstøtte må ikke bli noen sovepute for oss, og særlig ikke for Arbeiderpartiet, som bygger på et så idealistisk grunnlag, og derfor er avhengig av at hvert enkelt medlem tar et ansvar for partiet. Jeg tar ikke opp forslag om en generell kontingentøkning, men jeg mener at medlemmene må yte mer til partiet, og vi må også være villig til å yte litt ekstra når det virkelig gjelder. Og i år gjelder det. Vi har 100 års jubileum. Vi har en regjering som trenger sterk støtte. Vi har flere hundre listekandidater som har krav på at det virkelig føres en skikkelig valgkamp. Derfor håper jeg at landsmøtet gir sin tilslutning til forslaget om en ekstrakontingent i år på 50 kroner (applaus), det er veldig lite.

Jeg tror jeg får kaste jakka! Og det minner meg om det landsmøtet da Arvid Johanson holdt sitt berømte innlegg her oppe, da talerstolen svaiet på grunn av fotarbeidet. Da gikk Trygve Bratteli bort til TV-reporteren som stod og tok opp innlegget og spurte: Skal dere sende dette innslaget i Dagsrevyen eller Sportsrevyen?

Så har jeg et viktig spørsmål som vi må tenke igjennom: Hva slags parti skal Arbeiderpartiet være? og for hvem? Jeg tenker ikke å starte en debatt om partinavnet, jeg synes Arbeiderpartiet er et veldig godt navn (applaus). Når vi til tider hører folk si at partinavnet er et problem, så skyldes det kanskje oss sjøl. Vi har kanskje innsnevret begrepet "arbeider" for mye, til bare å gjelde våre tradisjonelle basisgrupper. Men vi er alle arbeidsfolk som tilhører det samme parti.

Det store spørsmål er om vi i framtida klarer å holde på våre basisgrupper og samtidig få med oss folk fra andre grupper. Vi må også klare å forene interessene til disse gruppene. Et stort parti må være noe annet enn summen av bestemte særinteresser. For å gi partiene en historisk begrunnelse trakk Jens A. Christoffersen for en tid siden i en artikkel en parallell til parlamentene som fantes i Europa på 1600-tallet. 100 år senere forsvant de og måtte vike plass for den sentraliserte fyrstemakt eller enevelde. Grunnen var at parlamentene forble talsmenn for særinteresser eller representanter for laug og lokalsamfunn. Men det var ett unntak - det britiske parlament. I England vokste det fram partier, og det enkelte parlamentsmedlem ble ikke først og fremst talsmenn for lokalsamfunn, men de var en del av et nasjonalt parti med en politikk for hele Storbritannia. Og slik kom det til å bli i alle land med parlamentarisk styresett. Partiene fikk ansvar for å forene motsetninger.

Spørsmålet er om partiene - også vårt - klarer å forvalte ansvaret for helheten og å styre samfunnet. I dag er jo denne oppgaven mye vanskeligere på grunn av alle gruppeinteressene og gruppesolidariteten. Og oppgaven er sannsynligvis vanskeligst hos oss fordi vi er det største partiet. Men jeg er helt sikker på at partiets skjebne er knyttet til om vi forvalter dette helseansvaret på en skikkelig måte. Arbeiderpartiet kan aldri forbli stort ved å være et parti bare for de unge, eller for de gamle, de syke eller for den saks skyld bare for LO's medlemmer. Det kan bare forbli stort ved at vi har en bærende ide for hvordan samfunnet skal styres, og som så langt råd er forener motstridende interesser.

Kjernepunktet i Arbeiderpartiets strategi og styrke gjennom alle år er at vi har hatt forankring i visse kjernegrupper, og at den politikken som ble ført også fikk tilslutning utover disse gruppene. Dette er noe ganske annet enn å søke støtte fra flertall i folket uten å ha forankring i noen gruppe i det hele tatt. For uten en slik forankring kan politikken fort bli opportunistisk og miste historisk retning. Dette forholdet må både partiet og LO være seg bevisst. Vi i Arbeiderpartiet må skjønne hvor viktig det er at Arbeiderpartiet klarer å få tilslutning utenfor LO's rekker.

Begrunnelsen for det faglig-politiske samarbeidet er klar nok. Det var fagforeningene som stiftet Arbeiderpartiet for 100 år siden. De ville ha et redskap for å gjennomføre sine krav: Alminnelig stemmerett, 8 timers arbeidsdag. Og kravene hadde allmenn gyldighet. Begrunnelsen for det faglig-politiske samarbeid i dag er like klar. De fleste sakene i LO's handlingsprogram må gjennomføres gjennom politiske kanaler.

Men noe har forandret seg. Hvis vi holder pensjonistmedlemmene utenfor, har LO's andel av de yrkesaktive sunket fra 47,5% i 1948 til 35,8% i 1983, mens organiserte lønnsstakere utenfor LO har økt fra 8,6% til 20%. Det er ikke noe argument for å søke organisert kontakt med organisasjoner utenfor LO, men jeg mener vi må være klar over det, fordi dette kan komme til å skape spenning mellom LO og Arbeiderpartiet. Fordi partiet er mer avhengig enn før av å ha kontakt med grupper utenfor LO. Og når konkurran-

sen mellom fagorganisasjonene øker, øker også faren for at man tar hensyn til kortsiktige særinteresser.

Jeg mener fagbevegelsen fortsatt og framfor alt er en for- kjemper for viktige og nødvendige reformer. LO's arbeid med in- dustripolitikken og næringsoverføringene er et lysende eksempel også for politikere. Fagbevegelsens krav om bedriftsdemokrati og et bedre arbeidsmiljø på 60- og 70-tallet ga viktige impulser og- så til partiet. De innledet en rik reformperiode i vår historie. Det er en slik fagbevegelse vi vil ha, det er en slik fagbevegelse vi trenger. Og sammen med fagbevegelsen må vi hindre at gruppe- solidariteten får overtak, for hvis alle grupper flykter inn i det trygge og kjente, da vil samfunnet stagnere. Og ingen kan be- skytte seg mot et foranderlig samfunn. Stagnasjon, mangel på re- former, det blir et dårlig samfunn. Trygghet ligger først og fremst i reformer. Vi må ta sjansen på forandringer - sammen med arbeiderbevegelsen. For det er jo som Heinrich Bøll engang har sagt: "Den totale trygghet finnes kun i døden."

Det er klart at vi må diskutere formene for det faglig-poli- tiske samarbeidet. Det kollektive medlemskapet skal vi fortsatt ha, men jeg tror vi må se i øynene at det har uttømt sine mulig- heter. Det skal være en rettighet, men vi kan ikke bygge det særlig mye ut. Jeg tror heller vi må se i øynene at det vil gå noe tilbake over tid. Jeg tror også at det kollektive medlem- skapet har bidratt til å passifisere de yrkesgrupper som i særlig grad har gjort bruk av det kollektive medlemskapet. Dessuten tror jeg ikke framtidens unge generasjoner vil se denne formen for medlemskap som særlig attraktiv. Også her vil det individuelle få større vekt. Derfor gjelder det å bygge ut nye former for å ivareta kontakten mellom fagbevegelsen og partiet. En vei å gå kan være å lage partilag på bedriftene. En annen metode kan være å gi fag- foreningene som organisasjon rett til en viss representasjon i partiet. En tredje mulighet kan være å gi fagforeningene rett til å melde seg inn i partiet med en gruppe navngitte medlemmer, slik AUF i dag gjør, og dermed få representasjon i partiets lokale organer.

Mye tyder på at folks verdier og holdninger i økende grad vil avgjøre hvilket parti de stemmer på. Sosial bakgrunn vil i mindre grad bestemme dette. Derfor er det viktig at arbeiderbe- vegelsen klargjør sitt ideologiske fundament. Jeg tror vi i sterkere grad må bli et ideparti som også appellerer til folks holdninger, verdier og ideologi for hvordan samfunnet skal være.

Arbeiderpartiet bygger på ideene i den demokratiske sosia- lismen. Vi er en sosialdemokratisk bevegelse fordi vi benytter oss av demokratiske virkemidler og ser sosialismen som en prosess. Vi er et reformistisk parti. Begrepene frihet, likhet og solida- ritet har fulgt oss så lenge partiet har eksistert. Jeg tror det nå er tid for å ta en diskusjon om hva disse begrepene innebærer inn i en ny tid. Hva er den spesifikke sosialdemokratiske betyd- ningen av disse begrepene?

Einar har vært inne på det. Vi bør ta forholdet mellom indi- vid og samfunn mer alvorlig. En rockesanger beit hodet av en høne på scenen og ble populær på det. Det var ikke noe stort samfunns- messig problem, men hvis alle skulle gå rundt og bite hodet av

høner, ville det kanskje være det. Vi trenger altså reguleringer, og vi trenger lover. Samfunnet må være et kollektiv. Men jeg mener det er viktigere for oss nå enn før å være klar over at menneskene ikke er til for lovenes skyld, mennesket er ikke til for kollektivets skyld. Lovene og kollektivet er til for menneskenes skyld.

Og likhet: For oss betyr ikke likhet at alle skal være like. Vi vil ha likhet for å framelske mangfoldet i samfunnet. Men hvordan vi skal få fram mangfoldet må vi diskutere.

Offentlig forbruk og fellesskapsløsninger det det snakket mye om på dette møtet. Men vi må ikke definere fellesskapsløsninger som bare det som skjer innenfor det offentlige. Det finns mange fellesskapsløsninger utenfor det offentlige som vi som arbeiderbevegelse faktisk bør opp-prioritere. Vi har f.eks. bygd på syndikalistiske tradisjoner ved at vi har gitt makt til fagforeningene, vi har bygd på kooperative ideer når det gjelder løsning av viktige oppgaver som boligbygging, idrett, voksenopplæring og helse. Jeg mener det er viktig strategisk sett også for arbeiderbevegelsen å bygge ut denne modellen. Vi må framfor alt verne om og gi økt status til de folkelige fellesskapene midt imellom staten og det frie markedet. For i alle land der staten eller den frie konkurransen får stor makt blir de folkelige fellesskapene den tapende part. Arbeiderbevegelsen er tjent med løsninger som aktiviserer folk og gjør solidariteten personlig og synlig i samfunnet.

Om solidaritet: Solidaritet var enklere før da et flertall av befolkningen skulle løftes opp på bekostning av et mindretall. I dag innebærer solidaritet at et flertall må gi noe til et mindretall. Og jeg stiller spørsmålet nærmest for å forebygge: Er det en fare for at vår solidaritet får trøbbel fordi vår bevegelse stort sett består av velstående mennesker? Kan definisjonen av solidaritet bli annerledes og noe annet enn det vi har definert det som, nemlig en solidaritet rettet mot de svake i samfunnet.

Solidaritet vil fortsatt bety Utjamning mellom inntektsgrupper på tvers av aldersgrenser, men hvis vi sementerer den nåværende fordeling mellom aldersgruppene, får vi også i arbeiderbevegelsen et stort problem. Arbeiderpartiet er knyttet til velferdsstatens framtid. Raser velferdsstaten sammen, får Arbeiderpartiet vanskeligheter. Velferdsstaten vil på den annen side miste troverdighet hvis vi ikke klarer å fordele pengene der behovene er. Da må vi også fordele mellom generasjoner, ikke bare mellom inntektsgrupper.

De unge som skal stifte bo er skjøvet ut på det private bankmarkedet. En undersøkelse som Scan-Fact har gjort viser at 210 000 mennesker mellom 18 og 30 år bor hjemme hos sine foreldre. 15 000 av dem er småbarnsforeldre. Over 100 000 ville ha flyttet hvis de hadde mulighet til det. Og jeg mener at når den viktigste av alle solidaritetsordninger i vårt samfunn, Statens Husbank, ikke lenger er i stand til å gi de unge et skikkelig tilbud, så er det heller ikke så rart at de unge heller ikke støtter opp om velferdsstaten. Og det nytter ikke for oss bare å hylle solidaritet og fellesskapsløsninger, vi må også se på om det er solidaritet og fellesskapsløsninger. Utdanningsfinansi-

eringen er et annet eksempel. I dag hører jeg flere og flere som sier at de av økonomiske grunner ikke tør satse på en høyere utdanning.

Et annet eksempel: Har vi virkelig tenkt over den ufrihet som en ung mor føler ved å være avhengig av en privat dagmamma, som kanskje plutselig sier at i neste uke tar hun seg fri, du får klare deg så godt du kan. Eller hun slutter å være dagmamma, og det er ingen plasser i kommunens barnehage. Hvilket dilemma står ikke unge mennesker overfor, fordi vi ikke har bygd ut nok barnehageplasser, og hvilket dilemma står de ikke overfor fordi vi ikke har tilpasset samfunnet til det faktum at både kvinner og menn er ute i arbeidslivet.

Dagens unge er i virkeligheten den mest privatiserte av alle grupper, og skal de vinnes for velferdsstaten, må vi ha penger til boligfinansiering, studiefinansiering og barnehager. Og legg merke til følgende: Det er i byene problemene er størst ved at vi ikke har en skikkelig boligfinansiering. Det er i byene problemene er størst ved at vi ikke har barnehageplasser. Og det er der problemene er størst fordi åpningstiden i skolen er to-tre timer, til tross for at det ikke er noen mamma hjemme når barnet kommer fra skolen. Disse problemene er størst i byene, fordi det har flyttet så mange unge fra distriktene og inn dit uten at de har tatt med seg sine foreldre til å passe barna.

Det er også i byene Arbeiderpartiet har størst problemer. Skal vi gjenvinne byene og gjenvinne ungdommen, må vi klare omfordelingen, og vi må klare omorganiseringen av velferdsstaten.

Vi må også lage en bedre eldrepolitikk, de eldre er den andre gruppen som krever omfordeling av ressursene. Vi blir hundretusen flere pensjonister i løpet av dette tiåret. Jeg møter ofte folk fra alle klasser som uttrykker frykt for å bli pensjonist, kanskje ikke først og fremst fordi de kanskje ikke får plass på sykehjem når de trenger det. Men frykt for å bli overflødig i samfunnet. Mange vil bli 90 år, riktignok dør mange av livsstilsykdommer, men det hjelper jo ikke oss som blir 90. Som bevegelse står vi her overfor spørsmålet om grunnleggende menneskerettigheter for de eldre. Retten til en god alderdom og retten til å delta i samfunnet.

Byråkratisering er en annen strategisk sak for arbeiderbevegelsen. Vi skulle tatt opp kritikken, ikke Høyre som kjørte den i feil spor. Det ble en kritikk av offentlig ansatte, særlig av dem på grunnplanen i offentlig virksomhet. Den amerikanske økonomen Lester Thurow påpekte i sin siste bok at det ikke først og fremst er arbeidsfolks lønninger som er det store problemet for amerikanernes konkurranseevne, men det er byråkratiseringen i bedriften. Mens antallet vanlige arbeidere har gått ned i den perioden han har målt innenfor de viktigste industriene, ble hele den produktivitetsgevinst dette innebar spist opp av byråkratiseringen i bedriftene. Har vi ikke dette problemet også i Norge? Topptunge administrasjoner i det private næringsliv. Er det ikke også et problem i det offentlige - dette at folk forsvinner inn i byråkratiske jobber og ikke gjør det de skal i velferdssamfunnet vårt? Vi skulle tatt opp byråkratikritikken. Byråkrati er arbeiderbevegelsens fiende fordi det

svækker samfunnsøkonomien, og fordi det er fiendtlig overfor de svakeste i samfunnet. Jeg har lurt på om vi her står overfor grunnen til at høyrehølgjen også vant innpass blant våre basisgrupper, særlig industriarbeiderne. I hele etterkrigstiden hadde Høyre en oppslutning blant industriarbeiderne på 4 - 6%, i 1981 hadde de 20% av industriarbeiderne. Vi må ta opp de svake sidene ved velferdsstaten, de som rammer de svakeste, og det har vi gjort på dette landsmøtet. Det er jeg veldig glad for.

Et nytt tankekors: Vi bruker ordet velferdsstat som en motsetning til forsorgsstat og embetsmannsstat. Det er klart at dagens velferdsstat er vesentforskjellig fra den gamle forsorgsstaten, men likevel -. På nesten alle møter jeg har vært for å innlede om frihetsdebatten har en eller annen reist seg opp og sagt: "Det er greit at det er køer i helsevesenet. Men det er ikke greit at noen kommer raskere fram enn andre." Jeg vet ikke om det er sant, men jeg hører det så ofte. Jeg lurte på om det er de som har størst ressurser, med tid til å ringe, og flest mulig bekjentskaper som virkelig kommer først fram. På en faglig-politisk konferanse jeg var for et par uker siden var det en en hjelpepleier som spurte: "Hvem tror du får enerom først på aldershjemmet?" Jeg kvier meg nesten for å tenke gjennom svaret.

Institutt for by- og regionforskning har gjort en undersøkelse om levekår for funksjonshemmede i Oslo. Den viser at de funksjonshemmede er passive og resignerte. I en kommentar til Østlandssendingen, da rapporten ble offentliggjort, sa generalsekretær i FFO: "Det er viktig at det offentlige hjelpeapparatet blir bedre, slik at de funksjonshemmede slipper å bli ydmyket."

De som så filmen "Hard Asfalt" opplevde den vel ikke bare som et angrep på samfunnet fordi ungdommen ikke fikk arbeid og derfor havnet i miljøer med narkotika og prostitusjon. Filmen var også et sterkt angrep på velferdssamfunnets måte å behandle de unge som kommer ut for slike ting på.

Et annet eksempel: I en rettssak om kvinnemishandling sa kvinnen som ble mishandlet i 23 år til VG: "Jeg har bare en forklaring på hvorfor han gjennom 30 år kunne mishandle 3 kvinner og 5 barn uten å bli arrestert og tiltalt. Han hadde en unik posisjon i samfunnet, og han kunne, takket være vennskap og bekjentskap spasere gjennom rettsstaten Norge."

Slike eksempler reiser ikke bare spørsmål om velferdsstaten vår er rettferdig, den reiser også spørsmål om den er demokratisk. Det er en viktig dimensjon i Arbeiderpartiets historie. Det er demokratiseringen av samfunnet. Vi har presset igjennom demokratiseringen langs tre linjer: Først tok vi kampen opp for det politiske demokrati: Allmenn stemmerett, utvikling av det lokale folkestyre. Men i dag, når store yrkesgrupper ikke lenger klarer å henge med i politikken, ser vi at kampen for det politiske demokrati ikke er slutført. Vi må tenke gjennom forholdet mellom byråkrati og folkestyre. Og vi må vitalisere vår egen organisasjon og gjøre den mer demokratisk, slik at flere kan delta.

Den andre linjen vi fulgte var innføring av demokratiske ordninger i det økonomiske liv. Hvis noen har vært i tvil, har

utviklingen de seinere år vist at vi også må videre kampen for det økonomiske demokratiet.

Den tredje linjen er hva jeg vil kalle kampen for det sosiale demokrati. Oppbyggingen av velferdsstaten innebar at flere kunne ta del i samfunnet, i utdanning, i kulturlivet. Det ble lik rett til bolig- og helsetilbud. Men ennå har vi mye igjen før vi kan si at velferdsstaten vår fullt ut er i hele folkets tjeneste. Derfor må vi også videreføre den linjen i neste hundreår.

Jeg tror det er langs disse tre linjene - sammen med de internasjonale utfordringene på miljø, utvikling og nedrustning - vi må ta fatt på en diskusjon og fylle organisasjonen vår med.

Rett etter valget starter restaureringen av Youngstorget. Bilene skal vekk. Det skal bli et torg for arbeiderbevegelsen igjen. for kultur og for mennesker. La det også være et symbol for at menneskene igjen skal flytte inn i våre organisasjoner sammen med kulturen. Også politikken må flytte inn igjen, den politiske debatten. For alle mennesker er opptatt av politikk. Jeg husker min bestefar, han var skogs- og anleggsarbeider, han var ikke med i partiet, for han hadde ikke tid, han bodde i ei bortgjemt bygd i Lier. Han døde tidlig, for han brukte for mye snus og fikk kreft. Men han var levende opptatt av samfunnet like til det siste. Når nyhetene kom, måtte jeg være stille, han skulle høre hva Aspengren og Gerhardsen hadde sagt. Han fulgte også med i det som skjedde i Kina - kultur-revolusjonen. Når dette mennesket var så levende opptatt av samfunnet, så er alle andre det også. Vi må prøve å bringe dette engasjementet inn i organisasjonen vår slik at folk virkelig kan være med. Vi må diskutere politikk på en måte som gjør at vi får et engasjement og mulighet til å si noe i våre partilag.

Den latin-amerikanske biskopen Dom Helder Camara har uttrykt hva en organisasjon er på denne måten: "Når et menneske har en drøm, forblir drømmen en drøm. Men når mange mennesker deler en drøm, blir drømmen virkelighet." Drømmen er ennå ikke virkelighet. Samfunnet er ennå ikke ferdig. Jobben er ikke gjort. Vi har faktisk nettopp begynt.

* * *

Dirigenten, Reulf Steen, takket for foredraget og mente at Jagland etter dette hadde store sjanser til å bli valgt.

Så dro landsmøtet ut på gatene. Representantene fordelte seg i Oslo og deler av Akershus, hvor de sto på stand, delte ut roser, Arbeiderbladet, holdt appeller og besvarte spørsmål, mens regnet silte ned.

Kl. 15.00 var alle tilbake i landsmøtesalen.

ETTERMIDDAGSMØTET LØRDAG 28. MARS 1987

Møtet ble åpnet kl. 15.00 med et billedspill på film, utarbeidet av AOF. "Vær med, menneske" var tittelen, og parti-lederen sa da hun takket at AOF med denne hadde gitt det første svar på partisekretærens tale om hvordan vi igjen skal gjenreise studiesirkelen, samtalen og de felles opplevelsene.

Møtet fortsatte med

**SAKLISTAS P. 9. SOSIALDEMOKRATIETS INTERNASJONALE UTFORDRINGER
GRO HARLEM BRUNDTLANDS FOREDRAG**

Når vi nå skal rette blikket utover vårt eget land, mot de internasjonale utfordringer, er det naturlig - igjen - å ta utgangspunkt i arbeiderbevegelsens hundreårige historie. For det er i vår tradisjon, i de verdier vi har stått for, og i de resultater vi har oppnådd i vårt eget land, vi også vil finne grunnlag og inspirasjon for vårt internasjonale engasjement.

Arbeiderbevegelsens holdninger i internasjonale spørsmål har vært rotfestet i våre mål om solidaritet, rettferdighet, menneskeverd og frigjøring.

De har naturlig bestemt kursen for oss - fortalt oss hvilken side vi skal velge, hva vi skal arbeide for, og hva vi skal arbeide mot. Og det vi har oppnådd har fortalt oss at det nytter.

I løpet av de siste tiår har den internasjonale situasjon endret seg dramatisk. Riktignok kan vi, når vi betrakter våre nærmeste omgivelser - Norden, Europa og forholdet mellom Øst og Vest - få et inntrykk av at "alt er som før", på godt og vondt.

Men i virkeligheten er omveltningene store. Det politiske bildet er et helt annet. Kolonitiden er avviklet. Vi har fått over hundre nye selvstendige stater. De gamle stormakter i Europa har ikke lenger en dominerende stilling. Japan er blitt en drivkraft som har forskjøvet det økonomiske tyngdepunkt mot det fjerne Østen og Stillehavsområdet. Kina har trådt fram på den internasjonale arena.

Men viktigere og mer fundamentalt er det at det internasjonale samfunn er blitt så mye tettere.

Det er blitt tettere, fordi vi med dagens kommunikasjoner får alle verdenshjørner inn i vår egen stue, og selv kan nå de mest fjerntliggende strøk i løpet av noen timer.

Det er blitt tettere, fordi vi er blitt flere. Hvert år øker verdens befolkning med nærmere 100 millioner mennesker. Bare i løpet av de 13 år som er igjen av dette århundre vil det bli født flere mennesker enn det som var jordens samlede befolkning da århundret startet.

Det er blitt tettere, fordi menneskeheten er blitt istand til å påvirke - og ødelegge - naturmiljøet over landegrensene

og i global skala.

Men verden er ikke blitt et tettere samfunn i positiv betydning. Det er ikke blitt en mer solidarisk verden. Det er ikke blitt en verden preget av større omtanke og omsorg for våre medmennesker. Det er ikke blitt en verden preget av større likhet og trygghet. Vi er blitt mer avhengige av hverandre, men vi er ikke blitt flinkere til å løse oppgavene i fellesskap.

Det er dette som er sosialdemokratiets internasjonale utfordring i årene framover. Vi skal bygge på våre verdier og bruke våre erfaringer fra vårt eget samfunn i arbeidet med å skape et bedre, et tryggere og mer rettferdig verdenssamfunn. Og vi skal være like utålmodige som vi alltid har vært, fordi verden må forandres.

Vi kan ikke godta at nærmere 1 milliard mennesker - og stadig flere - lever i dyp fattigdom, samtidig som andre lever i en velstand nesten uten grenser.

Vi kan ikke godta trusselen om en kjernefysisk utslettelse.
Vi kan ikke godta at den sterkeste rett skal råde.
Vi har ikke godtatt dette i vårt eget samfunn.
Vi kan heller ikke godta det i verdenssamfunnet.

Sosialdemokratiet har mye å bidra med i arbeidet med å møte de globale utfordringer.

Willy Brandt sto i spissen for den internasjonale kommisjon som tok opp nord-sør-spørsmålene til ny behandling i 70-årene. Han pekte ut to andre viktige felter for alvorlig politisk nytenkning og handling: Sikkerhet og nedrustning - og den globale miljøutvikling. Olof Palme ledet i årene som fulgte kommisjonen for fred og sikkerhet. Sosialdemokratiet tok på seg ansvar. Den erfaring, de ideer og de krefter som vår bevegelse står for blir møtt med tillit i det internasjonale samfunn. Det forplikter. For vi trenger alle de krefter som kan trekke sammen, alt det vi kan mobilisere av felles holdning og vilje.

Dette var noe av bakgrunnen, da FNs generalsekretær i 1983 bad meg ta på meg ansvaret for en tredje oppgave - Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. Det går en rød tråd gjennom disse kommisjonenes arbeid, nettopp preget av tanken om fellesskap og ansvar for hverandre. Brandt-rapporten fikk navnet "Felles Krise", Palme-rapporten "Felles Sikkerhet". Rapporten fra Miljøkommisjonen har fått navnet "Vår Felles Framtid". Etter tre års arbeid vil rapporten bli offentliggjort i London den 27. april.

Verdenskommisjonens rapport om miljø og utvikling omfatter også spørsmål som ble behandlet i Brandt-kommisjonen og Palme-kommisjonen. Det er i dagens verden ikke mulig å behandle miljøvernsspørsmål, utviklingsspørsmål, og spørsmål som gjelder fred og sikkerhet uavhengig av hverandre. Disse problemene er nært knyttet sammen, og de må sees i sammenheng. For hvilke utfordringer er det vi her står overfor?

For det første, fattigdommen. Det har skjedd store

økonomiske framskritt i mange utviklingsland, når det gjelder helse, utdanning og levealder. Men nå, i 1987, lever likevel 700 millioner mennesker under den såkalte fattigdomsgrense. De får ikke engang dekket de grunnleggende behov for mat, helse, bolig og arbeid. Og antallet fattige mennesker øker i verden.

En rekke av de minst utviklede land har hatt økonomisk tilbakegang i de senere år. Mange har nå en lavere inntekt pr. innbygger enn de hadde i 1960. De er kommet inn i en ond sirkel med enorme gjeldsbyrder og fallende råvarepriser, samtidig som industrilandene reduserer sine overføringer i form av lån og utviklingshjelp. Mens det i 70- og begynnelsen av 80-årene var betydelige økonomiske overføringer fra industrilandene til utviklingslandene, går overføringene nå den andre veien. Det skjer i virkeligheten overføringer fra de fattige til de rike. Vi har et internasjonalt klasseskille som bare forsterkes. Dermed tvinges utviklingslandene til å tappe så mye de kan av sine naturressurser for å kunne betale gjeld. Fattige mennesker blir fortrent til marginale områder og tvinges til å pine mer ut av jorda enn den kan tåle. Fattigdommen er i seg selv årsak til at naturen undergraves og ødelegges.

Det bringer oss direkte over til den andre utfordringen, miljøproblemene:

Vi har lenge hatt dommedagsprofetier om verdens økologiske katastrofer, og noen og hver kan føle usikkerhet. Derfor er det mange som spør: Hvor alvorlig er egentlig situasjonen?

Det er ikke tvil om at det i dag er miljømessige trekk som truer med å endre radikalt deler av livet på vår klode. Hvert år blir nye 6 millioner hektar produktivt land omdannet til ørken. Over tre tiår vil dette utgjøre et område omtrent så stort som den arabiske halvøy. Over 11 millioner hektar skog blir ødelagt hver år. Det vil i løpet av tre tiår utgjøre et område på størrelse med India.

Mye av denne skogen blir til mindreverdige landbruksjord, som ikke engang kan brødfø de småbrukere som dyrker den. Fra vårt eget Europa kjenner vi selv til skadevirkningen av sur nedbør av skoger og innsjøer. Vi må nå regne med at over halvparten av skogen i Forbundsrepublikken Tyskland er berørt - en dramatisk utvikling på meget få år.

Skog som går tapt - særlig tapet av tropisk regnskog - er den viktigste årsak til at det nå skjer en massiv utryddelse av verdens plante- og dyrearter. Det kan dreie seg om tusenvis hvert år. At vi langt fra har den fulle oversikt er i seg selv skremmende. Dermed tapes med stor sikkerhet verdifullt arvemateriale, bygget opp over millioner av år, som kunne ha gitt menneskeheten nye muligheter innen viktige områder som medisin, landbruk og energi.

Forbrenning av olje og kull sender karbondioksyd ut i atmosfæren, og forårsaker en gradvis global oppvarming. Denne "drivhuseffekten" kan innen begynnelsen av neste århundre påvirke klimaet med dramatiske virkninger for både bosetting og matproduksjon. Andre industrielle gasser truer med å svekke

det beskyttende ozonlaget i atmosfæren med bl.a. sterk økning av krefttilfeller, og forstyrrelser av næringskjeden i havet som et sannsynlig resultat.

I de 900 dagene som er gått siden Verdenskommisjonen startet arbeidet, opplevde verden en serie tragiske hendelser som tydeligere enn noe står som eksempler på de farer menneskeheten står overfor: Sultkatastrofen i Afrika, gassulykken i Bhopal i India, kjernekraftulykken i Tsjernobyl og giftulykken i Sandoz-fabrikken i Basel som ødelegger Rhinen, for å nevne noen.

Derfor må vi med det største alvor konstatere at mange miljømessige utviklingstrekk ikke kan fortsette stort lenger. Vi nærmer oss grenser. Utviklingen må snus.

Det store spørsmålet blir: Hvordan skal vi kunne oppnå dette når vi samtidig skal trekke en milliard mennesker ut av fattigdommen? Når vi globalt må produsere mye mer for at deres behov skal dekkes? Når vi må skaffe store mengder ny energi? Når nye områder må dyrkes opp for å skaffe mat?

Og her kommer den tredje store utfordring inn i bildet: Befolkningsutviklingen. Det er ikke bare behovene til dagens 5 milliarder mennesker vi snakker om. I de neste hundre år vil vi bli dobbelt så mange på jorden. Etter FNs beregninger vil verdens befolkning kunne flate ut et sted mellom 8 og 14 milliarder mennesker henimot år 2100, avhengig av hvor hurtig utviklingslandene er i stand til å gjennomføre en befolkningspolitikk.

90 prosent av befolkningsveksten vil komme i den tredje verden, trolig med en fordobling i Asia, en tredobling i Latin-Amerika og en fire- til seksdobling i Afrika. Og nesten hele veksten vil komme i de store byene i utviklingslandene. For samtidig med befolkningsveksten skjer det en dramatisk urbani-ering. Byene i den tredje verden vokser med eksplosiv fart. Stadig nye millioner flytter inn til en tilværelse i forned-rende slumstrøk, i håp om - tross alt - en bedre framtid for seg og sine barn enn de kummerlige livsvilkårene på lands- bygda kan gi.

I sum er alt dette uttrykk for utbytting og for dyp sosial urettferdighet i global skala. Og det må innebære et varsel om kamp - en kamp om knappe naturressurser, og en kamp for en bedre tilværelse. I det ligger også kimen til konflikter og kriger som kan få internasjonalt omfang.

Samtidig minner det oss om det meningsløse i å bruke vold og krig som løsning på konflikter, og om det tragiske i dagens våpenkapløp. Nesten 1000 milliarder dollar brukes hvert år til våpen og militærutgifter verden over. Det er like mye som det samlede nasjonalprodukt i Kina, India og alle land i Afrika sør for Sahara - for 2 milliarder mennesker.

Mangelen på rent vann er årsak til 80 prosent av sykdommene i utviklingslandene. Målet om rent vann til alle kunne oppfylles i løpet av ett tiår, - hvis vi årlig brukte bare 10 dagers militærutgifter! Å gi alle kvinner som ønsker

det tilgang til effektiv familieplanlegging, ville tilsvare verdens militærutgifter i 10 timer. Finnes det noen større utfordring til sosialdemokratiet enn slike skrikende skjevheter og grove misbruk av menneskelige ressurser og den sunne fornuft?

Erkjennelsen av at utvikling, miljøvern, befolknings-spørsmål og freds- og sikkerhetsspørsmål ikke kan sees uavhengig av hverandre, var også bakgrunnen for at Verdenskommisjonen ble opprettet. Det var et sterkt følt behov for en uavhengig kommisjon fordi det ikke finnes, verken nasjonalt eller internasjonalt, institusjoner og myndigheter med et mandat som svarer til bredden i problemene.

Dette er også kommet til uttrykk i Verdenskommisjonens sammensetning. Her er politikere og vitenskapsmenn, økonomer og økologer. Nord og Sør, Øst og Vest er representert. En ledende amerikansk republikaner sitter sammen med Zimbabwes finansminister og et medlem av det sovjetiske vitenskapsakademi. En kvinnelig miljøaktivist fra Colombia sammen med generalsekretæren i Det britiske Samveldet og en tidligere utenriksminister fra Japan.

De ialt 22 medlemmer startet med vidt forskjellige holdninger, innsikt og erfaringer. Med ulike oppfatninger av hva problemene består i, og hvordan de bør løses. I 3 år har den hatt møter i alle verdensdeler, den har iaktatt, lyttet, lest og ikke minst diskutert. Etter 3 år legger den fram en enstemmig, felles rapport. Etter 3 år har alle lært mye, alle har fått større forståelse for problemene, og for hverandres standpunkter. Etter 3 år er kommisjonsmedlemmene også blitt nære venner.

Hvorfor nevner jeg dette? Fordi det forteller noe om de hindringer som ligger i veien, men også noe om mulighetene. Den prosessen Kommisjonen har gått gjennom, er i et nøtteskall hva millioner andre, og det internasjonale samfunn, må igjennom hvis vi skal komme frem til forståelse, gjensidig respekt og felles vilje til handling. Det er mulig - alt er mulig - hvis vi åpner oss, hvis vi lytter, hvis vi forsøker å sette oss inn i andre menneskers situasjon, og i andre nasjoners tenkemåte.

I virkeligheten er dette ikke noe annet enn realisme. Verden av i dag er et uendelig nettverk av motstridende verdier, interesser og krefter. Det finnes rett og slett ikke enkle løsninger. Nesten uten unntak ser vi hvordan det vi tror er løsningen på et problem, skaper nye problemer - kanskje helt andre steder og for helt andre mennesker.

Vi skal ha mål og idealer. Men samtidig må vi ha bakkekontakt. Vi skal ha visjoner. Men vi må også finne praktiske løsninger selv om de ikke er de ideelle. Ofte må vi lete etter kompromissene mellom interessemotsetningene. Dette gjelder framfor alt i internasjonale spørsmål. Ellers kommer vi ikke videre.

Hva er så det realistiske svar på problemene i dagens verden?

La meg si med en gang: Det er ingen dommedagskommisjon som har vært i arbeid. Det stilles en tøff diagnose, men vi gir også pasienten håp - en framtid - om bare pasienten vil erkjenne sin alvorlige sykdom og ta medisinen. For det finnes muligheter, det er ikke for sent. Vi er ikke maktesløse. Vi har større muligheter - mye større muligheter enn noen annen generasjon har hatt i menneskenes historie. Sammen har vi både kunnskaper og ressurser som kan bringe oss ut av uføret.

Vi kommer ikke utenom å forandre selve det utviklingsmønster vi har hatt i verden i de siste tiår. Det mønsteret makter ikke å løse fattigdomsproblemene, og det fører til miljø-ødeleggelser som ganske enkelt ikke kan fortsette. Vi må over på en utvikling som møter verdens behov i dag, uten å ødelegge mulighetene for framtidige generasjoner til å møte sine behov. Dette er selve kjernen i begrepet "en bærekraftig utvikling", som Verdenskommisjonen nå enstemmig og på det sterkeste henstiller til verdens regjeringer om å gå inn for.

Dette må være et hovedsiktepunkt for vårt arbeid med de globale utfordringer. Det rommer de verdier og mål vi står for i Arbeiderpartiet. Det rommer overbevisningen om vårt felles ansvar, for dagens og morgendagens generasjoner.

Målet om en bærekraftig utvikling er ikke et mål om nullvekst. Det er heller ikke et ensidig miljøvernmål. Tvertimot er utgangspunktet at vi må ha økonomisk vekst dersom vi skal ha håp om å dekke behovene til befolkningen i utviklingslandene. Med den befolkningsveksten vi har i disse landene, er det behov for en årlig økonomisk vekst på minst 5 pst. i gjennomsnitt, dersom en menneskeverdig levestandard for de store grupper skal kunne oppnås i overskuelig framtid - og dersom utviklingslandene skal være i stand til å forvalte sine naturressurser forsvarlig.

Dette krever en ny giv i internasjonal økonomi. Vi må med styrke ta fram visjonene og målene fra 70-åras arbeid med en ny økonomisk verdensorden. Vi må arbeide for å sikre utviklingslandene stabile priser for sine råvarer. Vi må med fornyet kraft gå aktivt inn i de vanskelige forhandlinger som har pågått om nye internasjonale ordninger i økonomi og handel.

Det må bli langt mer omfattende overføringer til utviklingslandene fra industrilandene, - både i form av utviklingshjelp og rimelige lån fra offentlige utviklingsbanker og private banker. Vi må inspirere næringslivet til å delta med sine ressurser i en bred handlingsplan for vekst i verdensøkonomien.

Realiteten for mange utviklingsland er at mulighetene til å legge om utviklingen i en bærekraftig retning stanses av mangel på hjelp. Vi må arbeide for å mobilisere de økonomiske ressurser som skal til for å utvikle de menneskelige ressurser, for å fjerne slumområdene, stanse ørkenspredningen, beskytte regnskogene og øke matproduksjonen.

På kort sikt må vi først og fremst arbeide for å få de

hardest rammede utviklingsland ut av den skruestikken som gjeldsbyrden er. Norge må være aktiv pådriver i arbeidet med en internasjonal løsning av gjeldskrisen. Vi må lete etter nye løsninger. De rike kreditorland må ta sin del av byrdene.

Alle i denne sal vet at det ikke bare er spørsmål om vekstens størrelse, men om vekstens innhold og fordeling. Det er avgjørende at veksten ikke skjer gjennom rovdrift på naturressursene. Dersom verdifull skog hugges ned - uten at en sikrer en gjenvekst - er det ikke en bærekraftig utvikling. Det skapes inntekter for dagens befolkning, men den neste generasjon blir fattigere. Grunnlaget for deres utvikling blir borte.

Mange vil spørre: Er økonomisk vekst og økt produksjon mulig uten å tappe verdens naturressurser og øke forurensningene? Svaret er: Ikke med dagens utviklingsmønster og dagens teknologi.

Men det er likevel grunn til optimisme. Vi har tro på at vi vil finne fram til nye produksjonsmåter og produkter som kunne skaffe oss det vi trenger med vesentlig mindre ressursforbruk, med vesentlig mindre sløsing og avfallsstoffer. Det er mange eksempler på at utviklingen her går i riktig retning - innen bioteknologi, materialteknikker, resirkulering. Det er spørsmål både om å stimulere forskning og den teknologiske utvikling, og om å endre holdninger. Dette er spørsmål om hva mennesker selv kan klare. Igjen snakker vi om politisk vilje.

Det er vanlig å snakke om "befolkningsproblemet i verden" - Det ligger en ensidighet i dette, som mange - ikke minst i utviklingslandene - reagerer skarpt på. Befolkning er det samme som mennesker. Og mennesker skal ikke defineres først og fremst som et problem. Mennesker er noe verdifullt, en ressurs - en ressurs som i dag er dårlig utnyttet i store deler av verden. Derfor står vi her overfor en tosidig utfordring: Både å stanse befolkningsekspløsjonen og å utvikle de menneskelige ressurser.

Dette er egentlig en og samme oppgave. For vi vet at høye fødselsrater i stor grad er et resultat av fattigdom, uvitenhet og dårlig helse - og av kvinners svake stilling i mange samfunn. Høye fødselsrater er samtidig årsak til at familiene ikke kommer ut av fattigdommen. Det blir for mange munner å mette. Mødrene får ikke overskudd til å skaffe seg utdanning og inntekt som kunne gitt dem den menneskerett det er: friheten til å velge antall barn. En velferdspolitik for utdanning og helse, og en elementer i en bærekraftig utvikling. Det er et av budskapene verdens regjeringer må få.

Mange utviklingsland er nå blitt tvunget til å gjennomføre en økonomisk strukturtilpasning som innebærer reduserte utgifter til sosial utvikling, noe som uvegerlig rammer de fattigste hardest.

Dette blir ofte sett på som en nødvendig ulempe på kort sikt, for å få økonomien på fote. Men virkningene er ikke kort-siktige. Redusert utdanning og helse, økt arbeidsløshet, og dypere fattigdom betyr både at et fremtidig utviklingspotensiale

blir ødelagt, - og det betyr forsterket befolkningsvekst. Det betyr varige skadevirkninger for de land det gjelder. Det er ikke minst dette det står om, når vi diskuterer utviklingslandenes gjeldsproblemer og behovet for en ny giv i internasjonal økonomi til fordel for utviklingslandene.

Matvaresituasjonen i verden er et nøkkelområde, fra såvel et utviklingsperspektiv som et miljøperspektiv. Og her er vi i dag i en situasjon som ikke kan vare ved.

På den ene side har vi overforbruk av matvarer i visse deler av verden. Det bygger på betydelige subsidier og skjer ofte på en måte som skaper miljøproblemer i form av forurensninger og utarming av jordsmonnet. De rike land selger sine overskudd til dumpingpriser, og tar dermed ofte grunnlaget bort fra et levedyktig landbruk i utviklingsland.

Det produseres mer enn nok mat i verden samlet sett, og matproduksjonen øker for tiden mer enn befolkningsveksten. Men maten når ikke fram til alle som trenger den. Altfor mange mennesker har ikke råd til å kjøpe nok mat.

Denne situasjonen krever en omlegging av landbrukspolitikken på internasjonalt plan. Land som har store overskudd av mat som dumpes på verdensmarkedet, må redusere sin matproduksjon. Ressurser må settes inn på å bygge opp et levedyktig og miljømessig forsvarlig landbruk i den tredje verden. Utviklingslandenes småbønder må få støtte, og gjennom jordreformer må de mange hundre millioner landløse få nye muligheter. Igjen kjenner vi igjen vår egen historie.

På mange produktområder innen landbruket er utviklingslandene utvilsomt konkurranseedyktige. Industrilandene vil måtte lette på sine importrestriksjoner og andre forhold som undergraver utviklingslandenes muligheter. Også i Norge må vi være åpne for å se på dette, selv om vi vet av erfaring at det ikke er enkelt og at det kan kreve noe av oss.

Landbruket er også et godt eksempel på hvor vanskelige mange av disse spørsmålene er, og hvilket nett av interesse-motsetninger vi ført kommer inn i. Nedbyggingen av landbruket har vært forsøkt lenge i en del av de store industriland, men møter naturlig nok stor motstand. Det er et av de vanskeligste spørsmål både i USA og innen EF - områder som opererer med store eksportoverskudd av mat. La oss ikke gi inntrykk av at det her er enkle oppskrifter - men la oss heller ikke vike tilbake for oppgaven. Vi må arbeide for en internasjonal matvaresituasjon som ikke ødelegger naturgrunnlaget, som gir utviklingslandene større inntekter, og som sikrer alle mennesker på jorden det daglige brød.

Også industriproduksjonen må bygges ut i utviklingslandene. I dag står de ofte maktesløse overfor de store internasjonale selskaper, når det gjelder produksjonsformer og teknologi. Kjemiske stoffer som er uønsket i industriland, eksporteres eller produseres i utviklingslandene. Dette er grov utbytting. Utviklingslandene vil trenge omfattende bistand til å få kontroll med de kjemiske forurensningsproblemene, når

de nå bygger opp sin egen industri. Det er viktig at Norge står på i arbeidet med en vesentlig bedre internasjonal kontroll med farlige kjemikalier. Vi kan - kanskje - mestre dette problemet, men de fattige landene har i dag ingen muligheter. Det er de som i første omgang vil lide - slik vi så da tusener omkom og hundre tusener ble skadet etter katastrofen ved den kjemiske fabrikken i Bhopal. Men hurtig vil også dette slå kraftig tilbake på oss selv, for jordens naturmiljø - det er ikke større.

Energi er et annet nøkkelområde, kanskje det aller mest kritiske. Energi er helt avgjørende for økonomisk utvikling og kamp mot fattigdommen. Energiforbruk er samtidig årsak til de mest alvorlige miljøproblemene: Forsuringen av vann og skog, oppvarming av atmosfæren, avskogingen i den tredje verden og faren for radioaktiv stråling.

Forskjellen i energiforbruk avspeiler klasseforskjellen mellom den rike og fattige verden. I gjennomsnitt bruker en person i industrilandene 80 ganger så mye energi som et menneske i det sørlige Afrika. Halvparten av verdens befolkning er avhengig av ved for å få dekket sitt daglige behov for koking. I Nepal, et av verdens fattigste land, tilsvarer det samlede forbruk av elektrisitet pr. innbygger det å ha en 30 watts lyspære på i en måned.

Skal levekårene for de store befolkningsgrupper i utviklingslandene forbedres må det skje en kraftig økning av energiforbruket i verden. Det kan være snakk om en flerdobling i forhold til dagens nivå.

Hvor skal så denne energien tas fra - når allerede det nåværende energiforbruk har helt uholdbare miljømessige skadevirkninger?

Vi har ganske enkelt ikke løsningen i dag. Hvor vi enn vender oss, støter vi på problemer. Vi kan oppnå en del ved å forsterke rensetiltakene ved forbrenning av olje og kull. Vi kan gjøre kjernekraften langt sikrere. Det ligger store gevinster i energiøkonomisering - sannsynligvis vesentlig større gevinster enn vi hittil har forestilt oss. Og fornybare energikilder som solenergi, vind, bølger og jordvarme kan utnyttes og ikke minst utvikles langt bedre enn i dag.

Med en kombinasjon av alt dette kan vi få dreiet utviklingen inn i et bedre spor, og det er tvingende nødvendig. Men i et mer langsiktig perspektiv har vi stadig ikke funnet løsningen - den tekniske og miljømessige løsningen på hvordan menneskehetens energibehov skal dekkes på varig basis: En løsning som kan bringe nok energi til en befolkning på 10 milliarder mennesker, uten at vår klode bryter sammen som økologisk system. Et bredt internasjonalt forskningssamarbeid vil her være nødvendig, noe Kommissjonen sterkt har gått inn for.

For å oppnå energiøkonomisering og for utvikling av nye energikilder er prisutviklingen på dagens energikilder av meget stor betydning, og først og fremst prisen på olje. Dette er et område hvor Norge kanskje kan bidra på en konstruktiv måte.

Vi har bak oss et år med store svingninger i oljeprisen. Vi opplevde oljeprissjokk to ganger i 1970-åra. Vi har sett hvordan skarpe prisfall og prisøkninger virker dramatisk inn ikke bare på det enkelte lands nasjonale økonomi, men også for det økonomiske samkvem mellom land. Skarpe prissvingninger, vekselvis til de oljeeksporterende og de oljeimporterende lands umiddelbare fordel, skaper også konfrontasjonsstemning og mistro mellom to grupper land. Deres samarbeidsorganisasjoner, OPEC og IEA, blir for mange stående i et slags permanent motsetningsforhold til hverandre.

Dette har vi egentlig ikke råd til å tillate oss - når vi både på kort og lengre sikt står overfor energipolitiske utfordringer som må finne sin løsning i en global sammenheng og på tvers av tradisjonelle politiske og økonomiske tilhørighetsforhold. Kommisjonen har tatt opp dette i hele sin bredde og peker på de sentrale sammenhenger vi her står overfor.

Stabilitet i oljemarkedet, og en oljepris på et rimelig nivå, er viktig for at den ikke-fornybare ressurs som olje er, skal utnyttes på en måte som er forsvarlig sett i ressurs- og miljøsammenheng. Det må til en høyere oljepris enn i dag for å sikre nødvendige investeringer i energisparing og utvikling av alternative energikilder. Samtidig er det også av stor betydning for vår egen framtid som oljenasjon, og for en sikker energiforsyning i Europa.

De skarpe svingningene i oljeprisen som vi har bak oss og faren for nye, dramatiske prissvingninger også i framtida har bevisstgjort stadig flere land. Det er i dag større erkjennelse av behovet for å medvirke til økte kontakter mellom oljeeksporterende og oljeimporterende land. Siktemålet er å bidra til stabilitet og forutsigbarhet i oljemarkedet. Denne bevisstgjøring må nå følges opp gjennom internasjonale kanaler.

Norge står fast forankret politisk og økonomisk i fellesskapet av vestlige industriland, som også er viktige oljeimporterende land. Men som oljeeksportør har vi også klare interesser felles med oljeeksporterende land, utenfor kretsen av våre tradisjonelle hovedsamarbeidspartnere. Norge står derfor godt plassert til å arbeide for den drøfting mellom oljeimporterende og oljeeksporterende land som må komme, dersom vi skal kunne sikre stabile og forutsigbare forhold i oljemarkedet, - som er så viktig for løsningen av de langsiktige globale energi- og miljøspørsmål.

Disse perspektiver forutsetter en utenrikspolitisk bevissthet i vår oljepolitikk og en oljepolitisk bevissthet i vår utenrikspolitikk, slik denne regjering har lagt stor vekt på fra første dag. Knut Frydenlund var også sterkt opptatt av disse perspektiver da han i et foredrag i begynnelsen av februar i år slo fast at Norge har en klar nasjonal interesse i å medvirke til et globalt energipolitisk samspill, basert på økte kontakter og større gjensidig forståelse mellom oljeeksporterende og oljeimporterende land. Han la til at vi ikke bare har en egeninteresse i å bidra konstruktivt til et slikt samspill. Han understreket at ordnede forhold og samarbeid i

oljemarkedet også har mye å si for den økonomiske utvikling vi ønsker å se i en videre internasjonal sammenheng.

Regjeringen vil gå videre med disse perspektivene om et globalt energipolitisk samspill. Han understreket at ordnede forhold og samarbeid i oljemarkedet også har mye å si for den økonomiske utvikling vi ønsker å se i en videre internasjonal sammenheng.

Regjeringen vil gå videre med disse perspektivene om et globalt energipolitisk samspill. Det vil vi gjøre i våre bilaterale kontakter med IEA-land, med andre oljeproduserende land i og utenfor OPEC, med utviklingsland og med land som faller utenfor disse grupper. Fra partiets side skal vi følge det opp også i vårt arbeid i den Sosialistiske Internasjonale, der hele bredden av miljø- og utviklingsspørsmål må stå sentralt i årene som kommer.

Aktiv norsk medvirkning til et globalt energipolitisk samspill, basert på økte kontakter og større gjensidig forståelse mellom oljeimporterende og oljeeksporterende land, vil være en naturlig videreføring av intensjonene i Regjeringens tiltredelseserklæring og de produksjonsregulerende tiltak vi allerede har satt i verk. Og det vil være i pakt med de beste tradisjoner i arbeiderbevegelsens internasjonale engasjement og i norsk utenrikspolitikk.

- - - - -

Energi er bare ett av de mange områder hvor vi i dag ikke har de styringssystemer og samarbeidsorganer vi vil trenge for å finne løsninger på problemene.

Verdenskommisjonen har også lagt stor vekt på spørsmål om organisering og styring, både på de nasjonale og internasjonale plan. Grunntanken er at målet om en bærekraftig utvikling må gjennomsyre alle viktige sektormyndigheter og politiske organer. Vi trenger sterke miljøvernmyndigheter - og i de aller fleste land er det en stor oppgave i seg selv å bygge opp en effektiv miljøadministrasjon. Men verdens miljøverndepartementer kan ikke alene dreie utviklingen inn i et riktig spor. Det vil ikke kunne skje før de instanser og myndigheter som har størst innvirkning på miljø og naturressurser, påtar seg et fullt ansvar for en bærekraftig utvikling. Miljøproblemene må angripes ved kildene.

Dette prinsippet må også gjelde for de internasjonale organisasjoner. FNs miljøvernorganisasjon er viktig, og den må styrkes, men av enda større betydning er f.eks. de internasjonale finansieringsinstitusjoners prioriteringer og handlemåter - En institusjon som Verdensbanken må ta fullt medansvar for en bærekraftig utvikling.

Opgavene stiller i det hele tatt nye krav til samarbeid over landegrensene og til de internasjonale organisasjoner. Problemene må løses i fellesskap, de kan ikke løses av landene enkeltvis.

Arbeiderpartiet har alltid sett FN som en hjørnestein i det internasjonale samfunn og i vår egen utenrikspolitikk. Men nettopp på et tidspunkt hvor FNs rolle er viktigere enn noen gang, er den omgitt av kritikk og mangel på støtte. Mange ser ut til å vende FN ryggen - kanskje i skuffelse. Dette er en meget alvorlig utvikling, for vi trenger alt vi har av samhold og samarbeidsinstitusjoner.

A snu denne utviklingen er derfor en stor utfordring for sosialdemokratiet.

Det betyr ikke at vi ikke skal være kritiske overfor FN-systemets svakheter. Det er behov for en rasjonalisering og effektivisering. Men formålet med dette er å gjøre verdensorganisasjonen bedre rustet til å løse framtidens utfordringer. Det er å styrke FNs innflytelse og posisjon, ikke å svekke den.

Gjennom arbeidet i Verdenskommisjonen er jeg blitt enda mer overbevist om at vi ikke har noe alternativ til å utvikle FN-systemet. Norge - sammen med de andre nordiske land - må se det som sin klare oppgave å stimulere reformer og en ny giv.

Slik systemet virker i dag er det neppe i stand til å løse de utfordringer vi vil stå overfor i de kommende tiår innenfor miljø og utvikling. Det virker ofte stivnet i forrige generasjoners problemstillinger og tenkemåte. Jeg håper Verdenskommisjonens rapport kan bli en inspirasjon til nødvendige reformer på dette viktige området.

Kommisjonen appellerer til regjeringene og til FN-systemet. Dette er viktig. Men regjeringer og internasjonale organisasjoner er ikke alt.

Sosialdemokratiet, som har vokst fram i det nære miljø, er samtidig internasjonal - slik også fagbevegelsen er det. Sammen favner de like vidt som noen verdensorganisasjon.

Det er en grunnpillars i vår bevegelse at menneskene selv - hverdagens kvinner og menn - gjennom organisert samarbeid må forme vårt samfunn og vår framtid. Dette tror vi på i vårt eget land, dette tror vi må være veien å gå både i den fattige og i den rike del av verden.

Det blir da en uløselig del av vår virksomhet å arbeide for å gi stemme til dem som i dag ikke blir hørt, og å gi styrke til de folkelige bevegelser og organisasjoner som kan bære fram menneskenes forventninger og håp.

Sosial og nasjonal frigjøring, faglige og politiske rettigheter har stått sentralt i vårt internasjonale engasjement gjennom 100 år. Alt dette skal vi fortsatt kjempe for - og jeg vil gjerne si: om mulig med enda større kraft og intensitet. For undertrykkelse og overgrep mot svake grupper er omfattende verden over. Norsk arbeiderbevegelse må aldri lene seg tilbake i velferdsstolen og tåle inderlig vel den urett som ikke rammer oss selv.

Vi skal ikke tåle at millioner av barn og unge lever i

flyktningeleire verden over uten håp om et menneskeverdig liv. Vi skal ikke tåle at minoriteter undertrykkes og utryddes. Vi skal ikke ha ro i sinnet så lenge mennesker holdes nede med vold.

Politisk frihet, menneskenes rett til selv å delta i å forme sin egen framtid er vårt bærende prinsipp. Det er også en forutsetning for at vi skal lykkes i å skape en bærekraftig utvikling.

Rapporten henvender seg til mennesker av alle nasjonaliteter og fra alle samfunnslag, i storbyvrømmelen, i tørkerammede områder, i direktørstolene, regjeringsbygningene og parlamentene, i fagbevegelsen, i de frivillige organisasjoner.

Skal utviklingen snus, må politisk innflytelse spres. Vi må satse på oppløsning og informasjon. Alle må stimuleres til debatt og aktiv medvirkning. Uten det vil vi ikke komme tidsnok over fra ord til handling.

Vi er i stand til å snu utviklingen. Vi kan gjenvinne kontrollen og styre utviklingen dersom vi kan mobilisere den politiske vilje som skal til for å gjøre det nødvendige mulig.

Vi kan utvikle energiformer, industriprosesser, transport-systemer og bosettingsformer som er i samsvar med forsvarlig ressursforvaltning og vern om mennesker, miljø og framtid.

Vi i de rike land har hovedansvaret. Det er vi som har hånden på spakene. Det er vi som bruker det vesentligste av ressursene, totalt og pr. hode. Det er vi som har de færreste udekkede behov og samtidig teknologien til å gjøre ting mer ressurs sparende.

De begrensninger vi står overfor er ikke først og fremst de fysiske ressursene eller manglende innsikt i hva som er nødvendig. Det som mangler er evnen til å trekke politiske konklusjoner og omforme disse til handling. Hindringene er mange. De gjenspeiler sterke økonomiske interesser, byråkratisk treghet og kortsiktig, snever nasjonalisme.

Men langsiktige hensyn må utfordre de kortsiktige. Vi har ikke råd til å miste håpet om å kunne endre kursen. Og håpet ligger i at vi alle innser menneskenes skjebnefellesskap.

Vår generasjon er den første som har opplevet å se sin egen planet utenfra. Vi har sett at jorden ikke er uendelig stor, slik vi lærte da vi var små. Fra verdensrommet ser vi i virkeligheten en liten, skjør kule, som svever ensom i et uendelig rom. Den er full av liv, i det blå og i det grønne, og svøpt i en tynn atmosfære. Den er et lukket og sårbart system, som vi må leve innenfor.

Dette er virkeligheten, som vi ikke kan unnsnippe.

Arbeiderbevegelsen har alltid tatt ansvar i kritiske perioder. Også internasjonalt. Tatt ansvar og vist vei. Nå

skal vi gjøre vårt til at vi kan gå inn i det neste århundre med større frihet, større rettferdighet og større trygghet for alle.

* * *

Etter foredraget presenterte partilederen generalsekretæren i Sør-Afrikas frigjøringsbevegelse, ANC. Hun minnet om at FN hadde erklært apartheid som en forbrytelse mot menneskeheten, og at arbeiderbevegelsen måtte gå foran i kravet om frihet og rettferdighet for den svarte befolkning. I vårt land har kampen mot apartheid blitt en nasjonal oppgave, vi har greid å skape et bredt engasjement slik at våre forslag om støtte og sanksjoner samler et ganske bredt flertall i Stortinget. Fra regjeringens, partiets og fagbevegelsens side vil vi nå støtte opp om boikotttiltakene utenfor Norges og Nordens grenser, forsøke å få gjennomslag for internasjonal boikott. Det er det våre venner i Sør-Afrika ber om.

Hun ga deretter ordet til den sør-afrikanske gjesten.

Alfred Nzo, ANC: Mitt nærvær her i dag er en bekreftelse på den betydning som vi legger i deres arbeid og de vedtak som skal fattes. La meg på vegne av ANC overbringe varme hilser og ønsker om framgang i arbeidet. Historien har vist at de sør-afrikanske problemer er en viktig del av verdenspolitikken. Fra de skandinaviske land til USA er spørsmålet om apartheid satt høyt på dagsordenen i de enkelte lands nasjonalforsamlinger, som om det var et problem innenfor det enkelte lands grenser. Det er ikke overraskende. Apartheid-problemet har stått sentralt i det internasjonale samfunn i mer enn 30 år. Ar etter år har regjeringer og organisasjoner, støttegrupper og innflytelsesrike personer prøvd å utrette noe. Frihet er en grunnleggende verdi som enhver med moralsk bevissthet må forsvare. Den er udelelig. Om frihet ikke eksisterer enkelte steder i verden, er verden ikke fri. For ikke lenge siden stod menneskeheten opp for å forsvare friheten mot Hitlers nazisme. Nuernberg-dommene demonstrerte at drapene på jøder ikke var å betrakte som kun et tysk anliggende. Vår egen analyse og erfaringer har overbevist oss om at avskaffelse av apartheid ikke bare vil være en nasjonal, men en internasjonal seier. Apartheid er menneskeutryddelse satt i system. Våre gasskamre er de åpne gatene hvor soldater og politi går fra bakgård til bakgård og dreper og sårer tusener av svarte. I perioden siden starten på den nåværende motstandsølgen har mer enn 3000 mennesker mistet livet og mer enn 50 000 er holdt i forvaring med bakgrunn i unntakslovene, deriblant barn ned til 11 år. Vår største frykt er at verden vender seg til situasjonen og ser den som naturlig. Vårt folk bærer frihetens fakkell som er overbrakt i generasjoner siden slaveoppstanden under romerriket til dagens kamp for selvbestemmelse og uavhengighet. I denne kampen har vi vunnet seire, og begivenhetene viser at apartheid ikke kan bestå. Faktisk har landet blitt så uregjerlig at i 1986 har 29 av 32 byråd i svarte områder sluttet å fungere. Mer enn 300 svarte medløpere til apartheidstyret er blitt tvunget til å trekke seg. Motstandskampen kommet inn i en ny fase med framveksten av folkelige organer som tar over der myndighetene må trekke seg tilbake. Denne utvikling skjer samtidig med at ANC står fram som leder

av forandringene. Utviklingen representerer en krise for apartheidregimets makt. Det vil ikke være mulig for rasistregimet å gjenvinne sin makt i de svarte byområdene uten å bruke militærapparatet. Under disse forhold prøver regimet å fremstille seg som reformvennlig, en serie ubetydelige lover er vedtatt. Bothas kosmetiske forandringer har møtt motstand innenfor Nasjonalistpartiet selv. Innflytelsesrike personer trekker seg fra sine stillinger, bl.a. ambassadøren i Storbritannia.

ANC har alltid stått for avskaffelse av apartheid og overføring av makt til folket. Dette er i tråd med FNs erklæring om uavhengighet for tidligere kolonier. I pakt med disse idealer har Sør-Afrikas folk slåss år etter år for å lage sin egen grunnlov i et fritt Sør-Afrika. Dette er den eneste utvikling som er i pakt med nasjonenes rett til selvbestemmelse. Apartheidsystemet kan ikke oppfylle dette målet, det er selve systemets eksistens som er problemet. Et problem kan ikke samtidig være løsning, apartheidsystemet kan ikke reformeres bort. Men ANC har aldri utelukket forhandlingsmekanismen som et middel til løsning av problemene. Vi insisterer imidlertid på at forhandlingsveien må være et ledd i overføringen av makt fra det rasistiske mindretallet til det demokratiske flertallet. Hvis forhandlinger kan fremskynde denne prosessen, vil vi være de første til å gå inn for dem. Slik vi ser det, eksisterer det for tiden ingen mulighet for forhandlinger med Botha-regimet. Hvis ikke det internasjonale samfunn griper inn vil situasjonen i Sør-Afrika ubønnhørlig føre til en lang og tragisk rasekrig. Vi mener internasjonal inngripen er nødvendig hvis krisen skal løses til lavest mulig kostnad. Nøkkelen til internasjonale økonomiske sanksjoner ligger hos FNs sikkerhetsråd. Det er dette som må sørge for at tiltakene går lenger enn til verbale fordømmelser. Det er dypt beklagelig at det ennå ikke er iverksatt omfattende og pålagte sanksjoner, og særlig nedslående er det at industrialiserte land ikke har nølt med å bruke sanksjoner overfor andre land, men da utenfor FN-samarbeidet. USA og Storbritannia er påvirket av nasjonale hensyn som har sin rot i økonomiske interesser i Sør-Afrika og Namibia. Derfor bruker de sin vetorett, og apartheid gjemmer seg bak den muren de har reist. Vi er glad for de skandinaviske lands modige holdning ved å erklære at de vil forby alt handelssamkvem med Sør-Afrika. Vi setter stor pris på deres støtte.

- - -

Etter dette innlegget ble møtet hevet, og dirigenten ønsket vel møtt på landsmøtefest. Klokken var 17.00.

MØTET SØNDAG 29. MARS 1987

Møtet ble satt kl. 09.15 med Reulf Steen som dirigent. "Ta hverandre i handa og hold" ble sunget før protokollkomiteens leder, Arvid Nyberg, la fram innstilling om protokollene fra møtene fredag og lørdag. Det var ingen merknader, og komiteen innstilte på godkjenning.

VEDTAK: Protokollene enstemmig godkjent.

Landsmøtet gikk så tilbake til

SAKLISTAS PUNKT 5 - INNSENDE FORSLAG - INNSTILLING FRA REDAKSJONSKOMITEEN FOR ANDRE SAKER

Komiteens leder, Kjell Borgen, viste til innstillingen som var lagt på representantenes bord. Redaksjonskomiteen hadde behandlet innsendte forslag (i landsmøtehefte nr. 1), og forslag fremmet under debatten. Forslag omtalt i arbeidsprogrammet for inneværende periode var henvist til sentralstyret, det samme gjaldt forslag for neste periode, fordi de ville danne grunnlag for programdebatten foran neste stortingsvalg. Videre var en del forslag henvist til tre foreslåtte uttalelser, om internasjonal politikk, om lokaldemokrati og om økonomi og skatt.

Dirigentene fikk tilslutning til sitt forslag om å behandle forslag som gikk på samme tema under ett slik de er grupper i forslagsheftet.

FORSLAGENE 1.1, 1.2 og 1.3 OM INTERNASJONAL POLITIKK; FRED OG NEDRUSTNING :

Redaksjonskomiteens innstilling: Redaksjonskomiteen viser til den behandling dette spørsmålet fikk på landsmøtet i 1985 og formuleringen i arbeidsprogrammet, hvor det står: "Det må fortsatt være forutsetningen at ved anløp av fremmede krigsskip medføres ikke atomvåpen om bord." Redaksjonskomiteen mener derfor at intensjonene i forslagene er dekket opp i gjeldende arbeidsprogram.

Olav Lindrupsen, Troms: Nedrustning er en betingelse for fred. Var ulykken i Tsjernobyl for liten, siden debatten så fort stilnet? Vi har i tre dager behandlet viktige politiske spørsmål, men alt vårt arbeid er bortkastet hvis en slik ulykke blir større. I Troms har vi i fylkespartiets program sagt at partiets oppgave er å kjempe for at fylket skal være atomfritt på land og hav, i krig og fred. Det betyr bl.a. at skip vi mis-tenker for å føre atomvåpen må avvises. Dette i erkjennelse av at atomvåpen er en teknisk trussel mot alt liv på vår klode. Redaksjonskomiteen har henvist til arbeidsprogrammet, og jeg forutsetter en restriktiv tolkning av dette.

Grete Knudsen, Hordaland: Vi er alle interessert i at dialogen mellom Sovjet og USA skal fortsette, men det er like viktig å delta aktivt på hjemmebane. Vi har til oppgave å be-

kjempe redselen for atomkrig. Dette betinger en holdning om å begrense også det sjømilitære nærvær i Norskehavet, å fjerne krysserraketter på ubåter og flåtefartøy i vårt nære farvann. Mange kjernevåpenstater legger opp til en politikk som verken stadfester eller benekter at de bærer atomvåpen. Det er på tide at nedrustningsarbeidet til vanns vies langt større oppmerksomhet. En embetsmannsgruppe for atomvåpenfri sone er positivt hvis det lages en framdriftsplan på politisk hold, slik at en atomfri sone ikke blir et alibi for ikke å gjøre noe. Jeg regner med at Arbeiderpartiet i sitt neste arbeidsprogram legger opp til en langt mer forpliktende strategi for det vi kan gjøre selv.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig bifalt.

FORSLAGENE 1.6, 1.7 OG 1.8 :

Redaksjonskomiteens innstilling: Forslagene anses dekket i arbeidsprogrammet. Komiteen viser også til uttalelse om fred, frihet og rettferd.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig bifalt.

FORSLAG 1.11 :

Redaksjonskomiteens innstilling: Stortinget har behandlet og vedtatt en boikottlov om Sør-Afrika. Intensjonene i forslaget er dermed alt fulgt opp.

FORSLAGENE 3.2, 3.3 OG 3.4 :

Redaksjonskomiteens innstilling: Forslagene anses dekket av uttalelse om økonomisk politikk og skatt.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig bifalt.

FORSLAGENE 12.1, 12.2, 12.3, 12.4, 12.5, 12.6 OG 12.7 :

Redaksjonskomiteens innstilling: Forslagene anses dekket av uttalelsen Lokaldemokratiet må styrkjast.

Lene Løken, Oslo: Jeg synes den foreslåtte uttalelse ikke forplikter oss, det virker som om vi henvender oss til andre og sier hva vi mener bør gjøres for lokaldemokratiet. Det må da være vi som politikere som må bestemme oss for å gjøre tingene annerledes. Jeg ber sentralstyret gjøre noe konkret utover en uttalelse vedtatt av landsmøtet.

Dirigenten foreslo at spørsmålet ble tatt opp under behandlingen av valgmanifestet eller i forbindelse med uttalelsen om lokaldemokrati.

Lene Løken godtok dette.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling enstemmig bifalt.

Landsmøtet gikk så over til å behandle redaksjonskomiteens innstilling til forslag fremmet under debatten:

Forslag fra Arild Dahl, Nordland, om opphevelse eller utsettelse av stoppen i drivgarnsfiske etter laks:

Redaksjonskomiteens innstilling: Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Tom Rognstad, Oppland, om rente- og skattepolitikken:

Redaksjonskomiteens innstilling: Anses dekket av uttalelse om økonomisk politikk og skatt.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Terje Kristiansen, Oslo, om NIS:

Redaksjonskomiteens innstilling: Det vises til at regjeringen arbeider med en melding om skipsfartspolitikken og tiltak for å styrke norsk skipsfart. Den viser også til de kontakter og det arbeid som har pågått i Samarbeidskomiteen mellom LO og DNA og til de orienteringer som er gitt på landsmøtet om det videre arbeid med skipsfartspolitikken. Mot denne bakgrunn foreslås forslaget oversendt sentralstyret.

Terje Kristiansen, Oslo, foreslo følgende tilføyelse: "Det videre arbeid med skipsfartspolitikken bygges på LO-sekretariatets enstemmige vedtak."

Redaksjonskomiteen godtok denne tilføyelse.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling med Kristiansens tilføyelse enstemmig bifalt.

Forslag fra August Rathke, Hordland, om avspennings og nedrustningspolitikken:

Redaksjonskomiteens innstilling: Intensjonene anses dekket i uttalelse om Fred, frihet, rettferdighet.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Lillian Olsen, Vest-Agder, om deltidsarbeid:

Redaksjonskomiteens innstilling: Forslaget må behandles i forbindelse med arbeidsprogrammet for 1990-93. Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Daniel Moen, Nord-Trøndelag, om nærings- og personinntekt:

Redaksjonskomiteens innstilling: Anses dekket i uttalelse om økonomisk politikk og skatt.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Svein Ulleberg, Buskerud, om statens eierinteresser:

Redaksjonskomiteens innstilling: Oversendes Samarbeidskomiteen LO/DNA.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Terje Ohnstad, Hordaland, om bedriftsdemokrati:

Redaksjonskomiteens innstilling: Det vises til arbeidsprogrammet for inneværende periode. Forslaget om ytterligere utvidelse må behandles i forbindelse med arbeidsprogrammet 1990-93. Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Jarle Halmøy, Nordland, om sysselsetting i Rana:

Redaksjonskomiteens innstilling: Det vises til uttalelse om lokalsamfunnet Mo i Rana. Oversendes sentralstyret som bes arbeide videre med de problemstillinger som er tatt opp i uttalelsen.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Geir Axelsen, Oslo, om ILO-konvensjonen om bedriftshelsetjeneste.

Redaksjonskomiteens innstilling: Forslaget anses dekket i uttalelse om bedriftshelsetjenesten.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Astrid Tønnesen, Rogaland, om pensjonsalderen:

Redaksjonskomiteens innstilling: Må behandles i forbindelse med arbeidsprogrammet for 1990-93. Oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag fra Heidi Nordtømme, Sør-Trøndelag, om u-hjelpen:

Redaksjonskomiteens innstilling: Anses dekket av uttalelse om Fred, frihet, rettferdighet.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

REDAKSJONSKOMITEENS FORSLAG TIL UTTALELSER

LOKALSAMFUNN/MO I RANA

En rekke av våre lokalsamfunn står overfor store utfordringer til omstilling og nyskaping for å opprettholde sysselsetting og bosetting. I særlig grad gjelder dette de ensidige industristeder.

Våre lokalsamfunn har ofte ikke selv ressurser til å løse slike oppgaver. Her må sentrale og fylkeskommunale myndigheter aktivt bistå kommunene.

Regjeringens initiativ med nedsettelse av et statssekretær- og embetsmannsutvalg som aktive medspillere til Rana kommune og Nordland fylke, er viktig i denne sammenheng.

Den kompetanse og de ressurser som A/S Norsk Jernverk disponerer, må utnyttes bevisst for styrking av eksisterende og etablering av ny virksomhet. Det er avgjørende at lokalsamfunnet tilføres nye, framtidsrettede arbeidstilbud ved siden av Norsk Jernverk. Det er en forutsetning for å kunne videreutvikle et vitalt og godt samfunn.

VEDTAK: Uttalelsen enstemmig bifalt.

VIDEREUTVIKLING AV BEDRIFTSELSETJENESTEN - ILO-KONVENSJONEN

Forebyggende helsearbeid er avgjørende for å bedre den allmenne helsetilstand. I Norge har vi i økende grad bygget ut bedriftshelsetjenesten. Norge har likevel ennå ikke ratifisert ILO-konvensjonen om bedriftshelsetjeneste.

Landsmøtet viser til det arbeid som pågår i Regjeringen med sikte på en endring av arbeidsmiljøloven. Landsmøtet forutsetter at en proposisjon om endring av arbeidsmiljølovens paragraf 30 fremmes så raskt som mulig, og om mulig i vårsesjonen. Så snart en slik lovendring er vedtatt, må Norge omgående ratifisere konvensjonen.

Målet må være å gjennomføre en obligatorisk bedriftshelsetjeneste slik at den i sterkere grad kan være med å trygge arbeidsmiljøet og sikre arbeidstakernes helse.

VEDTAK: Uttalelsen enstemmig bifalt.

UTTALELSE OM ASYLSØKERE

Arbeiderpartiets politikk overfor asylsøkere og flyktninger må bygge på grunnleggende ideer om solidaritet og likeverd.

Som et rikt land har vi et klart ansvar for å ta imot mennesker som må flykte fra sitt hjemland fordi de frykter tortur, langvarig fengsling eller annen umenneskelig behandling.

Disse forpliktelsene har vi også påtatt oss gjennom internasjonale avtaler. Norge må arbeide for et utvidet antall kvoteflyktninger som vi mottar via FN's høykommissariat.

Vi må ikke glemme at bak enhver asylsøknad kan skjule seg brudd på grunnleggende menneskerettigheter. Hver eneste asylsøker må derfor sikres en trygg og grundig behandling av søknaden sin. Vi må sikre oss at alle som er i fare, får bli i Norge og blir tatt imot på en verdig måte. Behandlingsprosessen må påskyndes, advokat- og tolketjeneste sikres, bolig- og arbeidstilbud tilrettelegges og språkoppleringen bedres. Dette fordrer en kraftig styrking av mottakerapparatet. Regjeringen må fortsette arbeidet for å likestille flyktninger og asylsøkere som har fått oppholdstillatelse i landet, og legge forholdene til rette slik at flyktningene får bruke sine kunnskaper og erfaringer.

Våre nye landsmenn vil gi verdifulle bidrag til å utvikle samfunnet vårt videre. De bringer med seg en annen erfaringsbakgrunn, med språk, utdanning og kultur som vil gjøre samfunnet vårt rikere.

Den enkelte flyktning må få mulighet til bolig, utdanning og arbeid, slik at de i trygghet kan finne seg til rette i det norske samfunnet og få bruke sine kunnskaper og erfaringer.

For vår bevegelse er dette en utfordring. Vi vil i aktiv handling vise solidaritet og nærhet. Vi vil gjøre vårt til at den enkelte skal kunne kjenne seg velkommen.

Det er behov for en samordning av den offentlige flyktninge- og innvandringspolitikken. De problemer vi i dag står overfor i mottakerapparatet, skyldes ikke minst en komplisert organisering av det offentlige apparatet og derigjennom en feil bruk av de ressurser og den kompetanse vi har til rådighet. Arbeiderpartiet støtter derfor Regjeringens vedtak om å opprette et Utlendingsdirektorat fra 1. januar 1988. Dagens situasjon vitner om et stadig større behov for felles tiltak på europeisk og internasjonalt plan overfor den stadig stigende flyktningeproblematikken.. Norge må delta som aktiv pådriver i dette arbeidet.

Redaksjonskomiteens leder, Kjell Borgen, understreket at uttalelsen bygger på det som er nedfelt i arbeidsprogrammet, det arbeid Regjeringen har gjort til nå, og debatten på landsmøtet.

Biørn Kjølstad, Oslo, ville ha en tilføyelse i 4. avsnitt: "... språkopplæringen bedres slik at det nåværende rammetimetall på 240 timer økes til det dobbelte." Dette er tidligere forelått av vårt parti.

Tove Strand Gerhardsen, sosialminister, opplyste at økningen allerede var gjennomført.

Kjølstad trakk sitt forslag.

VEDTAK: Uttalelsen om asylsøkere enstemmig bifalt.

LOKALDEMOKRATIET MÅ STYRKJAST

Det lokale sjølvstyret har lange tradisjonar i Norge. Gjennom stadig nye reformer er fleire grupper dregne med i det politiske arbeidet på lokalplanet. Dette er ei utvikling som er rotfesta i det norske demokratiet.

I dag ser vi likevel fåretruande trekk ved at mange trekkjer seg frå lokalpolitisk arbeid. Mange føler at arbeidet blir for omfattande, eller at dei ikkje klarer å kombinere det med fast arbeid og oppgåver i heimen. Ei slik utvikling fører til at rekrutteringa til politisk arbeid blir avgrensa.

Arbeidsbyrdene for dei folkevalde i lokalpolitikken har auka. Saksområdet er utvida, og handsaminga er meir omfattande. Dette medfører at dei folkevalde må bruke meir tid på å utøve verva sine.

Rekrutteringa til politisk arbeid er ikkje god nok. Yrkesgrupper som industriarbeidarar, helsearbeidarar, spesielt kvinner som arbeider i handel- og servicenæringa, og til dels dei som arbeider i primærnæringane er stadig dårlegare representerte. Dersom det ikkje skjer endringar i vilkåra til dei folkevalde og deira arbeidssituasjon, vil denne utviklinga berre halde fram.

For å løyse dette har stadig fleire kommunar gjort meir av det politiske arbeidet løna. For enkelte tillitsverv er dette riktig, men det er ikkje løysinga på dei utfordringar vi står overfor i lokalpolitikken. Vi må i første rekkje leggje arbeidstilhøva til rette for dei som utøver politikk på fritida. Vi må få eit system der personar med fast arbeid og omsorgsoppgåver i heimen skal kunne kombinere det med politisk arbeid. Vi må få avlastningsordningar for dei med omsorgsoppgåver.

Ein må nå leggje tilhøve til rette for langt meir likeverdige høve for å delta i lokalpolitisk verksemd. Vi må sjå på arbeidsformene og innhaldet i lokalpolitikken. Mange føler at saksdokument er så omfattande og kompliserte at dei vegrer

seg for å ta fatt på oppgåvene. Mange føler at politikken i sakene blir borte, og at administrasjonen i stor grad legg premissane for kva saker som skal behandlast.

Det må derfor stillast krav om kortare og enklare saksframstilling. Ein må også sjå på om det er saker og saksfelt som politikarane kan overlata til administrasjonen, mot at dei folkevalde kan konsentrere seg meir om politiske hovudsaker og heilskapeleg planlegging. Politikarane må også få bruke meir av tida si til å reise egne saker.

Det er viktig å sjå på om møteformene og møtetidene i lokalpolitikken kan endrast, slik at dei blir meir tilpassa grupper som har vanskeleg for å delta. Dette gjeld spesielt skiftarbeidarar, småbarnsforeldre og andre med uhøveleg arbeidstid.

Men uansett reformer i det lokalpolitiske systemet, vil det vere trong for dei fleste å ta seg fri frå arbeid for å utøve verva sine. I dag er retten til å ta fri frå arbeidet regulert i ein del tariffavtalar. Dei offentleg tilsette i privat verksemd er derimot stort sett avhengige av god velvilje frå arbeidsgjevar. Arbeidet med å forbetre avtaleverket må halde fram, slik at retten til fri frå arbeid for deltaking i kommunalpolitiske møter blir sikra. Men ein vør gå vidare slik at retten til fri frå arbeid blir lovfesta. Det vil vere eit nødvendig vern for å sikre ei breiare rekruttering til politisk verksemd.

Lucie Paus Falck, Akershus: Norske Kommuners Sentralforbund nedsatte i fjor høst et utvalg som skulle se på folkevalgtes arbeidsvilkår og foreslå straksløsninger. I utvalgets rapport er de fleste spørsmål som som er tatt opp i denne uttalelsen kommet med. Den konsentrerer seg om saksforberedelse, møter, møtetider, arbeidsdeling, nemndsystem, delegering, skolering og opplæring av nyvalgte. Forslag om lovendring slik at arbeidstakere får rett til permisjon er oversendt, og det heter at alle utgifter skal dekkes fullt ut. Dette er for øvrig allerede hjemlet i kommuneloven. Rapporten ble sendt alle kommuner og fylkeskommuner for få uker siden, finn den fram og ta initiativ!

Lene Løken, Oslo, fremmet følgende forslag som tillegg til uttalelsen:

Sentralstyret bes ta initiativ til:

- 1) Gjennom lov og avtaleverk å bedre de folkevalgtes muligheter til å få arbeidsfri for å utøve politisk virksomhet.
- 2) Å sette i gang en debatt i DNA med sikte på å fremme konkrete forslag til nye møte- og arbeidsformer som gir alle grupper mulighet til å delta i partipolitisk arbeid.

Jan Silseth, Møre og Romsdal: Selv om vi har uttalelsen og valgmanifestet, må det mer til, og det tror jeg må komme fra partiet sentralt. Vi vet målet, men må også ha midlene.

Saken må følges opp med lovendringer og økonomiske betingelser, så kommunene får mer å rutte med slik at de folkevalgte ikke må prioriteres i forhold til andre saker. Nå er det slik at folkevalgte arbeider av ren idealisme og har utgifter for å få lov til å gjøre det. Det er også viktig å få et ens regelverk som er bindende for kommunene så vi unngår forskjellsbehandling.

Harald Graatrud, Akershus, etterlyste noen forslag som var fremmet under debatten.

Magnar Sætre, Rogaland: Jeg er overrasket over at så mange ikke kjenner den rapporten som er sendt ut. Saken har vært skikkelig behandlet i partiet, i Landskommunalutvalgets arbeidsutvalg flere ganger. Spørsmålet om rett til arbeidsfri for å drive kommunepolitikk må komme som egen sak i Stortinget, og man må være klar over at det vil koste litt økonomisk.

Kjell Borgen, redaksjonskomiteens leder, viste til at uttalelsen hadde understreket behovet for andre møtetider og møteformer og rett til fri fra arbeid. Redaksjonskomiteen tok det som en selvfølge at lands- og sentralstyret fulgte opp de uttalelser landsmøtet vedtok.

VEDTAK: Uttalelsen og Lene Løkens tilleggsforslag ble enstemmig vedtatt.

ØKONOMISK POLITIKK OG SKATT

Arbeiderpartiet tok over regjeringsmakta i en vanskelig økonomisk situasjon for landet. Fem års borgerlig styre hadde ført til sterk svekkelse av norsk økonomi. Det totale innenlandske forbruket vokste langt mer enn det var dekning for i landets egen produksjon. Samtidig ble sparinga den laveste på flere ti-år. I tillegg fikk vi et markert fall i oljeinntektene. Dette førte i 1986 til et rekordstort underskudd i vår utenriksøkonomi.

En hovedårsak til våre økonomiske problemer er den sterke utlånsveksten. Etter at den borgerlige regjeringen fra 1983 opphevet reguleringen på lånemarkedet uten at det skjedde begrensninger i fradragretten for gjeldsrenter, eksploerte utlånsveksten. Samtidig la kredittinstitusjonene om til en mer aggressiv utlånspolitikk.

Arbeiderparti-regjeringen tok umiddelbart fatt på den vanskelige oppgaven med å rette opp igjen norsk økonomi. Regjeringen har vist mot og handlekraft for å få dette til. Dette arbeidet må fortsette. De økonomiske problemene må ikke skyves ut i tid. Tas de ikke opp nå, vil de bare forsterkes, og vi kan få en stigende og høy arbeidsledighet.

Det er fortsatt nødvendig med en økonomisk politikk som begrenser vårt totale forbruk. En slik politikk er en forutsetning for lavere prisstigning, lavere renter og lavere kostnader. Samtidig er det helt nødvendig å føre en rettferdig fordelingspolitikk der de tyngste bøkene legges på de som har best økonomisk rygg til å bære dem. Vi må holde fram med og forsterke innsatsen for nyskaping, forskning, utdanning og omstilling.

Arbeiderpartiet arvet en prisbombe fra Willoch-regjeringen. Det har blitt mer vanskelig å håndtere prisutviklingen. Men en omlegging i den økonomiske politikken og endringer i skattesystemet har skapt grunnlag for lavere prisstigning utover i 1987. Det er nå helt nødvendig at dette blir fulgt videre opp med tiltak som reduserer utlånsveksten. Vedtaket som representantskapet i Landsorganisasjonen har gjort om inntektsoppgjøret for 1987, er et godt utgangspunkt for å sikre at inntektstilleggene ikke blir større enn det norsk økonomi kan tåle. Nå er det viktig at også andre yrkesgrupper og organisasjoner følger opp dette. Det er også viktig at det blir vist moderasjon når det gjelder aksjeutbytte og andre kapitalinntekter. Regjeringen har også vedtatt en rekke prisregulerende tiltak, og de vil bli fulgt opp med nye. Dette er i stor grad tiltak som gjør det vanskelig for de næringsdrivende å legge på prisene.

Arbeiderpartiet går inn for en lavere utlånsrente. Vi ser nå tegn på at rentenivået faller. For å få en lavere utlånsrente må i første rekke de urettferdige virkningene av fradragsretten for gjeldsrenter begrenses ytterligere. Det må vedtas regler som begrenser bankenes adgang til bruk av gebyrer. Gebyrene må ikke være høyere enn det tjenesten faktisk koster.

Landsmøtet uttrykker stor tilfredshet med at det nå er fremlagt en skattemelding som legger grunnlaget for et mer rettferdig skattesystem. Det er av stor betydning at meldingen blir behandlet i Stortinget denne vårsesjonen. Situasjonen skriker på reformer i skattesystemet. En ut-haling i behandlingen betyr at vi må leve enda lenger med et urettferdig og samfunnsøkonomisk uheldig system.

Dagens fradragsordninger fungerer urettferdig fordi skattefordelen av det samme fradraget vokser med inntekten. Målet må derfor være å skape rettferdige fradragsordninger. Det kan på kort sikt gjøres ved at skatten på bruttoinntekt økes ytterligere mot at satsene på nettoinntekten reduseres. Dette må raskt følges opp ved at skattesystemet endres slik at skattefordelen av rentefradraget etter hvert skal bli lik for alle.

Det er nødvendig å få til en deling av personlig næringsdrivendes inntekter i en persondel og en foretaksdel. Den største enkeltrettferdigheten i dagens skattesystem er ordninger som gjør at næringsdrivende med stort privat forbruk slipper å betale skatt. Landsmøtet er innforstått med at det ennå gjenstår noen problemer for å få til en deling av næringsdrivendes inntekter. Det må derfor

arbeides med disse gjenstående problemene, slik at en deling kan settes i verk. Når en har funnet en løsning på delingen av næringsinntekt og personlig inntekt, er grunnlaget også bedre for å få til en mer effektiv næringsbeskatning.

Landsmøtet støtter opplegget i skattemeldingen og ber Stortinget og Regjeringen prioritere arbeidet med reformer i personbeskatningen. Landsmøtet ber også om at det så snart som mulig fremmes forslag til reformer i bedrifts- og næringsbeskatningen.

Gjennom skattemeldingen har vi nå en enestående sjanse til å få vedtatt et nytt og rettferdig skattesystem. Det er viktig at alle parter setter snevre særinteresser til side, slik at vi kan få en nødvendig oppslutning om et nytt skattesystem.

VEDTAK: Uttalelsen enstemmig bifalt.

FRED. FRIHET. RETTFERDIGHET

En verden bygget på fred, frihet og rettferdighet kan bare sikres gjennom internasjonalt samarbeid og felles ansvar. Landene i verden er gjensidig avhengige av hverandre.

Fred og sikkerhet kan bare oppnås sammen med andre. Kampen for menneskerettighetene gjelder alle land. Verdens økonomiske problemer må løses gjennom rettferdig fordeling og felles handlingsplaner. Miljø-ødeleggelser og rovdrift på naturressurser må stanses gjennom internasjonalt samarbeid.

FELLES SIKKERHET

Felles sikkerhet må oppnås gjennom tiltak for avspenning og nedrustning. Økt tillit mellom supermaktene er en forutsetning for nye avtaler om nedrustning. Arbeiderpartiet hilser velkommen nye utspill som kan gi grunnlag for nedrustningsavtaler. Mulighetene for en avtale mellom supermaktene om å fjerne mellomdistanseraketter med atomvåpen i Europa synes nærmere enn før. USA og Sovjet må bruke denne muligheten til å inngå en avtale som fjerner alle sovjetiske og amerikanske mellomdistanseraketter som truer europeisk jord. Sovjetunionen må i denne sammenhengen forplikte seg til å følge opp gjennom forhandlinger for å fjerne kortdistanseraketter som er utplassert i øst-europeiske land. Kjernefysisk nedrustning må ikke avløses av konvensjonell våpenopprustning. Balanse på lavere nivå må nås gjennom en avtale om nedrustning av konvensjonelle våpen. Avtalen om nedrustning må følges opp av militære tillitsskapende tiltak, kontrollordninger og gjensidig inspeksjon som kan klaregjøre at avtalene overholdes.

Arbeiderpartiet går mot alle tiltak som kan føre til opprustning i verdensrommet og krever at Sovjetunionen og USA over-

holder ABM-avtalen. Denne avtalen forbyr blant annet utprøving og utplassering av forsvarssystemer i verdensrommet. Norge må i alle internasjonale organer gå imot forskningsprogrammer og utviklingsplaner som tar sikte på våpensystemer til bruk i verdensrommet.

Arbeidet for atomvåpenfri sone i nordisk område må fortsette som en del av arbeidet for å bygge ned atomvåpnene i en bredere europeisk sammenheng. Arbeidet med sonen skal skje innenfor rammen av Norges NATO-medlemskap og under hensyn til de andre nordiske landenes sikkerhetspolitiske ordninger. Arbeiderpartiet ser positivt på at regjeringene i de nordiske land nå vil arbeide videre med disse spørsmålene.

FELLES FRAMTID

Norge må fortsatt ta initiativ for å videreføre dialogen for en Ny økonomisk verdensorden. På det nasjonale plan må prinsippene for denne søkes bygget inn i den generelle økonomiske politikken. U-landenes gjeld er alvorlig både for u-landene selv og for industrilandene. Det er viktig for alle å løse gjeldsproblemet. Det internasjonale kreditt- og kapitaloverføringssystemet må påvirkes slik at det fremmer utvikling. Det internasjonale pengefondet, IMF, og Verdensbankens kredittmuligheter må utvides, og IMF's kriterier for utlån må forandres til fordel for u-landene.

Arbeiderpartiet vil fortsette styrkingen av norsk u-hjelp. Bistanden skal rettes klarere inn mot de svakere stilte befolkningsgrupper i enkelte land, landsbybefolkningen, kvinnene og de arbeidsledige.

Arbeiderpartiet vil satse på at vern av verdens miljø og ressurser internasjonalt trappes opp. Miljø- og ressursvern må få større plass i det internasjonale samarbeidet. Det må sluttet flere internasjonale forpliktende avtaler for å hindre forurensninger i luft og vann. Jordas produktive arealer må vernes, avskogingen må stoppes og forørkningen må hindres. Også norsk u-hjelp må ha miljø- og ressursvern som rettesnor.

De forente nasjoner og andre internasjonale organisasjoner må styrkes for at landene i større grad enn i dag kan møte problemene i fellesskap.

VEDTAK: Uttalelsen enstemmig bifalt.

JUBILEUMSKONTINGENT 1987

Etter forslag fra Sentralstyret innstiller Landsstyret overfor Landsmøtet å fatte slikt forslag:

For året 1987 kreves det inn en ekstra valgkampkontingent fra hvert medlem etter følgende satser:

Individuelle medlemmer

kr. 50.-

Kollektivt tilsluttede	"	10.-
AUF-medlemmer	"	10.-

Ekstrakontingenten deles likt mellom landspartiet og fylkespartiene.

Redaksjonskomiteens innstilling:

JUBILEUMSKONTINGENT

Arbeiderpartiet fyller i år 100 år. For å markere partiet sterkt i dette året er det nødvendig at partiets økonomi styrkes. Det er viktig at alle medlemmene er med og tar et løft.

På denne bakgrunn er Landsmøtet enig i at det for 1987 blir innkrevd en spesiell jubileumskontingent etter de satser som landsstyret har foreslått. Jubileumskontingenten gjøres obligatorisk, men kommune- og fylkespartiene bestemmer selv på hvilken måte kontingenten skal kreves inn.

VEDTAK: Landsstyrets forslag og redaksjonskomiteens innstilling vedtatt mot 16 stemmer.

Innstillingen fra redaksjonskomiteen for andre saker var nå ferdigbehandlet. Nå gjenstod
INNSENDE FORSLAG (landsmøtehefte nr. 1) som gjaldt
KONTINGENT OG VEDTEKTER :

Forslag 15.2 fra Troms Arbeiderparti om vedtektsendring:

Landsstyrets innstilling: Forslaget tiltres.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag 15.9, 15.10 og 15.11 om kontingentsatser:

Landsstyrets innstilling: Forslagene avvises.

VEDTAK: Innstillingen enstemmig bifalt.

Forslag 16 fra Landsstyret om pgf. 12 i partiets lover om suspensjon og eksklusjon, og om medlemsregister:

VEDTAK: Landsstyrets forslag enstemmig bifalt.

Forslagene 15.7 og 15.8 om endring av kontingentordningen:

Landsstyrets innstilling: Intensjonene i forslagene oversendes sentralstyret.

VEDTAK: Enstemmig bifalt.

Forslag 15.12 om kontingent for rene pensjonistlag:

Landsstyrets innstilling: Forslaget oversendes sentralstyret.

Astrid Tønnesen, Rogaland: Jeg vil gjerne begrunne forslaget fra Stavanger Arbeiderpartis Pensjonistlag, som kanskje er det eneste rene pensjonistlag i partiet. Det ble startet i 1986, og den politiske aktiviteten er stor og foregår på dagtid. Kun politiske saker står på dagsorden. Med pensjonistlaget har vi fått et nytt tilbud og en ny giv i vårt organisasjonsmessige strev. Partiet behøver denne tilveksten, og pensjonistene trenger tilbudet. Jeg ber sentralstyret behandle forslaget ut fra disse synsvinkler. En positiv behandling vil være et håndslag til våre påensjonister. La oss gi dem levelige vilkår også i det organisasjonsmessige arbeid. En pensjonist er avvått, men ikke utgått!

VEDTAK: Landsstyrets innstilling enstemmig bifalt.

Det ble nå tatt 20 minutters pause.

SAKLISTAS PUNKT 10 VALG

Leif Haraldseth, Valgkomiteens leder: Valgkomiteens innstilling er enstemmig, men det har vært en del problemer underveis. De gjaldt riktignok ikke vervene som leder, nestleder og sekretær. I sentralstyrets øvrige sammensetning er tre endringer foreslått: Esther Kostøl gav tidlig uttrykk for at hun stilte sin plass til disposisjon etter at hun sluttet i Statstjenestemannskartellet, og valgkomiteen innstiller på Kartellets leder, Nils Totland. Sigbjørn Eriksen er foreslått i stedet for Evy-Ann Midttun, i følge en stilltiende rulleringsavtale mellom de nordligste fylkene. Egil Ranheim har bedt seg fritatt etter 10 år, og i stedet foreslås Solveig Torsvik. Hun er tidligere sekretær i AUF og nå vararepresentant på Stortinget. Spørsmålet om flere representanter direkte fra arbeidsplassene er grundig drøftet, men valgkomiteen fant ikke å kunne fremme konkret forslag i denne omgang. Når det gjelder landsstyret, er alle ønsker fra fylkespartiene behørig behandlet. Men de ville ikke oppfylle kvoteringsbestemmelsene, så valgkomiteen har foreslått en kvinne fra de fylker som har mannlig representant i sentralstyret. Det har ført til at vi har endret de lokale ønsker fra Akershus, Hedmark og Troms.

SENTRALSTYRET :

Valgkomiteens innstilling:

Leder	Gro Harlem Brundtland	gjenvalg
Nestleder	Einar Førde	"

Sekretær	Thorbjørn Jagland	ny
1.	Tor Halvorsen	gjenvalg
2.	Reiulf Steen	"
3.	Lars M. Skytøen	"
4.	Gunnar Berge	"
5.	Liv Andersen	"
6.	Liv Nilsson	"
7.	Nils Totland	ny
8.	Ingeborg Botnen	gjenvalg
9.	Bjørn Tore Godal	"
10.	Anne Lise Haugen	"

Vararepresentanter:

1.	Kjell Borgen	gjenvalg
2.	Sigbjørn Eriksen	ny
3.	Henrik Aasarød	gjenvalg
4.	Aud Gaundal	"
5.	Ole Knapp	"
6.	Liv Aasen	"
7.	Tine Øverlier	"
8.	Solveig Torsvik	ny

LANDSSTYRET :

Østfold	Asa Solberg Iversen Vararepr. Gunnar Skaug	gjenvalg "
Akershus	Kjersti Børsum vararepr. Ole Korslund	ny "
Hedmark:	Siri Austeng vararepr. E. O. Skogholt	ny "
Oppland	Tom Rognstad vararepr. Sylvi Sandvik Heldal	ny gjenvalg
Buskerud	Jakob Wahl vararepr. Aase Morin	gjenvalg ny
Vestfold	Alf Bjørnø vararepr. Norunn Evjen	gjenvalg "
Telemark	Tore Straume vararepr. Gunn Olsen	ny "
Aust-Agder	Laila Øygarden vararepr. Jakob Olaus Mo	ny "
Vest-Agder	Jan Helland Olsen vararepr. Herdis Meihack Engan	ny "
Rogaland	1. Bjørg Hermansen vararepr. Kjell Sund 2. Ingleif Iversen vararepr. Reidun Korsvoll	gjenvalg " " "

Hordaland	1. Grete Knudsen	ny
	vararepr. Ole Lysø	"
	2. Odd Rambøl	"
	vararepr. Elisabeth Walaas	"
Sogn og Fjordane	Johs. B. Thue	ny
	vararepr. Magnhild Solaas	"
Møre og Romsdal	Asmund Kristoffersem	ny
	vararepr. Hanne-Lise Sørensen	"
Sør-Trøndelag	1. Mary Kvidal	ny
	vararepr. Jan Gunnar Uthus	gjenvalg
	2. Ulf Guttormsen	ny
	vararepr. Turid Innstrand Olaussen	gjenvalg
Nord-Trøndelag	Johan Solheim	ny
	vararepr.	
	Anne Lise Grande Vollan	gjenvalg
Nordland	1. Eivind Bolle	gjenvalg
	vararepr. Tor Anton Andersen	ny
	2. Sissel Eidissen	gjenvalg
	Solfrid Krahl	ny
Troms	Aud Overå Fyhn	ny
	vararepr. Arne Bergland	"
Finnmark	Arvid Mathisen	ny
	vararepr. Svanhild Nygård	"
Oslo	Tove Heggen Larsen	gjenvalg
	vararepr. Svein Larsen	"

REVISJONSNEMND :

Leder	Harriet Andreassen	gjenvalg
	Kåre W. Larsen	"
	Aase Bjerkholt	"
Vararepr.	Harry Jørgensen	"
	Barbara Culbrandsen	"

Dirigenten gav ordet til debatt.

Linnea Lockertsen, Troms, foreslo fylkespartiets nye leder, Arne Bergland, som representant i landsstyret og Aud Overå Fyhn som varamedlem. Hun bad valgkomiteen foreta de nødvendige rokninger for å oppfylle kvoteringsbestemmelsene.

Svein Larsen, Oslo: I gårsdagens Dagblad sier Liv Nilsson at hun regner med at Kommuneforbundet fortsatt vil være representert i sentralstyret, og at forbundet ønsker hun skal repre-

sentere det. Valgkomiteen har kommet til samme konklusjon. Det er i og for seg greit, men jeg har lyst til å legge til at Liv Nilsson i likhet med andre av sentralstyrets medlemmer ikke bare sitter der som partsrepresentant fra sitt forbund. Er man valgt på landsmøtet for å sitte i sentralstyret, har man også et selvstendig ansvar for Det norske Arbeiderparti. Det gjelder politikken, organisasjonen, økonomen. Representasjon og lojalitet må naturligvis gå begge veier. Det vil ikke si at man aldri skal uttale seg offentlig om saker det er uenighet om, men det er en balanse her som man bør være klar over og ta inn over seg. Føler man at denne balansen er så vanskelig at man har problemer med den, får man ta konsekvensen av det. Når jeg nevner det, er det mer for å se framover enn å skue tilbake. Også i framtida kan det komme saker som kan skape spenninger mellom den faglige og politiske arbeiderbevegelsen. Sentralstyret bør da være et egnet politisk organ til å løse opp disse spenningene så langt det er praktisk mulig. Dersom man ikke greier det, vil spenningen lett spre se lokalt, og det er ingen ønskelig situasjon. At det i enkelte saker likevel vil være interessekonflikter tror jeg vi kan leve med. Men denne uenigheten bør være en konsekvens av at vi enkelte ganger har forskjellige interesser og roller å ivareta i det politiske systemet, ikke ut fra markeringsbehov. I sitt foredrag i går snakket Jagland om opp-prioritering av partiorganisasjonen og det arbeid som skal foregå der. Da tror jeg også det er nødvendig at sentralstyret som partiets viktigste forum i sterkere grad arbeider systematisk med organisatoriske og strategiske spørsmål. Ikke med alle mulige enkeltsaker, men med sentrale spørsmål om hvordan DNA skal utvikle seg videre framover. Vi har stått stille i for lang tid på dette området. En av grunnene til det er at vi ikke har arbeidet systematisk nok med organisasjons- og utviklingsspørsmål, noe som også er en oppgave for sentralstyret og partiets ledelse. Jeg har forhåpninger om at dette vil skje i de neste to år.

Marit Nybakk, Oslo: I vår debatt har også det faglig-politiske samarbeid vært i fokus, og i sentralstyret er etter forslaget de fleste forbundsområder representert. Men ikke de som kommer direkte fra en arbeidsplass. Det behøver ikke nødvendigvis være en fra Jern og Metall, men det finns en rekke andre lokale tillitsvalgte som er dyktige nok. Jeg henstiller til partiledelsen at den i de neste to år arbeider for å finne en lokal tillitsvalgt som står på arbeidsplassen som medlem av sentralstyret.

Grethe Karusbakken, Akershus: I sentralstyret sitter mange fra Stortinget, fagbevegelsen og fylkeskommunene, men ingen fra kommunene. Også ute i kommunene vil man være tjent med representasjon i sentralstyret, ikke minst vil sentralstyret og partiet være tjent med at det som skjer i kommunene virkelig kommer fram.

Else Moe, Oslo: Jeg tar avstand fra det Svein Larsen sa. Jeg synes det var uklokt å gå ut mot en forbundsleder som har

172 000 medlemmer bak seg, på denne måten.

Ove Engevik, Oslo: Hvis velviljen er så stor som man får inntrykk av, burde landsmøtet ta konsekvensen av det og velge en proletar inn i sentralstyret. La oss ikke få den samme dynamikk i diskusjonen om representasjonen som vi hadde da det var kvinnene vi skulle finne plass til. Da mennenes egne plasser kom i fare, var stolen god å sitte på. Nå må vi konstatere at det i valgkomiteen ikke har vært vilje til å gjøre noe med dette.

Leif Haraldseth: I valgkomiteen ble det ytret ønske om en bredere representasjon fra arbeidsplassene. Man må ikke komme her og si at slik representasjon ikke finnes i dag. Jeg tror ingen av de sentrale tillitsvalgte har glemt, eller glemmer, hvor de kommer fra.

VALGENE

SENTRALSTYRET :

VEDTAK: Valgkomiteens innstilling på medlemmer og varamedlemmer av sentralstyret enstemmig tiltrådt.

LANDSSTYRET :

Når det gjaldt landsstyret, hadde Linnea Lockertsen foreslått Arne Bergland som fast representant fra Troms, med Aud Overå Fyhn som varamedlem. Valgkomiteens leder understreket at kvoteringsreglene i tilfelle ble brutt. Gunn Langaas, Troms, bad landsmøtet ta hensyn til Tromsbenkens ønske. Olav Lindrupsen, Troms, fant det rart at den rekkefølge fylkene var oppført i skulle avgjøre kvoteringen av kvinner. Kåre Rønbeck, Finnmark, bad Tromsbenken trekke sitt forslag, men det ble opprettholdt.

VEDTAK: Valgkomiteens innstilling på representanter enstemmig tiltrådt, med unntak av delegaten fra Troms. Her ble komiteens innstilling bifalt mot en del stemmer. Aud Overå Fyhn ble valgt som representant, Arne Bergland som vararepresentant.

REVISJONSNEMND :

VEDTAK: Valgkomiteens innstilling enstemmig bifalt.

FORTSATT BEHANDLING AV SAK 8 - INNSTILLING FRA REDAKSJONEN FOR VALGMANIFESTET

Inger Pedersen, redaksjonskomiteens leder: Manifestet er ikke noe arbeidsprogram, og derfor har vi ikke prøvd å

få med enkeltsaker som er foreslått. Manifestet er et rammeverk for den politikk vi skal føre i fylker og kommuner. Komiteen har først og fremst konsentrert seg om tre punkter: 1. Økonomi/omfordeling av ressurser, 2. God helse, og 3. Trygge barn. Når det gjelder økonomi er det særlig distriktspolitikken vi har endringsforslag til, og vi har utdypet avsnittet. Vi diskuterte om vi skulle foreslå et eget avsnitt om bypolitikk, men kom til - som Rune Gerhardsen sa - at god distriktspolitikk også er god bypolitikk. Dessuten var det ikke fremmet noe forslag om eget avsnitt for dette. Forslagene når det gjelder God helse og Trygge barn er forsøk på klargjøring og utdyping. Vi har også villet gjøre avsnittene mykere og har understreket samfunnets ansvar for helsesektoren og for å bygge og drive barnehager. Et avsnitt om aleneforeldrene er føyd til. De mange som har fremmet forslag vil finne våre kommentarer i oversikten over disse, som er omdelt.

Olav Lindrupsen, Troms, viste til valgmanifestets avsnitt Offentlig og privat, og foreslo nest siste setning i første avsnitt erstattet med:

Ved valget mellom offentlig eller privat drift må dette gjøres ut fra hva som tjener samfunnets totale interesser best.

Bitten Linje, Møre og Romsdal, viste til avsnittet Trygge barn i innstillingen, side 4, nest siste avsnitt, og ville ha tilføyd: "...kvalifisert personell) og må skje i samarbeid med de ansattes organisasjoner."

Liv Nilsson, sentralstyret: Offentlig ansvar for utbygging og drift av viktige velferdsgoder er ikke forenlig med å slippe alle gode private krefter løs. Avsnittet Offentlig og privat skaper betydelig usikkerhet og utrygghet for de kommunale arbeidstakere. De to siste setningene bør strykes og erstattes med: Valget mellom offentlig og privat drift må gjøres ut fra den driftsform som best tjener brukernes behov.

Ola Dahl, Oppland: Manifestet gjenspeiler i for liten grad den dagsaktuelle distriktspolitiske situasjon. Jeg foreslår følgende tekst i avsnittet om distriktspolitikk:

"Etter at Arbeiderpartiet overtok regjeringsansvaret, har vi sett at det er blitt satsa sterkere på ein målretta distriktspolitikk.

Dette har vore nødvendig fordi utviklinga dei siste åra har synt at det stadig har blitt større vanskar med å halda oppe både sysselsetting og busetting i distrikta.

I fleire fylker er fråflytting blitt eit stort problem. Fråflytting fører til nedbygging av eksisterande service- og produksjonsbedrifter. I særleg grad har dette gått ut over kvinnelege arbeidsplassar.

I ein slik situasjon er det sær viktig å halda oppe vekstkrafta i etablerte verksemder, og det må satsast sterkt på nye tiltak som kan gje distrikta vekstkraft.

Vekstkrafta i distrikta er i mange tilfeller avhengige av midlar som vert stilte til rådvelde gjennom nærings- og sysselsettingsstyra ved Distriktenes Utbyggingsfond. Rammen for dette organet si verkemder er i dag for tronge. Det er difor nødvendig med ein auka av ramma til Distriktenes Utbyggingsfond dette året.

Kommunane og fylkeskommunane må innanfor ramma av ein forsterka og meir målretta distriktpolitikk få større ansvar for å utvikle eit livskraftig næringsliv. Eit livskraftig næringsliv i distrikta vil som tidlegare i hovudsak måtta baserast på lokale initiativ og lokale ressursar.

Dei fylkesplanane som er godkjende av regjeringa, må vere styringsreiskapen i ressursforvaltninga. Oppbygginga av auka kunnskapsmengd og teknologi er dei nødvendige føresetnadene for ny vekst i distrikta. Regionar som ikkje har høgare utdanning innanfor område som teknikk, økonomi og helse må få slikt tilbod.

Det må vidare satsast på nye vekstnæringar som reiseliv og havbruk. Samtidig framstår data- og informasjonsteknologi som viktige satsingsområde i distrikta.

Overføringane til primærnæringane må ha som mål å sikre sysselsetting og busetting. Tunge distriktsnæringar som kraftintensiv industri må ikkje kome ut som taparar i ein regional omstillingsprosess. Difor må denne industrien få gode rammevilkår, slik at denne industrien vert konkurransedyktig.

Oljeverksemda må ha ein klar distriktpolitisk profil, og difor må dei distrikta som grensar opp til aktivitetar på sokkelen, utan at dette har avspegla seg i aktivitet på land, ha klar prioritet.

Det norske Arbeiderparti vil gje distriktpolitikken høg prioritet."

Marie Waale Nilsen, Troms: De bebudede maksimalsatser for foreldrebetaling i barnehager forutsetter at noen betaler mellomlegget mellom disse og det det egentlig koster. Det skal være kommunenes ansvar å forberede dere på det. Uten en skikkelig lovverk for å sikre fast styring frykter jeg utviklingen vil gå i en retning vi ikke ønsker, nemlig forskjellsbehandling av vår oppvoksende slekt.

Johs. B. Thue, Sogn og Fjordane: Partiet må føre en barnehagepolitikk som primært gir barna et godt tilbød, og som ikke todeler samfunnet. Jeg er enig i forslaget som nå foreligger, og jeg støtter Ola Dahls forslag. Partiet står

står sterkt i distriktene, og derfor må landsmøtet si noe spesielt om distriktspolitikken. Vi står foran et lokalvalg, og fordi vi står foran en reformperiode, er det viktig å ha politisk kontroll over kommuner og fylkeskommuner som blir de viktigste redskapene i en omstillingsprosess.

Kari Rolstad, Kvinnesekretariatet, foreslo sitt forslag om utdanning i helse- og sosialfag oversendt sentralstyret.

Einar Førde, Sentralstyret, ville frarå formuleringen "det er samfunnets totale interesse som skal avgjøre valget mellom offentlig og privat drift." Det finns eksempler fra andre samfunn på hvordan dette kan brukes. Han hadde ingen innvending mot Liv Nilssons forslag og mente det i realiteten ikke skilte seg fra formuleringene i manifestforslaget. Når det gjaldt barnehagene, understreket han at man måtte ta utgangspunkt i situasjonen slik den er, bl.a. at 40 pst. av barnehagene i dag er private, og at det nå var pekt på løsninger som ville gi langt bedre styring enn man i dag har med private barnehager. Konsekvensen av å avvise slike løsninger ble at brukerne blir henvist til den mest private av alle ordninger, og hvor lommeboka blir avgjørende, nemlig det private dagmamma-markedet.

Thorbjørn Berntsen, Stortingsgruppa: Vi må ikke gi inntrykk av at Det norske Arbeiderparti betrakter den offentlige sektor som et problem. Den er det viktigste virkemiddel vi har i fordelingspolitikken. Derfor må vi ikke snakke nedsettede om den, og iallfall plassere kritikken på de rette stedene, og ikke i generelle ordelag gjøre den offentlige sektor om til et stort problem. Men den skal bli bedre, ubyråkratisk, og vi skal ikke ha sånne enevoldsherskere som har slått seg ned både på det ene og det andre kontoret til å regjere over enkeltmennesket!

Inger Pedersen, redaksjonskomiteens leder, opplyste at komiteen gikk inn for Liv Nilssons formulering, og for at Kari Rolstads forslag ble oversendt sentralstyret. Videre at et utvalg nedsatt av KUD var i gang med å vurdere lærernes situasjon, og komiteen fant det ikke nødvendig å gjøre mer nå. Komiteen mente også at avsnittet Trygge barn dekket det som var kommet til uttrykk i debatten. Man kunne ikke gå i detaljer. Det samme var å si om forslaget som gjaldt distriktspolitikken.

Olav Lindrupsen, Troms, trakk sitt forslag.

VEDTAK: Liv Nilssons formulering enstemmig tiltrådt.
 . Bitten Linges forslag oversendes sentralstyret for innredigering i manifestet.
 Ola Dahls forslag oversendes sentralstyret.

Dirigenten tok opp redaksjonskomiteens innstilling om valgmanifestet punkt for punkt.

Ingen tok ordet, og flere endringsforslag ble ikke fremmet.

VEDTAK: Redaksjonskomiteens forslag til endringer i valgmanifestet enstemmig tiltrådt. (Redaksjonskomiteens innstilling må ses som vedlegg til denne protokoll).

REDAKSJONSKOMITEENS INNSTILLING TIL INNKOMNE FORSLAG

Forslagene er sitert under debatten om valgmanifestet. Redaksjonskomiteens innstilling var som følger til forslaget fra:

- Esther Kostøl, sentralstyret: Dekket gjennom redaksjonskomiteens innstilling.
- Solfrid Krahl, Nordland: Oversendes sentralstyret.
- Ulf Guttormsen, Sør-Trøndelag: Dekket gjennom redaksjonskomiteens innstilling.
- Oppland Arbeiderparti: Delvis dekket gjennom redaksjonskomiteens innstilling.
- Sverre Kr. Fjeld, Hedmark: Dekket gjennom innstillingen.
- Ashild Hauan, Kvinnesekretariatet: Delvis dekket gjennom innstillingen.
- Johs. B. Thue, Sogn og Fjordane: Delvis dekket gjennom innstillingen.
- Oppland Arbeiderparti: Oversendes sentralstyret.
- Helge Solberg, Buskerud: Dekket gjennom valgmanifestet.
- Grete Øverlier, Oppland: Dekket gjennom innstillingen.
- Terje Solbakken, Oppland: Dekket gjennom innstillingen.
- Erna B. Støren, Telemark: Dekket gjennom innstillingen.
- August Rathke, Hordaland: Dekket gjennom innstillingen.
- Tore Nordtun, Rogaland: Dekket gjennom innstillingen.
- Marit Lefdal, Sogn og Fjordane: Dekket gjennom innst.
- Ashild Hauan, Kvinnesekr.: Dekket gjennom innstillingen.
- Kari Rolstad, Kvinnesekr.: Oversendes sentralstyret.
- Bitten Linge, Møre og Romsdal: Det vises til redaksjonskomiteens innstilling.

- Per Kragseth, Hordaland: Oversendes sentralstyret.
  - Tom Rognstad, Oppland: Det vises til redaksjonskomiteens innstilling.
  - Aud Gunnestad, Vestfold: Intensjonene dekket gjennom redaksjonskomiteens innstilling, men forslaget om pris-kontroll støttes ikke.
  - Anne Spjelkavik, Sør-Trøndelag: Det vises til redaksjonskomiteens innstilling.
  - Rita Tveiten Fløysand, Hordaland: Det vises til redaksjonskomiteens innstilling.
  - Tine Øverlier, Kvinnesekr.: Viser til redaksjonskomiteens innstilling.
  - Asmund Kristoffersen, Møre og Romsdal: Forslaget støttes ikke.
  - Bitten Linge, Møre og Romsdal: De ansatte i skolen må selvsagt delta i utformingen av den nye skoledagen. Forslaget tas ikke inn i valgmanifestet.
  - Aud Helgesen, Hordaland: Oversendes sentralstyret.
  - Rikke Lind, Akershus: Oversendes sentralstyret.
  - Gro Balas, Kvinnesekr.: Viser til redaksjonskomiteens innstilling.
  - Tine Øverlier, Kvinnesekr.: Viser til redaksjonskomiteens innstilling.
  - Svein Ulleberg, Buskerud: Oversendes sentralstyret.
  - Ole Lysø, Hordaland: Oversendes sentralstyret.
  - Ole Lysø, Hordaland: Oversendes sentralstyret.
  - Øyvind Ottesen, Akershus: Oversendes sentralstyret.
  - Berit Bakkane, Buskerud: Oversendes sentralstyret.
  - Geir Ingvaldsen, Oppland: Tas ikke inn i valgmanifestet.
- VEDTAK: Redaksjonskomiteens innstilling til forslagene vedtatt uten debatt.

Dirigenten og sekretærer takket nå for seg og overrakte klubba til partilederen.

SAK 11 AVSLUTNING

Gro Harlem Brundtland: Jeg vil gjerne starte med å takke dem som nå går ut av sentralstyret. Først og fremst Ivar Leveraas som har vært partisekretær i nesten 12 år, og jeg tror jeg har alle på landsmøtet med meg når jeg takker Ivar for den store innsats han har lagt ned. (Langvarig applaus). Det var en krevende oppgave den nye partiledelsen fikk i 1975 da Ivar ble sekretær. Vi hadde EF-striden og alt den førte med seg bak oss, og Ivar kom til å bety mye i arbeidet for å bygge broer og skape nytt samhold i partiet. Her gjorde Ivar en stor innsats for å gjenreise partiet til det vi har i dag. Og han var med på å legge grunnlaget for et parti som i dag er på offensiven, og som har lagt den vanskelige perioden bak seg. Her tror jeg det er viktig å peke på Ivars personlige egenskaper, ikke minst den integritet han hadde og stod for. Det spilte en stor rolle for alle deler av partiet og bevegelsen i viktige år. Det er dette jeg særlig vil fremheve når jeg takker Ivar og gir ham blomster.

Etter 10 år går også Egil Ranheim ut av sentralstyret. Med sin bakgrunn i papirindustrien har han representert noe viktig og vært et støttepunkt i sentralstyret med sin lange erfaring. Jeg har ofte følt meg tryggere i vurderingene når jeg visste at Egil Ranheim var enig i våre avveininger. Takk til deg, Egil!

Esther Kostøl og Evy-Ann Midttun går også ut av sentralstyret, ikke fordi vi ikke hadde bruk for dem lenger, men fordi de stilte sine plasser til disposisjon. Blomster og takk til begge to. -

Så vil jeg takke alle som nå går ut av landsstyret: Solveig Persheim, Arild Bakken, Finn Kristensen, Asbjørn Andersen, Agnes Bua, Marit Wikholm, Aksel Kloster, Kjartan Longva, Laila Kaland, Gunnar Aagesen, Gunhild Øyangen, Rolf Bjørn Hagen, Oddmund Soleng og Sylvi Enevold. Til alle nyvalgte vil jeg si: Velkommen til innsats og samarbeid!

Etter å ha takket gjestene og alle som hadde bidratt til gjennomføringen av landsmøtet gav partilederen ordet til LO's tidligere formann, som takket på vegne av gjestene.

Tor Aspengren: La meg først på vegne av de innenlandske gjestene få slutte meg til rekken av gratulanter i forbindelse med 100-års jubileet. La meg også på vegne av de samme gjester få takke for at vi enda en gang fikk anledning til å overvære landsmøtet i Det norske Arbeiderparti. Våre landsmøter har jo jo tidligere vært betegnet som politiske verksteder, jeg synes det nå kan være på sin plass å utvide begrepet til også å omfatte bygging av moduler.

Det har vært et godt landsmøte å sitte og lytte til, et landsmøte i enighetens tegn. Et landsmøte som viste evnen og viljen til innsats for nye målsettinger. Det som har gledet meg og oss mest, kanskje, var at vi på en rekke områder kom fram til enighet, og ikke minst fram til enighet om vilkårene

for Norsk internasjonalt skipsregister slik det var nedfelt i sekretariatets vedtak. Videre ble det enighet om skatte- og rentepolitikken.

Det har vært et godt landsmøte trass i den vanskelige politiske og økonomiske situasjon som vi mer eller mindre ble kastet inn i. Mitt inntrykk er at landsmøtedeltakerne ved sin opptreden på møtet har vært seg sitt ansvar bevisst.

En takk også for de kunstneriske innslag vi har hatt på landsmøtet. Det var en fin opplevelse Tramgjengen gav oss da den ledet oss gjennom partiets historie. Takk også til Framfylkingen som tok oss med storm både med alvor og skjemt en tidlig en lørdags formiddag.

Innledningen til partilederen var et fint stykke arbeid, som la et solid grunnlag for den brede debatten som fulgte etter. De gav oss inspirasjon og arbeidslyst til det arbeid som skal utføres politisk i den hverdag vi går i møte etter landsmøtet, og som skal føre oss fram til 12. september, som er den første politiske oppgave vi skal mestre.

Sjelden, om noen gang, har jeg møtt en finere ungdom i alle de år jeg har deltatt på partiets landsmøter. Og det blir en del det nå. Har det vært reist kritikk eller innvendinger, så har det vært på sak og med saklighet. I sine alternativer til partiets programposter har de lagt fram vel underbygde og vel begrunnede avvik. Det har vært en fornøyelse. Ja, med slike ungdommer skal vi ikke være redd for rekrutteringen. Det er mange dyktige som står og banker på døra.

Også kvinnes rolle på dette landsmøtet har vært gledelig. Engasjerte, saklige og positive - ikke bare i kvinnespørsmål - men også i det brede politiske spekter ellers. Det ble i sin tid - da som et argument mot innføring av kjønnskvalifisering - sagt at da ville kvinnene bare fylle kvoten og kvaliteten bli så som så. Disse argumenter er ved dette landsmøtet så grundig gjort til skamme, ja, ikke engang unntakelsen fra regelen har funnet sted.

Når jeg har nevnt ungdom og kvinner, må jeg vel plikt- skyldigst også komme innom mennene. De har jo opptrådt her i god klassisk stilt, slik vi er vant til det. Men skulle jeg si noe mer, er det at vi mannfolk nå kanskje burde skjerpe oss litt, slik at ikke denne prosentsatsen i kvoteringsbestemmelsene endres.

Landsmøtet har også vært preget av ønsket om å reformere reformene, modernisering av politiske holdninger og struktur- endringer. Nye midler og metoder skal tas i bruk. All denne omleggingen må imidlertid skje med bakgrunn i de erfaringer fortiden eller historien forteller oss. Dette setter store krav til oss alle, ikke bare med hensyn til nytenkningen, men denne nytenkningen skal også settes ut i det levende liv.

Beundringsverdig er det også at regjeringen Brundtland fortsatt sitter med regjeringsmakten. Jeg legger ikke skjul på at det var mange av oss som mente at å overta regjerings-

makten på det tidspunkt var det samme som sjølmord. De fleste tenkte at vi kanskje hadde en levetid fram til budsjettbehandling. Det var også de som mente at man ikke skulle hjelpe Willoch-regjeringen ut av den knipa den sjøl hadde satt seg i. Men Gros enkle teori var at det er bedre å styre og leve i posisjon enn å arbeide i motbakker i opposisjon. Og slik ble det. På en beundringsverdig måte brøytet regjeringen Brundtland til slutt klar bane, og ingen turde - eller kanskje det er riktig å si - maktet å styrte regjeringen. Det var en ynkelig treparti-koalisjon som blottgjorde seg for hele det norske folk, og jeg våger å påstå at den fremdeles sitter i gapestokken.

Gallupen den senere tid er til å glede seg over, men mest gledelig er det at media har fortalt oss at det er et overveldende flertall i folket som synes regjeringen Brundtland gjør en fin jobb. Denne politiske medvind som vi nå har fått, og ikke minst den vunne tillit i det norske folk, den er det godt å ha med seg når vi nå går mot et kommunevalg. La oss derfor i månedene framover til 12. september prioritere riktig. For med de tillitsvalgte og medlemmer vi rår over skulle det borge for stor framgang ved årets kommunevalg.

Vi gjester vil også gratulere de valgte som nå skal ta fatt på hverdagen og ønske dem lykke til. La meg så til slutt få lov til - med en liten omskrivning av det motto som står på veggen bak meg - å si: Sosialdemokrati, fagbevegelse - vi trenger hverandre!

PARTILEDERENS AVSLUTNINGSTALE

Dette landsmøtet har gitt oss det vår nyvalgte partisekretær krevde av et godt lagsmøte: Innflytelse og opplevelse. Innflytelse fordi vi alle har kunnet medvirke - lært av hverandre, lyttet og bidratt til impulser og strømninger fra det ganske land. Fordi vi har formet alle de inntrykkene om til nye vedtak og ny politikk, til et produkt av vår felles innsikt.

Det er i forslagene som er kommet inn fra alle de lokale møtene, og i innleggene fra denne talerstol, at erfaringene hver enkelt har gjort holdes opp mot de verdier og mål som vi deler.

Det er her i denne sal at avstanden mellom ideal og realitet oversettes til politikk, og hvor tanke blir til handling. Her er det ikke bare slik at meninger brytes og argumenter krysses. Ikke bare slik at utsendingene forfekter sitt syn, men de prøver sitt eget mot andres.

Landsmøtet har gjort sin jobb. Det har øvet innflytelse. Plattformen er vedtatt, målene er spikret og oppgavene er gitt.

Landsmøtet har ikke bare øvet innflytelse, det har vært en opplevelse - fra Tramgjengens innslag ved åpningen - til

Framgjengens bidrag i går, da scenen og salen ble ett.

På landsmøtet knyttes gamle bånd på nytt, det gir oss ny kraft, tenner varmen og innsatsviljen.

*

Dette landsmøtet har kastet blikket framover. Avisene har skrevet at det "viser et parti som strutter av selvtillit". Ja, vi har selvtillit - fordi vi har tro på det vi står for. Vi har tro på våre verdier. Vi har tro på vår evne til å vinne oppslutning om en framtidsrettet politikk.

Vi preges av selvtillit, men ikke av selvtilfredshet. For vi ser vi har en jobb å gjøre, en jobb som krever noe av oss. Den inviterer vi andre til å være med på.

Vi har kastet et blikk bakover. Vi er stolte av det vi har skapt - men vi er ikke fornøyd med dagens situasjon. Derfor har dette landsmøtet satt de sentrale spørsmål på dagsorden - for partiet, for landet, for det internasjonale samfunn.

Det er også riktig at dette landsmøtet har vist et parti preget av enighet. Men ikke av tålmodighet. Det som gir næring til utålmodigheten er inntrykkene fra folks hverdag. Folks opplevelse av hva som i dag stenger for større frihet, hjemme og ute.

I en av gårdsdagens aviser sier en kommentator at han blir forvirret av debatten om frihet. Derfor har han slått opp i et leksikon for å finne svaret! I dag, som for 100 år siden, tar Arbeiderpartiet utgangspunkt i folks hverdag og i folks egne opplevelser. Det er det som er utgangspunktet, og det er der svarene finnes.

Utviklingen skaper større avhengighet - mellom by og land, mellom unge og eldre, mellom nåtid og fortid. Fraflytting i distriktene gir oss mindre ressurser og færre muligheter der - og det fører til økt press og nye problemer i byene.

Solidaritet mellom generasjonene betyr at vi må sikre de unge rett til bolig, og småbarnsfamiliens mulighet til å kombinere arbeid og omsorg. De eldre trenger trygghet, men også retten til en aktiv alderdom. Og - vi trenger de eldres aktive medvirkning.

Nasjonalt og internasjonalt må vi over på en bærekraftig utvikling, som møter dagens behov uten å true framtida.

*

Høyres leder, Rolf Presthus, sa i fjernsynet under dette landsmøtet at: "Vi har ikke tillit til denne regjeringen." Det er jo overraskende. Og at Høyre ikke har tillit til vår politikk, det kan vi leve med. Men han fortsatte: "Den gjør så mye rart på så mange områder at vi allerede merker virkningene, og at de vil forsterke seg i tida framover."

Hvis Presthus her tenker på at det er Høyre som merker virkningen - og at det vil forsterke seg i tida framover - så skal vi gi ham rett!

For så sent som i går kom det nok en hyggelig melding til dette landsmøtet - fra velgerne: En fjerde meningsmåling som bekreftet partiets styrke. Gjennomsnittet for de siste fire meningsmålingene viser at vi har en oppslutning på 41%.

Det er et godt utgangspunkt foran høstens kommune- og fylkestingsvalg. Valget i 1981 bragte oss ett skritt tilbake. Ved avslutningen av landsmøtet i 1985 sa jeg at Stortingsvalget skulle bringe oss to skritt fram. Valget i 85 bragte oss ett skritt fram - ved høstens valg skal vi ta det andre.

*

I en av de mange sanger vi har sunget under dette landsmøtet - "Syng høyt, kamerater" synger vi:

"Vi er frukter av frø,
og såddes av dem
som forsto: Det er viktig å så!"

Vi feirer 100-års jubileum. La oss gå et halvt århundre tilbake i tiden, til landsmøtet i 1933. Da vedtok partiet det programmet, der parolen var "Hele folket i arbeid", som et halvt år senere førte til regjeringen Nygaardsvold. Her kan vi søke inspirasjon.

For også den gang var Arbeiderpartiet i mindretall. Men ikke bare ble krisen snudd: Ved ikke å vike unna, men ved å gå løs på de vanskeligste oppgavene ikke ikke bare landet, men også partiet vekst. Det ble ikke gjort ved fagre løfter. Det ble stilt krav. Slagordet "Hele folket i arbeid" var så genialt, fordi det hadde en dobbelt betydning. Folk måtte få arbeid. Men alle måtte gjøre en jobb!

Det er tre grunner til at vi tar slikt ansvar - også nå: Vi har kraft til å gjøre jobben. Vi vet at når det trengs, vil folk ta et tak. - Og krisetid gjør det ikke bare nødvendig å rydde opp. Det gir også anledning til å bygge om.

"Syng høyt kamerater" avsluttes slik:
"Står vi sammen og vokser,
vil stormene kun
gi kronene sterkere røst."

Er det noe vi vet i arbeiderbevegelsen, er det at intet gir en slik glede og et slikt samhold, som når alle trekker med, yter etter evne og satser for et felles mål.

Så, partifeller, når vi nå går fra hverandre, er det med dette løftet: Nå skal arbeiderbevegelsen arbeide! Og nå skal den bevege!

* * *

Under ledelse av Tryggve Aakervik sang så representantene Internasjonalen og første vers av "Ja, vi elsker".

Arbeiderpartiets 51. landsmøte ble hevet kl. 13.15.

